C. Dziatzko.

P. TERENTI

COMOEDIAE

CUM

SCHOLIIS AELI DONATI ET EUGRAPHI COMMENTARIIS

EDIDIT

REINHOLDUS KLOTZ.

[Vol. 2]

(VOLUMEN ALTERUM

ADELPHOS HECYRAM PHORMIONEM CONTINENS.)

LIPSIAE
SUMPTUM FECIT E. B. SCHWICKERT.
1840.

PRAEFATIO.

Constitueram, quem ad modum in praefatione ad volumen prius significavi, aut hac praefatione aut singulari aliqua disputatione, quae cum hoc volumine coniungeretur, eos locos P. Terenti pertractare, quos propter metricas rationes a R. Bentleio aut ab aliis criticis sine iusta caussa mutatos esse intellexissem, quod de hac re commode dici posse non videretur, nisi universa caussa esset explicata. Verum tamen quom vir cum ceterarum rerum egregius tum eius artis ac disciplinae intellegentissumus interea professus esset, se de his locis, etiam novis copiis atque adiumentis litterariis adiutum, explicaturum esse, et ab huius editionis consilio et a commodo meo putavi esse alienum, id ante facere, quam mihi quoque concessum fuerit istis subsidiis ad rem admodum difficilem explicandam uti.

Quam ob rem hoc alterum volumen, ne bibliopolae commodis diutius officerem, hac disputatione adhuc destitutum iam edidi: quo in volumine adornando quom ego eodem fere consilio, quo in constituendo priori, usus sim, non est quod de hac re uberius exponam. Nam et Terenti verba, quoad eius fieri poterat, ad librorum veterum auctoritatem revocavi et scholia Donati eisdem

usus veteribus editionibus, quas nominavi in praefatione Vol. I., ad certam quandam normam constituere conatus sum. Quamquam de his quidem scholiis, quae, ut opinio mea fert, non scripta Aeli Donati, sed dictata potius esse videntur, ut ab alio discipulo aliis conciperentur verbis, varium semper iudicium erit, prouti quisque huic vel illi librorum familiae maiorem adtribuerit auctoritatem.

In adnotationibus componendis idem feci, quod in priori volumine, ut ad primam fabulam varias lectiones scholiorum Aeli Donati, quo melius de fide veterum editionum, quibus usus sum, iudicari posset, paullo copiosius exponerem, parcius id facerem ad reliquas duas fabulas.

Praeterea indices adieci ad Donatum duos, unum rerum ac verborum iam olim ab Arn. Henr. Westerhovio confectum, alterum scriptorum indicem a me compositum.

Scripsi Lipsiae die XII. ms. Septemb. a. MDCCCXXXIX.

ADELPHOE TERENTI.

ACTA LUDIS FUNEBRIB. AEMILI PAULLI QUOS FECERE Q. FABIUS MAXUMUS P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATILIUS PRAENESTINUS MINUTIUS PROTHYMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRU L. ANICIO M. CORNELIO COSS.

PERSONAE.

MICIO senex.
DEMEA senex.
SANNIO leno.
AESCHINUS adulescens.
PARMENO servos.
SYRUS servos.
CTESIPHO adulescens.
SOSTRATA matrona.
CANTHARA nutrix.
GETA servos.
HEGIO senex.
DROMO servos.

C. SULPICI APOLLINARIS PERIOCHA IN ADELPHOS.

Duos quom haberet Demea adulescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum:
Set Ctesiphonem retinet. Hunc citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre
Frater celabat Aeschinus: famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripit. Vitiaverat
Idem Aeschinus civem Atticam pauperculam
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea iurgare, graviter ferre. Mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam.

AELI DONATI ARGUMENTUM IN ADELPHOS TERENTI.

Act. I. scaen. I. v. 1. Storax! Non rediit hac nocte a coena Aeschinus: Haec fabula Adelphi palliata, ut ipsum indicat nomen, et plurali numero, cum sit una, et masculino genere, cum sit comoedia, et Graeca lingua, cum sit Latina, censetur. Potuit eam Terentius Fratres dicere, sed et Graeci nominis euphoniam perderet et praeterea togata videretur, ad summam non statim intelligeretur Menandri esse, quod Terentius in primis lectorem scire cupit: minus existumans laudis propriam scribere, quam Graecam transferre. Est igitur Menandri et a fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen accipit. Huius tota actio cum sit mixta ex utroque genere, ut fere Terentianae omnes praeter Heautontimorumenon, tamen maiori ex parte motoria est. Nam statarios locos perpaucos habet. Prodest autem et delectat actu et stilo. In hac primae partes sunt, ut quidam putant, Demeae, ut quidam Syri. Quod si est, ut primas Syrus habeat, secundae Demeae erunt, tertiae Micionis, et ~~sic~~ deinceps. Quamquam etiam sunt, qui putant, primas Micioni dandas, secundas Syro, tertias Demeae. Nam quod ait Terentius: *Senes qui primi venient*, non ad partes, quas dicimus, sed ad ordinem pertinet exeuntium personarum. Haec etiam, ut cetera huiusce modi poemata, quinque actus habeat

---

V. 4. ADELPHI] adi. edd. pr. Venet. 1485. Volgo om. — Ibid. Edd. pr. Ven. *ex plurali numero*, ut volgo.

V. 5. *ex masculino* edd. pr. Venet.

V. 7. *euphoniam* edd. pr. Venet. Volgo: *εὐφωνίαν*.

V. 8. *ad summum* edd. pr. Venet.

V. 10. *propria* ed. pr. *propriam* ed. Venet. Volgo *proprias*. ibid. *Grecam* ed. pr. *Graeca* ed. Venet. Volgo: *Graecas*. Ibid. *fratrum a facto* ed. Venet.

V. 23. *habeant* edd. pr. Venet. Ibid. *huiusmodi* ed. pr. Ven.

necesse est, choris divisos a Graecis poetis: quos etsi retinendi caussa iam inconditi spectatoris minime distinguunt Latini comici, metuentes scilicet, ne quis fastidiosus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquae comoediae fiat contemptor et surgat: tamen a doctis veteribus discreti atque disiuncti sunt, ut mox aperiemus post argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in se purgando, quam in adversariis laedendis est occupatus. P r o t a s i s est turbulenta: e p i t a s i s clamosa, c a t a s t r o p h e lenis: quarum partium rationem diligentius in principio proposuimus, cum de comoedia quaedam diceremus. Haec sane acta est ludis scaenicis funebribus L. Aemilii Paulli: agentibus L. Ambivio et L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant. Modulata est autem tibiis dextris, id est, Lydiis, ob seriam gravitatem, qua fere in omnibus comoediis utitur hic poeta. Saepe tamen mutatis per scaenam modis cantica mutavit, quod significat titulus scaenae, habens subiectas personis litteras, *d. m. e. s.* Item diverbia ab histrionibus crebro pronuntiata sunt, quae significantur *d.* et *m.* litteris secundum personarum nomina praescriptis, in eo loco, ubi incipit scaena. Annotandum sane quod haec fabula *προτατικὸν πρόσωπον* non habet, hoc est, personam, quae ad argumentum nihil attineat, quaeque sit assumpta extrinsecus, ut est in A n d r i a Sosia. Hanc dicunt ex T e r e n t i a n i s secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetae: itaque sic pronuntiatam, Adelphoe Tenenti, non Terenti Adelphoe: quod adhuc magis de fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula commendabatur. In hac quidem spectatur, quid intersit inter rusticam et urbanam vitam, mitem et asperam, caelibis et

---

V. 1. *choris divisis* edd. pr. Ven.
V. 2. *inconditi spectatoris* edd. pr. Ven. Volgo: *inconditos spectatores.*
V. 8. *prothesis* edd. pr. Venet. ibid. *epithasis* ed. Venet. ibid. *catastrophos* edd. pr. Venet.
V. 11. *Turpione* om. ed. pr. Habet iam Venet.
V. 13. *etiam tamen* ed. pr. *ēt tn* ed. Venet. ibid. *ludis* pro *Lydiis* edd. pr. Venet.
V. 15. *utimur. Hic poeta saepe* edd. pr. Venet.
V. 16. *cantavit* pro *cantica mutavit* Cod. Pith. *cantata* Dan.
V. 17. *subiectis personis* edd. pr. Venet. ibid. *d. m. e. s.* edd. pr. Venet. Volgo: *M. M. C.*
V. 21. *προτατικὸν πρόσωπον* om. edd. pr. Venet. in lacuna.
V. 23. *Terentiinis* ed. pr. *Terentiani* ed. Venet. ibid. *etiam cum* edd. pr. Venet.
V. 25. *Adelphe* bis edd. pr. Venet.
V. 27. *commendatus* ed. pr. *cōmēdat̄* ed. Venet.
V. 28. *vitam: et inter asperam et celibem et veri mariti patrisque per adoptionem facti.* edd. pr. Ven.

[illegible] cf. [illegible] 3,2. III 4,12
ad partum (in parendum) cf. III 4,33

mariti, veri patris et per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum vitanda perinde fugiendaque Terentius monstrans, artificis poetae per totam fabulam obtinet laudem.

Ex duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, rus coluit, uxorem duxit, filios suscepit duos, Aeschinum et Ctesiphonem. At alter, Micio nomine, uxorem non duxit et filios procreare noluit, sed sibi filium fratris Aeschinum adoptavit, atque ita indulgenter eduxit a parvulo, ut effuse luxuriatus adolescens, ad postremum civem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. Quo facto, etiam cum matre puellae pepigit nuptias eiusdem, quam vitiavit. Cumque rem gestam ad patris, a quo adoptatus fuerat, conscientiam iam iamque perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem, Demeam, parcius atque arctius haberetur, impulsus est, ut eidem a lenone raperet meretricem: quo facto multiplici errore completur fabula. Nam et Demea cum hoc ipso, id est, cum Micione litigabat, tamquam cum eo, qui corruperit adolescentem adoptatum in mores perditos, nesciens suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum, eluditurque a Syro et Micione per totam fabulam: et mater puellae iam decimo mense post raptum virginis et exactis a puero mensibus Aeschinum credit sibi ipsi rapuisse meretricem: quae perturbatio cito in tranquillum redacta est. Nam re comperta de vitio virginis, Micio dat civem Aeschino, quam concupiverat, eiusque matrem ipse accipit. Deprehenso vero Ctesiphone in amore meretricis, primo irascitur Demea: post lenitur, atque habendae eius meretricis licentiam praebet. Primus actus haec continet: Micionis solius primo verba et post eiusdem et Demeae iurgium. Secundus actus haec continet: lenonis alteram rixam adversus Aeschinum pro puella, eiusdem apud Syrum querelas, laetitiam Ctesiphonis, obsessionem amicae, et eiusdem gratiarum actiones apud Aeschi-

V. 1. *perpositis* ed. pr. *praepositis* ed. Venet.
V. 6. *ducere* pro *non duxit* MS. Lindembr.
V. 10. *ẽt cũ* ed. Venet. *etiã* ed. pr. Volgo: *et cum*.
V. 13. *qui cum* edd. pr. Venet.
V. 14. ibid. *ut idem* ed. Venet. *et ut idem* ed. pr. Volgo: *et ut eidem*.
V. 16. *Nam Demea* edd. pr. Venet.
V. 18. *perditus* ed. pr. ibid. *nesciens sibi* edd. pr. Venet.
V. 20. *matrem* edd. pr. Venet. ibid. *et exactis a puero mensibus* haec volgo omissa adiiciunt edd. pr. Venet., quae contra *Aeschinum* omittunt.
V. 24. *ipse* om. edd. pr. Venet. *in amorem meretricis* edd. pr. Venet.
V. 25. *primo* om. ed. Venet. *post.* ed. pr.

num. T e r t i u s actus haec continet: trepidationem matris Sostratae et Cantharae nutricis ob parturientem Pamphilam, vitiatam ab Aeschino: Getam nuntiantem dominae suae per errorem, quod sibi rapuerit Aeschinus meretricem, reditum in scaenam Demeae, eiusdemque cum Syro ludificante consermocinationem, interventum Hegionis cum querela apud eundem Demeam de facto Aeschini et consolatione Sostratae. Q u a r t u s actus haec continet: Ctesiphonis cum Syro colloquium, delusionem Demeae, eiusdemque in scaenam interventum atque secundam frustrationem per Syrum factam: Micionis cum Hegione sermonem, querelam Aeschini de rebus suis, eiusdemque cum Micione patre facetissimam disceptationem, Demeae reditum in scaenam ex errore, in quem eum coniecerat Syrus, et renovatum cum fratre eiusdem iurgium, processionem in scaenam temulenti Syri. Q u i n t u s actus haec continet: deprehensionem Ctesiphonis cum meretrice, tertium cum Micione iurgium Demeae, eiusdemque vitae pristinae correptionem, et per eum multa in comoedia nova, hoc est, blandimentum circa Aeschinum et affabilitatem circa Getam, conciliationem Syri et uxoris eius et veniam circa Ctesiphonem permissionemque habendae meretricis. Servatur autem per totam fabulam mitis Micio, saevus Demea, leno avarus, callidus Syrus, timidus Ctesipho, liberalis Aeschinus, pavidae mulieres, gravis Hegio. In dividendis actibus fabulae identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Graecos neque Latinos servasse, cum eius distributio huius modi rationem habeat, ut ubi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit, ubi fastidiosior, brevior atque constrictior. Deinde etiam illud in eundem actum posse coniici et tres et quattuor scaenas introeuntium atque exeuntium personarum. Facta autem haec una est de duabus fabulis, A d e l p h i s M e n a n d r i, et C o m m o r i e n t i b u s D i p h i l i.

V. 4. *rapuerit Ctesipho* edd. pr. Venet.

V. 5. *consermocinationem* ed. pr. *cū sermocinatōe* ed. Venet. Volgo: *sermocinationem*.

V. 7. *et consolatione* edd. pr. Venet. Volgo: *de consolatione*.

V. 9. *per eum delusi Demee* aut *Demeae* edd. pr. Venet.

V. 10. *secundum — factum* edd. pr. Venet.

V. 12. *disceptationem* edd. pr. Venet. Volgo: *dissertationem*.

V. 13. *revocatum* edd. pr. Venet. Mox *iurgium* om. ed. Venet.

V. 21. *sceuus* ed. pr.

V. 22. *calidus* ed. Venet.

V. 24. *paginae* edd. pr. Venet.

V. 27. *constrictior* edd. pr. Venet. Volgo: *contractior*.

V. 30. *de duabus causis* edd. pr. Venet.

n[illegible] Stod

?, et eusdem [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

~~?? [illegible]~~ per [illegible] [illegible]

? ? ?
(actus)

cf. Rufin de metr. com. p. [illegible] : Passius ad [illegible] ... est n[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] primo pagina hic versus...

[illegible]

J. Obernetter

ADELPHOE TERENTI.

PROLOGUS.

Postquám poeta sénsit scripturám suam
Ab íniquis observári, et adversários
Rapere ín peiorem pártem, quam acturí sumus:
Indício de se ipse érit, vos eritis iúdices,

SCHOLIA AELI DONATI.

V. 1. POSTQUAM POETA SUAM SENSIT SCRIPTURAM: POSTQUAM pro *quoniam:* cuius reciprocum *quoniam* pro *postquam.* Plautus in Aulularia:

Quoniam is moritur: ita avido ingenio fuit.

§ POSTQUAM SENSIT: Pro sensisset. § SCRIPTURAM SUAM: Indifferenter omnis, qui aliquid scripsisset, *scriptor* a veteribus dicebatur.

V. 2. AB INIQUIS: Inimicis, ut:

Fatis Iunonis iniquae.

§ OBSERVARI: Observatio ad honorem refertur, ut:

Praeterea regem non sic Aegyptus et ingens
Lydia nec populi Parthorum aut Medus Hydaspes
Observant.

Sed nunc OBSERVARI captari significat et audiri. Observari ergo et honorari et captari et audiri significat, ut Plautus:

Observatote, ut blande palpetur mulieri.

V. 3. RAPERE IN PEIOREM PARTEM: Varietas per genera verborum et utrique sententiae apte iungimus SCRIPTURAM SUAM. § RAPERE IN PEIOREM PARTEM: Id est, vitio dare, vituperare.

V. 4. INDICIO IPSE DE SE: Expressit simplicitatem vera dicturi, cum indicaturum de se dixit, non narraturum.

V. 4. *Plautus in Aulularia* prol. v. 9.
V. 11. *ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 2.
V. 13. *ut Virgilius Georg.* lib. VI. v. 210 sq.
V. 21. *Plautus in Amphitr.* Act. I. sc. 3. v. 9.

Laudín an vitio dúci factum id opórteat.
Synápothnescontes Díphili comoédiast:
Eam Cónmorientis Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
Meretrícem, in prima fábula: eum Plautús locum
Relíquit integrum: eum híc locum sumpsít sibi
In Adélphos, verbum dé verbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus novam: pernóscite,
Furtúmne factum exístumetis, án locum
Reprehénsum, qui praetéritus neclegéntiast.

Et INDICIO ERIT pro *Index erit.* ℐ INDICIO DE SE: Indicat is, qui de se volens aliquid et de aliis etiam prodit, sed confitetur, qui de se tantum et adhuc invitus quiddam provolgat. ℐ VOS ERITIS IUDICES: Bene: quia apud iudices indicium profitentur, qui accusatorem adiuvant.

V. 5. LAUDIN AN VITIO: Medium non fecit, ut appareat, si crimen non sit, laudi debere esse.

V. 6. SYNAPOTHNESCONTES DIPHILII COMOEDIA EST: Nec numeri nec genera respicienda sunt contra sententiam remque ipsam.

V. 7. EAM COMMORIENTES PLAUTUS FECIT FABULAM: Sicut apud Graecos δρᾶμα, sic apud Latinos generaliter *fabula* dicitur, cuius species sunt, tragoedia, comoedia, togata, tabernaria, praetexta, crepidata, Atellana, mimus, Rhinthonica.

V. 8. IN GRAECA ADULESCENS EST: *Diphili* scilicet, quasi diceret: Quidam adolescens est, qui lenoni eripuit meretricem.

V. 9. IN PRIMA FABULA: Hoc est, in prima parte, ut dicimus: *In primis digitis.* Non enim aut secunda aut tertia fabula est.

V. 10. RELIQUIT INTEGRUM: Quum aliam transferret. ℐ SUMPSIT SIBI: Libere tulit, hoc est, non furatus est, ut: *Sume, pater.*

V. 11. IN ADELPHOS: Latine declinavit.

ℐ VERBUM DE VERBO EXPRESSUM EXTULIT: Haec approbatio est, de Graeco esse sublatum, non de Plauto, ut dicit adversarius. ℐ EXTULIT: Mire non dixit *transtulit*, sed EXTULIT, ut ornasse Graeca videatur Latino stilo.

V. 12. EAM NOS ACTURI: Adelphos scilicet. ℐ NOVAM: Veterem Graecam esse intelligimus.

V. 13. FURTUMNE FACTUM: Hoc est, vitio duci. ℐ AN LOCUM REPREHENSUM: Hoc est, laudi duci.

V. 14. NEGLIGENTIA EST: Plauti scilicet, cuius aemulari nunc exoptat negligentiam. ℐ REPREHENSUM: Retentum, resumptum.

[illegible]

[illegible]

[illegible] vantar

consolari volo

Nach V. 24 in cod. G. (Fr.) eine Erklärg in d. Text gedrungen:
In comediis ūm (? enim) n̄ narrant̃ res gestę. sed
ꝑsonę loquentes int̄ se ipsā fabulā agunt.

Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbilis
Eum ádiutare, adsídueque una scríbere:
Quod illí maledictum véhemens esse exístumant,
Eam laúdem hic ducit máxumam, quom illís placet,
Qui vóbis univérsis et populó placent.
Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
Suo quísque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxspectetis árgumentum fábulae:
Senés qui primi vénient, hi partem áperient,
In agéndo partem osténdent: facite, aequánimitas
Poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

V. 23. 24. *Senés qui primi vénient, hi partim áperient;*
In agéndo partim osténdent.

V. 15. NAM QUOD ISTI DICUNT: NAM incipiendi vim habet modo, ut: *Nam ego hanc machaeram meam dico.* ℐ HOMINES NOBILES: Scipionem Africanum significat et Laelium Sapientem et Furium Philum.

V. 16. EUM ADIUTARE: Legitur et ADIUTARE. P a c u v i u s in C h r y s e:

Adiuta mihi.

ℐ ASSIDUEQUE UNA SCRIBERE: Non sic dicit adversarius, verum hic oratorie crimen non tangit.

V. 19. QUI VOBIS UNIVERSIS ET POPULO PLACENT: UNIVERSIS, qui in cavea sunt, dicit: POPULO, qui etiam praeter theatrum, id est, u n i v e r s a m u r b e m.

V. 20. IN BELLO: Scipionis. ℐ IN OTIO: Furii Phili. ℐ IN NEGOTIO: Scilicet Laelii Sapientis.

V. 24. IN AGENDO PARTEM OSTENDENT: *Σχῆμα ἀποσιώπησις*. Hic enim iam non senes accipiendi essent, imo potius ceterae personae. Sed ipsi senes in statario charactere p a r t e m a p e r i e n t, in motorio p a r t e m o s t e n d e n t. Nam duo agendi sunt principales modi, motorius et statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur *μικτός*.

ℐ AEQUANIMITAS: Favor et propitius animus; et deest *vestra.*

V. 2. *ut P l a u t u s in milite glorioso* Act. 1. sc. 1. v. 5.

ACTUS PRIMI SCAENA PRIMA.

MICIO.

MICIO. Storáx! Non rediit hác nocte a coena Aéschinus:
Neque sérvolorum quísquam, qui advorsum íerant.

V. 1. STORAX! ~~NON REDIIT HAC NOCTE:~~ Nomina personarum, in comoediis dumtaxat, habere debent rationem et etymologiam. Etenim absurdum est comicum aperte argumenta confingere vel nomen personae incongruum dare vel officium, quod sit a nomine diversum. Hinc servus fidelis Parmeno, infidelis ~~vel~~ Syrus vel Geta: miles ~~vel~~ Thraso vel Polemon: iuvenis Pamphilus: matrona Myrrhina: et puer vel ab odore Storax, vel a ludo et a gesticulatione Circus, et item similia: in quibus summum poetae vitium est, si quid e contrario repugnans contrarium diversumque protulerit, nisi per ἀντίφρασιν nomen imposuerit ioculariter, ut *Misargyrides* in Plauto dicitur trapezita. Et fere hoc modo apud alios a poetis nomina componuntur describenda per ἀντίφρασιν, quod designat Storax. ¶ Primae partes, sicut in prologo ipse promisit, a senibus aguntur, quorum contentione ad argumentum relata vita aspera cum leni et pater comis cum severissimo comparatur. ¶ STORAX: Storacem vocavit, non Aeschinum: quo tacente puerum, id est Aeschinum, absentem credit, quia servuli adolescentibus praestolantur, ut in Andria:

Observabam mane illorum servulos
Venientes aut abeuntes.

Sed quia fieri poterat, ut domino absente adesset Storax, commodissime adiecit: NEQUE SERVULORUM QUISQUAM, QUI ADVERSUM IERANT. ¶ STORAX! NON REDIIT HAC NOCTE AESCHINUS: Hoc alii interrogative, alii pronuntiative proferunt, sed magis pronuntiative dicendum.

V. 2. NEQUE SERVOLORUM ~~QUISQUAM:~~ Propter Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. ¶ QUI ADVERSUM: Proprie locutus est. Nam *adversitores* dicuntur. ¶ IERANT:

…uber (1881) p. 20 sq. …. comicum apte … confingentem vel . .

Scirtus (Bentley)
…uber p. 21: a charactere rep.
besser ap. al. hoc modo poetas)
…ibe p. 21 apud alios etiam poetas - - - - describentia … . quod designant. Storas]
? describendo

[illegible] iurant [illegible]

hic
T Inde: in desertorum [illegible]

T hic amaru

Fet Ego quia non redit filius
cogite

Profécto hoc vere dícunt: si absis úspiam
Aut íbi si cesses, évenire ea sátius est,
Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat
Iráta, quam illa, quaé parentes própitii.
Uxór, si cesses, aút te amare cógitat
Aut téte amari aut pótare atque animo óbsequi:

V. 4. *Aut úbi si cesses.*

Producte i pronuntiando, quod nos addita u *iverant* dicimus. Tale est illud Virgilii:

Nos abiisse rati et vento petiisse Mycenas.

V. 3. PROFECTO HOC VERE DICUNT: Absolute, non addidit, QUI. ∬ SI ABSIS USPIAM: Abundat USPIAM aut deest *profectus* aut quid tale. ∬ AUT IBI: Uspiam: significat enim scilicet USPIAM et in loco et ad locum. ∬ SI ABSIS USPIAM AUT UBI SI CESSES: SI ABSIS ad parentes propitios: SI CESSES ad uxorem iratam refert.

V. 5. IN TE UXOR: Subaudiendum est hic: IRATA. ∬ IRATA: Uxor scilicet. ∬ QUAE IN ANIMO: Omne, quod sentimus aut cogitamus aut dicimus, et utrumque pro oratione est. Sed illa ἐνδιάθετος, quae in cogitatione est, haec προφορικὸς λόγος dicitur, quae in verbis est constituta. Virgilius:

Et mihi iam multi crudele canebant
Artificis scelus et taciti ventura videbant.

Et ipse alibi:

Nunc si quis est, qui hoc dicat aut sic cogitet.

V. 6. QUAM ILLA, QUAE PARENTES: Erudite, non addidit in quem dicat, quia scit nomina uxoris et parentum τῶν πρός τι esse.

V. 7. UXOR, SI CESSES: Qua re non: *si absis?* an quia iustius cessanti, quam absenti succensemus? an quia irata uxor, si cesses? ∬ AUT TE AMARE COGITAT: Ἐπεξήγησις cum ἐξεργασίᾳ. ∬ AUT TE AMARE COGITAT AUT: Minus peccati est amori proprio cedere, quam alieno amori obsequi, nulla re impellente, sine uxore potare, aut velle delicias. Ergo αὔξησις est nisi forte τῷ ἰδιωτισμῷ hoc putamus dictum. ∬ AUT TE AMARE COGITAT, AUT TETE AMARI: Cum duo proposuerit, alterum sumpsit. Nam cum dixisset: QUAE IN TE UXOR DICIT, ET QUAE IN ANIMO COGITAT, intulit: AUT TE AMARE COGITAT. ∬ AUT TE AMARE COGITAT AUT TETE AMARI: Quia TE AMARE ἀμφιβόλως dixerat, cito intulit, quod certum est: AUT TETE AMARI. Et quia illud TE dixerat, hoc geminavit et TETE dixit, tamquam significantius.

V. 8. AUT ANIMO OBSEQUI: Ἐπαναφορά.

V. 2. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 25.
V. 13. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 124.
V. 16. *ipse alibi*] *in Phormione* prol. v. 12.

Et tíbi bene esse sóli, quom sibi sít male.
Ego, quía non rediit fílius, quae cógito, et
Quibus núnc sollicitor rébus? Ne aut ílle álserit,
Aut úspiam cecíderit aut praefrégerit
Aliquíd. Vah! quemquamne hóminem in animum instítuere aut
Paráre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?
Atque éx me hic natus nón est, set ex fratre: ís adeo
Dissímili studio est iam índe ab adulescéntia.
Ego hánc clementem vítam urbanam atque ótium

V. 9. *sibi cum sít male.*
V. 10. *quae cógito?*
V. 16. *Dissímilis studio est. iam índe ab adulescéntia,*
Ego hánc clementem vítam etc.

V. 10. EGO, QUIA NON REDIIT FILIUS: Plus est, quod dixit EGO, quam si diceret PATER. ¶ QUAE COGITO! ET QUIBUS: Hoc sic pronuntiandum est, ut horrere videatur ipse cogitationem suam.

V. 11. QUIBUS NUNC SOLLICITOR REBUS: Hoc est, quam malis, non, ut uxor, bonis. ¶ NE AUT ILLE ALSERIT: Vide, quam teneri sit amoris hic timor, in iuvene praesertim. ¶ EGO, QUIA NON REDIIT FILIUS: Ἀνακόλουθον. Non enim *pater* dixit.

V. 12. AUT USPIAM; USPIAM et in loco et ad locum significat. ¶ CECIDERIT AUT PERFREGERIT ALIQUID: Iungendum, ut non solum c e c i d e r i t, sed etiam p e r f r e g e r i t: haec sunt, quae sibi nemo evenire velit.

V. 11. NE AUT ILLE ALSERIT AUT USPIAM CECIDERIT: Nimium tenere amat, qui haec in iuvene pertimescit, quae circa infantulos caveri solent.

V. 13. QUEMQUAMNE HOMINEM: Sic dicimus de ea re, quam miramur fere ab omnibus fieri.

V. 14. QUAM IPSE EST SIBI: Tamquam duo sint, sed hoc poetae comico licet.

V. 15. ATQUE EX ME HIC NATUS NON EST: Quasi dicat: Ex me non est et sic afficior: quid paterer, si genuissem. ¶ EX ME NATUS NON EST: Quasi dicat: Non est meus. ¶ SED EX FRATRE: Hoc est, o m n i n o n o n a l i e n u s est. ¶ IS ADEO: Transitus ad argumentum subtilissimus. ¶ ADEO: Aut abundat aut *nimium* significat, ut in E u n u c h o: *Adolescentem adeo nobilem.*

V. 17. EGO HANC CLEMENTEM VITAM URBANAM: Ὀρθὴ διήγησις καὶ διαπίστευσις. ¶ CLEMENTEM VITAM: Figura ipsam

V. 24. *in E u n u c h o* Act. I. sc. 2. v. 124.

Parentes autem

± [ ]a

aut

sic

Teuber (1881) p. 21: non enim sine cura utrumque assecutus ei videtur (??)

Secútus sum: et, quod fórtunatum istí putant,
Uxórem numquam habui: ílle contra haec ómnia:
Ruri ágere viiam: sémper parce ac dúriter
Se habére: uxorem dúxit: nati fílii
Duo. Índe ego hunc maiórem adoptaví mihi.

---

vitam clementem dicimus, quae clementes facit. Clemens autem est, qui colit mentem. ℐ Atque otium: Deest *Urbanum.*

V. 18. Secutus sum: Bene Secutus, quasi magistram recte beateque vivendi. ℐ Et quod fortunatum isti putant: Romani ~~scilicet,~~ qui caelibem quasi caelitem dicunt, et item Graeci, apud quos sunt huius modi sententiae.

ΕΙΤΑ ΦΙΛΟCΕΧΟΙΝΙωΝ ΠωΛΟΥΜΕΝΟΝ. *

Et alibi:

ΓΑΜΕΙ ΠΑΜΦΙΛΟC ΓΑΜΕΙΤω ΚΑγΑΡΙΔΗΑΙΚΗCeN ΜΕ.

ℐ Fortunatum isti putant: Me utique uxorem non ducere. Dicit autem Romanis id videri, quos spectatores habet. Menander: *ὦ μακάριόν με, γυναῖκα οὐ λαμβάνω.* ℐ Quod fortunatum isti putant: Quidam putant sic pronuntiandum: Et quod fortunatum isti putant, uxorem. Et haec bona et concinna locutio est. Et putant bene dicit is, cui displicet aliena sententia. ℐ Isti ~~putant: Id est,~~ hi, qui a me dissentiunt.

V. 19. Uxorem nunquam habui: Si *non habeo* dixisset, poterat videri habuisse.

V. 20. Ruri agere vitam: Contra haec omnia suffecerat brevitas, sed subiunxit fratris descriptionem, ut verbis ipsis malam vitae condicionem ostendat. ℐ Semper parce ac duriter: Semper licet incertam distinctionem habeat, tamen recte additum est, quia vel ruri agere voluptatis est vel parce ac duriter se habere virtutis. Sed Semper ad vitium, Parce autem ad servandum, Duriter vero ad laborem referendum est. ℐ Ruri agere vitam, semper parce ac duriter habere: Variavit, ut Andria.

V. 21. Uxorem duxit: Recte Duxit, non Ducere. Semel enim hoc fecit Demea. ℐ Uxorem duxit: Varie per modos ~~discurrit.~~ ℐ Uxorem duxit: Adiuvan~~dum~~ pronuntiatione ~~est,~~ ne singula utrimque assecuti videantur. Nam sic in fine fabulae ait Demea: *Uxorem duxi: quam ibi miseriam vidi! nati filii: alia cura.*

V. 22. Inde ego hunc maiorem ~~adoptavi mihi~~: Mire inde subiungit, cum personam praetulerit. Sic alibi:

V. 28. *in Andria* Act. I. sc. 1. v. 47.
V. 32. *in fine fabulae* Act. V. sc. 4. v. 13.
V. 36. *alibi in Eunucho* Act. I. sc. 2. v. 35.

Edúxi a parvolo: hábui, amavi pró meo.
In eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.
Ille út item contra me hábeat, facio sédulo:
Do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia
Pro meó iure agere: póstremo alii clánculum
Patrés quae faciunt, quaé fert adulescéntia,

E praedonibus,
Unde emerat, se audivisse abreptam e Sunio.

¶ Inde ego hunc: Inde pro ex quibus, et mihi abundat, et bene Hunc dixit, quia de ipso loquebatur.

V. 23. Eduxi a parvulo: Quod nos *educare* dicimus, *educere* veteres dicebant, ut:

Educet silvis regem regumque parentem.

¶ Habui, amavi pro meo: Quaeritur, quid sit Habui, et cum multa dicantur, hoc solum verum est: Habui, credidi, duxi, existimavi, ut alibi: *Semper eius dicta est haec, atque habita soror.* Et sic: *Itaque habeantur, itaque dicantur.* Ergo *pro meo* subaudiendum est bis et *Habui pro meo* et *Amavi pro meo.*

V. 24. In eo me oblecto: solum id est carum mihi: Absolute utrumque et in eo et solum. ¶ In eo: Quasi in ea re. ¶ In eo me oblecto: Nove dixit pro *Eo me oblecto.* Plus autem significat, quam si diceret: *Solus is est carus mihi.*

V. 25. Facio sedulo: Secus a dolo, id est, sine dolo et impense. ¶ Ille ut item contra me habeat: Item similiter, contra vicissim. Plautus:

Ut illa illum contra, qui est amoris cultor optimus.

V. 26. Do, praetermitto: Do sumptum, praetermitto delicta. ¶ Non necesse habeo omnia pro meo iure agere: Etsi licet, non necesse est patrem saevire, qui pater est. Inter ius et aequitatem hoc interest, ius est, quod omnia recta et inflexibilia exigit, aequitas est, quae de iure multum remittit. Ergo hic sensus: Non necesse est, etiam si liceat, saevum esse patrem, et mire ostendit ius suum nisi necessitate non esse servandum.

V. 27. Postremo alii clanculum: Non alii patres, sed alii adolescentes clanculum patres suos.

V. 28. Quae fert adolescentia: Veniam addidit statim, peccata ab adolescentibus ad aetatem removendo. Et vide quam breviter, quam pudice, quam ignoscenter locutus est!

V. 6. *ut Virgilius Aen.* lib. VI. v. 765.
V. 10. *ut alibi in Andria* Act. IV. sc. 1. v. 25.
V. 20. *Plautus Mil. glor.* Act. II. sc. 1. v. 23.

artels p. 27.

( ) ( ) b a I [illegible]

[illegible] A [illegible]

ia

[illegible] non [illegible] est

(non [illegible])

[illegible] esse vide] bene retinere, a vetere solveret; nam retinet

— [illegible] nam retinet, qui advers[illegible]
aliquem tenet —
— [illegible]

op. 332.

Ea né me celet, cónsuefeci filium.
Nam quí mentiri aut fállere insuerít patrem aut
Audébit: tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos
Retinére satius ésse credo, quám metu.
Haec frátri mecum nón conveniunt néque placent.
Venit ád me saepe clámitans: Quid agis, Mício?
Cur pérdis adulescéntem nobis? cúr amat?
Cur pótat? cur tu his rébus sumptum súggeris?

V. 30. *Nam quí mentiri, aut fállere, ita uti fít, patrem*
Audébit, tanto mágis audebit céteros.
V. 35. *clámans.*

V. 29. Ea ne me celet, cónsuefeci filium: Tribus enim vivitur modis, natura, consuetudine, et ratione.

V. 30. Nam qui mentiri aut fallere insuerit patrem: Separatim subaudiendum est Insuerit πρὸς τὸ mentiri.

V. 31. Ceteros: Quia iam deceperit patrem.

V. 32. Pudore et liberalitate: Pudore ad filios rettulit, liberalitate ad parentes. Argumentum a coniugatis. Liberalitate, inquit, regendi sunt, propter quod liberi dicuntur. Liberalitatem autem bonitatem dicit.

V. 33. Retinere satius esse credo: Bene Retinere, quia retinet, qui adversum aliquem tenet. Retinere ergo a vitiis scilicet. Nam vitia filios tenent, quos non retinent patres a vitiis.

V. 34. Haec fratri mecum non conveniunt: Nova locutio: Non conveniunt pro non congruunt, ac per hoc: In his ego et frater dissentimus, id est, dissimiles sumus.

V. 35. Venit ad me saepe clamitans: Et importunitatem odiosam ostendit, ad me dicendo, et inconditam assiduitatem, addendo saepe. Et congrue, postquam saepe dixit, adiecit aptius verbum, non dicens Clamans, sed Clamitans. ℐ Quid agis, Micio?: Reminiscere lectionem et invenies interrogationem huius modi vel invectionis principio convenire vel obiurgationis.

V. 36. Cur perdis adulescentem nobis?: Recte Nobis additum est et ἠθικῶς, ut alibi: *Psaltriam nobis, si diis placet, paravit.* ℐ Cur amat? cur potat?: Vide quem ad modum, ut durum obiurgatorem ostendat Demeam, cum ab eo ea dicantur in crimen vocari, quae aut aetatis sunt: ut, Cur amat? aut naturae, ut: Cur potat? aut pietatis, ut: Cur tu his rebus sumptum suggeris? et cetera. ℐ Cur amat? cur potat?: Cur

V. 24. *ut alibi infra* Act. III. sc. 4. v. 31.

Vestítu nimio indúlges: nimium inéptus es.
Nimium ípse est durus praéter aequomque ét bonum.
Et érrat longe, meá quidem senténtia,
Qui impérium credat grávius esse aut stábilius,
Vi quód fit, quam illud, quód amicitia adiúngitur.
Mea síc est ratio et síc animum inducó meum:
Maló coactus quí suum officiúm facit,
Dum id réscitum iri crédit, tantispér cavet:
Si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.

AMAT? ad illud refertur, quod ait supra: Do, PRAETERMITTO. Nam praetermitto delicta intelligimus ex amore. CUR POTAT? revocamus ad illud, quod ait: Do SUMPTUM.

V. 38. NIMIUM INEPTUS ES: Utrumque dure, et NIMIUM et INEPTUS ES.

V. 39. PRAETER AEQUUM ET BONUM: Potuit ET non addi: PRAETER AEQUUM BONUM.

V. 40. ET ERRAT LONGE: Melius est LONGE simpliciter accipiendum, ut locale sit, quam valde. ℱ MEA QUIDEM SENTENTIA: Modeste addidit: MEA QUIDEM SENTENTIA, ne quis hoc pro praecepto dici existimet.

V. 41. QUI IMPERIUM CREDAT: Utrum cuiuslibet an Demeae tantum? ℱ GRAVIUS ESSE AUT STABILIUS: GRAVIUS ad vim, STABILIUS ad tempus refertur.

V. 42. VI QUOD FIT: Id est, metu ac malo. ℱ VI QUOD FIT, QUAM ILLUD, QUOD AMICITIA ADIUNGITUR: Illud fit, quod vi, hoc adiungitur, quod amicitia.

V. 43. MEA SIC EST RATIO, ET SIC ANIMUM INDUCO MEUM: MEA SIC EST RATIO ad superiora pertinet confirmanda, SIC ANIMUM INDUCO MEUM ad ea pertinet, quae dicturus est. ℱ MEA SIC EST RATIO: Iterum modeste et *ἰδιωτικῶς*. ℱ ET SIC ANIMUM INDUCO MEUM: Senilis *μακρολογία*.

V. 44. MALO COACTUS: Duo dicit, MALO et COACTUS. ℱ QUI OFFICIUM SUUM: *Ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν*, id est, qui recte facit. OFFICIUM autem dicitur, quasi *efficium* ab *efficiendo*, quod uni cuique personae congruit.

V. 45. DUM ID RESCITUM IRI CREDIT: Quod facit scilicet. ℱ TANTISPER: TANTISPER quasi *tantumper*, et *paulisper* quasi *paulumper*, unde *parumper* dictum est. ℱ TANTISPER CAVET: *Peccare* subaudiendum est. Nam totum *ἐλλειπτικῶς*, et obscure dictum est. Et bene CAVET, quasi malum.

V. 46. SI SPERAT FORE CLAM: Iterum *quod facit*, subaudiendum. ℱ RURSUM AD INGENIUM REDIT: Mire, non intulit

-ofen exim.

A im Ende

udre. 2-leo in Kh. 11. 38, 16.

pl. 9 ba

L ditum

ille quem beneficio adiunges

καὶ ἀπ

οὐ. κατ' ἀντιπαρ...

[illegible]

3l

3l

Ille, quém beneficio adiúngas, ex animó facit,
Studet pár referre: praésens absensque ídem erit.
Hoc pátrium est, potius cónsuefacere fílium
Sua spónte recte fácere, quam alienó metu.
Hoc páter ac dominus ínterest: hoc quí nequit,
Fateátur nescire ínperare líberis.
Set éstne hic ipsus, dé quo agebam? et cérte is est.
Nescío quid tristem vídeo: credo iam, út solet,

NON CAVET, sed AD INGENIUM REDIT. Et RURSUM est retro versum, ut *prorsum* prius versum.

V. 47. ILLE, QUEM BENEFICIO ADIUNGAS: ~~Non dicit: *Beneficio adiunctus*,~~ ut supra: *Malo coactus.* ❡ ILLE, QUEM BENEFICIO ADIUNGAS: *ΚαλαντεθηκηνAN* * ille malo, hic beneficio. Ille coactus, hic adiunctus. Ille, dum id rescitum iri credit, tantisper cavet, hic praesens absensque idem erit. Et τὸ PRAESENS et ABSENS non ad aliquem locum, sed ad custodem rettulit et monitorem. ❡ ILLE, QUEM BENEFICIO ADIUNGAS: Contra illud ait: *Malo coactus.* ❡ EX ANIMO FACIT: Officium scilicet.

V. 48. STUDET PAR REFERRE: Id est, benefacere. ❡ PRAESENS ABSENSQUE IDEM ERIT: Contra illud: *Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.*

V. 49. HOC PATRIUM EST POTIUS: Superius a re tractum est, hoc iam a persona ducitur argumentum. ❡ CONSUEFACERE: Non cogere, sed CONSUEFACERE.

V. 50. QUAM ALIENO METU: Vide quemadmodum suum ad indulgentiam affectum revocet optimae disciplinae.

V. 51. HOC PATER AC DOMINUS: A differentia personarum et officiorum. ❡ INTEREST: Differentia est. ❡ HOC QUI NEQUIT: Longe melius NEQUIT, quam si diceret: *Non vult.*

V. 52. FATEATUR NESCIRE: Hoc indicat et se melius consulere et volentem hoc exercere. ❡ NESCIRE IMPERARE LIBERIS: Oratorie, quasi artis sit indulgentissime agere. IMPERARE modo non ad superbiam, sed ad regendum est referendum. ❡ NESCIRE IMPERARE: Deest *se.*

V. 53. SED ESTNE HIC IPSUS, DE QUO AGEBAM: *Κατ' οἰκονομίαν* supervenit, de quo sermo est, ut factis dicta ostendantur. ❡ ET CERTE IS EST: Bene nunc confirmat ipsum esse eum, cum proprior est, utpote senili nec in longum prospiciente conspectu.

V. 54. NESCIO QUID TRISTEM VIDEO: Orationis apparatus ex vultu ostenditur, ut:

V. 34. *ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 291.

Iurgábit. Salvom te ádvenire, Démea,
Gaudémus.

---

stetit acri fixa dolore,
Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem.

℥ Nescio quid: Deest *propter*, ut sit: *Nescio propter quid.*

℥ Credo iam, ut solet: Causa cur illum aequo animo frater ferat, ut solet, inquit.

V. 55. Salvum te advenire, Demea, gaudemus: Ut asperior ostendatur Demea, etiam salutatur ab eo, quem obiurgaturus est.

Der . ~~[illegible]~~ hatte nicht obigen Text vor sich, sondern [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] mirl :

ACTUS PRIMI SCAENA SECUNDA.

DEMEA. MICIO.

DEM. Ehem, opportúne: te ipsum quaérito.
MIC. Quid trístis es? DEM. Rogás me, ubi nobis Aéschinus
Siét, quid tristis égo sim? MIC. Dixin hóc fore?
Quid fécit? DEM. Quid ille fécerit? quem néque pudet
Quidquám nec metuit quémquam neque legém putat
Tenére se ullam. Nam ílla, quae antehac fácta sunt,

V. 1. HEM OPPORTUNE: TE IPSUM QUAERITO: In hoc actu diversi homines, diversae partes et diversa studia proponuntur. Hic lenis, hic amarus: hic facetus, hic impolitus: hic facilis, hic pertinax et difficilis in delictis. ¶ HEM OPPORTUNE: TE IPSUM QUAERITO: Melius quam M e n a n d e r, cum hic illum ad iurgium promptiorem, quam ad resalutandum faciat.

V. 2. QUID TRISTIS ES?: Bene interrogat. Potuit enim non iratus frater quaerere. ¶ UBI NOBIS AESCHINUS SIET: Quasi quaedam causa sit tristitiae.

V. 3. DIXIN HOC FORE?: *Credo iam, ut solet, obiurgabit.*

V. 4. QUID ILLE FECERIT?: Animadvertendum, ut interrogatus interroget more indignantium: quod ideo facit, quia videt Micionem eo vultu interrogare, ut videatur minus reprehendere culpam Aeschini. ¶ QUEM NEQUE PUDET QUIDQUAM NEC METUIT QUEMQUAM: Varie per casus discurrit. ¶ QUEM NEQUE PUDET QUIDQUAM: contra illud, quod alibi pater dicit: *Erubuit: salva res est.* ¶ QUEM NEQUE PUDET QUIDQUAM: Magno ordine accusavit. Non, inquit, pudore movetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Ergo gradatim *αὔξησις* oratoria processit.

V. 6. TENERE SE ULLAM: Bene TENERE, quia legem. Et est *ἀμφιβολία* oratoria. ¶ NAM ILLA, QUAE ANTEHAC FACTA SUNT, OMITTO: Accusatio duo tempora recipit: p r a e t e r i t u m, ab ante gestis, et p r a e s e n s, ab iis, quae obiiciuntur. Ergo utrumque mira brevitate perstrinxit.

V. 16. *alibi*] *infra* Act. IV. sc. 5. v. 9.

Omítto: modo quid désignavit! MIC. Quídnam id est?
DEM. Forés effregit átque in aedis ínruit
Aliénas: ipsum dóminum atque omnem fámiliam
Mulcávit usque ad mórtem: eripuit múlierem,
Quam amábat. Clamant ómnes indignissume
Factum ésse: hoc adveniénti quot mihi, Mício,

V. 7. OMITTO: *Παράληψις*. ¶ MODO QUID DESIGNAVIT: DESIGNARE est rem novam facere, in utramque partem, et bonam et malam. Nam et designatores dicti, qui ludis funebribus praesunt, credo ob eam causam, quod ipsis ludis multa fiant nova et spectanda, simul ut etiam turba retineatur, quae fuerit aut in spectaculis aut in litibus. ¶ MODO QUID DESIGNAVIT: Puto ego designationem contractionem aut conductionem populi in unum intelligi. Hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio populi in se oculos et ora convertit et spectaculo est vulgo: quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. ¶ DESIGNAVIT: Hoc verbum apud veteres duas res significabat: etenim prave et recte facta *designata* dicebantur. ¶ QUIDNAM ID EST?: Et hoc etiam contemnens interrogat Micio.

V. 8. FORES EFFREGIT: Haec singula magna cum vociferatione inferenda sunt. Stomachatur enim adversus male interrogantem. ¶ FORES EFFREGIT ATQUE IN AEDES INRUIT ALIENAS: Totum quidem unum crimen est: Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatetur accusatio Demeae de moribus Aeschini nihil nisi inania referentis. ¶ FORES EFFREGIT ATQUE IN AEDIS IRRUIT ALIENAS: Haec singula consideranda sunt. Et bene dicit ALIENAS, quia si *lenonis* diceret, parva res videretur.

V. 9. IPSUM DOMINUM: Iterum suppressa est infamis persona. ¶ ATQUE OMNEM FAMILIAM MULCTAVIT: Aut FAMILIAM pro servis lenonis dicit aut pro meretricibus.

V. 10. MULCTAVIT: Laceravit, mutilavit, mollivit atque dissolvit. Unde *Mulciber* a mulctando, quasi *Mulctiber*. ¶ USQUE AD MORTEM: Magna invidia caedis et mortis mentione, quae tamen nulli accidit. ¶ ERIPUIT MULIEREM, QUAM AMABAT: Omnia magno colore et accusatorie dicta sunt, et ex hoc maxime, quod lenonem et meretricem non dixit, contentus facti atrocitate personarumque vilitatem reticens. ¶ MULIEREM ERIPUIT: Non *abduxit*, sed ERIPUIT.

V. 11. CLAMANT: A praeiudicato et auctoritate rumoris.

V. 12. HOC ADVENIENTI QUOT MIHI, MICIO, DIXERE?: Quasi dicat: Displicet omnibus et multi eum accusant. Nec

Bartels p.

legentibus ?

-τον
Lira

Dixére? in orest ómni populo. Dénique
Si cónferendum exémplum est, non fratrém videt
Rei dáre operam, ruri ésse parcum ac sóbrium?
Nullum húius simile fáctum: haec quom illi, Mício,
Dicó, tibi dico: tú illum corrumpí sinis.
MIC. Homine ínperito númquam quidquam iniústiust,
Qui, nisi quod ipse fécit, nil rectúm putat.
DEM. Quorsum ístuc? MIC. Quia tu, Démea, haec male iúdicas.

V. 15. *Rei óperam dare.*
V. 16. *Nullum húius factum símile.*

tamen lenonis querelae mentio fit. Vide oratorem. Hoc autem vel articulus vel adverbium loci est.

V. 13. IN ORE EST OMNI POPULO: Salustius: *In ore gentis agens.* ¶ POPULO: Civitati.

V. 14. SI CONFERENDUM EXEMPLUM EST: Tamquam non sit conferendum. ¶ NON FRATREM VIDET REI OPERAM DARE: Satis comice hoc infertur legentibus argumentum. Nam magis in culpa ille ipse est, quem laudat.

V. 15. REI DARE OPERAM: Non amori. ¶ RURI ESSE: Non in urbe. ¶ PARCUM: Non prodigum. ¶ SOBRIUM: Non insanum. ¶ PARCUM AC SOBRIUM: Contra illud: *Cur amat? Cur potat.* ¶ REI DARE OPERAM, RURI: Quam facete poeta haec omnia falsa et e contrario facit Demeam credere.

V. 16. NULLUM HUIUS SIMILE FACTUM: Hoc cum admiratione. Micio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratris natura. ¶ NULLUM HUIUS SIMILE FACTUM: Hoc cum admiratione indignantis pronuntiandum est et ardentibus in Micionem oculis. Et subaudiendum est *esse* aut *inveniri.* ¶ HAEC QUUM ILLI, MICIO, DICO, TIBI DICO: ILLI pro *in illum*, et TIBI pro *in te.*

V. 17. TU ILLUM CORRUMPI SINIS: Deest *nam.* Sed ferventius *ἀσυνδέτως* dicitur. Et hoc TIBI et TU pronuntiandum est intento digito et infestis in Micionem oculis. Nam hoc agi stomacho adversum dissimulatores solet. ¶ TU ILLUM CORRUMPI SINIS: Mitius modo dixit: SINIS CORRUMPI: mox vehementius dicet: *An laudi putat fore, si perdiderit gnatum?*

V. 18. HOMINE IMPERITO NUMQUAM QUIDQUAM INIUSTIUST EST: Miro stomacho apud ipsum de ipso tamquam apud alterum de altero loquitur.

V. 19. NIHIL RECTUM PUTAT: Proprie PUTAT. Nam hoc verbum imperitorum est. Ordo est: QUI NIHIL RECTUM PUTAT, NISI QUOD IPSE FECIT.

V. 20. QUORSUM ISTUC? Deest *pertinet* aut *dicis.*

Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum
Scortári neque potáre: non est: néque fores
Effríngere. Haec si néque ego neque tu fécimus,
Non síit egestas fácere nos. Tu núnc tibi
Id laúdi ducis, quód tum fecisti ínopia.
Iniúriumst. Nam si ésset unde id fíeret,

V. 25. *Id laúdi duces, quód tum fecisti ínopia?*

* V. 19. NISI QUOD IPSE FECIT: *Αὐθάδεια.* Hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorum.

*V. 20. QUIA TU, DEMEA: Id est, homo imperitus. ¶ HAEC MALE IUDICAS: Pari virtute haec leniter dicta sunt, qua superiora vehementer.

V. 21. NON EST FLAGITIUM: Non peccatum negat esse, sed flagitium non esse contendit, et ideo subindignanter pronuntiandum est, ut si dicat: Scortari quidem adolescentulum delictum est, sed non est flagitium. Et veniae locus non tam in facto, quam in persona est constitutus. ¶ NON EST FLAGITIUM, MIHI CREDE, ADOLESCENTULUM SCORTARI: Mire respondit et oratorie ad haec, quae invidiose dicta sunt. Nam quod ait ille: *Eripuit mulierem, quam amabat*, hic *scortum* dicit: quod *et irruit in aedes alienas*, quasi ex vino furens, *potare*: quod cum aliis grave propositum est, hoc solum dicendo leve reddit, id est, *fores effringere.* ¶ MIHI CREDE: Quasi imperito dicit: MIHI CREDE. Non enim ipse intelliget. Quod imitatus Cicero sic Caecilium exagitat: *Magna sunt, mihi crede: noli haec contemnere.* Hic enim et auctoritas dicentis et contemptus ostenditur audientis.

V. 23. NEQUE POTARI NEQUE FORES EFFRINGERE: HAEC SI NEQUE EGO NEQUE TU FECIMUS: Quia dixit: *Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.*

V. 24. NON SIVIT EGESTAS: Non voluntas prohibuit, sed necessitas, et ideo nulla laus.

V. 25. QUOD TU FECISTI INOPIA: Nota FECISTI in eo, quod significat: *Non fecisti.*

V. 26. INIURIUM EST: Quia nihil quidquam iniustius homine imperito. ¶ UNDE ID FIERET: FIERET producta prima syllaba. Ennius: *Memini me tum fieri pavum.* ¶ NAM SI ESSET, UNDE ID FIERET: ...... Non est necessario consequens, sed probabiliter admittitur apud oratores. Non enim omnes, qui habent unde faciant, continuo etiam faciunt.

V. 18. *Cicero divin. in Q. Caecilium* Cap. 12 §. 39.

ea quae dix (O)

Petr. Victorius, Var. lect. 31 c. 4 in Cic. est, ubi Caeci[illegible]
exagitat. (vet. ed. [illegible] se
coelum)

non est.

TVM

36 in O

[ ]a

[illegible]

quia [illegible] cast est, [illegible]

Facerémus: et tu illúm tuum, si essés homo,
Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet,
Potiús quam ubi te exspectátum eiecissét foras,
Aliéniore aetáte post facerét tamen.
DEM. Proh Iúppiter! tu homo ádigis me ad insániam.
Non ést flagitium fácere haec adulescéntulum? MIC. Ah.
Auscúlta: ne me obtúndas de hac re saépius.
Tuum fílium dedísti adoptandúm mihi.
Is méus est factus: sí quid peccat, Démea,

V. 27. *et illum tú tuum.*

V. 27. ET TU ILLUM TUUM, SI ESSES HOMO: Multum progressus est accusans accusantem.

V. 29. EXSPECTATUM: Odiosum et molestae vitae. Nam filiis parentes aut amabiles sunt aut exspectati. Amabiles boni, exspectati mali, quorum mors in dies singulos exspectanda et exoptanda sit. Nam exspectamus ante diem, speramus ad diem. Unde avidior intelligitur, qui exspectat, quam ille, qui sperat. ¶ QUAM UBI TE EXSPECTATUM: Eo rem produxit, ut ipse magis videatur consulere disciplinae, quam Demea. ¶ EIECISSET FORAS: Non dixit *amisisset*, sed ut quiddam abiiciendum: EIECISSET.

V. 30. ALIENIORI AETATE POST FACERET TAMEN: Ἀνακόλουθον. Deest enim *quamvis*. Et FACERET ultimum magnam vim habet. Nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab istis filium iuvenem. ALIENIORI pro *aliena* dicens comparativum gradum pro positivo posuit.

V. 31. PROH IUPPITER: Tragica exclamatio est: et bene tamquam ipse se reprehenderet Demea, adiecit: TU HOMO, ADIGÍS ME AD INSANIAM. Et TU HOMO dicens negat illi familiaritatem.

V. 32. NON EST FLAGITIUM FACERE HAEC: Moraliter indignatio expressa est, eisdem verbis, quae frater dixerat, repetitis.

V. 33. NE ME OBTUNDAS: Ne me saepe et moleste interpelles. Nam obtundere est aliquid saepe odiose repetere.

V. 34. TUUM FILIUM DEDISTI ADOPTANDUM MIHI: Mira argumentatio per ἐπαγωγήν, quae *inductio* ab oratoribus dicitur, quum per interrogationem pervenimus ad id, quod volumus, concludendum.

V. 35. IS MEUS EST FACTUS: Quasi confessionis genus sit adversarium tacuisse, sic progreditur. ¶ SI QUID PECCAT, DEMEA: Conclusio dubiae rei a non dubiis sumpta. ¶ SI QUID

Mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
Obsónat, potat, ólet unguenta dé meo.
Amat: dábitur a me argéntum, dum erit cónmodum:
Ubi nón erit, fortásse excludetúr foras.
Forés effregit, réstituentur: díscidit
Vestém, resarciétur. Est, dis gratia,
Et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desine aút cedo quemvis árbitrum:
Te plúra in hac re péccare ostendam. DEM. Eí mihi,

PECCAT, DEMEA: *Τῷ ἰδιωτισμῷ* interposuit DEMEA, et repetitum est PECCAT.

V. 36. EGO ILLI MAXIMAM PARTEM FERAM: Errant, qui putant ILLI esse pronomen, quum sit adverbium loci, ut:

illi mea tristia fata,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.

ILLI ergo ibi, ubi ille peccat. Quare quidam etiam *li* syllabam discretionis causa, ut locum significet, corripiunt. Et MAXUMAM PARTEM optime dicit. Non enim *universam*, quia non solus pater Aeschini est, sed MAXUMAM, quia eius magis est, cuius filius coepit esse per adoptionem. ¶ FERAM: Sustinebo, tolerabo.

V. 37. OLET UNGUENTA: A summo ad imum proposita solvuntur. Et mira varietas est: OLET UNGUENTA, ne diceret: *Obsonat, potat, unguitur*, ne scilicet haec exercitationis palaestricae, non luxuriae dicerentur.

V. 38. AMAT: *Πρὸς τὸ Cur amat?* ¶ DUM ERIT COMMODUM: *Dare* scilicet.

V. 39. UBI NON ERIT: *Argentum* scilicet, sed *commodum dare* subaudiendum est. ¶ FORTASSE EXCLUDETUR FORAS: Hoc ita protulit, quasi dicat, nihil sibi deperisse, si gratis forte fuerit ad amicam admissus. Et totum hoc *τῷ ἐξουθενισμῷ* legendum est. Et mire FORTASSE dicit, ut pater indulgens et credens adolescentem posse etiam amari ab amica. Non enim affirmavit, ut diceret: *Excludetur foras.*

V. 40. FORES EFFREGIT: RESTITUENTUR: Pervenit ad praesens crimen. Illa enim ante acta fuerant.

V. 41. RESARCIETUR: *Re* abundat.

V. 42. ET UNDE HAEC FIANT: Iterum subaudiendum *est.* ¶ ET ADHUC NON MOLESTA SUNT: Quia non est flagitium adolescentem scortari.

V. 4. *ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 548.

. repetito : [illegible]

! ~~Errant~~ qui putant

[illegible] ?

: unguentum amat
27. [illegible] in C.

L gratius fuerit

Patrem esse dixit

[2] qui quidem natura et affectu sit ~~pater~~ ~~ergo~~ nulli

v. 62 quia quia natura et affectu sit pater, ergo nullum

cum non possit

Pater ésse disce ab íllis, qui veré sciunt.
MIC. Natúra tu illi páter es, consiliís ego.
DEM. Tun cónsulis quidquam? MIC. Áh, si pergis, ábiero.
DEM. Sicíne agis? MIC. An ego tótiens de eadem re aúdiam?
DEM. Curae ést mihi. MIC. Et mihi cúrae est. Verum, Démea,
Curémus aequam utérque partem: tu álterum,
Ego item álterum. Nam ambós curare, própe modum
Repóscere illum est, quém dedisti. DEM. Ah, Mício.

V. 45. *ab íllis, qui verí sient.*
V. 51. *nam cúrare ambos, própemodum.*

V. 45. AB ALIIS, QUI VERE SCIUNT: Superbum fuisset *a me disce*. Melius ergo AB ALIIS dictum est.

V. 46. NATURA TU ILLI PATER ES, CONSILIIS EGO: Urbane Micio CONSILIIS subiunxit. Plus enim valet ad laudem c o n s i l i u m, quam n a t u r a. Et simul ostendit poeta verbis Micionis, qui non natura, sed affectu sit pater, nullum patrem esse sapientem: eum vero posse sine perturbatione perfrui iis, quos amat, quem patrem esse consilium fecerit, non natura, hoc est, qui filium adoptaverit. Et mire, quum NATURA singulariter dixerit, pluraliter intulit CONSILIIS EGO.

V. 47. TUN CONSULIS QUIDQUAM: Apertior contumelia, et ideo sequitur denuntiatio discedendi. ℐ TUN CONSULIS QUIDQUAM: Quia dixit: CONSILIIS EGO PATER SUM, a coniugatis argumentatus respondit: TUN CONSULIS QUIDQUAM? quia a consulendo *consilia* dicuntur et *consultores*. ℐ SI PERGIS, ABIERO: Ut:

Donec me flumine vivo
Abluero.

ℐ SI PERGIS, ABIERO: Ἀρχαϊσμὸς pro *abibo*, et hoc gestu abeuntis vel abituri pronuntiatur.

V. 48. SICINE AGIS?: Recte, quia iam abibat, quasi revocantis correptio est. ℐ AN EGO TOTIENS: Hoc conversum intelligas dicere. ℐ AUDIAM?: Deest *te*, sed exprimere durum fuit. Et hoc est *obtundere*.

V. 49. CURAE EST MIHI: A e s c h i n u s scilicet.

V. 50. CUREMUS AEQUAM UTERQUE PARTEM: Proprie UTERQUE et AEQUAM, quasi particeps fratris.

V. 51. PROPEMODUM: Nisi addidisset PROPEMODUM, falsa videretur esse sententia.

V. 52. AH! MICIO: Religiose commotus est, ac veluti in-

V. 15. *Ut V i r g i l i u s Aen.* lib. II. v. 719.

MIC. Mihi síc videtur. DEM. Quíd istic? si tibi istúc placet,
Profúndat, perdat, péreat: nihil ad me ádtinct.
Iam sí verbum unum pósthac. MIC. Rursum, Démea,
Iráscere? DEM. An non crédis? Repeton quém dedi?
Aegrést: alienus nón sum: si obsto, hem désino.
Unúm vis curem, cúro: et est dis grátia,
Quom ita út volo est: isté tuus ipse séntiet
Postérius: nolo in íllum gravius dícere.

V. 53. *si istuc tibi placet.*
V. 55. *verbum ullum.*

cusatio est perfidiae. Et ideo exclamat dolens et transit in iracundiam concessionemque, quae ἐπιτροπή dicitur.

V. 53. MIHI SIC VIDETUR: Rationabiliter non: *Est sic,* dixit, sed SIC VIDETUR. Non vult enim verum esse. ¶ QUID ISTUC?: Deest *loquor* aut *resisto.* Nam proprie significatio est de sententia sua decedentis.

V. 54. PROFUNDAT, PERDAT: Ἐπιτροπή figura. Virgilius: *I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.* ¶ PROFUNDAT, PERDAT, PEREAT: Haec sic pronuntianda sunt, ut ostendatur gestu nolle, quod loquitur.

V. 55. SI VERBUM UNUM POSTHAC? Ἀποσιώπησις. Deest *tibi fecero* aut tale huius modi. ¶ RURSUM: Quasi rursum curans irasceris?

V. 56. AN NON CREDIS?: Irasci scilicet. ¶ REPETON QUEM DEDI?: Rusticani stomachi est repetere semper verba, quae invitus alius audierit. ¶ REPETON QUEM DEDI?: Minus erat, si Aeschinum diceret, sed plus est, QUEM DEDI.

V. 57. AEGRE EST: Quasi dictum sit: *Quid ergo loqueris?* Quia aegre est. Cur aegre est? Quia alienus sum. ¶ ALIENUS NON SUM: Mire ALIENUS NON SUM, quasi timeat iam dicere: *Pater sum.* ¶ ALIENUS NON SUM: Satis cum stomacho quasi dicat: Si patrem me esse iam non licet, alienus non sum.

V. 59. ISTE TUUS: Memoriter ISTE TUUS ad illud, quod dixerat: *Meus est factus.* ¶ ISTE TUUS IPSE SENTIET POSTERIUS: Quantus sis quantumque eum ames, hoc est, ut decipiatur per indulgentiam tuam. ¶ IPSE SENTIET: *Sentire* multi pro malo posuere, ut ipse alibi: *Sit rogas? sensi. Nam unam ei coenam atque eius comitibus dedi.*

V. 60. NOLO IN ILLUM GRAVIUS: Scilicet quam hoc. ¶

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 381.
V. 27. *ut ipse alibi*] *in Heautontimorumeno* Act. III. sc. I. v. 46.

Teuber (1881) p. 15 sq.

Postrema male scilicet [illegible]

quam [illegible] scilicet

posterius

cker p. 16 non ante satis hoc inserit - - - pro arcluis idem: urget ius (? ?)
? et arcet se

? haec redeunt al. m.

† ut terruit Terentius
? uel terrui et

MIC. Nec níl neque omnia haéc sunt, quae dicít: tamen
Non níl molesta haec súnt mihi: set osténdere
Me aegré pati illi nólui. Nam itást homo:
Quom pláco, advorsor sédulo et detérreo:
Tamen víx humane pátitur: verum si aúgeam
Aut étiam adiutor sím eius iracúndiae,
Insániam profécto cum illo. Etsi Aéschinus
Non núllam in hac re nóbis facit iniúriam.

POSTERIUS: Etenim Demea satis hoc grave existimat dictum in eum, qui non provideat in futurum, et arctius, quia pater est.

V. 61. NEC NIHIL, NONNIHIL: Nota figura est conveniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescente moderatus est. ¶ NEC NIHIL: Adparet T e r e n t i u m favere lenissimis patribus, unde subiecit etiam rationem facti Micioni seni. ¶ NEQUE OMNIA HAEC SUNT, QUAE DICIT, TAMEN: Bene a Micione hoc dicitur, quia indulgentioris est plura scire, et supra dixit: *Ea ne me celet consuefeci filium.* Et hic sensus est: N e c c o n t e m n e n d a s u n t, q u a e d i c i t, n e c o m n i a d i c i t t a m e n, hoc est, n o n s o l a s u n t, q u a e d i c i t, sed multa alia. Et ordo est: NEQUE TAMEN HAEC, QUAE DICIT, SUNT OMNIA.

V. 62. NONNIHIL MOLESTA: Placidissime NEC NIHIL dixit, et NONNIHIL maluit repetere, quam vehementer iracundiam demonstrare. Est enim altera διπλότης. ¶ NONNIHIL MOLESTA HAEC SUNT MIHI: Optime poeta Micionem fecit commotum, ne si omnino immobilis esset, non indulgere adoptivo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum servat placidum animum, ut tamen retineat patris affectum.

V. 63. ILLI: Demeae scilicet. Aut ILLI, id est, i b i, u b i D e m e a l i t i g a b a t.

*V. 62. SET OSTENDERE ME AEGRE: Constat ergo AEGRE PATI. Nam aliter non erat parens.

*V. 63. NAM ITA EST HOMO: HOMO dixit moraliter. Sic enim de iis dicimus, quos parce reprehendimus, ut alibi: *Ut homo est, ita morem geras.*

V. 64. QUUM PLACO: Id est, quum volo placare.

V. 65. VERUM SI AUGEAM: Argumentum a contrario. Nam *placare* contrarium est irritantibus augentibusque iracundiam.

V. 66. AUT ETIAM ADIUTOR SIM EIUS IRACUNDIAE: Σύλληψις. Nam a genitivo casu accusativus assumptus est.

V. 67. ETSI AESCHINUS NONNULLAM IN HAC RE: Rursus διπλότης, ut sit mitis reprehensio. Et hoc ipso gravis. Nam ETSI et NONNULLAM NOBIS temperamento sunt posita.

V. 25. *alibi*] *infra* Act. III. sc. 3. v. 77.

Quam hic nón amavit méretricem? aut cui nón dedit
Aliquíd? postremo núper, credo iam ómnium
Taedébat, dixit vélle uxorem dúcere.
Sperábam iam deférvisse adulescéntiam:
Gaudébam: ecce autem de íntegro: nisi, quídquid est,
Volo scíre: atque hominem cónvenire, si áput forum est.

V. 69. QUAM HIC NON AMAVIT MERETRICEM? AUT CUI NON DEDIT ALIQUID?: Ἦθος ὑπερβολῆς QUAM NON et CUI NON. Ea tamen haec sunt, ut non gravi sono accusationis proferantur, sed solam reprehensionem contineant. ALIQUID vero admirantis est. Quod addidit MERETRICEM, ostendit Micionem hoc solum adhuc scire, nihil autem de vitiata virgine. ℐ QUAM HIC NON AMAVIT MERETRICEM?: Et hoc cum venia et defensione. Nam colere meretricem non est flagitium. Et simul etiam vitiatae virginis adhuc ignarus ostenditur Micio. ℐ AUT CUI NON DEDIT ALIQUID?: ALIQUID dicendo praetermisit vel meretricum vel munerum.

V. 70. CREDO IAM OMNIUM TAEDEBAT: *Παρένθεσις πρώτη*. Etenim addimus ad ea, quae apud nos parum certa sunt, aut *credo* aut *puto*.

V. 71. DIXIT VELLE UXOREM DUCERE: Mirum est apud Terentium, quum etiam per nescias personas indicet argumenta. Nam quum Micio nesciat amari ab Aeschino civem virginem, tamen dicit: CREDO IAM OMNIUM TAEDEBAT, et DIXIT SE VELLE UXOREM DUCERE. Sic ex parte magna ostendit nescius argumentum, ideo, quia veri simile est amantissimum Aeschini Micionem omnes scire affectus adolescentis et consuetudines. Et apparet praeterea conatum ex parte fateri vitiatum ex amore Aeschinum, et pudore impeditum tantum hoc dixisse, quod honeste potuit, velle se uxorem ducere: quam autem vellet, tacuisse confusum.

V. 72. SPERABAM IAM DEFERVISSE ADOLESCENTIAM: Recte SPERABAM pro *gaudebam*. Sic enim dicimus, quum errasse nos cernimus. Et mire non dixit: *Sperabam illum iam corruptum*, sed mitis senex totum aetati attribuit, nihil filio. ℐ DEFERVISSE ADOLESCENTIAM: Servat propositum circa aetatis veniam. ℐ DEFERVISSE: Quasi deorsum a fervore tenuisse. Legitur et DESAEVISSE.

V. 73. ECCE AUTEM DE INTEGRO! NISI QUIDQUID EST: *Ἀποσιώπησις* prima, quia non vult credere. ℐ NISI QUIDQUID EST: Deest *quia*, ut sit, *nisi quia*. Et est sensus: Nisi quia non temere credo et volo scire, quidquid est.

? nec [illegible] continent
[illegible]

[illegible]

[illegible]

conatum esse (ēē) [illegible] [illegible]
[illegible] amorem

? Volo scire / [illegible]
[illegible]

ACTUS SECUNDI SCAENA PRIMA.

SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.

SA. Óbsecro, populáres, ferte mísero atque innocénti auxilium:
Súbvenite inopi. AE. Ótiose, núnc ïam ilico híc consiste.
Quíd respectas? Níl periclist: númquam, dum ego adero, híc te tanget.
SA. Égo istam invitis ómnibus.

V. 1. OBSECRO, POPULARES: Popularitas in omnis rei consortium sumitur: nunc autem POPULARES cives dicit: et hoc est, quod veteres *quiritari* dicebant, Quirites conclamare. ¶ OBSECRO, POPULARES, FERTE MISERO ATQUE INNOCENTI AUXILIUM: Hic exemplum est contumeliosi per potentiam divitis et in perniciem suam pauperis contumacis.

V. 2. SUBVENITE INOPI: Vide quam posteriora vehementiora sunt ad incendendum populum: primo miserum, post innocentem, ad ultimum inopem posuit: et primo FERTE AUXILIUM: post SUBVENITE. Et totum hoc principium a benevolentia sumitur, quae comparatur ex invidia potentiae Aeschini. Nam contraria in Aeschino esse vult intelligi.

*V. 1. MISERO ATQUE INNOCENTI AUXILIUM: SUBVENITE INOPI: Tria sunt, miser, innocens, inops.

*V. 2. OTIOSE, NUNC IAM: OTIOSE secure significat. Nam nisi qui securus est, otiosus non est. ¶ ILLICO: Modo locum, non tempus significat. ¶ OTIOSE, NUNC IAM ILICO HIC CONSISTE: Simul imperavit modum, tempus, locum, factum. Modum OTIOSE, tempus NUNC, locum HIC, factum CONSISTE. Nam IAM et ILLICO alterum tempori adiungitur, alterum loco. At *consistere* est audacter et constanter stare, ut:

Constitit in digitos extemplo arrectus uterque.

V. 4. ISTAM INVITIS OMNIBUS: Deest *abducam.* ¶ EGO

V. 21. *ut Virgilius* lib. V. v. 426.

AES. Quamquam ést scelestus, nón committet hódie umquam, iterum ut vápulet.
SAN. Aéschine audi, né te ignarum fuísse dicas meórum morum,
Léno ego sum. AES. Scio. SAN. At ita, ut usquam fuít fide quisquam óptuma.
Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
Fáctam esse, huius non fáciam. Crede hoc, égo meum ius pérsequar.

ISTAM INVITIS OMNIBUS: Bona ἔλλειψις. Nemo enim plene loquitur, qui luctatur.

V. 5. QUAMQUAM EST SCELESTUS, NON COMMITTET: Ἀνακόλουθον primum. Nam quum praeposuisset QUAMQUAM, non subiecit *tamen*.

*V. 3. NUMQUAM: Pro *non*. Virgilius:
Numquam omnes hodie moriemur inulti.

*V. 5. ITERUM UT VAPULET: Minacitur poeta priorem litem sustulit, dicendo ITERUM, ut non eadem lis esset, de qua supra Demea questus est, sed instaurata nascatur. ℐ COMMITTET: Perficiet, sed hoc proprie de illicitis et puniendis facinoribus dicimus. Et simul hic ostendit comicus adolescens cedere se lenoni, invitum se noxam intulisse, et id, quod fecerit, fecisse lenonis culpa, non sua.

V. 7. LENO EGO SUM: LENO terribiliter pronuntiandum est, quasi dicat, cui supplex eris. Sed ex argumento est, quod contemnit Aeschinus minas lenonis, utpote qui iam uxorem decreverat ducere. ℐ SCIO: Hic respondit, quasi in lenone minutio capitis tantum consisteret. ℐ FIDE QUISQUAM OPTUMA: Fides in concipiendis comminationibus: denuntiatio comminantis est.

V. 9. HUIUS NON FACIAM: Figurate. Ergo: QUOD TE PURGES, id est, purgationem tuam. HUIUS autem δεικτικὸν est. Aut enim stipulam aut floccum moverat aut summum digitum. ℐ EGO MEUM IUS PERSEQUAR: Hoc est lenonium. ℐ MEUM IUS: Meam libertatem. ℐ MEUM IUS: Meam vindictam. Nam ut illa iniuria est, quae fit innoxio, ita ius vindicta illa, quae redditur reo. ℐ PERSEQUAR: Ulciscar. Cicero: *Tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, persequi conaris.* ℐ HUIUS NON FACIAM: Cicero: *Ne tantulum quidem commotus est.*

V. 6. *Virgilius* lib. II. v. 670.
V. 29. *Cicero divin. in Q. Caecilium* cap. 16. §. 53.
V. 30. *Cicero Accusat.* lib. II. cap. 50. §. 124.

mirifice
Vvariter p. pr tē zuslulit desin[illegible]

Néque tu verbis sólves umquam, quód mihi re male féceris.
Nóvi ego vestra haec: Nóllem factum: iús iurandum dábitur, te esse
Índignum iniuria hác: indignis quom égomet sim acceptús modis.
AES. Ábi praestrenue, ác fores aperi. SAN. Céterum hoc nihíl facis.
AES. I íntro nunc ïam. SAN. Át enim non sinam. AES. Áccede illuc, Pármeno.

V. 11. 12. *Nóvi ego vestra, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te esse indígnum iniuria hác; indignis cum égomet sim acceptús modis.*

V. 13. *Ábi prae strenue; ác forem aperi.*

V. 10. NEQUE TU VERBIS SOLVES UNQUAM, QUOD MIHI RE MALEFECERIS: Νομικῶς. Et SOLVES lues, persolves, id est, satis facies ac te purgabis. ¶ RE MALEFECERIS: Acuendum est RE et significanter proferendum. Ibi enim est sententia. Et plus dixit: RE MALE FECERIS, quam *Iniuriam feceris.*

V. 11. NOVI EGO VESTRA HAEC: Ἔλλειψις. Deest enim *Verba.* ¶ IUS IURANDUM DABITUR: Hoc est, iurabimus te esse indignum, cui iniuria fiat huius modi. Aut separatim IUSIURANDUM DABITUR, et separatim TE ESSE INDIGNUM INIURIA HAC: et sic melius. Verba enim satis faciunt, quum res colligitur in generalibus causis. Nam saepe irae ac lites iure iurando sunt terminatae.

V. 12. INDIGNUM INIURIA HAC: Comice INDIGNUM et INDIGNIS.

V. 13. ABI PRAE STRENUE: Aut ABI PRAE, id est prior, aut ABI PRAE, id est praci, ut:

I prae, sequar:

aut PRAESTRENUE, ut:

Praedivitis urbe Latini.

¶ ABI PRAE STRENUE: Magna contemptio lenonis innuitur, non respondisse Aeschinum ad ea, quae dixerát. ¶ CETERUM HOC NIHIL FACIS: NIHIL pro *non.* Legitur et NIHILI.

V. 14. AT ENIM NON SINAM: ENIM inceptiva particula apud veteres fuit, sed et convenit perturbationi.

V. 17. *ut in Andria* Act. I. sc. I. v. 144.
V. 19. *ut Virgilius Aen.* lib. XI. v. 213.

Nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: hem, síc volo.
Cáve nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoveás tuos,
Me móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.
SAN. Istúc volo ergo ipsum éxperiri. AES. Hem sérva. PAR. Omitte múlierem.
SAN. O fácinus indignúm! AES. Geminabit nísi caves. SAN. Ei miseró mihi!
AES. Non ínnueram: verum ín istam partem pótius peccató tamen.

V. 19. *SA. O fácinus miserandúm! AE. geminabit nísi caves. SA. hei míseriam.*

V. 15. NIMIUM ISTOC ABISTI: Quasi ex contumacia lenonis appareat, quod multum abierit. ℐ PROPTER HUNC: Iuxta hunc, ut Virgilius:

Templum de marmore ponam
Propter aquam.

ℐ HEM, SIC VOLO: Mire comicus ex alterius verbis, quid faciat alter, ostendit.

V. 17. QUIN PUGNUS CONTINUO: An PUGNUS a pugna sit dictus an ab illo *pugna?* ℐ PUGNUS CONTINUO: Id est, vestigium litigantis.

V. 18. ISTUC VOLO ERGO IPSUM EXPERIRI: Expresse ostendit pauperioris loquacem contumaciam usque ad pericula caedis. ℐ ISTUC VOLO ERGO IPSUM EXPERIRI: Hoc illo dicente, servus lenonem verberat. ℐ HEM SERVA: Nescias, cui dicat haec Aeschinus, an lenoni an servo, sed servo magis est veri simile.

V. 19. GEMINABIT, NISI CAVES: Hoc comminantis est, non iubentis ferire, sed quia longe stat Parmeno, *gemina* putavit dictum. Et GEMINABIT subaudiendum est *plagam.* ℐ GEMINABIT, NISI CAVES: Non singularem pugnum et unum dabit, sed geminabit, quasi dicat: geminato duplicatoque numero inferet. ℐ HEI MISERO MIHI: Leno pulsatur.

V. 20. NON INNUERAM: Convenienter poeta avidiorem Parmenonem malefaciendi inducit, quum supra dominum invitum ostenderet cogi ad inferendam iniuriam. ℐ IN ISTAM PARTEM POTIUS PECCATO: Ut verberes non iussus potius, quam iussus non verberes.

V. 3. *Virgilius Georg.* lib. III. v. 13.

Bartels p. 18.

falsch geurtheilt

? — om non potuisse hunc lenonem. Et lenonem [illegible]
vert zwei

ἦθος!

I núnc ïam. SAN. Quid hóc rei est! regnumne, Aéschine, hic tu póssides?
AES. Si póssiderem, ornátus esses éx tuis virtútibus.
SAN. Quid tíbi rei mecumst? AES. Níl. SAN. Quid? nostin quí sim? AES. Non desídero.
SAN. Tetigín tui quidquam? AES. Si ádtigisses, férres infortúnium.
SAN. Qui tíbi magis licét meam habere, pró qua ego argentúm dedi?

V. 21. *Quid hóc reii est?*
V. 25. *SA. Qui tíbi meam magis lícet habere.*

V. 21. Nunc iam: Duae partes istae sunt. Et bene iam, quia sero et post plagas. Et utrum hoc lenoni, ut abeat, an puellae, ut introeat, dicitur? sed facetius est, si lenoni intelligas dici, quasi hoc factum sit, quod voluerit, et quasi venerit, ut vapulet. Et iam etiam tarditatis incusatio est, ut Virgilius:
Iam melior, iam diva precor.
¶ Regnumne, Aeschine: Invidiosa moraliter exclamatio et ardentior ad plagas. ¶ Regnumne, Aeschine, hic tu possides?: Bene hic, id est, Athenis, ubi gravius crimen est dominari velle. Nam tyranni ibi semper oppressi sunt et maxime proximi.

V. 22. Si possiderem? Ἠθικὴ εἰρωνεία contemnentis invidiam. ¶ Ornatus esses ex tuis virtutibus: Cito ostendit, quantum a se longe sit regnum, qui diceret ornari potuisse lenonem. ¶ Ex tuis virtutibus: Sic veteres per εἰρωνείαν *virtutes* pro flagitiis dicebant. Lucilius: *Animo ac virtutibus.*

V. 23. Quid tibi rei mecum est: Hoc, quia verberatus est, dicit, ut sit: Quid tibi debeo? non quia nihil sibi debeatur. ¶ Nihil: Facete, quia ipse abstulit et nihil vult a se repeti. ¶ Quid? nostine qui sim?: Proprie. Sic enim dicit, qui nihil quicquam debet: Non me novit? non quod ignoretur, sed quod in iure non cernatur.

V. 24. Si attigisses, ferres: Plus dixit attigisses, quam tetigisses. Est enim multo minus attingere, quam tangere.

V. 25. Qui tibi magis licet: Hic non tam ratiocinatio est, quam exclamatio per dolorem. ¶ Meam habere, pro qua ego?: Meam suffecerat, sed magna moralitate additum: Pro qua argentum dedi, ad vociferationem. Simul esse ostendit leno, quod repetat. ¶ Qui tibi magis: Si mihi, inquit, non licet attingere tuam, cur tibi licet meam

V. 5. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 179.

Respónde? AES. Ante aedis nón fecisse erit mélius hic convícium.
Nam sí molestus pérgis esse, ïam íntro abripiere, átque ibi
Usque ád necem operiére loris. SAN. Lóris liber? AES. Síc erit.
SAN. O hóminem inpurum! hicíne libertatem áiunt esse aequam ómnibus?
AES. Si sátis iam debacchátus es, leno, aúdi si vis núnc ïam,
SAN. Egon débacchatus sum aútem, an tu in me? AES. Mítte ista atque ad rém redi.
SAN. Quam rém? quo redeam? AES. Iámne me vis dícere id, quod ad te ádtinet?

V. 29. *aequam esse ómnibus.*
V. 30. *AE. Si sátis iam debacchátus, leno, es.*

non tangere, sed habere? Et HABERE utrum domi in consuetudine an corrumpere, id est, stuprare, intelligimus?

V. 26. ANTE AEDES NON FECISSE: Non erat, quod ad haec iuste responderet, et ideo sic respondet, ut convitium dicat, quod verum est.

V. 28. LORIS LIBER?: Lora apud veteres *laura* dicebantur, a lauro triumphorum, sub qua mos erat captivos vinciri ducique per pompam. Ideo autem, ut condicionis reminiscantur, loris caeduntur mancipia. Nam mancipia dicuntur, quod manu capta sunt: servi, qui servati sunt, quum eos occidi oporteret iure belli, unde Virgilius sic inducit captivum rogantem:

Per patrios manes, per spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serves natoque patrique.

V. 29. HICINE LIBERTATEM: Scilicet Athenis. ¶ O HOMINEM IMPURUM: Sic veteres *impurum* generaliter pro improbo ponebant, ut in eadem hac fabula: *Persuasit ille impurus, sat scio.* ¶ AEQUAM OMNIBUS?: Quasi diceret: ubi non est, quando Aeschinus loquitur. Et bene OMNIBUS, ut ne lenones quidem videantur excepti.

V. 31. MITTE ISTA ATQUE AD REM REDI: Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. AD REM autem ad negotium, de quo agitur, dicit.

V. 32. QUAM REM: Quam abduxisti. Res enim pecunia

V. 10. *Virgilius Aen.* lib. X. v. 524 sq.
V. 15. *in eadem hac fabula* Act. II. sc. 3. v. 6.

Leo p. 328 quod diversum es

√ V-sam. leno. non ini et mg. ut

.. O (mitten darin): Vortum? : nota de Vortumo deo Quidam dicit in q metr.
(quinte)

SAN. Cupio: aéqui modo aliquíd. AES. Uah! leno iníqua me non vólt loqui.
SAN. Lenó sum, fateor, pérnicies conmúnis adulescéntium,
Periúrus, pestis: támen tibi a me núlla ortast iniúria.
AES. Nam hercle étiam hoc restat. SAN. Ílluc quaeso rédi, quo coepisti, Aéschine.
AES. Minís viginti tu íllam emisti, quaé res tibi vortát male.
Argénti tantum dábitur. SAN. Quid si ego tíbi illam nolo véndere,
Cogés me? AES. Minume. SAN. Námque id metui. AES. Néque vendundam cénseo,

---

V. 35. *a me núllast orta iniúria.*

intelligitur, vel id, pro quo pecunia danda est. ¶ QUO REDEAM: Ad, *quam evortisti domum*, quia, *fores effregit atque in aedes irruit alienas.* ¶ QUOD AD TE ATTINET?: Quod tibi prodest et commodum est.

V. 33. CUPIO: Ille VIS dixit, hic CUPIO. ¶ MODO AEQUI ALIQUID: Subaudiatur *dicas.* ¶ VAH! LENO INIQUA ME NON VULT LOQUI: Nomen sacrilegum et iniustum LENO: iniquitatem agitat leno, iustitiae patrocinatur. Hoc totum *εἰρωνικῶς* pronuntiandum est.

V. 34. LENO SUM: Figura *συγχώρησις*.

V. 35. ORTA EST INIURIA: ORTA coepta.

V. 36. ILLUC, QUAESO, REDI, QUO COEPISTI, AESCHINE: Figurate. Rectum enim erat, *unde coepisti*, nisi forte QUO sit pronomen modo accipiendum, ut sit, *a quo.* Et bene memor est dixisse Aeschinum: *Mitte ista, atque ad rem redi.*

V. 37. QUAE RES TIBI VERTAT MALE: Adiicit contumeliam, quasi et hoc multum sit et inimicum. Vertumnus dicitur deus, qui rebus ad opinata revertentibus praeest. Saepe autem male cedit, quod bonum putatur, et hoc est male vertisse, ut ille gladius, qui muneri datus adminiculum fuit reginae pereunti, de quo Virgilius:

Ensemque reclusit
Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.

V. 38. QUID SI EGO TIBI ILLAM NOLO VENDERE?: Haec maioris sunt stomachi, et ideo stultiora. Nam quod iam amisit, venditurum se negat. Et: QUID SI NOLO, nove dictum est et *τῷ ἰδιωτισμῷ*. ¶ QUID SI EGO TIBI ILLAM NOLO VENDERE: COGES ME?: Potest autem dici: QUID SI NOLO, COGES ME?

V. 39. MINIME: *Εἰρωνεία*. ¶ NAMQUE ID METUI: *Εἰρω-*

V. 21. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 646.

Quae liberast. Nam ego líberali illam ádsero caussá manu.
Nunc víde, utrum vis argéntum accipere an caússam meditarí tuam.
Delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. SAN. Próh supreme Iúppiter!
Mínume miror, qui ínsanire occípiunt ex iniúria:
Dómo me eripuit, vérberavit: me ínvito abduxít meam.

V. 41. *Nunc víde utrum vis; argéntum accipere, an caúsam meditarí tuam.*

νεία contumax et ridicula in eo, quod iam amisit id, de quo dixit se cogi non posse.

V. 40. NAM EGO ILLAM LIBERALI ASSERO CAUSA MANU: Ordo est: EGO LIBERALI CAUSA MANU ASSERO. Et sunt iuris verba, a quibus etiam a s s e r t a t o r e s dicuntur vindices alienae libertatis. Nam et causa ipsa *liberalis* dicitur, quae actionem in se continet l i b e r t a t i s.

V. 42. PROH SUPREME IUPPITER: Haec locutio ad hoc inducta est, ut ex verbis lenonis appareat, quam facile mitis fieri possit et quidvis libenter accipere. ¶ PROH SUPREME IUPPITER: SUPREMUM nunc dicit s u m m u m; ab eo, quod est *superum* et *superius*, fit *supremum*. V i r g i l i u s:

Rex ipse Iovis de gente suprema,
Troius Aeneas tua nos ad limina misit.

Et non abhorret a persona et plebeii et lenonis et vim passi Iovem ipsum convicio persequi, ut quotidie videmus ab hominibus eius loci et ordinis fieri.

V. 43. MINIME MIROR, QUI INSANIRE OCCIPIUNT EX INIURIA: Sensus hic est: I n s a n o s f i e r i p e r i n i u r i a m p l e r o s q u e m i r a b a r, s e d i a m n o n m i r o r, p o s t q u a m e g o i p s e p e r i n i u r i a m, q u a m s u m p a s s u s, i n s a n i r e c o m p e l l o r: adeo, ut exclamem PROH IUPPITER! Et simul adverte vigilantem poetam, ut ubicunque in comoedia vocem tragicam extulerit, statim personam insanam dicere faciat. Sic et supra: *Pro Iuppiter! tu homo nunc redigis me ad insaniam.*

V. 44. ME INVITO ABDUXIT MEAM: Honestiori personae haec querela sufficeret: ABDUXIT MEAM. Sed leno bene addidit: ME INVITO. Nam abducuntur meretrices [et absque voluntate] et cum voluntate lenonum. Et decora locutio est per *ἔλλειψιν*: ME INVITO ABDUXIT. Non enim addidit *puellam* aut quid tale.

V. 12. *V i r g i l i u s Aen.* lib. VII. v. 220.

_ etiam

_ anim. adverte

Ób male facta haec tántidem emptam póstulat sibi trádier.
Hómini misero plús quingentos cólaphos infregít mihi.
Vérum enim quandó béne promeruít, fíat: suum ius póstulat.
Áge iam cupio, sí modo argentum réddat. Set ego hoc háriolor:
Úbi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico
Véndidisse mé: de argento sómnium: mox: crás redi.
Íd quoque possum férre, si modó réddat, quamquam iniúriuinst:

V. 45. 46. *Hómini misero plús quingentos cólaphos infregit mihi. Ob malefacta haec tántidem emptam, póstulat sibi trádier.*

V. 45. Tantidem emptam postulat: Tantidem emptam legitur et totidem emptam postulat sibi darier.
V. 46. Homini misero: Secundum illud Menandri: *ΑΙΓΟC ΤΗ πΟΙωΝ ΤΟΙΓΟeΡπΑΤΟ ΤΟΝ ΓΡωΝΟΝ ΟΙΚeΤΗΝ λαβων.* * § Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi: Contumeliosa caedes colaphis innuitur et indigna lenoni, qui et infregit: ut illudens hoc fecisse Aeschinus videatur, cum sonitu se colaphizatum significat. Infregit autem illisit, inflixit, ut sit sensus: Inflixit homini misero plus quam quingentos colaphos. Et flebiliter pronuntiandum est. Hoc enim exprimitur, ut tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo, quod supra dicebat: *Ipsum istuc volo experiri.* Hoc, quia solus est: illud, quia cum adversario.
V. 47. Bene promeruit: Bene multum: promeruit adiuvit, profuit, cui contrarium est *commeruit.* Nam *mereri* et *promereri* est praestare beneficium. Virgilius:

Quique sui memores alios fecere merendo.

Et:

Nunquam, regina, negabo
Promeritam.

V. 49. Ubi me dixero tanti dare: Recte dixit. Ubi enim pactio intercesserit pretii, iam ereptionis actio sublata erit et pretium debebitur.
V. 50. Mox, cras redi: Mire transit ad *μιμητικόν.*
V. 51. Id quoque pati possum: Id, mox, cras redi, id est, moram. § Quamquam iniurium: Vendere quod nolis, est scilicet.

V. 17. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 664.
V. 19. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 334.

Vérum cogito íd, quod res est: quándo eum quaestum occéperis,
Áccipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Sét nemo dabít: frustra egomet mécum has rationés puto.

V. 54. *Sét nemo dabit: frústra has egomet mécum rationés puto.*

V. 52. ID QUOD RES EST: Pro, *id quod verum est*, bona locutio. ℐ QUANDO EUM QUAESTUM OCCEPERIS: Ut in Andria:

Deinde quaestum occipit.

V. 53. MUSSITANDA: Patienda, consideranda cum silentio et ut in amatore putanda atque per hoc perferenda. *Mussitare* enim proprie est dissimulandi causa tacere, dictum vel a *muto* vel ab *m*, quae litera est nimium pressae vocis ac pene nullius, adeo ut sola omnium, cum inter vocales inciderit, atteratur atque subsidat. Hinc Virgilius:

Mussat rex ipse Latinus.

V. 54. FRUSTRA EGOMET MECUM: Praeparationis genus ad accipiendas viginti minas totius summa desperatio.

V. 2. *in Andria* Act. I. sc. 1. v. 52.
V. 9. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 657.

pratica

Dies ist nicht in Heusde p. 232 ⊥ post Scitum [illegible]

Fort.

· appellari, at splendidior ac conct.

ACTUS SECUNDI SCAENA SECUNDA.

SYRUS. SANNIO.

SY. Tace, égomet conveniam ïam ípsum: cupide accípiat faxo, atque étiam
Bene dícat secum esse áctum. Quid istuc Sánniost, quod te aúdio

---

V. 1. *SY. Tace, égomet conveniam ípsum: cupide accípiat iam faxo: átque etiam.*

V. 1. Tace, egomet conveniam iam ipsum: In hac scaena actus est exemplum continens vitae avarorum, qui saepe in damnum ipsius avaritiae rationibus ruunt: simul etiam duorum inter se nequam hominum spectanda quaedam vicissim et dolosa captio est. ¶ Tace, egomet conveniam iam ipsum: Tace si pro adverbio est, omnibus dicitur: si pro verbo ponitur, dicitur Ctesiphoni maxime sollicito et supplicanti omnibus ob metum patris. Iam autem non tarditatis est, sed properationis significatio.

V. 2. Bene dicat secum esse actum: Actum recte additum est. Nam multa etiam cupide accipimus, ita tamen ut male nobiscum esse dicamus actum. ¶ Quid istuc Sannio est: Illud supra post scaenam, hoc iam in proscaenio dicitur. Et vide quam ingeniose Terentius, qui supra ab Aeschino lenonis nomine facit Sannionem vocari, utpote ab homine arroganti et feroci ob aetatem et negotium, at hunc blande circumvenientem honorificentius inducit cum lenone loqui et Sannionem eum vocare. Sane qui in sordidis professionibus agunt vitam, honorifice nomine proprio appellas, sed qui in splendidis artibus sunt constituti, gaudent artis nomine nuncupari, ut imperator, orator, philosophus. Sic et in Eunucho:

Audire vocem visa sum modo militis,

apud se loquens meretrix, et postquam illum cominus videt: *Salve mi, Thraso*, inquit, non: *Salve, miles*, quod erat durissimum. Et mox irata personat: *Miles, nunc adeo edico tibi.*

V. 21. *in Eunucho* Act. III. sc. 2. v. 2.

Nescío quid concertásse cum hero? SAN. Númquam vidi iníquius
Certátionem cónparatam, quam haéc hodie inter nós fuit.
Ego vápulando, ille vérberando usque, ámbo defessí sumus.
SY. Tua cúlpa. SAN. Quid facerem? SY. Ádulescenti mórem gestum opórtuit.
SAN. Qui pótui melius, quí hodie usque os praébui? SY. Age, scis quíd loquar?

V. 4. *quam hódie quae inter nós fuit.*
V. 7. *Qui pótui melius, qui hódie ei usque os praébui?*

V. 3. NESCIO QUID CONCERTASSE CUM HERO?: Argute positum NESCIO QUID. Vult enim ex illo audire, ut nanciscatur initium, quod persuadendum suscepit. ℐ CONCERTASSE: *Οἰκονομία.* Honorifice lenonem tractat, ut et placidum sibi reddat et ut eum faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. Nam honestas adimit avaritiam.

V. 4. CONCERTATIONEM COMPARATAM: *Διασύρει*, quia ille concertasse dixit, non caesum esse. ℐ COMPARATAM: Proprie: alias *constitutam.* Et COMPARATAM ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuisse, pares faciens Aeschinum et lenonem. Nam Sannio vult sibi deberi pro eo, quod vapulavit, quod abstulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dixit CONCERTATIONEM ipsum actum. Nam *certamen* est res ipsa, de qua certatur, uter columbam sagitta feriat, uter prior decurrat ad metas. Nam sic Virgilius in Bucolicis:

Velocis iaculi certamina ponit in ulmo.

At vero *certatio* ipse actus contentioque certantium est.

V. 5. ILLE VERBERANDO USQUE AMBO DEFESSI SUMUS: Incerta est distinctio vel VERBERANDO USQUE vel USQUE DEFESSI. Et est USQUE adverbium significans aut diu aut multum.

V. 6. TUA CULPA: Potest et nominativus et ablativus casus esse: si nominativus est, deest *est*, et si ablativus, deest *factum est.* ℐ ADOLESCENTI MOREM GESTUM OPORTUIT: Ab aetate adiuvatur sententia. Ideo ADOLESCENTI dixit, non *Aeschino.* Et *morem gerere* proprie lenonis et meretricis est, unde et ipse sic respondet, ut non fugiens *κακέμφατον* dicat: USQUE OS PRAEBUI. ℐ ADOLESCENTI MOREM GESTUM OPORTUIT: Cum *ἐμφάσει* ADOLESCENTI pronuntiandum est, scilicet qui facilius assentatione caperetur.

V. 7. QUID POTUI MELIUS: Subauditur *morem gerere.* Et

V. 16. *Virgilius in Bucolicis*] *in Georgicis* lib. II. v. 530.

[illegible]
[illegible]
vel id

et sic et (scis quid loquar, et si quid loquar et scis

hus est hominem

Pecuniam in locó neclegere máxumum interdúmst lucrum: hui!
Metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúllulum, atque
Adoléscenti esses mórigeratus, hóminum homo stultíssume,
Ne nón tibi istuc féneraret. SAN. Égo spem pretio nón emo.
SY. Numquám rem facies: ábi, nescis inéscare homines, Sánnio.
SAN. Credo ístuc melius ésse: verum egò númquam adeo astutús fui,

---

V. 12. *ábi, non scis inéscare.*

hoc subtiliter leno, cum morem gerendum fuisse in meretricis pretio dixerit Syrus. ∮ QUI HODIE: HODIE autem non tempus significat, sed iracundam eloquentiam ac stomachum, ut Virgilius:

Numquam omnes hodie moriemur inulti.

∮ AGE: Modo AGE corripientis est adverbium. ∮ SCIS QUID LOQUAR: Argute: quia simulaverat leno non intellexisse, quod dixerat servus. ∮ SCIS QUID LOQUAR: Legitur et sic: SED SCIS QUOD LOQUAR.

V. 8. IN LOCO NEGLIGERE MAXIMUM INTERDUM EST LUCRUM: Bene additum est IN LOCO et INTERDUM. Non enim semper.

V. 9. SI NUNC DE TUO IURE CONCESSISSES: Bene TUO IURE, ne diceret: Non erat res mea, quam venalem habui. Aut DE TUO IURE de lenonia duritia, ut alibi:

Meo iure utar, ut potior sit, qui prior ad dandum sit.

V. 11. NE NON TIBI ISTUC FENERARET: Feneratum est cum lucro redditum et multiplicatum. FENERARET ergo non Aeschinus, sed ipsa res, in qua feneratio est. ∮ EGO SPEM PRETIO NON EMO: Ἀντονομασία contra: *Pecuniam in loco negligere maximum interdum est lucrum.*

V. 12. NUMQUAM REM FACIES: Leno quidquid agit, ad lucrum refert, et sic lucri genus dicit esse Syrus a lenone, quemadmodum persuadet. Et nota REM et litem et negotium meretricis et patrimonium et omnem pecuniam nominari. ∮ NUMQUAM REM FACIES: Secundum personam servi lenonem Syrus hortatur, eum ipsum ad lucrum excitans, non ad honestatem. ∮ NESCIS INESCARE HOMINES, SANNIO: Μεταφορὰ ab aucupibus, qui avibus capiendis offundunt cibum.

V. 13. CREDO ISTUC MELIUS ESSE: Vide comicum errorem utriusque personae et callidi lenonis et captiosissimi servi.

V. 4. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 670.
V. 14. *alibi*] *in Phormione* Act. III. sc. 2. v. 48.

Quin quídquid possem, mállem auferre pótius in praeséntia.
SY. Age, nóvi tuum animúm, quasi iam usquam tíbi sint vigintí minae,
Dum huic óbsequare. Praéterea autem te áiunt proficiscí Cyprum. SAN. Hem.
SY. Coemísse hinc quae illuc véheres multa: návem conductam: hóc scio,
Animús tibi pendet: úbi illinc spero rédieris, tamen hóc ages.
SAN. Nusquám pedem: perii hércle hac illi spe hóc inceperúnt. SY. Timet:
Iniéci scrupulum hómini. SAN. O scelera! Illúd vide

V. 15. AGE: AGE nunc verbum est, significans *dic*: quia iam prope est, ut consentiat persuadenti. ¶ TUUM ANIMUM: Deest *liberalem*. ¶ QUASI IAM USQUAM TIBI SINT VIGINTI MINAE: Sensus: Q u a s i n u m e r o i n a l i q u o d u c a s et i n a l i q u a a e s t i m a t i o n e c o n s t i t u a s: et non, si velis, penitus contemnas viginti minas, dum modo huic obsequaris.

V. 16. TE AIUNT PROFICISCI CYPRUM: Et eum non profecturum dixit, sed iam PROFICISCI et non ab uno dicit se audivisse, ne negaret, sed AIUNT inquit. ¶ PRAETEREA AUTEM?: Ἀρχαϊσμὸς est figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant.

V. 17. COEMISSE HINC, QUAE ILLUC VEHERES MULTA: Nusquam hoc ostendit alias T e r e n t i u s, sed apparet ex confessione lenonis vera haec omnia esse. Et mira varietas est: PROFICISCI, COEMISSE, CONDUCTAM NAVIM, ne diceret: *proficisci, emere, conducere navem.* Et CONDUCTAM NAVIM addidit, ut dilationem res habere non possit. ¶ HOC SCIO, ANIMUS TIBI PENDET: Hoc et correpte legi potest, ut articulus demonstrativus sit, et producte, ut significet aut hanc rem aut hunc locum, id est Cyprum.

V. 18. UBI ILLINC SPERO REDIERIS: Ex spe sua vult Syrus ostendere, quid leno debeat sperare, id est, non se accepturum modo. ¶ TAMEN HOC AGES: Hoc est, e x i g e s d e b i t u m. Nam *hoc agere* dicimus eum, qui instat negotio suo.

V. 19. NUSQUAM PEDEM: Quia exclamatio est, oratio per ἀποσιώπησιν non completur.

V. 20. INIECI SCRUPULUM HOMINI: Hoc leno non audit. Simul enim dicitur, quom ille clamat. Et ideo simul legi non potest. Et hic ostendit Syrus, quo haec consilio locutus sit.

...um ea aliquo ...

... ni negat.

... zumma...
... strake

Ut in ípso articulo opprēssit. Emptae múlieres
Conplúres et item hinc ália, quae portó Cyprum.
Nisi eo ád mercatum vénio, damnum máxumumst.
Nunc si hóc omitto ac túm agam, ubi illinc rédiero,
Nihil ést, refrixerít res. Nunc demúm venis?
Cur pássus? ubi eras? út sit satius pérdere,
Quam aut núnc manere tám diu aut tum pérsequi.

V. 23. *damnum est máxumum.*
V. 24. *Nunc si hóc omittam etc.*
V. 27. *Quam aut híc manere tám diu, aut tum pérsequi.*

V. 22. QUAE PORTO CYPRUM: Hanc insulam posuit poeta vel quod Veneri sacrata sit, ut Horatius:

Sic te diva potens Cypri.

vel quod mercatus in ea sit, ut idem:

Numquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

*V. 20. ILLUC VIDE: VIDE τῷ ἰδιωτισμῷ dicit.

*V. 21. UT IN IPSO ARTICULO OPPRESSIT: *Μεταφορὰ* perseverans a scrupulo, id est, lapillo, qui nos in calceo latens plerumqne laedit. Et OPPRESSIT vel Aeschinus vel res ipsa, quam subiicit, id est, quod ait: *Emptae mulieres complures etc.*

*V. 22. ITEM HINC ILLA: In lenonis mercibus ἐξοχή.

*V. 21. EMPTAE MULIERES COMPLURES: Σύλληψις. ¶ EMPTAE: Legitur et EMPTA.

V. 23. NISI EO AD MERCATUM VENIO: Eo nunc adverbium est loci, id est, Cyprum. Mercatus autem locum tempusque significat. ¶ DAMNUM MAXIMUM EST: Quia et hoc damnum in pretio mulieris est.

V. 24. NUNC SI HOC OMITTO: Quod damnum est scilicet. Hoc autem dicit negotium cum Aeschino. ¶ ACTUM AGAM: Proverbium, id est, nihil agam. Quod enim in iure semel iudicatum fuerit, rescindi et iterum agi non potest. Sic in Phormione: *Actum aiunt ne agas.*

V. 25. NIHIL EST: Nove NIHIL EST pro nulla spes est. ¶ REFRIXERIT: Pro refrigescit.

V. 26. UT SIT SATIUS PERDERE: Per ὑπερβολὴν hoc accipe. Nam non convenit personae lenoniae damna contemnere.

V. 27. HIC MANERE: Dum non navigo. ¶ TUM PERSEQUI: Quum rediero.

V. 2. *Horatius Carm.* lib. I. od. 3. v. 1.
V. 4. *ut idem*] *ibid.* lib. I. od. 1. v. 13.
V. 22. *in Phormione* Act. II. sc. 3. v. 72.

SY. Iamne énumerasti, id quód ad te reditorúm putes?
SAN. Hocine íllo dignumst? hócine incipere Aéschinum?
Per oppréssionem ut hánc mihi eripere póstulet?
SY. Labáscit: unum hoc hábeo: vide, si sátis placet,
Potiús, quam venias ín periclum, Sánnio,
Servésne an perdas tótum, dividuúm face:
Minás decem conrádet alicunde. SAN. Heí mihi,

V. 29. *hócine inceptare Aéschinum?*

V. 28. IAMNE ENUMERASTI: Finxit Syrus se non intellexisse, quid apud se ipsum leno locutus sit, adeo illi aliud ait, quam ille secum disputaverit. ¶ ID, QUOD AD TE REDITURUM PUTES: Hoc dicto tantum illum accepturum significat, quantum dederat in puella. Nam ad nos redit, quod a nobis abierit. Et dicendo REDITURUM ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere. Sic enim supra: *Minis viginti tu illam emisti, quae res tibi vertat male.*

V. 29. HOCINE ILLO DIGNUM EST: Huiusmodi comploratio summam desperationem lenonis ostendit. ¶ HOCINE INCIPERE AESCHINUM: Quasi de magno facinore dixit, ut in Heautontimorumeno: *Vide quod inceptet facinus.* Aeschinum autem cum laudatione dixit, quasi quem non deceat male facere. Et vide quam omnia experiatur impotens et miser ob recuperandam rem suam.

V. 30. UT HANC MIHI ERIPERE POSTULET: Non dicit de qua, quia de illa sermo est. ¶ POSTULET: Velit aut speret. Cicero: *Ut temporibus rei publicae cedat, non est postulandum,* id est, cupiendum aut exspectandum. ¶ ERIPERE POSTULET: Ἐν τῷ ἤθει dixit, non eripuerit, tamquam adhuc non fecerit. Et sic loquuntur, qui nolunt circa se perseverare iniuriam.

V. 31. LABASCIT: Hoc presse dicitur. Et proprie dicit LABASCIT, ut et suam instantiam et cunctationem tarde incipientis consentire monstraret. Nam inchoativum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta, quae multis succisa ictibus ferri, tandem incipit in casum pendere ruinamque minitari. ¶ UNUM HOC HABEO: Hoc clare, et subaudiendum est: *quod dicam*, vel *dicere.* ¶ VIDE, SI SATIS PLACET: Non PLACET dixit, sed SATIS PLACET, veluti magnum consilium praebiturus.

V. 32. POTIUS, QUAM VENIAS IN PERICULUM: Oratorie. Comparatione peiorum dicit hoc esse, quod suggerit, eligendum.

V. 33. DIVIDUUM FACE: Hoc est, divide. Figura μακρολογία. DIVIDUUM a divisione, *dimidium* a dimensione dicimus.

V. 34. MINAS DECEM: Scit illum viginti posse accipere, sed idcirco agit, ut optet leno, quod paulo ante nolebat. ¶ CON-

L. noyzere

T Vir. ne t^l d^s sorte. vid. C

Virgilius: ne tibi de sorte

Etiám de sorte núnc venio in dubiúm miser?
Pudét nihil? omnis déntes labefecít mihi.
Praetérea colaphis túber est totúm caput.
Etiam ínsuper defraúdat? Nusquam abeo. SY. Út lubet.
Num quíd vis, quin abeam? SAN. Ímmo hercle hoc quaesó, Syre,
Utut haéc sunt acta, pótius quam litís sequar,

V. 38. *defrúdet.*

RADET ALICUNDE: ALICUNDE dictum est, quasi non habentis. Nam nec ipsae in promptu sunt. ℱ HEI MIHI, ETIAM DE SORTE NUNC VENIO IN DUBIUM MISER: Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur fenus. Ergo sortem dicit de pretio, quo empta est, id est, viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare, quam iniuria. ℱ NUNC VENIO IN DUBIUM: Id est, in periculum.

V. 36. OMNES DENTES LABEFECIT MIHI: Iniuria lenoni tunc dolet, quum adiuncta damno est, ut supra:

Quando eum quaestum occeperis,
Accipienda et mussitanda iniuria adolescentium est.

Vel idcirco enumeratis contumeliis adiecit: *Etiam insuper defraudet?* Et vide, ut eadem, quae dixit supra, repetat, sed ardentius tamen et cum *αὐξήσει*. Sic Virgilius in maius repetit, quod non semel dicit.

V. 37. COLAPHIS TUBER EST TOTUM CAPUT: TUBER est genus cibi collectum ex tumentibus et quasi praegnantibus arenis. Plus autem hic, quam supra, dixit. Supra enim dixit: *Plus quingentos colaphos infregit mihi*, hic vero: COLAPHIS TUBER EST TOTUM CAPUT.

V. 38. ETIAM INSUPER DEFRAUDET: *Αὔξησις* apta lenoni avaro. Nam honestior persona non hunc ordinem faceret. ℱ DEFRAUDET: Fraude decipiat. ℱ NUSQUAM ABEO: Hoc dictum vim habet comminantis, nisi illud cum contemptu susceperit Syrus. ℱ UT LUBET: Negligenter servus respondet, ut rogetur a lenone.

V. 39. NUM QUID VIS, QUIN ABEAM: Haec est plena locutio. Nec NUMQUID VIS desiderat supplementum, et hoc uti dicto discedentes solent. QUIN nunc *quare non* significat. ℱ IMMO HERCLE HOC QUAESO, SYRE, UTUT HAEC SUNT FACTA: Ipse sibi satisfacit. UTUT enim quoquo modo significat, diverticulum ad preces faciens.

V. 40. POTIUS, QUAM LITES SEQUAR: Quia dixerat Aeschinus: *Nunc vide utrum vis, argentum accipere an causam meditari tuam.*

Meum míhi reddatur: sáltem quanti emptást, Syre.
Scio té non usum anteliác amicitiá mea:
Memorém me dices ésse et gratum. SY. Sédulo
Faciám. Set Ctesiphónem video: laétus est
De amíca. SAN. Quid, quod te óro? SY. Paullispér mane.

V. 42. *Scio nón te esse usum antehác amicitiá mea.*

V. 41. MEUM MIHI REDDAT: S o r t e m, quam solam supra recusabat. Et oratorie. Non enim *quanti emi* dixit, sed invidiose: MEUM MIHI REDDAT. ¶ SALTEM: *Τὸ ἔσχατον.* Natum est autem a captivis SALTEM, qui nihil aliud praeter salutem a victore petunt.

V. 42. SCIO NON TE USUM ANTEHAC AMICITIA MEA: Figura *ἀξιοπιστεία,* per quam ostendit se fideliter promittere, quod promittit. V i r g i l i u s:

Scio me Danais e classibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiisse penates.

V. 43. MEMOREM ME DICES: Figurate est inducta promissio praemiorum. Et bene utrumque narrat. Nam non continuo, qui m e m o r est, etiam g r a t u s est. M e m o r enim est, qui apud se meminit, g r a t u s, qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi sunt m e m o r e s, i n g r a t i tamen. ¶ SEDULO FACIAM: Sic promittit, ut nihil sua interesse credatur. ¶ SEDULO: De industria, sine dolo.

V. 44. SED CTESIPHONEM VIDEO: LAETUS EST DE AMICA: Adventus in proscaenium personarum consulto consilio finguntur a poeta, tamquam superveniant aliis rebus in medio positis, quae ipsarum interventu finiantur, et mire, quasi ex argumento sit, ut futuri actus sui, ante quam loqui incipiant, describantur. ¶ LAETUS EST DE AMICA: Hoc lentius et summisse.

V. 45. QUID? QUOD TE ORO: Deest *agis* seu deest *ego.* ¶ QUOD TE ORO: Aut *si quid* aut *propter quod* subintelligimus, ut sit: Q u i d m i h i n o n r e s p o n d e s d e e o, p r o p t e r q u o d t e o r o, a u t s i q u i d t e o r o? Et quam bene fastidiosum lenonem facit Syrus, ut optans ille disperando viginti minas accipiat. Nam et supra non intendenti dicit totiens in uno sensu hoc idem Syrus. ¶ DE AMICA: Potest hoc et interrogative pronuntiari.

V. 8. *Virgilius Aen.* lib. III. v. 602.

Lorum meons

mir. tamen quasi ex arg. f. ad. ... describuntur

interiorum f. Syrum.

ACTUS SECUNDI SCAENA TERTIA.

CTESIPHO. SYRUS.

CTES. Abs quívis homine, quom ést opus, benefícium accipere gaúdeas:
Verum énim vero id demúm iuvat, si quem aéquomst facere, is béne facit.
O fráter, frater, quíd ego nunc te laúdem? satis certó scio,

V. 3. *quíd ego te nunc laúdem?*

V. 1. ABS QUIVIS HOMINE, QUUM EST OPUS, BENEFICIUM ACCIPERE GAUDEAS: In hac scaena gratiarum actio est ex persona eius, qui praestitit, et eius, cui praestitum est, et ex ipsius pretii quantitate. Nam omne, quod geritur, aut in rebus est aut in personis aut in attributis eorum. ℐ ABS QUIVIS HOMINE: Bene sic coepit dicturus: O FRATER, FRATER. Et QUI secundum regulam dixit, quia dicimus QUIBUS. Ceterum a *quo quis* facit, non *quibus*. Et incerta distinctio est: QUUM EST OPUS ACCIPERE BENEFICIUM, vel QUUM BENEFICIUM EST OPUS. Hoc vetus est, illud communiter.

V. 2. ID DEMUM IUVAT: Ostendit plus esse, quod iuvat, quam gaudium. ℐ IS BENE FACIT: BENE subaudiendum est bis numero.

V. 3. O FRATER, FRATER: Virgilius:

Et fratrem ne desere frater.

Unum relatum est ad appellationem, alterum ad laudem. Et subdistinguendum, ut videatur quaesivisse, quid ultra diceret, et plus invenire se non potuisse, quam FRATER. ℐ QUID EGO NUNC TE LAUDEM: QUID, propter quid. Et NUNC TE τῷ ἰδιωτισμῷ additum est de superfluo, ut,

Tu nunc Carthaginis altae
Fundamenta locas?

ℐ QUID EGO NUNC TE LAUDEM: Quia laus genus causae est, quod non adhibetur, nisi dubiae rei. ℐ QUID EGO NUNC TE LAUDEM: Distinguendum. QUID autem pro *ut quid.*

V. 13. *Virgilius Aen.* lib. X. v. 600.
V. 19. *ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 265.

Numquam íta magnifice quídquam dicam, id vírtus quin superét tua.
Itaque únam hanc rem me habére praeter álios praecipuam árbitror,
Fratrem hómini nemini ésse primarum ártium magis príncipem.
SY. O Ctésipho. CTES. O Syre, Aéschinus ubi est? SY. Éllum, te exspectát domi. CSES. Hem.
SY. Quid est? CTES. Quíd sit? illius ópera, Syre, nunc vívo. Festivóm caput,

---

V. 5. *praeter álias.*

V. 4. NUMQUAM ITA MAGNIFICE: Deest *quod*, ut sit, quod numquam ita magnifice. Duplex causa est omittendae laudis, si res aut nimium mala est aut nimium bona. ℐ ID VIRTUS QUIN SUPERET TUA: Bona *περίφρασις*. VIRTUS TUA potius, quam TU. V. 5. ITAQUE UNAM HANC REM ME HABERE: ITAQUE et subiunctivum potest esse media syllaba correpta et praepositivum producta eadem syllaba, ut sit ITAQUE.

V. 6. FRATREM: Nove dixit unam rem FRATREM. Sed ego puto FRATREM non subdistinguendum, sed legendum contexte usque ad PRINCIPEM. Nam si distinxeris FRATREM, erit bis, ut arbitror, subaudiendum et supra et infra. Quod si FRATREM inferioribus iunxeris et cum admiratione pronuntiabitur et subaudietur: *quam mihi.* Hanc sane locutionem scire debemus propter personam elaboratam. Nam nimium gaudet et rusticus adolescens est, qui laudare conatur Aeschinum, quasi titubans et pene balbutiens. ℐ HOMINI NEMINI: Nove auribus nostris, sed veterum consuetudine locutus est. Nam quum NEMINI hominem significet, quid opus fuit dicere HOMINI NEMINI? Sed, ut diximus, figura est *ἀρχαϊσμός*.

V. 7. O CTESIPHO: Mire coepit gaudium significans: O CTESIPHO. ℐ O SYRE: Ille ut praevidens, hic, ut qui non praeviderit, O dicit. ℐ O SYRE, AESCHINUS UBI EST: Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui coepit. ℐ ELLUM: Ecce illum, vel pronomen est vel adverbium demonstrantis. Alii interrogative legunt, ut sit: *Ellum dicis?* TE EXSPECTAT DOMI, ut sit ELLUM pronomen, id est *illum.* Nam et *illum* et *ellum* et *ollum* veteres dixerunt. ℐ DOMI: Adverbium est in loco. ℐ HEM: Interiectio est laetantis.

V. 8. QUID SIT?: Deest *quaeris.* Sed est admirantis magis quam interrogantis. ℐ ILLIUS OPERA: Dicendo OPERA et corporeum laborem Aeschini ostendit et religionem, ut:

V. 31. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. VII. v. 331.

Sed ego perdo

nove auribus nostris

Teuber (1881) p. 18 verba, vel pron. ... demonstr. uncis inclusit in inlata ea com. ad Andr. ff.

[illegible] C. [illegible]

p. 332.

et nihil potest superari (...) haud lud. non superabitur fuerit arte ... malefica

— maledicta

Quin ómnia sibi póst putarit ésse prae meo cónmodo:
Maledícta, famam, méum amorem et peccátum in sese tránstulit.

V. 9. *Quine ómnia sibi póst putavit ésse prae meo cómmodo.*

Hunc mihi da proprium, virgo sata nocte, laborem,
Hanc operam.

Hanc religionem ait, ut:

Annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis.

§ ILLIUS OPERA, SYRE, NUNC VIVO: O miram amplificationem beneficii. Non dixit: *illius opera amicam habeo*, sed quod satis grave et satis amatorium: ILLIUS OPERA NUNC VIVO, inquit. § FESTIVUM CAPUT: Huic contrarius sensus est: *Ridiculum caput.* Alii putant FESTIVUM CAPUT non Aeschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesipho, agens gratias fratri. Ita in Eunucho: *Quam venuste, quod dedit principium adveniens.* Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem. Nam supra hoc factum erit accipiendum. Sed male. Nam *caput Aeschini*, id est, ipsum Aeschinum, ut in toto pars sit per συνεκδοχὴν, in qua figura et pars pro toto ponenda est, quae aut eminet ex toto aut maioris pretii est ad id, quod agitur. Quod ipsum sic esse observatum a bonis auctoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus considerare studes, invenies.

V. 9. QUIN OMNIA: Admirative QUIN, et sic pronuntiandum QUIN, τὸ παρέλκον usque ad MALEDICTA, FAMAM. § PRAE MEO COMMODO: Id est, mei commodi comparatione, ut in Eunucho: *Hic ego illum contempsi prae me*, id est, mei comparatione.

V. 10. MALEDICTA, FAMAM: MALEDICTA aut lenonis aut Demeae, FAMAM autem populi. Nam si aliter acceperis, idem maledictum videbitur et mala fama. § MEUM AMOREM ET PECCATUM: De rapienda meretrice et amanda. § MEUM AMOREM ET PECCATUM: Quum dixisset OMNIA, duo tantum intulit: MALEDICTA et FAMAM, ut:

Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque.

Et hoc, ut sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. § IN SE TRANSTULIT: Pulcra παρασκευή, qua erratura est Sostrata circa Aeschinum, quem ad modum iam erravit Demea eo, quod ab illo credidit amari meretricem.

V. 3. *ut Virgilius Georg.* lib. I. v. 338.
V. 12. *in Eunucho* Act. III. sc. 2. v. 5.
V. 23. *in Eunucho* Act. II. sc. 2. v. 8.
V. 30. *ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 558.

Nil póte supra. Quidnám foris crepuit? SY. Máne, mane, ipse exít foras.

V. 11. *Nil súpra pote. nam quíd foris crepuit? SY. máne mane. ipse exít foras.*

V. 11. NIHIL POTE SUPRA: *Ἔλλειψις* per admirationem est. Subaudiendum est enim vel *esse* vel *dici.* Ut POTE pro *potis* et *mage* pro *magis*, *τῷ ἀρχαϊσμῷ.* ¶ QUIDNAM? FORIS CREPUIT: Resonuit, ut *decrepiti* dicti sunt clamosi senes. FORIS singularis numeri, nominativi casus. ¶ MANE: MANE gaudentis est hoc dictum, non operiri iubentis.

p.331.

ACTUS SECUNDI SCAENA QUARTA.

AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

AES. Ubi est ílle sacrilegús? SAN. Men quaerit? núm quidnam effert? óccidi:
Nil vídeo. AES. Ehem, opportúne: te ipsum quaéro: quid fit, Ctésipho?
In túto est omnis rés: omitte véro tristitiém tuam.

V. 1. *Me quaerit.*

V. 1. UBI ILLE EST SACRILEGUS?: Mire Aeschinus servat adversus lenonem superbiam, qua ostenditur tanto esse alienior ab amoribus meretricis, quanto audacior in lenonem. ℐ MEN QUAERIT? NUMQUIDNAM EFFERT: Sperat nunc leno se aliquid accepturum propter convitium, ut alibi: *Minis viginti tu illam emisti, quae tibi res vertat male. Argenti tantum tibi dabitur.* Et vide quanti faciat leno prae lucro iniuriam, qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet autem MEN QUAERIT cum quadam gesticulatione et subsultatione sperantis lenonis ad hoc se quaeri, ut accipiat, pronuntiare. ℐ OCCIDI: NIHIL VIDEO: OCCIDI, non quia sacrilegus dictus est, sed quia nihil accipit. Et simul gestum considera loquentis ex verbis. ℐ OCCIDI: NIHIL VIDEO: Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis et spem mortuam et exstinctum gaudium. Nam et apta est ἔλλειψις haec dicentis: OCCIDI: NIHIL VIDEO. Neque enim addidit *proferri* aut quid tale.

V. 2. EHEM: Interiectio repentinae rei. ℐ OPPORTUNE, TE IPSUM QUAERITO: Ἀσύνδετον: deest *venisse.* Non enim sequenti nectitur. ℐ QUID FIT, CTESIPHO?: QUID FIT blandum initium est. Non enim nunc interrogat, quum ipse dicat: IN TUTO EST OMNIS RES. Sic ipse mox in subditis: *Iam nunc haec tria addidi primum praeter naturam: O noster, quid fit, quid agitur?*

V. 3. IN TUTO EST OMNIS RES: Quasi amatori omne dixit negotium de amica. An OMNIS RES et lenonis iur-

V. 5. *ut alibi*] supra Act. II. sc. 1. v. 37 sq.
V. 21. *in subditis*] *infra* Act. V. sc. 5. v. 3 sq.

CTE. Ego illam hércle vero omítto, qui quidem te hábeam fratrem: o mi Aéschine,
O mí germane: ah véreor coram in ós te laudare ámplius,
Ne id ádsentandi mágis, quam quo habeam grátum, facere exístumes.
AES. Age, inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos, Ctésipho.
Hoc míhi dolet, nos péne sero scísse et pene in eúm locum
Redísse, ut si omnes cúperent, nil tibi póssent auxiliárier.

V. 8. *Hoc míhi dolet, nos paéne sero scísse, et in eum rém locum.*
V. 9. *tibi nil póssent auxiliárier.*

gium et suspicio patris Demeae simul? ¶ OMITTE VERO: VERO abundat aut correptivum est iamdudum non omittentis.

V. 4. EGO ILLAM HERCLE VERO OMITTO: Apparet non nunc primum dici Ctesiphoni ab Aeschino: *Omitte vero tristitiam tuam*, nec nunc primum responsum: OMITTO. Et ideo additum est: HERCLE VERO, quia nunc demum data est plena securitas.

*V. 3. TRISTITIAM TUAM: Sic dixit quasi nimiam.

*V. 4. QUI QUIDEM TE HABEAM FRATREM: Acuendum TE.

V. 5. O MI GERMANE: Mi meus, sed vocativo dixit casu. ¶ CORAM IN OS TE LAUDARE AMPLIUS: CORAM ad ipsum pertinet, quem laudat, et ad eos, qui audiunt: IN OS ad ipsum, qui laudatur. Nam CORAM LAUDAT, qui non tacet apud alios et hoc agit non per epistolam, sed ipse praesens: IN OS, qui apud ipsum loquitur, quem collaudat. ¶ LAUDARE AMPLIUS: Quam laudavit.

V. 6. NE ID ASSENTANDI: Antiqua ἔλλειψις. Deest enim *causa*. ¶ ASSENTANDI: Adulandi. Et utrum deest *causa* an absolute sic dicitur? ¶ NE ID ASSENTANDI: Specta, si non rusticus adolescens est et purissimae simplicitatis, adeo ut etiam velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo, quia praesens est, quum illum nimium laudarit absentem. ¶ QUAM QUOD HABEAM GRATUM: Varie. Non enim intulit, quas gratias agenti. ¶ QUOD: Quia.

V. 7. AGE, INEPTE: Non est iniuria, quia et maior frater est et blanda dicturus.

V. 8. HOC MIHI DOLET: Τῷ ἰδιωτισμῷ MIHI DOLET pro *doleo*. Et *dolet* bis subaudiendum est. ¶ ET PENE IN EUM LOCUM REDISSE: Insinuatio beneficii ex periculo et difficultate ob tempus.

V. 9. UT SI OMNES CUPERENT: Non, si ego tantum modo, aliis adversantibus.

Teuber (1881) p. 21 <u>Vulgo</u> statt ergo und ire statt perire (3/2)

CTE. Pudébat. AES. Ah, stultítiast istaec, nón pudor, tam ob párvolam
Rem péne e patria: túrpe dictu: deós quaeso ut istaec próhibeant.
CTE. Peccávi. AES. Quid aït tándem nobis Sánnio? SY. Iam mítis est.
AES. Ego ád forum ibo, ut húnc absolvam: tu íntro ad illam, Ctésipho.
SAN. Syre, ínsta. SY. Eamus: námque hic properat ín Cyprum. SAN. Ne tám quidem:

V. 10. PUDEBAT: Deest *fateri*. ¶ STULTITIA EST ISTAEC: Hoc scilicet non fateri ei, qui ipse patri numquam quidquam celaverit. ¶ TAM OB PARVOLAM REM: Ergo diminutivis adiungitur TAM particula et deest *perire*, sed τῷ εὐφημισμῷ tacetur. ¶ TAM OB PARVOLAM REM: Id est, meretricem. Et bene hic dicit Aeschinus, quasi qui maiora expertus sit, id est, vitium virginis.

V. 11. PENE E PATRIA: Deest *fugere*, quia amatores comici cito comminantur patriam se deserturos, ut amicas sequantur. ¶ PENE E PATRIA: Ἀποσιώπησις εὐφημισμοῦ χάριν. Menander mori illum voluisse fingit, Terentius fugere. ¶ TURPE DICTU: *Te fugere* scilicet, et deest *est*. ¶ UT ISTAEC PROHIBEANT: Id est exsilium fugamque patriae.

V. 12. PECCAVI: Approbavit ex periculo magnitudinem beneficii. ¶ QUID AIT TANDEM NOBIS SANNIO?: NOBIS τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. Non enim NOBIS intelligendum est. ¶ IAM MITIS EST: Quia debacchatus est supra leno, IAM MITIS EST dixit.

V. 13. EGO AD FORUM IBO: Tunc enim in foro et de mensae scriptura magis, quam ex arca domoque vel cista pecunia numerabatur. ¶ UT HUNC ABSOLVAM: Id est, ut hunc reddito sibi pretio dimittam. Nam velut ligati sunt, quibus debetur aliquid. Dicuntur autem et illi solvi, qui quum debitores pretiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo ABSOLVAM a me solvam. An iocatur in tristitia lenonis, qui illum cum barba lenonia et maesto vultu sequitur tamquam reus. ¶ TU INTRO AD ILLAM, CTESIPHO: Bona ἔλλειψις, significans laetitiam potiundae meretricis.

V. 14. SYRE, INSTA: Iam Syrus, non ut adiuvet, sed ut instanter adiuvet, rogatur. ¶ EAMUS: NAMQUE HIC PROPERAT: Hoc clamat Syrus, ut et beneficium ostendat sane, et ut rursus lenonem de profectione conterreat. ¶ NE TAM QUIDEM: Hoc a lenone inconstanter dicitur, ut perturbatio metuentis magnum

Quamvís etiam maneo ótiosus híc. SY. Reddetur: né time.
SAN. At ut ómne reddat. SY. Ómne reddet: táce modo
ac sequere hác. SAN. Sequor.
CTE. Heusheús, Syre. SY. Ehem, quid est? CTE. Óbsecro
te hercle hóminem istum inpuríssumum
Quam prímum absolvitóte: ne si mágis inritatús siet,
Aliqua ád patrem hoc permánet, atque ego túm perpetuo périerim.

V. 18. *CT. óbsecro hercle te, hóminem istum inpuríssimum.*

damnum possit ostendi. ℊ NE TAM QUIDEM: TAM pro *tantum*, an TAM pro *tamen?* et deest: *Dicas me properare* aut *propero*, ut sit etiam adverbium hortantis vel consentientis.

V. 15. QUAMVIS ETIAM: Pro *in quantum vis.* ETIAM particula utrum consentientis adverbium an coniunctio, qua significat et properare se et non in tantum, ut negligat, quod sibi debetur. ℊ MANEO OTIOSUS HIC: Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter asseverantem lenonem instaturum se exclamationem *facere denotetur. ℊ MANEO OTIOSUS HIC: Dixerat enim *propero* et rursum consenserat in Syri verba *properasse se* dicentis. ℊ REDDETUR, NE TIME: Quod desperaverat leno, Syri ostendit sermo.

V. 16. UT OMNE REDDAT: Propter illud, quod Syrus dixerat: *dividuum face.* Et probatum est completumque, quod ait: *Cupide accipiat faxo.* Et hoc ipsum cum trepida et vultuosa supplicatione pronuntiandum est. ℊ TACE MODO AC SEQUERE HAC: Sic ait Syrus, quasi nunc lenonem doceat, quae sit ars non perdendi. Et totum cum supercilio praestantis magnum beneficium dicit. ℊ SEQUOR: Hoc responso leno satis commitigatus ostenditur.

V. 17. HEUSHEUS, SYRE!: Ex argumento est ostendere, quantum timeat Ctesipho saevum patrem. ℊ HEUSHEUS: Vox est de longinquo revocantis. ℊ OBSECRO TE HERCLE HOMINEM ISTUM INPURISSIMUM: Satis mansuete, quasi lenonem aut non possit rusticus aut non audeat dicere, HOMINEM dixit. ℊ ISTUM INPURISSIMUM: Avarissimum, et totum cum exsecratione lenonis.

V. 18. QUAM PRIMUM ABSOLVITOTE, NE SI MAGIS IRRITATUS SIET: Velut clamet scilicet, et proprie de lenone, quem irritari dicit ut canem. Nam irritari proprie canes dicuntur. Lucilius de litera *r*:

Irritata canis quod homo quam planius dictat.

Lenonem autem timet Ctesipho, ut rusticus, ut sub patre duro, ut amator.

V. 19. ALIQUA AD PATREM HOC PERMANET: Non dicit, quid,

Lagendi

? ostendendum sermone

Bertelo p. 27

SY. Non fiet; bono animo és: tu cum illa te íntus oblecta ínterim,
Et léctulos iube stérni nobis ét parari cétera:
Ego iám transacta ré convortam mé domum cum obsónio.
CTE. Ita quaéso: quando hoc béne successit, hílare hunc sumamús diem.

---

sed nos intelligimus raptum puellae significari. ℐ ALIQUA AD PATREM HOC PERMANET: Proprie secretum latens latici comparatur, intra vas clausum exsistenti, quod, quum effunditur, manat. Sic et alibi de committendis secretis loquens: *Plenus*, inquit, *rimarum sum: hac atque illac perfluo.* ℐ ATQUE EGO TUNC PERPETUO PERIERIM: Quasi et nunc se periisse sentiat, sed non perpetuo.

V. 20. NON FIET, BONO ANIMO ESTO: Ut illi liberalis timor est, ita Syro servilis confidentia. ℐ TU CUM ILLA TE INTUS OBLECTA: Moraliter ILLA dictum est, ut: *Daturne illa hodie Pamphilo?* et: *Illa quidem mea erit.* ℐ TU CUM ILLA TE INTUS OBLECTA: Honeste explicavit turpe dictu.

V. 21. ET LECTULOS IUBE STERNI NOBIS: Servis. Nihil tam comicum. Et vide ut totum superbe ac magnifice loquatur Syrus.

V. 22. CONVERTAM ME DOMUM: CONVERTAM magnifice dictum. Verbum est enim magni moliminis et agminis ingentis. Nam convertere se dicitur, quem pompa praecedit, et imperator proprie convertit exercitum. Et hoc spectatur, ut moribus arrogantes servi sint, quum lactantur.

V. 23. ITA QUAESO: QUANDO HOC BENE SUCCESSIT: Volunt quidam et hunc versum Syri personae adiungendum, sed Ctesiphonis verba esse ex subditis planum est, cum dicit: *Hunc diem misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia degere.*

ACTUS TERTII SCAENA PRIMA.

SOSTRATA. CANTHARA.

SO. Óbsecro, mea nútrix, quid nunc fíet? CAN. Quid fiát rogas?
Recte édepol spero. SOS. Módo dolores, méa tu, occipiunt prímulum.
CAN. Iam núnc times, quasi númquam adfueris, númquam tute péppereris?

V. 3. *quasi núsquam adfueris.*

V. 1. Obsecro, mea nutrix: Haec scaena tragoediae ordinem servat. Nam tragoedia in tria dividitur, exspectationem, gestum et exitum. Hic ergo exspectatio est, in Getae nuntio gestus, in planctu Sostratae exitus. ¶ Obsecro, mea nutrix: Hinc demonstratur, qui sit maternus affectus, quam grata in dominos servorum fides sit, eundemque laborem et dolorem esse ex falsis et veris malis. ¶ Obsecro, mea nutrix: Personae aut suis verbis aut aliorum insinuantur. Ex suis, ut nunc persona Sostratae: ex alienis, ut initio Aeschini persona ex Micionis oratione ac Demeae. ¶ Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet: Mea nunc pro blandimento ponitur. ¶ Quid nunc fiet: Imploratio est magis trepidantis quam ignoratio et interrogatio. Namque illius nutrix est, quippe anicula est. Sed sapientior nutrix est, quam domina sua. Ipsum etiam, quod dicit nutrix, honorificum est, ut:

Annam cara mihi nutrix huc siste sororem.

Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus ab omnibus appellari, ut *magister*, *medicus, orator.*

V. 2. Modo dolores mea tu occipiunt primulum: Evidenter hic modo temporis praesentis adverbium est. Et rursus mea tu blandimentum est, sine quo non progreditur colloquium feminarum et maxime trepidantium. ¶ Primulum: Initium et ipsa origo dolorum diminutive demonstrata est. Non enim primum, sed primulum dicit.

V. 3. Nunquam tute pepereris: Vide προπαρασκευὴν

V. 15. *ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 634.

[πρός τι [illegible]]

m C: adhuc scriptum est al' secundū ē
(mitten im Text)

[illegible]

SOS. Miserám me, neminem hábeo: solae súmus: Geta autem hic nón adest:
Néc quem ad obstetrícem mittam, néc qui adcersat Aéschinum.
CAN. Pol ís quidem iam hic áderit: nam numquam únum intermittít diem,
Quin sémper veniat. SOS. Sólus mearum míseriarum est rémedium.

V. 5. *Nec ést quem ad obstetrícem mittam, néc qui adcersat Aéschinum.*
V. 7. *mearum est míseriarum.*

doloris. Nihil mali adhuc secutum est et iam sic turbatur Sostrata. ℱ IAM NUNC TIMES, QUASI NUMQUAM ADFUERIS, NUMQUAM TUTE PEPERERIS: Docte duo proposuit, quibus experientes scientesque rerum sumus, videre et pati. Virgilius sic:

Quaeque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui.

TUTE autem pro *tu*: παρέλκον est, quod si recitatur, *tu* facit *tute* et *tutemet* et *tutemet ipse*.

V. 4. SOLAE SUMUS: Quom hoc nomen singularitatis sit, mire SOLAE pluraliter dixit. NEMINEM HABEO: SOLAE SUMUS: GETA AUTEM HIC NON ADEST: Muliebriter queritur et ex perturbatione sua aestimans, metu multa facit ea, quae pauca sunt. ℱ GETA AUTEM HIC NON ADEST: Hic apparatio est, ut ostendatur absens, qui superventurus est.

V. 5. NEC QUEM AD OBSTETRICEM MITTAM: Deest *habeo*. Sed in consuetudine est sic loqui, cum utrumque nobis, non alterutrum deesse conquerimur.

V. 6. NUMQUAM: Pro *non*. Et SEMPER non ad omne tempus rettulit: nam qui potest? sed ad omnes dies secundum quod ait: NAM NUMQUAM UNUM INTERMITTIT DIEM.

V. 7. SOLUS MEARUM MISERIARUM: Bona locutio.

*V. 4. MISERAM ME: Proprium est mulierum, cum loquuntur, aut aliis blandiri, ut:

Annam cara mihi nutrix huc siste sororem,

aut se commiserari, ut:

Miserae hoc tamen unum
Exsequere, Anna, mihi.

Nam haec omnia muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in acervum rediguntur et enumerantur nullius momenti

V. 23. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 634.
V. 25. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 420.

CAN. É re nata mélius fieri haud pótuit, quam factum ést, hera,
Quándo vitium oblátum est, quod ad illum ádtinet potíssumum,
Tálem, tali génere atque animo, nátum ex tanta fámilia.

V. 8. *É re natae mélius fieri haut pótuit quam factum ést, era.*

querelae. ¶ NEMINEM HABEO: Quid enim opus est? aut cur nunc quereris? ¶ SOLAE SUMUS: Numquam pluraliter SOLAE. ¶ GETA AUTEM HIC NON ADEST: Veniet.

*V. 5. NEC QUEM AD OBSTETRICEM MITTAM, NEC QUI ACCERSAT AESCHINUM: *Habeo* subauditur, et magis a trepidante quam rationabiliter dicitur. Nam refellit hoc totum nutrix Canthara.

V. 8. E RE NATA: Sic proprie dicimus de iis, quae contra voluntatem nostram acciderunt, ut nunc vitium virginis. Ergo E RE NATA ex vitio virginis. Sic Lucilius, *p. i. i. Hic e re nata sic eius dedit: haud malus est.* Et sic maluit dicere, quom non Aeschino culpam, sed potius casui attributam vellet. Est autem ordo: Nihil potuit melius e re nata fieri, quam id, quod factum est, hera, ut quando quidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Sensus enim hic est: Est quidem malum vim fieri virgini, sed ex condicione eius, quae vitiata sit, nihil potuit melius evenire, quam quod contigit, ut ab eo vitiaretur, cuius nos non poeniteret. Intelligere autem debemus: FIERI et FACTUM ESSE pro *evenit* et *contigit* dici. ¶ MELIUS FIERI HAUD POTUIT: Si FIERI pro *evenit* acceperis, erit consecutio locutionis: sin minus, deerit, *quantum intelligo*, ut sit: *E re nata quantum intelligo.*

V. 9. QUANDO VITIUM OBLATUM EST: Hoc est, E RE NATA. ¶ OBLATUM EST: OBLATUM dicitur, quod offertur invito. ¶ QUOD AD ILLUM ATTINET POTISSIMUM: Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est, bonum, sed ex persona eius, qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per se ipsum malum est. Et hoc est, quod melius haud fieri potuit, quam factum est. ILLUM autem dicit, Aeschinum scilicet. POTISSIMUM autem superlativum est ab eo, quod est *potis* et *potius*. Sic enim facit: *Potis*, *potius*, *potissimum*. Et QUOD modo exceptionem significat, ut sit: *Quantum ad illum attinet*, id est, Aeschinum.

V. 10. TALI GENERE: Laus, ante illum talem, et tali animo in illo. Et GENUS iam ad vivos pertinet, fami-

SOS. Íta pol est, ut dícis: salvos nóbis deos quaeso út siet.

---

lia etiam ad defunctos. Alii genus ad nobilitatem referunt, familiam ad copias, unde et *paterfamilias* dicitur, ut sit: *Ex tanta familia*, ex tam divite domo. Haec omnis παρέκτασις tragica est gaudiorum introductio ante funestissimum nuntium. ¶ TALEM: ~~Scilicet~~ a corpore, a forma, a pulcritudine. ¶ TALI GENERE: Id est, ab iis, quae extrinsecus sunt, id est, honestate generis. ¶ ATQUE ANIMO: ~~Id est,~~ sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil praetermisit in laude.

V. 11. SALVOS NOBIS DEOS QUAESO UT SIET: Quia talis est, nihil ad vota praeter salutem opus est.

ACTUS TERTII SCAENA SECUNDA.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

GET. Nunc íllud est, quod si ómnes omniá sua consilia cónferant,
Atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nihil ádferant,
Quod míhique heraeque fíliaeque heríli est. Vae miseró mihi,
Tot rés repente círcumvallant, únde emergi nón potest:

V. 1. *quod si ómnia omnes súa consilia cónferant.*

V. 1. NUNC ILLUD EST, QUOD SI OMNIA: Hic locus secundum artem comicam servum currentem exprimit et nuntiantem mala. Maxima itaque pars scaenae motoria est. Significat autem: Nunc tale negotium est, nunc tale periculum est, aut vero consignificationem temporis habet, ut si diceret, quando aut quo tempore. ¶ NUNC ILLUD EST: Utrum periculum an tempus? Est enim ἔλλειψις. ¶ QUOD SI OMNES OMNIA SUA CONSILIA CONFERANT: Ὑπερβολὴ cum παρονομασίᾳ OMNES OMNIA. Hinc Cicero: *Omnes in hoc iudicio conferant omnia.*

V. 2. SALUTEM QUAERANT: Non *remedium*, ut aegro, sed ut pereunti SALUTEM. Et nove dicit MALO SALUTEM pro *contra malum.* ¶ AUXILII NIHIL ADFERANT: Mire de proximo repetitum est παρόμοιον, id est, CONFERANT et AFFERANT. Hoc convenit praesertim stomacho minus verba curantis. Sic supra: OMNES OMNIA.

V. 3. QUOD MIHIQUE HERAEQUE FILIAEQUE: Mira in servo fides, quom primum se ponat in herili malo, et post se matrem, in ultimo puellam. ¶ QUOD MIHIQUE HERAEQUE FILIAEQUE HERILI EST: Πολυσύνδετον secundum, ut:

Omnia secum
Armentarius Afer agit tectumque laremque
Armaque Amyclaeumque canem Cressamque pharetram.

¶ VAE MISERO MIHI: Ἐμπαθῶς σχετλιάζει.

V. 4. TOT RES REPENTE CIRCUMVALLANT: CIRCUMVALLANT

V. 19. *ut*] *Virgilius Georg.* lib. III. v. 343.

Vís, egestas, íniustitia, sólitudo, infámia.
Hócine saeclum? o scélera! o genera sácrilega! o hominem ínpium!

---

se circa nos et stipant se invicem. Nam circumvallamus nos et alios. Tamen rara locutio est. Et CIRCUMVALLANT dixit, velut inimica acies contra nos, et ideo addidit: UNDE EMERGI NON POTEST. Cum impressio est hostium, sic dicitur, ut Salustius: *Pressi undique multitudine.* Cicero: *Qui semper premuntur et numquam emergunt.* Et EMERGI nove. Nam *emergo* dicitur, non *emergor,* sed ideo est usus, quia extra compositionem et *mergo* et *mergor* facit. ¶ UNDE EMERGI NON POTEST: UNDE absolute, an deest *illud?* an UNDE pro *ex quibus?*

V. 5. VIS, EGESTAS, INIUSTITIA, SOLITUDO, INFAMIA: Hae res sunt, quae circumvallant: vis illata, egestas ipsius puellae: iniustitia iudicum illius temporis: solitudo a defensoribus: infamia ab iis, qui credunt pretio vitiatam. Nam et in subditis sic habes: *Quando ego conscia mihi sum neque pretium neque rem ullam intercessisse.*

V. 6. HOCINE SAECULUM?: Ἐν ἤθει. Questurus de homine saeculum accusat prius, [ut a tempore mores increpet,] ut: *O tempora, o mores.* Et e contrario saecula in omnibus rebus laudantur, ut:

Qua te tam lata tulerunt
Saecula.

¶ HOCINE SAECULUM? O SCELERA! O GENERA SACRILEGA! O HOMINEM IMPIUM: Moris est nimis dolentibus incusare alia ex aliis. Virgilius:

Quum complexa sui corpus miserabile nati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.

Et:

Quem non incusavi amens hominumque deorumque?

¶ O HOMINEM IMPIUM: Aeschinum scilicet, et hoc ἠθικῶς. Nam semper ultimum ponimus eum, cui maxime irascimur, ut in Andria post accusatum socerum et vituperatam sponsam: *Nam quid ego dicam de patre?* Et in Phormione: *Itane tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo?* Et post multa: *O facinus audax! O Geta monitor!* Unde ille: *Vix tandem,* inquit.

V. 5. *Cicero in L. Catilinam orat.* II. Cap. 9. §. 20.
V. 20. *et*] *Virgilius Aen.* lib. I. v. 605.
V. 24. *Virgilius Ecl.* V. v. 21.
V. 28. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. II. v. 745.
V. 32. *in Andria* Act. I. sc. 5. v. 17.
V. 33. *in Phormione* Act. II. sc. 1. v. 1.

SOS. Me míseram, quidnamst, quód sic video tímidum et properantém Getam?
GET. Quem néque fides neque iúsiurandum néque illum misericórdia
Reprússit neque refléxit: neque quod pártus instabát prope:
Cui míserae indigne pér vim vitium obtúlerat. SOS. Non intéllego

---

V. 7. VIDEO TIMIDUM ET PROPERANTEM GETAM: Timidum perturbatum. Non enim timet, sed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus:

Nam ut ex navi vecta es, credo, timida es.

V. 8. QUEM NEQUE FIDES NEQUE IUSIURANDUM: Ordo est: Hominem impium, quem neque fides neque iusiurandum. [Et saepe repetitum NEQUE] exaggerat crimen admissum. ℐ QUEM NEQUE FIDES: Quia promisit. ℐ NEQUE IUSIURANDUM: Quia iuravit. ℐ NEQUE MISERICORDIA: Quia vim intulit. ℐ NEQUE ILLUM: Secundum παρέλκον. Nam abundat ILLUM, ut:

Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.

Et eius videlicet misericordia, quam amavit. ℐ NEQUE REPRESSIT: Ne auderet.

V. 9. NEQUE REFLEXIT: Ne faceret. Et sic hoc dictum est, ut a Virgilio:

Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit,
Num lacrumas victus dedit aut miseratus amantem est?
et cetera.

Et, si non potuit reprimi, ne faceret, saltem, ut in peccando esset mitior, debuit commoveri, sed melius, quod supra. ℐ NEQUE QUOD PARTUS INSTABAT PROPE: *Αὐξητικῶς* addidit non tantum mariti, sed etiam patris scelus.

V. 10. CUI MISERAE: Deest *ei*. ℐ INDIGNE: Impie, crudeliter, ut Virgilius:

Quae causa indigna serenos
Foedavit vultus?

ℐ NON INTELLIGO SATIS QUAE LOQUATUR: Ad hoc Sostrata ignorans inducitur, ut malo nuntio repente feriatur, et quia oportuit ipsam priorem loqui, praesens loquitur: quia autem non est perdenda tam suavis ἠθοποιΐα dolentis ad irascentem, idcirco non audit, ne ob illam Geta conservus loqui desinat.

V. 2. *Plautus in Bacchidibus* Act. I. sc. 1. v. 73.
V. 10. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. V. v. 457.
V. 15. *ut a Virgilio*] *Aen.* lib. IV. v. 369.

vel melius quod supra

Satis, quaé loquatur. CAN. Própius obsecro áccedamus,
Sóstrata. GET. Ah,
Me míserum, vix sum cónpos animi, ita árdeo iracúndia.
Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam dari
mi ób viam,
Ut ego íram hanc in eos évomam omnem, dum aégritudo haec ést recens.
Satís mi id habeam súpplici, dum íllos ulciscár modo.
Seni ánimam primum exstínguerem ipsi, qui íllud produxít scelus:

V. 14. *dum aégritudo est haéc recens.*
V. 15. *Satís mi id habeam súpplici:* [*dum illos ulciscar modo.*]

V. 11. SATIS QUAE LOQUATUR: Adhuc non audiente Geta hera loquitur: idcirco nec audit eam servus nec videtur ab eo Sostrata.

V. 12. VIX SUM COMPOS ANIMI: Aut VIX tandem aut VIX non, ut Lucilius:

Carcer vix carcere dignus.

§ COMPOS ANIMI: Id est, competentis animi vel sani animi, cui contrarium est: *impos animi.* Salustius: *Neque animo neque lingua satis compotem*, cum de amente Septimio loqueretur. Alii *compotem animi* compositum animo intelligunt.

V. 13. QUAM ILLAM TOTAM FAMILIAM: Hic nunc tam culpa familiae, quam scelus Aeschini ostenditur, propter quem omnes cruciandi sunt.

V. 14. IRAM HANC: HANC interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro utroque, ut:

Tuaque animam hanc effundere dextra?

Et:

Hunc ego te, Euryale, aspicio?

Sed nunc pro utroque HANC dixit, ut Salustius de scriptione Celtiberi ait: *Hunc igitur redarguit Tarquitius.*

V. 15. SATIS MIHI ID HABEAM SUPPLICII: Moraliter loquitur. Nam fere, quando quisque irascitur, sibi videtur fortis tamquam plus qui audet. § DUM ILLOS ULCISCAR MODO: Verum est hanc esse vindictam, quae ex recentissimis flagitiis properata sit. Sic Virgilius:

Te, Turne, superbum
Caede nova quaerens.

V. 16. SENI ANIMAM PRIMUM EXSTINGUEREM IPSI: Bene EXSTINGUEREM, quia ignis est. Virgilius:

V. 14. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. I. v. 98.
V. 16. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 481.
V. 24. *Virgilius Aen.* lib. X. v. 514.
V. 28. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 730.

Tum autém Syrum inpulsórem, uah! quibus íllum lacerarém modis
Sublímem medium prímum adriperem et cápite in terram státuerem:
Ut cérebro dispergát viam.
Ádulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec praecipitém darem.
Céteros ruerem, ágerem, raperem, túnderem et prostérnerem.

V. 18. *Sublímem medium arríperem, et capite prónum in terram státuerem.*
V. 21. *fúnderem.*

Igneus est illis vigor et caelestis origo
Seminibus.

Et PRIMUM addidit, quod ordinem significat. Tunc enim adiicitur, cum multa subiicienda monstrantur, ut cui fracta prius crura brachiaque. Vitium in Aeschinum totum promovens ostenditur, etiam per aliena supplicia, maxime per Syrum.

V. 17. IMPULSOREM: Causa poenae. ¶ VAH, QUIBUS ILLUM LACERAREM MODIS! Hic voluntas immodica ostenditur poenam pro merito reposcentis. Et nota, cum Syrum dixerit, addidisse nutus de supercilio.

V. 18. SUBLIMEM: Ista poena. ¶ STATUEREM, UT CEREBRO DISPERGAT VIAM: Et cerebrum et via dispergi potest, ideo videtur ambiguum, ut apud Virgilium:

Ensemque cruore
Spumantem, sparsasque manus.

Aliter enim dicitur:

Spargite humum foliis.

Aliter:

Sparserat et latices simulatos fontis Averni.

V. 20. ADOLESCENTI IPSI ERIPEREM OCULOS: Bene OCULOS amoris indices adiutoresque flagitii. ¶ POSTHAC PRAECIPITEM DAREM: Gravior poena caecitatis, non providere quo cadas.

V. 21. CETEROS RUEREM: *Ruere* activam vim habet. Salustius in secundo: *Ictu eorum, qui in flumine ruebant, necabantur.* *Ruere* enim est toto corpore uti ad impellendum, quod faciunt, qui ipsi praecipites alios prosternunt. Unde proprie *sues ruere* dicuntur. Virgilius:

V. 13. *apud Virgilium Aen.* lib. IV. v. 664.
V. 17. *Spargite*] *Virgilius Eclog.* V. v. 40.
V. 19. *Sparserat*] *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 512.
V. 27. *Virgilius Georg.* lib. III. v. 255.

Tet. [illegible]

cursum parat et vortex in O andere Citat b

[illegible] darauf, dass Geta vorauskommt der Sosth a

[illegible] in O

Probus vor [illegible] 2 servo responsio [illegible]

Set césso heram hoc malo ínpertiri própere? SOS. Re-
vocemús, Geta. GET. Hem!
Quísquis es, sine me. SOS. Égo sum Sostrata. GET. Úbi
east? Te ipsam quaérito:
Te éxspecto: oppido ópportune te óbtulisti mi ób viam
Héra. SOS. Quid est? quid trépidas? GET. Hei mi. SOS.
Quíd festinas, mí Geta?
Ánimam recipe. GET. Prórsus. SOS. Quid istuc prórsus
ergost? GE. Périimus:

V. 23. *G. ubinam es? te ipsam quaérito.*
V. 24. *Te éxpeto.*

Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus.

Et Horatius:

Hac rabiosa furit canis, hac lutulenta ruit sus.

§ AGEREM: Prosequerer, premerem. Virgilius:

Illa fretus agit ventos.

Id est, nimia celeritate persequitur et pene occupat praevenitque. § TUNDEREM ET PROSTERNEREM: Vide quam fortis sibi videatur, qui dolet et irascitur.

V. 23. EGO SUM SOSTRATA: Haec ideo inducitur, ut veri simile sit supra non visam Sostratam, quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato. § TE IPSAM QUAERITO, TE EXSPECTO: OPPIDO OPPORTUNE: Incerta distinctio, utrum TE EXSPECTO OPPIDO OPPORTUNE sit dicendum, an exspectare sit impatienter cupere et sine praescriptione temporis, sperare iuxta certum tempus. Unde apparet ad TE EXSPECTO, quia per se nimium est, non esse iungendum OPPIDO.

V. 25. QUID FESTINAS, MI GETA?: Probus assignat hoc Sostratae. Asper non vult ad omnia servum respondere, sed nutricem putat hoc loqui. § QUID FESTINAS: Perturbaris. Et commotus dicit PRORSUS actu commoto, fesso et anhelanti ob perturbationem et contentum cursum.

V. 26. ANIMAM RECIPE: Quod in lectione gestu ostendi minime potuit, id ex verbis Sostratae ostenditur in Geta. Nam ideo dicitur: ANIMAM RECIPE, quia ille prae anhelitu crebriora verba continuare non possit. § PERIMUS: ACTUM EST: Iam bina verba iunguntur. § PERIMUS, ACTUM EST: Verba sunt desperationis. Nam ACTUM EST dicitur in ea re, de qua iam lata sit sententia.

V. 2. *Horatius Epist.* lib. II. ep. 2. v. 75.
V. 4. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 245.

Áctumst. SOS. Eloquere ergo, óbsecro te, quid sit. GET. Iám. SOS. Quid iám, Geta?
GET. Aéschinus. SOS. Quid is érgo? GET. Alienus ést ab nostra fámilia. SOS. Hem,
Périi: qua re? GET. Amáre occepit áliam. SOS. Vae miseraé mihi.
GET. Néque id occulte fért: ab lenone ípsus eripuít palam.
SOS. Sátin hoc certumst? GET. Cértum: hisce oculis égomet vidi, Sóstrata. SOS. Ah,

---

V. 27. *Áctumst. SO. loquere ergo, óbsecro te, quíd sit. G. iam. SO. quid iám, Geta.*

V. 27. ELOQUERE, OBSECRO TE: Bene ELOQUERE. Nam conatur tantum, quod nec explicatur nec intelligitur, cui vitio contraria virtus est e l o q u e n t i a. Iam plus hic gestu, quam dictu agitur, quia, ut supra diximus, et lassus est, qui nuntiat, et integratur dolor nuntii, quom apud illam loquitur, ad quam maxime calamitas pertinet, quo dolore vox plerumque subtrahitur atque singultit, et simul dat signum perditarum rerum.

V. 28. ALIENUS EST A NOSTRA FAMILIA: Bene ALIENUS. Getae enim ipsi iam d o m i n u s, Sostratae g e n e r, Pamphilae m a r i t u s vocabatur.

V. 29. AMARE OCCEPIT ALIAM: Peius est AMARE OCCEPIT, quam *amat*. Nam in eo, quod dixit, OCCEPIT augmenta mali metuenda significat, ut in principiis, quae actum respiciunt, non statim imminutionem inspectant. Et OCCEPIT m a g n u m f a c i n u s dixit. ¶ VAE MISERAE MIHI: Mire interponitur mulieris affectus novo nuntio.

V. 30. AB LENONE IPSUS ERIPUIT PALAM: Sic nuntiat, ut ultima peiora sint. Et his argumentis vult probare, quod immodice amet Aeschinus, qui plus quam virginem, id ipsum, quod pudor nec hortatur nec consulit, amat. Quis autem magis potuit impudens esse, quam qui post honestum amorem ab lenone amet? Hoc etenim significat meretricem. Ergo non h o n e s t a m, sed AB LENONE, non per a l i u m, sed IPSUS, nec e m i t aut a b d u x i t, sed ob impatientiam valde amantis ERIPUIT. Neque id o c c u l t e, ut qui celaret factum, tamquam satisfacturus uxori videretur, sed PALAM.

V. 31. SCISNE HOC CERTO?: Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit, quod stupet audiens, non quia non habet fidem. ¶ HISCE OCULIS? Ἰδιωτισμὸς asseverantis. ¶ AH: AH interiectio est flentis.

| ut supra descriptum. (c. 25)

x [ ]

... umenta

... licet [2]

... quam

Me míseram, quid credás ïam? aut cui crédas? nostrumne Aéschinum,
Nostrám vitam omnium, ín quo nostrae spés opesque omnés sitae
Erant: qui sine hac iurábat se unum númquam victurúm diem?
Qui se ín sui gremió positurum púerum dicebát patris?
Ita óbsecraturum, út liceret sibi hánc uxorem dúcere.
GET. Hera, lácrumas mitte ac pótius quod ad hanc rem ópus est porro próspice:

V. 32. *Me míseram, quid iam crédas? aut cui crédas? nostrumne Aéschinum.*
V. 33. 34. *Nostram ómnium vitam, ín quo nostrae spés opesque omnés sitae?*
Qui sé sine hac iurábat unum númquam victurúm diem?
V. 36. *út liceret hánc se uxorem dúcere.*
V. 37. *ac pótius, quod ad hanc rem ópus est porro, cónsule.*

V. 32. ME MISERAM: QUID IAM CREDAS: Mira affectio. Nam lacrimae non sinunt finire sensum. ℐ QUID CREDAS, AUT CUI CREDAS?: Fides aut personae qualitate servatur, si gravis persona est, cui creditur, aut ipsius rei qualitate, si ea res creditur, in qua fallere, cui creditur, aut non potest aut non debet. Hic ergo mire in utroque iam fidem dixit nullam esse, et in persona et in re, quod Virgilius transtulit, breviusque dixit:

Nusquam tuta fides.

Hoc est, nec in re nec in persona. Et hic ipse in Heautontimorumeno:

Proh Iuppiter, ubinam est fides?

ℐ NOSTRUM AESCHINUM, NOSTRAM VITAM OMNIUM: Ἐλλειπτικῶς omnia, quia fletus impedit verba. Deest autem *hoc fecisse* vel quid tale.

V. 33. SITAE ERANT: SITAE positae. Nam *situm est*, quidquid in loco suo positum non evertitur.

V. 35. QUI SE IN SUI GREMIO POSITURUM PUERUM: PUERUM dixit, si puer nasceretur, non quia divinabat. Ad votum ergo cupientis rettulit PUERUM, non quia necesse esset marem nasci. Et haec omnia magno stupore dicuntur ad exaggerandam perfidiam illius, cui creditur, et dolorem eorum, qui crediderunt.

V. 37. HERA, LACRUMAS MITTE AC POTIUS AD HANC REM QUOD OPUS EST: Hinc Virgilius:

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 373.
V. 9. *in Heautontimorumeno* Act. II. sc. 3. v. 15.
V. 23. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 156.

Patiámurne an narrémus cuipiam? CAN. Aúau, mi homo, sánun es?
An hoc próferendum tíbi videtur úsquam esse? GET. Mi quidem nón placet.
Iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa índicat.
Nunc si hóc palam profériinus, ille infítias ibit, sát scio:
Tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. Tum si máxume
Fateátur, quom amet áliam, non est útile hanc illí dari.
Quaprópter quoquo pácto tacitost ópus. SOS. Ah, minume géntium:
Non fáciam. GET. Quid ages? SOS. Próferam. CAN. Hem, mea Sóstrata, vide quám rem agas.

V. 38. *Patiámur an narrémus cuipiam.*
V. 39. *An próferendum hoc tíbi videtur úsquam? G. mi quidem nón placet.*
V. 43. *non est útile huic, illí dari.*
V. 45. *Non fáciam. G. quid aïs? SO. próferam. CA. hem, mea Sóstrata, vide quám rem agas?*

Non lacrimis hoc tempus, ait Saturnia Iuno. Sentit autem non lacrimis agendum, ubi consilio opus est. ℐ PORRO PROSPICE: PORRO in reliquum, deinde vel in futurum. PORRO enim ordinis et temporis adverbium est, non coniunctio.

V. 38. AU MI HOMO, SANUSNE ES: Hoc ex persona nutricis legendum est. Illa enim dissimulandam rem putat. MI pro *meus.*

V. 40. AN PROFERENDUM HOC TIBI VIDETUR. . . . . .
. . . .

V. 42. TUA FAMA ET GNATAE VITA: Tibi enim crimini erit vitiatam esse filiam, illi etiam oberit. Et utrum *vitam* salutem dicit. ℐ IN DUBIUM: In periculum.

V. 43. FATEATUR: Vitiasse filiam. Et complexio est *δίπλευρος* oratoria, in qua utrum senseris, contrarium tollis, cogiturque, quod ex altera parte sit, hoc est tacere.

V. 44. QUAPROPTER QUOQUO PACTO: Congrue et pro persona et pro muliere hoc dictum est, eamque in malis constantem esse demonstratur.

V. 45. NON FACIAM: NON FACIAM dixit pro *non tacebo,* quasi tacere aliquam actionem habeat. Sed moralis significatio est et communis omnibus, sicut advocatum dicimus male fecisse, quod tacuerit.

Tin O vorher · in futurum acciu' tolle mestra.
cui ° gehört zu [illegible] (cf. Frg. [illegible] 103)

L vero

[illegible] et post [illegible] distin[illegible]

[illegible] quod supra

SOS. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo núnc sitast.
Primum índotata est: túm praeterea quaé secunda ei dós erat,
Periít: pro virginé dari nuptum nón potest. Hoc rélliquom est,
Si infítias ibit, téstis mecum est ánulus, quem amíserat:
Postrémo quando ego cónscia mihi sum, á me culpam esse hánc procul:
Neque prétium neque rem ullam íntercessisse ílla aut me indignám, Geta,
Expériar. GET. Quid istic? áccedo ut melius dícas. SOS. Tu quantúm potes

---

V. 49. *quem ipse amíserat.*
V. 50. *Postrémo quando ego míhi sum conscia, á me culpam esse hánc procul.*
V. 51. *Neque prétium neque rem ullam íntercesse aut ílla aut me indignám, Geta.*
V. 52. *Expériar. G. quid istic? cédo, ut melius dícas. SO. tu quantúm potes.*

V. 46. PEIORE RES LOCO ESSE NON POTEST: Satis argute inter Getam et Sostratam sententias ex perturbatione facit nutare. ¶ QUAM IN QUO NUNC SITA EST: Causa nihil timendi.

V. 47. PRIMUM INDOTATA EST: Ratio subiecta est causae; et INDOTATAM pauperem modo dicit. ¶ TUM PRAETEREA QUAE SECUNDA EI DOS ERAT: Videlicet dari pro virgine nuptum. Et incerta distinctio est. Etenim erat bis subaudiendum: PRO VIRGINE DARI NUPTUM.

V. 48. NON POTEST: Iungendum DARI NUPTUM. Et PRO VIRGINE, id est virgo, ut: *Nunc plane est pro nova*, id est nova. (Haec ergo) nec virgo nec pro virgine nubere potest. Non virgo, quia vitiata est, nec pro virgine, quia res diffamata est.

V. 49. SI INFITIAS IBIT: Si negabit. ¶ TESTIS MECUM EST ANNULUS: Locutio haec sic capienda est, hoc est, annulus pro me testis. Vel sic: Annulus et ego testes sumus. Sed melius, quod supra.

V. 50. POSTREMO QUANDO EGO CONSCIA MIHI SUM: QUANDO pro quoniam vel pro quandoquidem.

V. 51. NEQUE REM ULLAM: E. g. internuntium, pactum clam aut promissum. Et bene totum exsecrative dixit, ut alii a facinore abhorreant. ¶ ILLA: Filia scilicet.

V. 52. EXPERIAR: Apud iudices agam. ¶ QUID ISTUC?:

V. 10. *ut*] *Hecyrae* prol. v. 5.

Abi atque Hégioni cógnato eius rem énarrato omnem órdine.
Nam is nóstro Simuló fuit summus ét nos coluit máxume.
GET. Nam hercle álius nemo réspicit nos. SOS. Própera tu, mea Cánthara,
Curre: óbstetricem adcérse, ut quom opus sit, ne ín mora nobís siet.

V. 53. *huius rem.*
V. 55. *Própere tu, mea Cánthara.*

Verbum est aegre consentientis, quasi qui dicat: *Quid hic resistam.* ℐ ACCEDO, UT MELIUS DICAS: Id est, ut consentiam vel uti melius potens sis dicere. ℐ QUANTUM POTES ABI: Deest *cito*, ut sit: *Quantum potes, cito abi.*

V. 53. ATQUE HEGIONI: Apud Menandrum Sostratae frater inducitur. ℐ HUIUS: Filiae suae scilicet.

V. 54. SIMULO: SIMULUS nomen patris puellae, diminutivum a Simo vel Simone. Et nota nomen in pallliata fabula latine diminutivum. ℐ SIMULO FUIT SUMMUS: SUMMUS an ad cognatum an ad amicum refertur? an absolute ponitur, ut in Eunucho: *Plurima salute summum suum impertit Gnato.* ℐ ET NOS COLUIT MAXIME: Et miserabilius COLUIT dictum est, quam si diceret: *colit.* Virgilius:

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat.

Colere enim et maioribus et minoribus convenit. Ut:

Post habita coluisse Samo.

V. 55. NOS: Monosyllabo finit, vultuosam exprimens pronuntiationem. ℐ TU MEA, CANTHARA: Tristis ac seriae feminae blandimentum est MEA potius, quam pronomen possessivum. Deest enim *Cara* vel quid tale, quo addito pronomen staret MEA.

V. 56. CURRE: Mire dictum est ancillae: CURRE. ℐ UT QUUM OPUS SIT: Id est, quum adesse coeperit partus. ℐ NE IN MORA NOBIS SIET: Locutio, qualis supra.

V. 11. *in Eunucho* Act. II. sc. 2. v. 40.
V. 13. *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 300.
V. 15. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. I. v. 16.

[illegible]

[illegible]

uber (1881) p. 21 gut: aniculae

etiam ovalis,

[illegible]retrum

ACTUS TERTII SCAENA TERTIA.

DEMEA. SYRUS.

DEM. Dispérii: Ctesiphónem audivi fílium
Uná fuisse in ráptione cum Aéschino.
Id mísero restat mihi mali, si illúm potest,
Qui alicuí rei est, etiam eum ád nequitiem abdúcere.
Ubi ego íllum quaeram? crédo abductum in gáneum

V. 2. *Una ádfuisse in ráptione cum Aéschino.*
V. 4. *addúcere,* errore, ut videtur.

V. 1. Disperii: Ctesiphonem audivi filium: Hic ostenditur, quod severi homines ac recti et honesti tenaces vel ridiculi sunt vel odio habentur, quoquo accesserint. Magno autem affectu et quasi exclamantis addidit filium, quasi causam redderet, cur dixerit: Disperii.

V. 2. Una fuisse in raptione cum Aeschino: Οἰκονομία, in qua ostenditur, quantum commovebitur Demea ipsa re comperta, cum ex parva rei suspicione tantum se afficiat. Raptio autem ad personam refertur, rapina ad rem, raptus ad stuprum, si proprie volumus loqui.

V. 3. Id misero restat: Bene restat, tamquam iam summum malum sit, Aeschinum esse corruptum. Et misero mihi, quasi qui nihil nesciat, nihil curante Micione. ¶ Illum si potest: Non dubitat velle, et ideo dicit potest.

V. 4. Qui alicui rei est: Recte. De hoc enim supra dixit: *Non fratrem rei dare operam videt? ruri esse parcum ac sobrium.* ¶ Etiam eum ad nequitiam abducere: Quasi invitum dixit, non vocare, sed abducere. Ducimus enim volentes, sed abducimus invitos. Nequitia autem proprie libidinosa inertia dicta est, quod nihil queat nullique rei apta sit. Unde et *nugae*, quod nihil agant vel a non agendo.

V. 5. Ubi ego illum quaeram? Credo abductum: Non isse, sed abductum esse, quasi adhuc culpa non sit illius. ¶ In ganeum aliquo: Veteres ganeum meritoriam tabernam dixerunt ἀπὸ τᾶς γᾶς, τοῦτ᾽ ἔστι, τῆς γῆς, quod ipsa sit in terra, non ut coenacula superius. Unde et *taberna*

Aliquó: persuasit ílle inpurus, sát scio.
Set eccúm Syrum ire vídeo: hinc scibo iam, úbi siet.
Atque hércle hic de grege íllo est: si me sénserit
Eum quaéritare, númquam dicet cárnufex:
Non óstendam id me vélle. SY. Omnem rem módo seni,
Quo pácto haberet, énarramus órdine:
Nil quídquam vidi laétius. DE. Proh Iúppiter!
Hominís stultitiam. SY. Cónlaudavit fílium:

---

quasi *trabena* a validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt.

V. 6. PERSUASIT ILLE INPURUS: Suademus facilia, persuademus difficilia. Et suadere facientis est, persuadere perficientis. IMPURUS autem pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excusata voluntas est Ctesiphonis, cui a maiore fratre et improbo ingesta sit persuasione nequitia.

V. 7. SED ECCUM SYRUM IRE VIDEO: IRE et *abire* et *venire* significat. ¶ IRE VIDEO: IRE pro venire, ut:

Nec vero Aeacidem me sum laetatus euntem
Accepisse lacu.

V. 8. ATQUE HERCLE HIC DE GREGE: Figura ἐπανάληψις. ¶ DE GREGE ILLO EST: Ordo vel bonorum vel malorum dicitur et gravium, ut *equester ordo*, *senatorius ordo*. Etiam grex vel bonorum vel malorum est et levium, ut Cicero: *In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudicique versantur.*

V. 9. QUAERITARE: Instanter quaerere. ¶ CARNUFEX: Pro ganeo positum est.

V. 10. NON OSTENDAM ID ME VELLE: Scilicet, scire ubi sit.

V. 11. QUO PACTO SE HABERET, ENARRAMUS ORDINE: Hoc recte, quia dixerat Micio: *Nisi quidquid est, volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.* Et ENARRAMUS pro enarravimus, ut:

Omnis humo fumat Neptunia Troia.

Et ORDINE bene, quia simpliciter fatetur. Fallax autem et captiosa narratio est, quod timemus fateri.

V. 12. NIHIL QUIDQUAM VIDI LAETIUS: Quartum παρέλκον.

V. 13. HOMINIS STULTITIAM: Scilicet, quia laetatur ignorans, ubi Aeschinus sit. ¶ COLLAUDAVIT FILIUM: Plus additum est. Non enim solum non accusavit, sed et collaudavit.

V. 9. *ut*] *Virgilius* lib. VI. v. 392.
V. 15. *Cicero in L. Catilinam* orat. II. Cap. 10. §. 23.
V. 25. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. III. v. 3.

Mihi, qui íd dedissem cónsilium, egit grátias.
DE. Disrúmpor. SY. Argentum ádnumeravit ílico:
Dedít praeterea in súmptum dimidiúm minae:
Id dístributum sáne est ex senténtia. DE. Hem,
Huic mándes, si quíd récte curatúm velis.
SY. Ehem, Démea, haud adspéxeram te: quíd agitur?
DE. Quid agátur! vostram néqueo mirarí satis
Ratiónem. SY. Est hercle inépta, ne dicám dolo atque
Absúrda: piscis céteros purgá, Dromo:
Congrum ístum maxumum ín aqua sinito lúdere

V. 15. DISRUMPOR: Mire. His enim verbis commovetur: COLLAUDAVIT et EGIT GRATIAS. Et vide *αὔξησιν* stomachi reservatam. ℐ ARGENTUM ADNUMERAVIT ILLICO: Contra illud est: *Cur tu his rebus sumptum suggeris?* Et non solum, inquit, ADNUMERAVIT, sed, quod peius est, ILICO.

V. 17. ID DISTRIBUTUM SANE EST EX SENTENTIA: DISTRIBUTUM in diversa tributum, id est, dispartitum per pulmentaria.

V. 18. HUIC MANDES, SI QUID RECTE CURATUM VELIS: *Εἰρωνεία* est maioris stomachi, quia ille dixit: EX SENTENTIA DISTRIBUTUM, ut iudicat Demea, non distributum, dilapidatum. Sic alibi: *Columen familiae nostrae, bone custos, salve.*

V. 19. HEM DEMEA: HEM interiectio est commoti et quasi perculsi re subita et nova. ℐ QUID AGITUR: Blandientis est, non interrogantis, ut alibi: *O noster, quid fit? quid agitur?*

V. 20. NEQUEO MIRARI SATIS RATIONEM: Mira sunt etiam illa, quae vehementer prava sunt. Et ideo MIRARI pro horrere et reprehendere positum est. Et RATIONEM *ἰδιωτικῶς* dixit malam, quum non sit ratio nisi bona. Sed sic loquitur populus.

V. 21. EST HERCLE INEPTA: Hoc ad senem. ℐ NE DICAM DOLO: Ne mentiar, id est, ex contrario dicere videar, sed ut sedulo dicam. ℐ ATQUE ABSURDA: Ineptum est stultum tantum, absurdum, quod et stultum est et in ipsa stultitia diversum et quasi repugnans sibi. Sic ergo locutus est, ut videatur ineptam rationem ad Aeschinum referre, absurdam ad Micionem, quem iam fieri stultum contrarium senectuti est.

V. 23. CONGRUM MAXIMUM ISTUM: *Διαστολὴ*, quia erant alii non maximi, ut e contrario,

Argitisque minor,

quia est maior. Nam ISTUM, quod ait, *δεικτικὸν* est. Videtur

V. 30. *Argitisque*] *Virgilius Georg.* lib. II. v. 99.

Paullísper: ubi ego vénero, exossábitur:
Prius nólo. DE. Haeccine flagítia? SY. Mi quidem nón placent:
Et clámo saepe: Sálsamenta haec, Stéphanio,
Fac mácerentur púlcre. DE. Di vostrám fidem,
Utrúm studione id síbi habet an laudí putat
Fore, sí perdiderit gnátum? vae miseró mihi,
Vidére videor iám diem illum, quom hínc egens
Profúgiet aliquo mílitatum. SY. O Démea,

---

enim ostendere digito, quem dicat. ℐ IN AQUA SINITO LUDERE PAULISPER: Sic ostenditur bene obsonasse, qui vivos attulit piscis. Nam non ludit piscis nisi vivus.

V. 25. PRIUS NOLO: Superbe et pro auctoritate. Non dixit *non oportet*, sed NOLO. Subauditur enim p u r g a r i e u m. Et nihil ex mora corruptelae accessurum pisci ex eo ostendit, quod ait LUDERE, hoc est v i v e r e e t n o n l a e s u m v i v e r e. Non enim dixit: *natare*, quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit, quid sit PURGA, dicendo EXOSSABITUR. PURGA igitur EXOSSA significat, non ut quidam putant, EXOSSABITUR c o m e d e t u r. ℐ MIHI QUIDEM NON PLACENT: Plus hoc ad senem. Et vide quam totum superbe et confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto uno Demea, quem tantum prae illis contemnit.

V. 26. SALSAMENTA: Hoc ad discipulum. SALSAMENTA aut salsi pisces sunt aut laridum. ℐ SALSAMENTA HAEC, STEPHANIO: In tota comoedia opera danda est, ut stomachetur Demea, excepto quod se ipse in fine commutat. Haec ergo causa est, quare Syrus quoque illi obiicitur, magnifice inferens se ut luxuriosum licentemque servum, praesertim qui adolescentum paedagogus fuerit.

V. 28. UTRUM STUDIONE: Aut ordo est UTRUMNE, aut est *παρέλκον* tertium, aut vero per *ἔλλειψιν* accipitur, quasi dicat: u t r u m e s t? aut u t r u m v e r u m e s t? quod qui accipit, UTRUM subdistinguat et separet a sequentibus necesse est. ℐ UTRUM STUDIONE: Aut UTRUM supervacuum est aut NE aut certe *τμῆσις* figura est pro: U t r u m n e s t u d i o i d s i b i h a b e t, s i s c i e n s l a e d i t f i l i u m? ℐ LAUDI PUTAT: Quia decipit.

V. 29. SI PERDIDERIT GNATUM: Et magno affectu non dixit A e s c h i n u m, et mire non addidit, c u i u s g n a t u m. ℐ VAE MISERO MIHI: Hoc est, quod supra dixit: *Aegre est: alienus non sum.*

V. 30. VIDERE VIDEOR IAM ILLUM DIEM: ILLUM dixit quasi quendam tristem ac funestum.

cf Cic. de div. II 13 § 30

per Syrum

τὸ κρεμάμενον

Istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
Vidére, set etiam ílla, quae futúra sunt,
Prospícere. DE. Quid? istaec iám penes vos psáltria est?
SY. Ellam íntus. DE. Eho, an domi ést habiturus? SY.
Crédo, ut est
Deméntia. DE. Haeccine fíeri. SY. Inepta lénitas
Patris ét facilitas práva. DE. Fratris mé quidem
Pudét pigetque. SY. Nímium inter vos, Démea, ac
Non quía ades praesens díco hoc, pernimium ínterest.
Tu, quántus quantus, níl nisi sapiéntia es:

V. 35. *SY. Ellam íntus. D. Eho, an est dómi habiturus? SY. Crédo: ut est.*

V. 32. QUOD ANTE PEDES MODO EST VIDERE: Hoc sumpsit poeta de illo in physicum pervulgato ancillae dicto:
Quod ante pedes est, non videt: caeli scrutatur plagas.

V. 33. SET ETIAM ILLA, QUAE FUTURA SUNT: Magis ridicula est assentatio, si quis maxime laudetur, quibus maxime caret.

V. 34. ISTAEC IAM PENES VOS PSALTRIA EST: Dicendo ISTAEC ostendit iam dudum se hac indignari.

V. 35. ELLAM INTUS: Ut: *Ellum confidens, catus.* ¶ AN DOMI EST HABITURUS: Proprie, quia haberi uxor dicitur et haberi mulier, quom coit. ¶ CREDO, UT EST DEMENTIA: Sic et in Eunucho: *Eam se intendit esse, ut est dementia.* Et nominativus casus esse potest et ablativus. Si ablativus, *praeditus* aut quid tale subaudimus. Sed melius nominativum accipimus casum.

V. 36. INEPTA LENITAS PATRIS ET FACILITAS PRAVA: LENITAS ad permittendum: FACILITAS ad ignoscendum. Sic quidam. Sed ego lenitatem ad Micionem refero, qui haec leniter patitur: facilitatem ad Aeschinum, cui haec per licentiam facilitas datur. Pravum autem est, quod et ipsum laedit facientem: malum, quod alios tantum.

V. 37. FRATRIS ME QUIDEM PUDET PIGETQUE: PUDET in iis, quae turpiter facit: PIGET in iis, quae cum damno ac malo. Pudere etiam ad dedecus, pigere ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est, piget, quod dolet.

V. 38. NIMIUM INTER VOS, DEMEA: *Μεταδιόρθωσις.* Nunc enim redditum est, quod supra dicebatur, et praeterea repetendo NIMIUM confirmavit superius dictum et τὸ CPEMANIC * non solvit.

V. 40. TU QUANTUS QUANTUS: Id est, quantuscunque. ¶ NIHIL NISI SAPIENTIA ES: Ridicule prius additum NIHIL, quam quicquam laudis nomine. Deinde si *sapiens* dixisset, non tanta esset irrisio. Sed hyperbolicos accipitur, id est, stul-

Ille, sómnium. Sinerés vero illum tú tuum
Facere haéc? DE. Sinerem illum! aut nón sex totis ménsibus
Prius ólfecissem, quam ílle quidquam coéperet?
SY. Vigilántiam tuam tú mihi narras? DE. Síc siet
Modo, ut núnc est, quaeso. SY. Ut quísque suum volt ésse, itast.
DE. Quid eúm? Vidistin hódie? SY. Tuumne fílium?
Abigam húnc rus. Iam dudum áliquid ruri agere árbitror.

V. 44. 45. *SY. Vigilántiam tuám tun mihi. D. sic sít modo,*
Ut núnc est, quaeso. SY. ut quísque suum volt ésse, itast.

tus. ℐ NIHIL NISI SAPIENTIA ES: ILLE SOMNIUM. Nec tu sapiens, sed SAPIENTIA, nec ille somniculosus, sed SOMNIUM. Ὑπερβολή.

V. 41. SINERES VERO ILLUM TUUM: Ab argumento fabulae repetit.

V. 42. SINEREM: Εἰρωνικῶς interrogat. ℐ TOTIS SEX MENSIBUS: TOTIS, quasi longi sint, id est, integris, ut ne unum quidem diem minus a sex mensibus sciat, quid coepturus sit filius. Nimis comica et moralis assentatio.

V. 43. QUAM ILLE QUICQUAM COEPERIT: Multum dixit et ante sex menses, et olfecissem, et prius quam coeperit. ℐ NON OLFECISSEM: Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quicquam scire coepisset cuiusque naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo *nares* a *naritate* dictae sunt, quod nos odoratu doceant praesto et prope esse, quod adhuc oculi non vident.

V. 44. VIGILANTIAM TUAM TU MIHI NARRAS: Id est, quam maxime scio. ℐ SIC SIET MODO, UT NUNC EST: Non dicit *qui*, sed respice ad argumentum et ridebis haec optantem Demeam.

V. 45. UT QUISQUE SUUM VOLT ESSE, ITA EST: Hae sententiae semper sunt hyperbolicae et pro personis ridiculae. Plautus in Milite glorioso:

Nimia est miseria nimis pulcrum esse hominem.

V. 46. QUID EUM? VIDISTINE HODIE: QUID EUM initium interrogationis futurae de persona alicuius. Sic in Heautontimorumeno: *Sed Syrum.* ME. *Quid eum?* ℐ TUUMNE FILIUM: Hoc clare. ℐ TUUMNE FILIUM: Moris est, ut qui cogitat quid respondeat, interrogatione remoretur.

V. 47. ABIGAM HUNC RUS: Ut pecudem, dixit ABIGAM, non ut hominem, mittam. ℐ ABIGAM: Hoc lentius, et ABI-

V. 21. *Plautus in Milite glorioso* Act. I. sc. 1. v. 68.
V. 25. *in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 1. v. 77.

o p. 332.

no: seduxi

eduxi

DE. Satin scís ibi esse? SY. Oh, qui égomet produxi.
DE. Óptumest.
Metuí ne haereret híc. SY. Atque iratum ádmodum.
DE. Quid aútem? SY. Adortust iúrgio fratrem áput forum
De psáltria istac. DE. Ain véro? SY. Uah, nil réticuit.
Nam ut númerabatur fórte argentum, intérvenit
Homo de ínproviso: coépit clamare: O Aéschine,

V. 48. *Oh, quem égomet produxi.*
V. 50. *Adorius iúrgio est fratrem áput forum.*
V. 51. *De psáltria hac.*

GAM quasi pecudem dixit, unde et *abactores* dicti sunt. Cicero in Verrinis: *Equarum greges istum abigendos curasse.* ¶ IAM DUDUM ALIQUID RURI: Hoc clare. ¶ ALIQUID RURI AGERE ARBITROR: Hoc plus est, quam illic esse. Vult enim cum laude eius loqui, ut supra: *Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?* Et AGERE proprie dixit. Nam ab agendo *ager* dictus est, quod in eo multa agenda sunt.

V. 48. QUEM EGOMET PRODUXI: Mutata praepositione non *deduxi*, sed PRODUXI dixit, id est, *porro duxi.*

V. 49. METUI NE HAERERET: Haec translatio, ut sublevat Ctesiphonem, ita Aeschino invidiosa est. Nam haeret avis non animo nec voluntate, sed visco decipientis aucupis.

V. 50. QUID AUTEM?: QUID pro qua re vel ob quam causam. Virgilius:

Quae fortuna viris, classem quo littore linquant,
Quid veniant.

Cui contrarium in significatione * id quod te oro.

V. 51. NIHIL RETICUIT: Mirum enim minorem fratrem non pepercisse maiori, nec reticuisse, quidquid erat opus.

V. 53. COEPIT CLAMARE: Ἠθικῶς totum et COEPIT et CLAMARE et quod sequitur.

*V. 50. ADORTUS IURGIO EST: Aggredimur de longinquo, adorimur ex insidiis et ex proximo. Nam adoriri est quasi aliquem oriri, id est exsurgere.

*V. 51. DE PSALTRIA ISTAC: Hic mire senem imitatus est et memoriter, quia ille dixerat: *Quid istaec iam penes vos psaltria est?*

*V. 52. INTERVENIT HOMO DE IMPROVISO: Intervenire est in medio negotio, quasi ex insidiis supervenire et opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide quam oratorie narret gestionem rei, quae numquam facta sit. His enim

V. 1. *Cicero in Verrinis Accusat.* lib. I. Cap. 10. §. 28.
V. 14. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 517.

Haecíne flagitia fácere te? haec te admíttere
Indígna genere nóstro? DE. Oh, lacrumo gaúdio.
SY. Non tu hóc argentum pérdis, set vitám tuam.
DE. Salvós sit: spero, est símilis maiorúm suum. SY. Hui!
DE. Syre, praéceptorum plénus istorum ílle. SY. Phy.
Domi hábuit unde dísceret. DE. Fit sédulo.
Nil praétermitto, cónsuefacio: dénique
Inspícere, tamquam in spéculum, in vitas ómnium
Iubeo átque ex aliis súmere exemplúm sibi:
Hoc fácito. SY. Recte sáne. DE. Hoc fugito. SY Cállide.
DE. Hoc laúdi est. SY. Istaec rés est. DE. Hoc vitió datur.

V. 57. *spero erit símilis.*
V. 58. *praéceptorumst plénus.*

fides fit. ¶ AESCHINE, HAECINE FLASITIA FACERE TE: Fides est et accusatio a persona, et vide pondus in nomine Aeschini.

V. 54. HAEC TE ADMITTERE. *Αὔξησις.* Nam plus est ADMITTERE quam *facere*. ¶ HAEC TE ADMITTERE INDIGNA: Pronum est haec statim credere Demeam de eo, quem superius laudaverit: *non fratrem videt rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?* Unde mira poetae arte et initia et media et postrema sibi congruunt atque respondent.

V. 55. LACRUMO GAUDIO: Immoderata laetitia maxime parentum lacrimas habet. Recte ergo additum est: GAUDIO, quia lacrimae solum maerorem significant.

V. 56. NON TU HOC ARGENTUM PERDIS, SED VITAM TUAM: Haec figura oratoria *δεινότης* dicitur, et simul ostenditur non esse mediocre, quod factum est.

V. 57. HUI: Quasi admiretur ipse, quae narrat.

V. 58. SYRE, PRAECEPTORUM PLENUS EST ISTORUM ILLE: Vide Demeam non desinere culpam Aeschini in Micionem conferre, cum e contrario praeceptorum suorum vult esse, quod sapit Ctesipho. ¶ ISTORUM: Quae dicis, scilicet: *Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.* ¶ PHY: Interiectio mirantis est.

V. 59. DOMI HABUIT UNDE DISCERET: UNDE, id est de quo. ¶ FIT SEDULO? *Ἠθικῶς* dictum est FIT. Et SEDULO sine dolo, id est, instanter, quia negligentes dolosi dicuntur.

V. 61. INSPICERE, TAMQUAM IN SPECULUM, IN VITAS OMNIUM IUBEO: Videndum an recte SPECULUM induxerit, quum alienas vitas dicit inspiciendas esse: nisi forte hoc ad causam admovendi speculi, non ad effectum referemus. Nam causa inspiciendi speculi emendatio est vultus, effectus formae per imaginem resultatio.

V. 64. HOC LAUDI EST, HOC VITIO DATUR: Non philoso-

quoi quec enim lcârset

Lacteum] lanàrum.

SY. Probíssume. DE. Porro aútem. SY. non hercle ótiumst
Nunc mi aúscultandi: píscis ex senténtia
Nactús sum: hi mihi ne cónrumpantur, caútiost.
Nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, Démea,
Non fácere vobis, quaé modo dixti: et quód queo,
Consérvis ad eundem ístunc praecipió modum:
Hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum:
Illúd recte: iterum síc memento: sédulo
Moneó quae possum pró mea sapiéntia:
Postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Démea,
Inspícere iubeo: et móneo quid facto úsus sit.

V. 68. *quam illa, o Démea.*
V. 69. *módo quae dixti.*

phice, sed civiliter monet. Non enim dixit, *hoc bonum*, sed HOC LAUDI EST. Nec *hoc malum*, sed VITIO DATUR. Ergo ut idiota et comicus pater, non ut sapiens et praeceptor.

*V. 63. CALLIDE: CALLIDUS dictus est, etiam qui exercet doctos. Callidus dicitur, qui callum sibi usu artis induxerit.

*V. 64. ISTAEC RES EST: Non, quam rem gerit Micio. Non enim utilem agit. Et significat: *Hoc verum, hoc utile est.*

V. 65. PORRO AUTEM: Prope delinitus erat Demea contra institutum argumenti. Artificiose igitur poeta subiecit ex persona servi, unde illum ad amaritudinem provocet. ❡ PORRO AUTEM: Autem, vero et huius modi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur.

V. 68. NAM ID NOBIS TAM FLAGITIUM EST: Non dixit *peccatum* irridens senem, sed FLAGITIUM. Et quidem FLAGITIUM corrumpi pisces vel talia.

V. 69. QUOD QUEO: Quod possum. Sed sic maluit dicere, ut alludentem de sua arte faceret Syrum, et hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. ❡ QUOD QUEO: A coquendo sumpsit *παρόμοιον*. Sic et infra: *Sedulo moneo quae possum pro mea sapientia.* Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: *Tu quoque aderas huic causae.* Nam apud veteres *coquus* non per *c* literam, sed per *q* scribebatur.

V. 70. AD EUNDEM ISTUNC PRAECIPIO MODUM: Arguta imitatio ad deridendum Demeam omnium, quae serio ille supra dixerat.

V. 71. HOC SALSUM EST, HOC ADUSTUM EST: Haec contexte et coniuncte dicuntur, quia non vicissim Syro assentatur senex.

V. 73. PRO MEA SAPIENTIA: *Διασυρτικῶς* SAPIENTIA dixit, quia condimentum gustu ac sapore temperant coci.

V. 75. INSPICERE IUBEO ET MONEO QUID OPUS FACTO SIET:

Inépta haec esse, nós, quae facimus, séntio:
Verúm quid facias? Út homost, ita morém geras:
Numquíd vis? DE. Mentem vóbis meliorém dari.
SY. Tu rús hinc ibis? DE. Récta. SY. Nam quid tu híc agas,
Ubi, sí quid bene praecípias, nemo obtémperet?
DE. Ego véro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc vé-neram,
Rus ábiit: illum cúro unum: ille ad me ádtinet:

V. 82. 83. *Rus ábiit: illum cúro: unum illud ad me ádtinet,*
Quando íta volt frater: de ístoc ipse víderit.

Et hic SPECULUM non ad imaginem vultus, sed ad contuitum contrapositae rei rettulit.

V. 76. NOS QUAE FACIMUS: Non coci, sed Micio, Aeschinus, familia. An NOS pro *domini* posuit? An NOS pro *ego?* et hoc melius. ¶ SENTIO: Cum dilatione et vultuose dicendum SENTIO.

V. 77. VERUM QUID FACIAS: QUID FACIAS pro quid faciat, unus quisque scilicet. ¶ UT HOMO EST, ITA MOREM GERAS: Utrum aptum proverbium sit servis an etiam amicis? Ut est: *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Et haec sententia modo velut querela demissa voce proferenda est.

V. 78. MENTEM VOBIS MELIOREM DARI: *Πρὸς τὸ* VIS respondit agresti feritate. Nam respondendum erat *Recte* aut *Valeas.* Sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amara supponit. Et memento etiam hunc eundem insalutatum relinquere, qui adveniens paulo ante nec salutaverat nec resalutaverat fratrem. MELIOREM autem pro bona ac tolerabili posuit. Non enim bonam credit, ut meliorem optet. Sic Virgilius:

Di meliora piis errоremque hostibus illum.

V. 79. TU RUS HINC ABIS: Vult Syrus nosse an eat. ¶ NAM QUID TU HIC AGAS: Addidit hortatum, ut quam primum abeat. ¶ TU RUS HINC ABIS: Qui consuetudinis memor est, animadvertit has interrogationes non inquirendi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos, quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat, ut hortetur, et sic pronuntiat, ut et fiat et approbetur, quod rogat.

V. 81. QUANDO IS, QUAMOBREM: Nova locutio: IS, QUAM OB REM, pro is, propter quem. Sic et alibi: *In eo me oblecto: solum id est carum mihi.*

V. 82. ILLUM CURO UNUM: UNUM cum exceptione: et ta-

V. 19. *Virgilius Georg.* lib. III. v. 513.

[illegible] melius

[illegible]

Supra: numquid [illegible]?

Quando íta volt frater, de ístoc ipse víderit.
Set quís illic est, quem vídeo procul? Estne Hégio
Tribúlis noster? sí satis cerno, is herclést: uah!
Homo amícus nobis iam índe a puero: dí boni,
Ne illíus modi iam nóbis magna cívium
Penúriast, homo antíqua virtute ác fide:
Haud cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.
Quam gaúdeo, ubi etiam húius generis réliquias
Restáre video! uah, vívere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

V. 85. *Tribúlis noster? sí satis cerno, is hércle: uah.*
V. 87. 88. *Ne illiúsmodi iam mágna nobis cívium*
Paenúriast, antíqua virtute ác fide.
V. 90. 91. *Quam gaúdeo: ubi etiam húius generis réliquias*
Restáre video, vívere etiam núnc lubet.

men sic loquitur, ut appareat illum non posse sibi imperare oblivionem Aeschini. Nam idcirco addidit: QUANDO ITA VULT FRATER, DE ISTOC IPSE VIDERIT: Curare coeperit, et ideo tenet: *Nam ambos curare prope modum reposcere est illum, quem dedisti.*

V. 84. QUIS ILLIC, QUEM VIDEO PROCUL? ESTNE HEGIO: Inventa causa est, cur non abeat Demea propter reliquam fabulae partem, et simul aliud additur, quo indignetur. Bene autem dubitat, et familiam inveniat * civem et multum absens a conspectu civium.

V. 87. NE ILLIUSMODI IAM NOBIS MAGNA CIVIUM PENURIA EST: Ne valde. ℐ ILLIUSMODI: Cuiusmodi est Hegio, id est, qualis. Et magna *οἰκονομία* senex laudatur, ut postulationi eius statim adsit fides.

V. 89. HAUD CITO MALI QUID ORTUM EX HOC SIT PUBLICE: Utrum hoc optantis est, ne moriatur, an est testimonium vitae hominis numquam obfuturi rei publicae?

V. 90. UBI ETIAM HUIUS GENERIS RELIQUIAS RESTARE VIDEO: Paucos ac raros bonos. Nam RELIQUIAS pro relictis paucisque dixit. Ideo RESTARE etiam dictum est.

V. 91. VIVERE ETIAM NUNC LUBET: Ex hac delectatione ostenditur Demea et quam peccantibus sit amarus ac saevus, et quam facile incusationi huius tamquam gravi testimonio crediturus sit, et quantum doliturus super Aeschino, qui displiceat talibus viris.

ACTUS TERTII SCAENA QUARTA.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HEG. Proh di ínmortales! fácinus indignúm, Geta:
Quid nárras? GET. Sic est fáctum. HEG. Ex illan fámilia
Tam inlíberale fácinus esse ortum? O Aéschine,
Pol haúd paternum istúc dedisti. DE. Vídelicet
De psáltria hac audívit: id illi núnc dolet
Aliéno: pater is níhili pendit. Heí mihi:

V. 5. *De psáltria hoc audívit.*

V. 1. PRO DI IMMORTALES, FACINUS: Haec scaena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis et accusationem eius, quem laedere nolit ipse accusator, continet. ¶ FACINUS INDIGNUM: Iam narravit Geta, et recte. Non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda, quae dicta sunt. Illud sane admirandum, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, et eiusdem Hegionis ac Demeae.

V. 2. QUID NARRAS?: Mirantis est, non interrogantis.

V. 3. O AESCHINE, POL HAUD PATERNUM: Mira maturitas, in qua nescias utrum magis iniuriam illatam orbae virgini an Aeschinum peccasse plus doleat. Servatur enim in Hegione, quod vir bonus sit et amicus. ¶ TAM ILLIBERALE FACINUS: Id est, non odisse, cui succenseas: laudare homines, factum reprehendere.

V. 4. HAUD PATERNUM ISTUC DEDISTI: Deest *facinus* et DEDISTI pro f e c i s t i. Sed sic dicitur in re magna, ut:

Dabit ille ruinas
Arboribus stragemque satis.

V. 5. DE PSALTRIA HAC AUDIVIT: Sic errat Demea, ut intelligatur quantum debeat irasci in iis, quae inopinata audiet.

*V. 4. VIDELICET DE PSALTRIA HAC AUDIVIT: VIDELICET confirmativum est: ut VIDELICET v i d e r e l i c e t, sic *scilicet* s c i r e l i c e t, *ilicet* i r e l i c e t.

V. 6. IS NIHIL PENDIT: Is abundat, ut in H e a u t o n t i-

V. 16. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 453.

p. 331.

ohne Lücke.

suppliren

Utinam híc prope adesset álicubi atque audíret haec.
HEG. Nisi fácient, quae illos aéquomst, haud sic aúferent.
GET. In té spes omnis, Hégio, nobís sita est:
Te sólum habemus: tú es patronus, tú parens:
Illé tibi moriens nós commendavít senex.
Si déseris tu, périimus. HEG. Cave díxerís:

---

morumeno: *Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quae narrat facinora!* Aut IS pro ipse, subiunctivum pronomen minus, quam finitum.

V. 7. UTINAM HIC PROPE ADESSET: Quasi non crediderit sibi dicenti: *In ore est omni populo.*

V. 8. HAUD SIC AUFERENT: Quomodo accipimus, HAUD SIC AUFERENT? an factum suum auferent sic? An, nisi correxerint culpam, non silentio transituros ipsos vel ipsum, quod factum est. Et NISI si non significat. ℐ HAUD SIC: Δεικτικὸν est. ℐ QUAE ILLOS AEQUUM EST: Subauditur *facere* a superiori per σύλληψιν intellectum. ℐ HAUD SIC AUFERENT: Id est, leniter abibunt vel subtrahent culpam. ℐ HAUD SIC AUFERENT: Senilis et matura comminatio et est SIC dictum .... demonstratio gestum continens levissimae ac parvae [immo magnae] significationis.

V. 9. IN TE SPES OMNIS, HEGIO: Ut narratio non fuerit necessaria, ita preces interponendae sunt.

V. 10. TU ES PATRONUS, TU PARENS: PATRONUS aut temporale nomen est defensoris, aut certe appellatio est, per quam ostenditur, quid illi cultus et obsequii debeatur. Est enim nomen ad aliquid. PARENS autem veri amoris nomen est, et aequali loco continet interpretationem. Et vide quam vigilanter poeta, quom simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret: COLUIT NOS, dixit; quom praeterea servus et supplex ad praesentem loquitur: TU ES PATRONUS, inquit.

V. 11. ILLE MORIENS NOS TIBI COMMENDAVIT SENEX: Servus magnum veritatis indicium addidit dicendo: MORIENS. Nemo enim moriens non vera loquitur et urgentia. Unde in iure ultima iudicia certiora sunt. Sic et alibi: *Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.*

V. 12. SI TU DESERIS, PERIMUS: Proprie quasi patrono. Nam socius deficit, parens prodit, patronus deserit. Sic Salustius: *Post defectionem sociorum et Latii.* Et:

Unius ob iram
Prodimur.

V. 1. *in Heautontimorumeno* Act. II. sc. 1. v. 8.
V. 33. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 251.

Neque fáciam, neque me sátis pie posse árbitror.
DE. Adíbo. Salvere Hégionem plúrumum
Iubeo. HEG. Oh te quaerebam ípsum: salve, Démea.
DE. Quid aútem? HEG. Maior fílius tuus Aéschinus,
Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
Neque líberalis fúnctus officium ést viri.

Et: *Prodidisti et te et illam miseram et gnatum, quod quidem in te fuit.* Plautus: *Qui libertos habent, eos deserunt.* Hinc et milites, qui defensores patriae deberent esse, *desertores* esse dicuntur. Haec autem omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commovendum precibus Hegionem. Et: TU ES PATRONUS, ab honesto, TU ES PARENS, a iusto. § SI TU DESERIS, PERIIMUS: Et huic rei maxime respondet oratorie, quae illum maxime commovit, ut;

En ego victa situ.

Et:

Pulsus ego?

Alii *πρὸς τὸ* PERIIMUS *τῷ εὐφημισμῷ* responsum putant.

V. 13. SATIS PIE POSSE: Deest: *facere.* § NEQUE ME SATIS PIE POSSE ARBITROR: Honesta locutio, quae significat, quidquid fecerit, pro pietatis debito illis merito parum esse. Sensus autem hic est: Neque faciam quod nefas est, ut vos deseram, nec hoc ipsum, quod facio, satis pium est pro tanta necessitudine. Et bene addidit SATIS, ut: *Et sapiens, non tamen satis.*

V. 14. SALVERE HEGIONEM PLURIMUM IUBEO: Ideo providit Demea, non provisus est, quia oportuit illum audire, quae loqueretur Hegio, et ex illius iam verbis in indignationem moveri. IUBEO autem volo significat, ab eo, quod sequitur, id, quod praecedit. Non iubemus enim, nisi quod voluerimus. Et est Homericum: *Κέλεαι δέ με τήνδ' ἀποδοῦναι: Ἐθέλω μὲν γὰρ ἐκ συνωνυμίας.*

V. 16. MAIOR FILIUS TUUS AESCHINUS: Artificiosa postulatio, in qua, ne statim Demea diceret, nihil ad se hanc querelam pertinere, quippe qui Ctesiphonem curare debeat, infertur causa, cur non dissimulet pater, quia filius, quia maior est, quia Aeschinus, si quid est in ipso nomine caritatis, quia fratris adoptivus, quia bonus et liberalis, et contra haec, quibus laudatus est, fecit.

V. 17. NEQUE BONI: Quasi id quod est, velit quod esse debet.

V. 18. NEQUE LIBERALIS FUNCTUS EST OFFICIUM VIRI:

V. 2. *Plautus Curcul.* Act. IV. sc. 3. v. 15.
V. 8. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. VII. v. 452.
V. 10. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 364.
V. 25. *Homericum*] Iliad. lib. I. v. 134.

Teuber (1881) p. 16 transponit: Si ludes. per.] Ut: En .... ego? —<Cave dixeris> Et huic rei et
Alii πρὸς τὸ q. s.

Laequatum

DE. Quid istúc est? HEG. Nostrum amícum noras Símulum atque
Aequálem? DE. Quidni? HEG. Fíliam eius vírginem
Vitiávit. DE. Hem! HEG. Mane: nóndum audisti, Démea,
Quod ést gravissumum. DE. An quid est etiam ámplius?
HEG. Vero ámplius. Nam hoc quídem ferundum aliquó modost:
Persuásit nox, amór, vinum, adulescéntia:
Humánumst. Ubi scit fáctum, ad matrem vírginis

Quaerendum inter bonum et liberalem quid intersit. An BONUS est, qui non nocet? LIBERALIS, qui etiam prodest? An BONUS, qui non peccat in facto? *liberalis*, qui nec in verbo?

V. 20. AEQUALEM? Ὁμήλικα. ¶ QUIDNI?: Plus est QUIDNI quam *noveram*. Nam quasi corripit dubitantem, dicento QUIDNI, ut subaudiatur: *Noverim*. ¶ FILIAM EIUS VIRGINEM VITIAVIT: Vides quantum valeat in iniuria vel dignitas personarum, quia non contentus facinore personas credidit ante proponendas.

V. 21. HEM: Interiectio nunc est irati et est irati vehementer, quippe qui aliud vitium audiebat praeter crimina, quae sciebat.

V. 22. QUOD EST GRAVISSIMUM: Quia illud grave. ¶ AN QUIDQUAM EST ETIAM AMPLIUS: AMPLIUS quantitatis est. Nam ideo: Nondum etiam audis, quod est gravissimum. ¶ AMPLIUS: Id est maius.

V. 24. PERSUASIT NOX, AMOR, VINUM, ADOLESCENTIA: Plautus in Bacchidibus:

Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest:
Nox, mulier, vinum, homini adolescentulo.

Et haec omnia ab impulsionis parte dicuntur, non a ratiocinationis: Ideo et PERSUASIT dixit. Nam instans persuasio impulsio dicitur, ut ipse alibi:

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.

V. 25. HUMANUM EST: Nihil tandem ex ea sumptum consuetudine est, quod non humanum. Et hoc dicere solemus, ubi peccatum quidem non negamus, sed tolerabile esse dicimus.

*V. 24. PERSUASIT NOX, AMOR, VINUM, ADOLESCENTIA: Haec inferuntur ἀσυνδέτως, ut multa videantur. ¶ VINUM: Plus dixit, quam si *vinolentiam* diceret, ut: *Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium*. Proximum huic et simile est in Hecyra:

Cum virgine una adolesens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit.

V. 17. *Plautus in Bacchidibus* Act. I. sc. 1. v. 54 sq.
V. 22. *ut ipse*] *Andrian* Act. I. sc. 5. v. 31.
V. 30. *in Hecyra* Act. I. sc. 2. v. 65.

Venit ipsus ultro, lácrumans, orans, óbsecrans,
Fidém dans, iurans se íllam ducturúm domum.
Ignótumst: tacitumst: créditumst. Virgo éx eo
Conpréssu gravida fácta est, mensis hic décimus est.
Ille bónus vir nobis psáltriam, si dís placet,

V. 29. *mensis décimus est.*

Non veri simile dicis nec verum arbitror.

Virgilius:

Bacchus et ad culpam causas dedit.

§ UBI SCIT FACTUM: Id est, intelligit et sentit, quia supra future peccaverit, et quia qui impulsione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit: *Cur ergo tacuisti?*

V. 26. ORANS, OBSECRANS: ORARE est placidos petere, *obsecrare* iratos rogare. Unde plus facit obsecrans, quam orans: plus vero orans, quam rogans. Cicero: *Orare et rogare.* § VENIT IPSUS ULTRO LACRUMAES: Mire et ad matrem venit ultro lacrumans, ne quod leniter aut mollius mulier tulisset, prope pactionem iniisse videretur.

V. 28. IGNOTUM EST, TACITUM EST, CREDITUM EST: *Ἀσυνδέτως*, ut solet, per *συντομίαν* hic loquitur, ut: *Imus, venimus, videmus.* IGNOTUM est autem, quod ultro venerat et lacrumans: TACITUM est, quod orabat et obsecrabat: CREDITUM est, quod fidem dabat et iurabat. Et honestius impersonaliter, quam *ignovimus*, *tacuimus*, *credidimus.* § VIRGO EX EO COMPRESSU GRAVIDA FACTA EST: Haec addidit, ne ex viliore usu et inhonesta patientia virginis ad conceptum libido pervenerit. Et praeterea quia et hoc potuit dici: Ille quidem vitiavit virginem, sed quid si ex alio concepit postea, quae iam gravida facta est? Idcirco et a vitio virginis tempus ostendit, ut cum facto ratio conveniret.

V. 30. ILLE BONUS VIR: *Εἰρωνεία* indignantis in loco addita est verbis ardentibus. § ILLE BONUS VIR NOBIS PSALTRIAM, SI DIS PLACET, PARAVIT: Conclusio accusationis. Et BONUS VIR *εἰρωνεία* quidem est, sed ab eo posita, qui indignetur virum bonum esse debuisse, qui non sit, ut supra: *Neque boni neque liberalis est functus officium viri.* Et simul considera quo nomine Aeschinum vocet, virum appellans scilicet, qui vult eius certa esse promissa, et qui illum iam pridem videri maritum velit: NOBIS autem ex abundanti *τῷ ἰδιωτισμῷ* ad indignationem relatum est. § SI DIS PLACET: Bene interpositum ad invidiam: SI DIS PLACET, scilicet, per quos iuratum est. § PSALTRIAM NOBIS: *Τῷ ἰδιωτισμῷ.* Sic enim dicimus et est consuetudinis pervulgatae.

V. 2. *Virgilius Georg.* lib. II. v. 455.

Let publicei.

intellige

Parávit, quicum vívat: illam déserat.
DE. Pro cérton tu istaec dícis? HEG. Mater vírginis
In médiost: ipsa vírgo: res ipsa: híc Geta
Praetérea, ut captus ést servorum, nón malus
Neque inérs alit illas: sólus omnem fámiliam

V. 31. *illam déserit.*
V. 34. *Praetérea, ut captus sérvolorum est, non malus.*

V. 31. ILLAM DESERAT: Id est, cui e contrario, dum vivat, obstrictus est. Et DESERAT v i r g i n e m scilicet.

V. 32. PRO CERTON TU ISTAEC DICIS: Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti, sed quia mira sunt scelera. ¶ MATER VIRGINIS IN MEDIO EST: Terribiliter satis: IN MEDIO EST, quasi retineri non possit nec cohiberi, quin rem probet. Et praeterea, cum argumentorum genera duo sint, ἔντεχνον καὶ ἄτεχνον, sicut in rebus manifestis, ἀτέχνῳ utitur. Hoc ergo sublatis superciliis dicendum est: IN MEDIO EST. Nam lentius erat, si diceret: PRAESTO EST.

V. 33. IPSA VIRGO: Scilicet, quae in Aeschinum reum et testis et crimen est. Et ideo addit, RES IPSA: Id est, p o n d u s u t e r i, exactis ad pariendum mensibus.

V. 34. PRAETEREA, UT CAPTUS EST SERVULORUM: Ad haec intelligamus aliter dici *non inertem Socratem*, aliter *non inertem servum*, aliter *non malum Scipionem esse:* aliter *non malum servum esse.* ¶ PRAETEREA, UT CAPTUS: An CAPTUS, quantum capit animus servilis, tantum n o n m a l u s n e q u e i n e r s G e t a? An UT CAPTUS EST SERVORUM, quemadmodum saepius aucupium in servis habendis bonum evenit, ut in captu avium vel piscium vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia servum evenire bonum non ratio est aut natura, sed casus est, utpote in re rarissima, ut sit: *ut captus est servorum*, id est, e v e n t u s e s t i n s e r v i s. ¶ UT CAPTUS EST SERVORUM: Id est, u t s e h a b e t c o n d i c i o s e r v o r u m. A f r a n i u s in S i m u l a n t e:

Is, ut servorum captus est, facillime
Domo atque nostra familia provenditur.

Ergo CAPTUS s o r t e m intelligo. ¶ NON MALUS: Id est, f i d e l i s.

V. 35. NEQUE INERS: Id est, a r t e m h a b e n s. Oratorie futurum testem et indicem laudat, sed ne improbe facere videatur, parcius id facit. Non enim dixit, *bonus et solers*, sed, quod in servo sufficit, NON MALUS NEQUE INERS. Et proferendi Getae haec maxime causa est, ne quod permittere videatur in servo pauperis, atrocius fiat, et simul ut haec προθεράπευσις non contristet Getam, quem prius laudat dicturus: HUNC ABDUCE, VINCI, QUAERE REM. ¶ ALIT ILLAS SOLUS OMNEM FAMILIAM SUSTENTAT:

Susténtat: hunc abdúce, vinci, quaére rem.
GET. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea:
Postrémo non negábit: coram ipsúm cedo.
DE. Pudét: nec quid agam néque quid huic respóndeam
Sció. PAM. Miseram me, dífferor dolóribus.
Iunó Lucina, fér opem: serva me óbsecro. HEG. Hem.
Numnam ílla quaeso párturit? GET. Certe, Hégio.
HEG. Hem,

Duas hic res docet, et unde hae vivant, quod testimonium pudicitiae est, et gravem testem posse esse Getam. ¶ SOLUS: Incerta distinctio est SOLUS, sed melius: IS SOLUS OMNEM FAMILIAM SUSTENTAT. Hoc verbo tenuis victus ostenditur, quod bene frugi esse monstratur in feminis.

V. 36. HUNC ABDUCE, VINCI, QUAERE REM: Non multum permittit, utpote de alieno servo. Ideo Geta plus de se largietur. Ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit, ut multa videretur dicere. ¶ HUNC ABDUCE: ut:

Tu, Voluse, armari Volscorum edice maniplis,

Nam postea *e* littera huiusmodi verbis aucta est. ¶ HUNC ABDUCE: VINCI: Bono ordine, et ABDUCE: ad hoc illud, ut nemo possit intercedere: et VINCI, ne solutus, ut sciat, si verum servus accuset. ¶ QUAERE REM: Latenter praeter vincula etiam tormenta significavit. Nam hoc QUAERE REM pete rei veritatem significat.

V. 37. IMMO HERCLE EXTORQUE: Ἄτεχνος πίστις. Et bene ipse de se plus et apertius, quam Hegio, largitur. ¶ EXTORQUE: Multum dixit. Non TORQUE, sed EXTORQUE. Torquemus enim hominem, extorquemus veritatem.

V. 39. PUDET: Aversus hoc dicit et perturbatus Demea. Maioris erit ponderis PUDET dictum, si ME nec addas nec subaudias.

V. 40. DIFFEROR DOLORIBUS: Divellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelae convenit parturienti, et cui viscera distenduntur, et ei, quae inexpertum dolorem nunc primum sentiat.

V. 41. IUNO LUCINA, FER OPEM: Bona procuratio poetae, ut et vox parturientis pro testimonio succedat ad inflammandum Demeam. Et nota puellarum, quae in comoediis honestae sunt et ex amore dicuntur, aut nullam in scaena esse aut rarissimam vocem. ¶ FER OPEM: Partui. ¶ SERVA ME, OBSECRO: Parturientem. Duas enim res poscit haec precatio, et nascentis et parturientis salutem.

V. 42. NUMNAM ILLA QUAESO PARTURIT: ILLA scilicet, de qua sermo est. Quid enim opus fuerat nomine?

V. 9. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 463.

adscripta?

inducentur? [illegible] Tage von Liebe auf die Bühne [illegible] [illegible]

Bartels p. 27. 39.

Illaéc fidem nunc vóstram inplorat, Démea:
Quod vós vis cogit, íd voluntate ínpetret.
Haec prímum ut fiant, deós quaeso, ut vobís decet.
Sin áliter animus véster est, ego, Démea,
Summá vi defendam hánc atque illum mórtuum.
Cognátus mi erat: úna a pueris párvolis
Sumus éducti: una sémper militiae ét domi
Fuimús: paupertatem úna pertulimús gravem.

V. 47. *defendam hás.*

V. 43. ILLAEC FIDEM NUNC VESTRAM IMPLORAT: Haec oratoria πλάσις est. Non enim vere rogat, sed videtur hoc facere. Et IMPLORARE est in malis positos cum ploratu aliquem rogare.

V. 44. QUOD VOS VIS COGIT, ID VOLUNTATE IMPETRET: Artificiose, ne totum suppliciter agendo diffidere causae videatur. VIS igitur legum intelligitur.

V. 45. DEOS QUAESO, UT VOBIS DECET: Hoc est, non voluntate adversarium fore. ℐ UT VOBIS DECET: Παραινετικῶς dixit, non ut puellae utile est, sed UT VOBIS DECET. ℐ VOBIS DECET: Graece dixit ὑμῖν πρέπει et deest *facere.*

V. 46. SIN ALITER ANIMUS VESTER EST: Officium amici exsequitur in reddenda causa, cur adversarius futurus sit. ℐ EGO, DEMEA, SUMMA VI HANC DEFENDAM: Non dixit id, quod est: *Vos ulciscar*, sed, HANC DEFENDAM.

V. 47. ATQUE ILLUM MORTUUM: Idonea causa est adversus vivos querimoniam faciendo pro mortuo scilicet. Qua in re et de officio suo locutus est et exaggeravit culpam in Aeschinum, qui videbatur in uno et eodem facinore vivos mortuosque laesisse.

V. 48. COGNATUS MIHI ERAT: Causa exposita iam agit Hegio de persona sua, utrum recte faciat: ut, quam personam inducit, ostendat habiturus: quum amicitiarum duo genera sint, unum necessarium, id est, propinquitas sanguinis, alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniunguntur, Micionem dicit ac Demeam et vivos et voluntarios tantum sibi amicos esse, Simulum vero et mortuum et non solum voluntate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re et illi non deerit et his purgatur. Sed et COGNATUS MIHI ERAT vultu adiuvat, quia non a coniunctione inceptiva sumpsit exordium. ℐ COGNATUS MIHI ERAT: Officia multa contra officium unum Demeae amicitiae ac Micionis.

V. 50. PAUPERTATEM UNA PERTULIMUS: Ἐπαναφορά est, quia magis coniungit malorum consortium, quam bonorum.

Quaprópter nitar, fáciam, experiar: dénique
Animám relinquam pótius, quam illas déseram.
Quid míhi respondes? DE. Frátrem conveniam, Hégio:
Is quód mihi de hac re déderit consilium, íd sequar.
HEG. Sed, Démca, hoc tu fácito cum animo cógites:
Quam vós facillume ágitis, quam estis máxume
Poténtes, dítes, fórtunati, nóbiles,
Tam máxume vos aéquo animo aequa nóscere
Opórtet, si vos vóltis perhiberí probos.
DE. Redíto: fient, quaé fieri aequomst, ómnia.
HEG. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.

V. 60. *Redíto: fient, fíeri quae aequomst, ómnia.*

V. 51. NITAR, FACIAM, EXPERIAR: DENIQUE ANIMAM: Sic dicit, ne dicat *vindicabo,* quod vult magis significatum esse, quam dictum. Et ne ei diceretur, *nihil poteris*, quod ad incipiendum sufficit, dixit EXPERIAR.

V. 52. ANIMAM RELINQUAM POTIUS: Modesta comminatio. Prius quid sibi possit evenire dixit, quam quid passurus sit Aeschinus.

V. 53. FRATREM CONVENIAM, HEGIO: Vultuose pronuntiandum hoc, quod addidit, HEGIO: quasi dicat r e s i n m a n u f r a t r i s e s t c o n s t i t u t a, non m e a. ¶ QUID MIHI RESPONDES?: *Respondere* proprie dicitur, cum lis intenditur. R e s p o n d e r e enim est priorem alloqui, quasi r e s p o n d e r e verba fundere, ut:

Funditque hac ore querelas.

R e s p o n d e r e posteriore loco dicere.

V. 55. SED, DEMEA, HOC TU FACITO: *'Επιθεράπευσις* supra habitae comminationis.

V. 57. QUAM VOS FACILLIME AGITIS: Ut et supra: *Facilem victum paret.* Et vide quam oratorie laudes sumpserit argumenta suadendi.

V. 58. AEQUO ANIMO AEQUA NOSCERE OPORTET: Bene dixit AEQUO ANIMO, quia potentiori et fortiori contra naturam est aequitas.

V. 60. REDITO: Prosequebatur eum, quemadmodum apparet ex verbis.

V. 61. DECET TE FACERE: Solicita obsequela Hegionis ultima in loquendo ostendit impotentiorem personam contra Aeschinum, quo magis gaudium crescit comoediae, quando tali ac tanto pauperior puella, sed tamen cupita iungetur.

V. 12. *ut Virgilius Aen.* lib. V. v. 842.

Respondere, cum [illegible] [illegible] legis [illegible] [illegible] [illegible]
respondere

DE. Non me índicente haec fíunt: utinam hic sít modo
Defúnctum: verum nímia illaec licéntia
Profécto evadet ín aliquod magnúm malum.
Ibo ác requiram frátrem, ut in eum haec évomam.

V. 62. NON ME INDICENTE: Quia dixerat: *Ipse sentiet posterius.* Et nimis dura compositio est, sed apta irascenti. ¶ UTINAM HOC MODO SIT DEFUNCTUM: UTINAM desperandi vim habet. HOC, id est, negotium, id est, raptus virginis. ¶ DEFUNCTUM: Finitum, id est, ut non peiora committat. ¶ DEFUNCTUM: Finitum, id est, ne ulterius peccet Aeschinus.

V. 63. NIMIA ILLAEC LICENTIA: Quam illi dat Micio.

V. 64. PROFECTO EVADET: Per ardua et praerupta veniet.

V. 65. HAEC EVOMAM: Non effundam, sed EVOMAM, utpote quae me aegrum faciunt, quibus me levabo, cum languor ille egestus sit. Nam EVOMAM hoc translatione significat.

ACTUS TERTII SCAENA QUINTA.

HEGIO.

Bono ánimo fac sis, Sóstrata, et istam, quód potes,
Fac cónsolere. Ego Mícionem, si áput forumst,
Convéniam: atque ut res géstast, narrabo órdine:
Si ést, facturus út sit officiúm suum,
Faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia,
Respóndeat mi, ut quíd agam quam primúm sciam.

V. 4. Si ita ést, facturus út sit officiúm suum.

V. 1. Bono animo fac sis sostrata: Hi sex versus in quibusdam non ferúntur. In hac scaena videtur iam locutae Sostratae Hegio respondere. Potest tamen et ipse incipere, tamquam qui et rem noverit et maerore eius moveatur. ¶ Bono animo fac sis, Sostrata: Meminisse debemus, quod dixit: *Duc me intro ad Sostratam.* Et quia hoc intro in proscaenio est ΠΑΤΕΡΆ ΠΔITNNIN * non post scaenam. Nam aliud significat: *Eamus intro*, ubi dicitur, *intus despondebitur*, *intus transigetur*, *si quid est*, *quod restet.* Illud enim interius agitur extra omne proscaenium. ¶ Fac sis, Sosrata: Sis honorifice additur verbo, ne, quod imperativo modo pronuntiatur, superbum sit. Deductum est autem a senatus consulti formula, ubi enim aliquid senatus consulibus iniungit, addit: Si eis videatur. ¶ Et istam, quod potes: Quia vox ipsa tristis et circa tristem filiam, quod potes dixit.

V. 2. Fac consolere: Duas res dixit, quas et ordine locutus est: Et tu bonum habe animum, inquit, et filiam fac habere. ¶ Ego micionem: Quia Demeam iam vidit.

V. 4. Si est, facturus officium: Hoc dicendo promittit eum esse facturum. Nam facile est unum quemque suo officio fungi.

V. 6. Ut, quid agam, quam primum sciam: Mature: neque comminatur neque segnem ostendit se fore.

---

2. πυλῶν πεταννυμένων

ACTUS QUARTI SCAENA PRIMA.

CTESIPHO. SYRUS.

Aín patrem hinc abísse rus? SY. Iam dúdum. CTE. Dic sodés. SY. Aput villamst.
Núnc quom maxume óperis aliquid fácere credo. CTE. Utinám quidem,
Quod cúm salute eius fíat ita se défetigarít velim,
Ut tríduo hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súrgere.
SY. Ita fíat, et istoc sí quid potis est réctius. CTE. Ita: nam húnc diem

---

V. 1. AIN PATREM HINC ABISSE RUS: Hic ostenditur timiditas boni adolescentuli et veriti, scilicet ob peccatum ex delicti conscientia et reverentia parentis. Apparet item mos verorum patrum circa filios, Syro Demeam describente. ℐ AIN PATREM HINC ABISSE RUS: Compendio ostenditur, quid sit iam locuturus Syrus.

V. 2. NUNC CUM MAXUME OPERIS ALIQUID FACERE CREDO: Vide quasi ἰδίωμα verborum Syri esse, de opere loqui. Sic enim dicit et Demeae, sed illud falso, hoc serio. ℐ UTINAM QUIDEM: *Apud villam sit* subaudiendum, et distinguendum ante, quam inferatur, quod sequitur.

V. 3. QUOD CUM SALUTE EIUS FIAT: Hoc non est odisse patrem, sed tantum timere ex proprio delicto. Servatur enim in eo et amor filii et amoris affectus.

V. 4. UT TRIDUO HOC PERPETUO: Quantum sufficiat amori. Etenim non opus erat PERPETUO dicere, si TRIDUUM dixisset.

V. 5. ET ISTOC, SI QUID POTIS EST, RECTIUS: Deest *addi.* Nam si mortem significaret, non conveniret adolescentem ita dicere: videtur enim plus temporis optasse languori. ℐ ITA: NAM HUNC DIEM MISERE NIMIS CUPIO: Moriatur scilicet. Et hoc adversus servum debet dicere, ne indecorum adolescentis personae sit, haec ita dixisse: quamvis eius modi adolescentes inducant comici, ut Naevius in Tribaselo:

Deos quaeso, ut adimant et patrem et matrem meos.

Miseré nimis cupio, ut coépi, perpetuum ín laetitia dégere.
Ét illud rus nulla ália caussa tám male odi, nísi quia propest:
Quód si abesset lóngius,
Príus nox oppressísset illic, quam húc revorti pósset iterum.
Núnc ubi me illic nón videbit, iam húc recurret, sát scio.
Rogitábit me, ubi fuerím: quem ego hodie tóto non vidí die.
Quid dícam? SY. Nilne in méntem est? CTE. Numquam quídquam. SY. Tanto néquior.
Cliéns, amicus, hóspes nemost vóbis? CTE. Sunt: quid póstea?

V. 6. *Nimis mísere cupio, ut coépi, perpetuum ín laetitia dégere.*
V. 11. *Rogábit.*
V. 12. *Nusquam quícquam.*

V. 6. MISERE NIMIS CUPIO: NIMIS abundat more comicorum, qui hoc dicto asseverationem inculcabant. ¶ CUPIO, UT COEPI, PERPETUUM IN LAETITIA DEGERE: Qui et supra dixit: *Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.*

V. 7. ET ILLUD RUS NULLA ALIA CAUSA TAM MALE ODI: Mire ostendit omnia ex delictis in pravum verti, adeo ut miseram putet adolescens suburbanam vilam, qua re ceteri delectantur. Illud ergo tamquam cum detestatione dixit, et MALE et NIMIS et MISERE. Nam NIMIUM et malum miserumque est secundum illam sententiam: *Ne quid nimis.*

V. 8. QUOD SI ABESSET LONGIUS: Amori magis quam rei consulit adolescens.

V. 10. IAM HUC RECURRET, SAT SCIO: Mire de sene RECURRET dixit, ut eius instantiam demonstraret.

V. 12. NIHILNE IN MENTEM EST?: Sic hoc accipiendum est, ut adolescenti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse. Adeo in hac re magister est servus. ¶ TANTO NEQUIOR: Sic hoc dictum est, ut e contrario dicimus: *Tanto melior.* ¶ NUMQUAM QUIDQUAM: *Παρέλκον* pro NUMQUAM, id est, non.

V. 13. CLIENS, AMICUS, HOSPES, NEMO EST: Vide magistrum ad nequitiam, ut simplici adolescenti mentiendi viam demonstret et honestum tentet afferre argumentum ad mendacium

T. C quaedam [illegible]
2 direct entgegengesetzte
Ansichten!

Teuber (1881) p. 14 nov. schol. (lemma) incipit.

SY. Hisce ópera ut data sit. CTE. Quaé non data sit?
Nón potest fierí. SY. Potest.
CTE. Intérdiu: set si híc pernocto, caússae quid dicám,
Syre?
SY. Uah! quám vellem etiam nóctu amicis óperam mos
essét dari.
Quin tu ótiosus és: ego illius sénsum pulcre cálleo.
Quom férvit maxumé, tam placidum quám ovem reddo.
CTE. Quó modo?
SY. Laudárier te audít lubenter: fácio te aput illúm
deum:

V. 18. *Cum férvit maxumé, tam placidum, quam óvis est, reddo. C. quó modo?*

propter clientem, amicum aut hospitem in urbe cessare visum, quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescens. ¶ CLIENS, AMICUS, HOSPES NEMO EST VOBIS: Mire sic interrogavit, ut qui agrestes inhumanosque reprehendat et insociabiles aliis propter asperitatem rustici senis.

V. 14. HISCE OPERA UT DATA SIT: A superiore subauditur: *Veniat in mentem*, id est, cogita dari potuisse et datam dicito. ¶ QUAE NON DATA SIT: Hic de facto quaestio est, in qua quidem disputant quaedam tunc possibilia intelligi, quando facta sint: quum autem non fiunt, non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda, qui locus *περὶ δυνατῶν* dicitur. ¶ POTEST: Iterum subauditur *fieri*, *ut data sit*, vel, *ut credatur data*.

V. 15. INTERDIU: Bene, quia amatori maxime nocte opus est.

V. 16. VAH, QUAM VELLEM ETIAM NOCTU: Hoc utriusque personae convenit, sed melius a Syro et facetius dicitur. Et quidam totum Ctesiphoni assignant ab usque INTERDIU. Et QUAM VELLEM proprie dicimus in his, quae non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inveniret, in vota conversus est, unde videntur magis haec verba Ctesiphonis esse.

V. 17. CALLEO: Callide scio.

V. 18. CUM FERUIT MAXUME: Tertia coniugatione dixit, ut *effervere* dicitur correpta media syllaba. ¶ QUO MODO: Miratur, quia timet eum, quem iste contemnit.

V. 19. LAUDARIER TE AUDIT LIBENTER: Quod de Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. Nam nemo tam asper est pater, ut non statim mitescat laudato filio.

Virtútes narro. CTE. Meás? SY. Tuas: homini íllico lacrumaé cadunt,

Quasi púero, gaudio. Em tibi autem. CTE. Quídnam est? SY. Lupus in fábula.

CTE. Páter est? SY. Ipsus est. CTE. Sýre, quid agimus? SY. Fúge modo intro: ego vídero.

CTE. Si quíd rogabit, núsquam tu me: audístin? SY. Potin ut désinas?

V. 20. *C. meásne? S. tuas.*
V. 22. *CT. Patérne? S. is ipsus. C. Sýre, quid agimus? S. Fúge modo intro, ego vídero.*

V. 20. VIRTUTES NARRO: Non dixit elegantem indolem, sed VIRTUTES. VIRTUTES autem sunt perfecti sapientis vel divi alicuius. Et bene cum stupore respondet MEAS? ostendens quod nullae essent. ¶ MEAS? TUAS: Cum gestu pronuntiare debemus, ut intelligatur irrisio.

V. 21. QUASI PUERO GAUDIO: Deest *prae*, ut sit: *prae gaudio*. ¶ LUPUS IN FABULA: Silentii indictio est in hoc proverbio, atque eius modi silentii, vel in ipso verbo ut ipsa fabula conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, qui repente obmutuerint, quod fere iis evenit, quos prior viderit lupus, ut cum cogitatione, in qua fuerint, etiam voce et verbis careant. Sic Theocritus:

Οὐ φθέγξῃ; λύκον εἶδες.

Et Virgilius:

Vox quoque Moerin
Iam fugit ipsa, lupi Moerin videre priores.

Alii putant ex nutricum fabulis natum pueros ludificantium terrore lupi, paulatim e cavea venientis usque ad limen cubiculi. Nam falsum est, quod dicitur, intervenisse lupum Naevianae fabulae alimonio Remi et Romuli, dum in theatro ageretur.

V. 22. FUGE MODO INTRO: Non dixit i vel *abi* vel *vade*, sed FUGE. Tanta celeritate opus est.

V. 23. SI QUID ROGABIT, NUSQUAM TU ME: Magna virtute Terentius rudem, simplicem timidumque inducit Ctesiphonem ab initio, ut is sit, qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interventu patris ob imprudentiam ac rusticitatem suam. ¶ NUSQUAM TE ME: [Scilicet vidisse respondeas.] Familiaris ἔλλειψις et apta properanti. Qua re haec omnia pressa voce cum celeritate pronuntianda sunt.

V. 12. *Theocritus Idyll.* XIV. v. 22.
V. 14. *Virgilius Eclog.* IX. v. 54.

t nel sillabe

L Nam

ACTUS QUARTI SCAENA SECUNDA.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

DE. Né ego homo sum infelix! prímum fratrem núsquam invenio géntium:
Praéterea autem dum íllum quaero, a víla mercenárium
Vídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio.

V. 1. *D. Ne égo homo infelix.*

V. 1. NE EGO HOMO SUM INFELIX: In hoc actu exemplum est neminem facilius quam optimum quemque falli atque deludi, ut Virgilius ait. Et NE valde significat, ut: *Ne illi vehementer errant*, Cicero in Catilinam. ℐ NE EGO HOMO SUM INFELIX: Vide initium conveniens perpetuo maerori Demeae. Per totam fabulam aut DISPERII dicit aut *defessus sum* aut aliquid tale semper, quo queratur, ita tamen, ut cum augmento sit miseria, quotiescunque processerit. Nam plus est, quod nunc dixit, NE EGO SUM HOMO INFELIX quam *disperii.* ℐ NUSQUAM INVENIO GENTIUM: Abundat GENTIUM.

V. 2. A VILA MERCENARIUM VIDI: Sapientissime Terentius, etsi proxima vila est, necessario senem ad reliquos actus fabulae noluit ab urbe discedere, personae senilis memor. Nam et arduum fuerat, dum redit, et cruciabile, ne fatigatio eius in tragoediam transiret. Recte igitur invenit, a mercenario illi in urbe narratum ruri non esse Ctesiphonem. At ubi persona est adolescentis, et proficiscitur ad vilam et continuo redit, ut in Eunucho Phaedria. Et A VILA, utrum *a* pro *de* positum est, ut sit *de vila?* an deest *Venisse*, ut sit: *A vila vidi venisse mercenarium.*

V. 3. NEC QUID AGAM SCIO: Utrum fratrem an filium magis quaeram. Nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi, quod fratrem non inveniat, quod Ctesipho ruri non sit, quod utrum in urbe maneat an ad vilam abeat ipse nesciat.

V. 4, *Cicero in Catilinam orat.* II. Cap. 3. §. 6.

CTE. Syre. SY. Quid est. CTE. Men quaérit? SY. Verum.
CTE. Périi. SY. Quin tu animó bono es.
DE. Quíd hoc, malum, infelícitatis? néqueo satis decérnere:
Nísi me credo huic ésse natum reí, ferundis míseriis.
Prímus sentió mala nostra: prímus rescisco ómnia:
Prímus porro obnúntio: aegre sólus, si quid fít, fero.
SY. Rídeo hunc: primum aít se scire, is sólus nescit ómnia.
DE. Núnc redeo: si fórte frater rédierit, visó. CTE.
Syre:

V. 4. *SY. Quin tu bóno animo es.*
V. 9. *SY. Rideo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.*

V. 4. VERUM: Modo VERUM nomen non est, sed adverbium confirmantis, id est vere. ¶ PERII. SY. QUIN TU BONO ANIMO ES: Haec Ctesiphonis perturbatio huc tendit poetae arte, ut deprehendatur cum amica filius repente ingresso sene. ¶ QUIN TU ANIMO BONO ES: Nunc QUIN pro QUIN IMO positum est.

V. 5. QUID HOC, MALUM! INFELICITATIS?: Abundat MALUM. ¶ QUID HOC, MALUM! INFELICITATIS?: Deest: *deos testor.* ¶ QUID HOC, MALUM! INFELICITATIS?: Hic autem MALUM pro interiectione positum quasi dicat: *O malum* et est dictum anxii hominis et perturbati nimis.

V. 6. NISI ME CREDO: Pro: Nisi quia iam superest, ut me credam. Hic enim sensus est in huius modi locutione: NISI ME CREDO HUIC ESSE NATUM REI. ¶ NISI ME CREDO HUIC ESSE NATUM REI: Nova locutio pro: Nisi quia credo. Et HUIC REI potest subtrahi incolumi sensu, ut: NISI ME CREDO NATUM ESSE FERUNDIS MISERIIS. Ergo HUIC REI subdistinguendum, et sic inferendum: FERUNDIS MISERIIS. Ergo HUIC REI pro ad hanc rem.

V. 7. PRIMUS SENTIO MALA NOSTRA: PRIMUS RESCISCO OMNIA: Ἐπαναφορά. ¶ PRIMUS SENTIO MALA: Ridiculus error Demeae. Et PRIMUS ad ordinem, SOLUS ad numerum dicitur.

V. 8. PRIMUS PORRO OBNUNTIO: Qui malam rem nuntiat, obnuntiat, qui bonam, annunciat. Nam proprie *obnuntiare* dicuntur augures, qui aliquid mali ominis scaevumque viderint. Ergo OBNUNTIO malum imminens quasi omen nuntio. Inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. ¶ AEGRE SOLUS, SI QUID EST, FERO: Prave scilicet.

V. 9. IS SOLUS NESCIT OMNIA: Et bene SOLUS, utpote de multis, quia quum sciat Micio, Syrus, Aeschinus, Ctesipho, populus, hic solus fallitur.

V. 10. SI FORTE FRATER REDIERIT, VISO: Pro si rediit.

Óbsecro, vide ne ílle huc prorsus se ínruat. SY. Etiám taces?
Égo cavebo. CTE. Númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi:
Nám me iam in cellam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssumum est.
SY. Áge, tamen ego hunc ámovebo. DE. Sét eccum sceleratúm Syrum.
SY. Nón hercle hic quidém durare quísquam, si sic fít, potest.

V. 13. *Nám me in cellulam áliquam cum illa cóncludam: id tututíssimumst.*
V. 15. *SY. Nón hercle hic quidem pérdurare quisquam, si sic fít, potest.*

V. 11. HUC PRORSUS SE IRRUAT: Neutrum verbum, quasi activum SE IRRUAT posuit. ℱ VIDE NE ILLE HUC: Iam metuitur, quod futurum est. Et quom neutrum sit IRRUAT, nove intulit SE. Praeterea sic dixit: IRRUAT, tamquam de eo, qui pugnaturus sit, ut in Eunucho: *Quam mox irruimus?* aut tamquam de sue, ut Horatius:

Hac lutulenta ruit sus.

Et Virgilius:

Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus.

ℱ ETIAM TACES: Antique pro TACE. Sic in Andria: *Etiam tu hoc respondes?* pro *responde.* Est ergo correptionis significatio.

V. 12. HODIE EGO ISTUC COMMITTAM TIBI: Quod ago iam, id est, complexum mulieris.

V. 13. NAM ME IAM IN CELLAM ALIQUAM CUM ILLA CONCLUDAM: Id egit stulte adolescens, ut ibi deprehendatur, ubi conclusus est. Sed sic ipse egit, ut possit subterfugere non deprehensus conspectum patris. ℱ IN CELLAM ALIQUAM CUM ILLA: *Λιτότης* figura, ut dicimus *in locum* pro *in loco.* IN CELLAM CONCLUDAM, non in cella ait. Et mire, ut reclusum tutumque locum subiret, cellam scilicet, quam ob ea, quae in ipsa celantur clausam esse conveniat. Nam et *cella* et *cellarium* a reponendis celandisque rebus esculentis et poculentis dicitur.

V. 14. AGE, TAMEN EGO HUNC AMOVEBO: Mire AMOVEBO dixit, non *deterrebo.* Nam proprie amovetur saxum de loco, in quo verbo significat, imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide *αὔξησιν.* Supra ut pecudem, ABIGAM HUNC RUS dixit, modo ut saxum, AMOVEBO, inquit.

V. 15. NON HERCLE HIC QUIDEM DURARE QUISQUAM, SI

V. 5. *in Eunucho* Act. IV. sc. 7. v. 8.
V. 6. *Horatius Epist.* lib. II. ep. II. v. 75.
V. 8. *Virgilius Georg.* lib. III. v. 255.
V. 10. *in Andria* Act. V. sc. 2. v. 8.

Scíre equidem voló, quot mihi sint dómini: quae haec est míseria?
DE. Quíd ille gannit? Quíd volt? Quid aïs, bóne vir? Est fratér domi?
SY. Quíd, malum, bone vír, mihi narras? équidem perii. DE. Quíd tibi est?
SY. Rógitas? Ctesiphó me pugnis míserum et istam psáltriam
Úsque occidit. DE. Hém, quid narras? SY. Hém, vide ut discidít labrum.

V. 18. *SY. Quíd malum, mihi bóne vir narras? équidem perii. D. quíd tibi est?*

SIC FIT, POTEST: Nimis moraliter expressa verba sunt servi, verberatum se indicantis. Quis non ex verbis servum verberatum intelligat? et servum recens verberatum? et servum fugam comminantem? Mire autem non *ego*, sed QUISQUAM dixit. Nec *permanere*, sed DURARE. Nam hoc verbum perferendis malis convenit, ut Virgilius:

Durate, et vosmet rebus servate secundis.

Haec autem omnia sic dixit, quasi non videat Demeam.

V. 16. QUOT SINT MIHI DOMINI: Et hic apparet non a legitimo domino verberatum esse. ¶ QUAE HAEC EST MISERIA: Deest *quam patior* et quasi comploratio quaedam est flebilis post querelas.

V. 17. QUID ILLE GANNIT?: Gannitus est proprie veluti ploratus vapulantium.

V. 18. QUID, MALUM: Et hic MALUM pro interiectione abundat.

V. 19. CTESIPHO ME PUGNIS MISERUM ET ISTAM PSALTRIAM USQUE OCCIDIT: Mire interiecit MISERUM, et necessario USQUE addidit, ut ostenderet OCCIDIT nimiae caedis verbum, non occisionis intelligi oportere.

V. 20. USQUE OCCIDIT: Prope OCCIDIT aut USQUE pro valde est, OCCIDIT pro *vehementer cecidit.* Nam *occidere* et *praeoccidere* ad caedem referebantur apud veteres. ¶ USQUE OCCIDIT: Ἰδιωτικῶς. Non enim occisus loquitur. ¶ HEM, VIDE UT DISCIDIT LABRUM: Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti et intra os. ¶ HEM, VIDE UT DISCIDIT LABRUM: Asper mediam longam a caedendo accipit, ego mediam brevem a scindendo.

V. 6. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 207.

artels p. 28.

Asper und ego (ego falsum!)

DE. Quám ob rem? SY. Me inpulsóre hanc emptam esse áit.
DE. Non tu eum rus hinc modo
Próduxe aiebas! SY. Fáctum: verum vénit post insániens.
Níl pepercit. Nón puduisse vérberare hominém senem,
Quém ego modo puerúm tantillum in mánibus gestaví meis?
DE. Laúdo, Ctesiphó, patrissas: ábi, virum te iúdico.

V. 24. *Quém ego puerum módo tantillum in mánibus gestaví meis.*

V. 21. NON TU EUM RUS PRODUXE AIEBAS: Mire Terentius eos ipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit, ut eo delectabilius spectatoribus procedant doli. Namque gratia est aut delectatio non stultissimum falli. ¶ NON TU EUM RUS PRODUXE AIEBAS: Memoriter senex non solum quid sibi dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit refert. Nam sic dixerat: *Quem egomet produxi.*

V. 22. VERUM VENIT POST INSANIENS: Supra: *Produxi iratum admodum.* Nunc αὐξητικῶς non iratum praedicat, sed insanum.

V. 23. NIHIL PEPERCIT: Ut supra: *Nihil reticuit.* Sic dicimus in his, quae praeter exspectationem gesta sunt. ¶ VERBERARE HOMINEM SENEM: Miserum fit de aetate id, quod de condicione non poterat.

V. 24. QUEM EGO MODO PUERUM TANTILLUM IN MANIBUS GESTAVI MEIS: Addidit aetati invidiam et meritum recens. Hoc est enim, quod dicit MODO. Et TANTILLUM δεικτικὸν est. Videtur enim manu fingere, quam parvulum.

V. 25. LAUDO TE, CTESIPHO: PATRISSAS: Facile inductus est senex varietate fraudis et doli. Nam Syrus et supra, ut laudans, non ut vituperans Ctesiphonem, et nunc, ut accusans, idem perficit atque persuadet. ¶ PATRISSAS: Αὔξησις. Nam ut supra dixerat: *Spero, est similis maiorum suorum*, hic confirmat, quod sperare se dixerat, et VIRUM TE IUDICO, inquit, non adolescentulum. Hoc enim ad aetatem et probitatem, non ad sexum refertur. ¶ PATRISSAS: Attende quam bene inventum sit, inanem se dicere. Nonne videtur ibi stultissimus, cum huius modi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est, sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? si quidem non solum hic stultus, sed etiam ille, quia PATRISSAS inquit. ¶ PATRISSAS: Tam securus est, ut se laudet. Et ABI addidit, quasi dicat: Non est quod iam demorer, perfectus es. ¶ LAUDO TE, CTESIPHO: Hic totus versus mire delusum ostendit senem.

SY. Laúdas? ne ille cóntinebit póstbac, si sapiét, manus.
DE. Fórtiter. SY. Perquám: quia miseram múlierem et me sérvolum,
Quí referire nón audebam, vícit: hui, perfórtiter!
DE. Nón potuit meliús: idem quod ego sénsit, te esse huic reí caput.
Sét estne frater íntus? SY. Non est. DE. Úbi illum quaeram, cógito.
SY. Scío ubi sit, verum hódie numquam mónstrabo. DE. Hem, quid aís? SY. Ita.
DE. Díminuetur tíbi quidem iam cérebrum. SY. At nomen néscio.
Íllius hominis, sét locum novi úbi sit. DE. Dic ergó locum.

V. 26. NE ILLE CONTINEBIT POSTHAC, SI SAPIAT, MANUS: Comminatio est subtilis et parcior, velut servi.

V. 27. PERQUAM: Nimis, εἰρωνεία. ❡ ET ME SERVULUM: Oratorie. Non *servum*, sed SERVULUM, quom' sit senex.

V. 28. NON AUDEBAM: Non poteram. ❡ HUI PERFORTITER: Hoc gestu servili et nimis leviori personae congrue dictum est.

V. 29. NON POTUIT MELIUS: Id est: Laudo te, Ctesipho, et deest *fieri*. ❡ IDEM QUOD EGO: Id est, patrissas, virum te iudico.

V. 30. SED ESTNE FRATER INTUS: Deest *responde*, ut sit: Responde.

V. 31. VERUM HODIE NUMQUAM MONSTRABO: Volens senem avidius quaerere, quod hic ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. HODIE autem aut abundat, ut:

Numquam omnes hodie moriemur inulti,

aut NUMQUAM HODIE pro nullo tempore huius diei, quia NUMQUAM per se generale est.

V. 32. DIMINUETUR TIBI IAM CEREBRUM QUIDEM: Comminationis genus verba ipsa indicant, ut appareat senem baculum sustulisse. ❡ AT NOMEN NESCIO ILLIUS HOMINIS, SED LOCUM NOVI UBI SIT: Recte, quia si HOMINEM diceret, non erat errandum agnita persona hominis, et ubi habitet cognito. Si notus esset, nulla causa quaerendi superesset.

V. 33. DIC ERGO LOCUM: DIC ERGO quasi invitum coegerit.

V. 16. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. II. v. 670.

ait ont...

...ct, non ...

L ut sit, non potuit melius fieri

Ln. not

SY. Nóstin porticum, ápud macellum, hac deórsum? DE.
Quidni nóverim?
SY. Praéterito hac récta platea súrsum: ubi eo véneris,
Clívos deorsum vórsum est: hac te praécipitato: póstea
Ést ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum própter est.
DE. Quónam? SY. Illic ubi etiam cáprificus mágna est.
DE. Novi. SY. Hac pérgito.
DE. Íd quidem angipórtum non est pérvium. SY. Verum
hércle: uah!

V. 37. *Illic ubi etiam cáprificus mágna est. D. novi. SY. hac pérgito.*

Ergo semper addimus, ut hortemur tarde quid facientes, ut Virgilius:

Ergo age, care pater, cervici imponere nostrae.

V. 34. Nostin porticum apud macellum?: Convenit rustico et parcissimo seni macellum in urbe nescire, et ideo sic interrogatur a servo. ¶ Hac deorsum: Bene hac deorsum, quia non est una.

V. 35. Hac recta: Proprie hac parte, ut manu viam ostendere videatur.

*V. 34. Quidni norim: Correptive quidni? pro *quid nisi?* Etenim quamvis rusticus, tamen est civis Demea.

*V. 35. Ubi eo veneris, clivos deorsum vorsum: hac te praecipitato: Hoc lentius aliqui legunt, aliqui clarius, ut sit praecipitato cito descende.

V. 37. Ad hanc manum: Τῶν πρός τι προσῆκον dicitur, in quo non permanet certum dextrum nec certum sinistrum, et ideo proficit in errorem. Vult enim servus haec signa esse perplexa. ¶ Et sacellum: Ut Varro ait, *sacra cella est.* ¶ Propter: Prope, ut Virgilius:

Templum de marmore ponam
Propter aquam.

Et Lucretius:

Propter aquae rivum sub ramis arboris altae.

V. 38. Ubi etiam caprificus magna est: In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Troiana moenia constitutam. ¶ Hac pergito: Non *ito*, sed quia longum est, pergito.

V. 2. *ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 707.
V. 20. *Virgilius Georg.* lib. III. v. 13.
V. 23. *Lucretius* lib. V. v. 1392.
V. 24. *Homerum*] cf. Iliad. ζ. v. 432.

Cénsen hominem me ésse? erravi: in pórticum rursúm redi:
Sáne hac multo própius ibis, ét minor est errátio.
Scín Cratini huius dítis aedes? DE. Scío. SY. Ubi eas praeteríeris,
Ád sinistram hac récta platea: ubi ád Dianae véneris,
Íto ad dextram: príus quam ad portam vénias, aput ipsúm lacum
Est pistrilla et éx advorsum fábrica: ibi est. DE. Quid íbi facit?
SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.

V. 39. ID QUIDEM ANGIPORTUM: Id est angusta et curva via, quasi *anguiportus*, ut *angitia* aut *anguitia*. Alii, quod inter portus sit locus angustus, hoc est, inter domos. Nam domos vel *portus* vel *insulas* veteres dixerunt. Et observa Terentianam consuetudinem, in qua inducit non nihil sapere eos, qui falluntur.

V. 40. CENSEN ME HOMINEM ESSE? ERRAVI: Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fateri, ut opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur, ut ipse sibi succenseat, tamquam imprudens erraverit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem, tamquam homo corde sit, non corpore.

V. 41. SANE HAC MULTO PROPIUS IBIS: Quasi errasse profuerit illa via. Et SANE pro satis ac *valde*, quia qui sanus est, idem et validus. ¶ MINOR EST ERRATIO: ERRATIO est pecudum, error animi est et loci, in quo erratur.

V. 42. CRATINI HUIUS DITIS AEDES: Congrue nomen invenit diviti, Cratinus ἀπὸ τοῦ κράτους, id est, a potentia.

V. 43. AD SINISTRAM HAC: Deest ito. Figura ἔλλειψις. ¶ UBI AD DIANAE VENERIS: Sic absolute dicebant, non addito templo. Salustius: *Ad Iovis mandem nostra.*

V. 44. PRIUS, QUAM AD PORTAM VENIAS: PORTAM dicendo ostendit usque ad muros finemque civitatis erraturum Demeam. *Porta* autem ab aratro portando dicta est, quod in eo loco coloniae auctor et conditor, subiunctis vacca et tauro, aratrum, quo urbem designat, suspendit manu, ne imprimat sulcos, ubi civitatis aditus relinquendi sunt. ¶ APUD IPSUM LACUM: Credibiliter addidit LACUM. Nam Varro docet semper lacum portis additum, scilicet ob usum iumentorum exeuntium et introeuntium, et praeterea ut adversum hostilem ignem portis de proximo subveniretur.

V. 45. EST PISTRILLA: Veteres absolute dicebant *pistrinam*, ut *sutrinam* et *medicinam*, ad tabernam referentes. Nam

A: nam S. vel Aucioni a Dimea

Fr. Schlee, Sch. Ter. p. 48

? nisi ponens verba

DE. Ubi potetis vós: bene sane: sét cesso ad eum pérgere?
SY. I sane, ego te exércebo hodie, ut dígnus es, silicérnium.
Aéschinus odióse cessat: prándium conrúmpitur.
Ctésipho autem in amóre est totus. Égo iam prospiciám mihi.
Nám iam adibo, atque únum quidquid, quód quidem erit bellíssumum,

---

V. 48. *Aéschinus odiósus cessat.*

pristino *pistrilla* non convenit. Etsi multa diminutiva diversa sunt a genere nominum primae positionis, ut *rana ranunculus*, *scutum scutella*, *canis canicula*.

V. 46. LECTULOS IN SOLE ILIGNIS PEDIBUS FACIUNDOS DEDIT: In urbe convivium aut in sole aut in umbra pro condicione temporis instruebatur. Repente igitur interrogatus, quod minime opinabatur quaesiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere: *Mentiris. Nam habet lectulos*, addidit ex tempore: IN SOLE. Et ne eos quoque habere diceret, addidit: ILIGNEIS PEDIBUS FACIUNDOS. Sed hoc gestu actoris adiutum est, quasi eodem tempore servus et quaerat quid dicat et respondeat.

V. 47. UBI POTETIS VOS: Incerta persona est. Nam Syro vel Demeae hoc dictum iungi potest. ¶ RECTE SANE: Hic εἰρωνεία est, non approbatio.

V. 48. I SANE: Aut abundat SANE, aut inferioribus iungitur.

V. 49. ODIOSE AESCHINUS CESSAT: PRANDIUM CORRUMPITUR: Ἀσύνδετον. Deest *et*. ¶ PRANDIUM CORRUMPITUR: Ut coquus dixit, qui sciat conditionem quandam magis ferventem placere.

V. 50. EGO IAM PROSPICIAM MIHI: IAM interdum significat festinationem, ut nunc, interdum ad describendam ponitur et increpandam moram, ut:

Iam melior, iam, diva, precor.

Et:

Vos quoque Pergameae iam fas est parcere genti,
Dique deaeque omnes.

Et PROSPICIAM MIHI dixit, tamquam hoc sentiat: Illi sua agunt negotia, et ego illorum exemplo consulam mihi. Et bene PROSPICIAM, quasi non pransurus, nisi providero mihi.

V. 23. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 179.
V. 25. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 63.

Cárpam, et cyathos sórbilans paullátim hunc produ-
cám diem.

---

*V. 48. Silicernium: Coena, quae infertur diis manibus, quod eam silentes cernant, id est, umbrae possideant, vel quod qui haec inferant, cernant tantum neque degustent. Nam de his, quae libantur inferis quisquis comederit aut biberit, funestatur. Aut erit silicernium senex, qui iam iamque silentibus umbrisque cernendus sit, et sic est melius, quam ut quidam *ξυννενοφότα* interpretantur, putantes, ut *ξυννενοφότα*, sic nos silicernium intelligere, hoc est, silicem cernentem senem, dum incurvus est, vel stratae saxo viae intentus vel sarcophagi iamiam appropinquantis sibi.

*V. 50. Ctesipho autem in amore est totus: Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate.

V. 51. Bellissimum: Proprie bellissimum dixit. Unde et huius modi ad irritandam gulam cibi *bellaria* dicuntur.

V. 52. Carpam: Modo eligam. Alias laedam significat, ut:

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo.
Femina.

Alias fruar, ut:

Carpamus dum mane novum, dum gramina canent.

Et Persius:

Indulge genio, carpamus dulcia,

id est, fruamur rebus dulcibus. ¶ Paulatim hunc producam diem: Bono verbo usus est ad metaphoram, tamquam morientis diei, ut est:

Nec te tua funera mater
Produxi pressive oculos.

V. 16. *ut*] *Virgilius Georg.* lib. III. v. 215.
V. 19. *ut*] *Virgilius Georg.* lib. III. v. 325.
V. 21. *Persius Sat.* V. v. 151.
V. 26. *Nec te*] *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 486.

quibain · nos ([illegible])

[illegible]

ACTUS QUARTI SCAENA TERTIA.

MICIO. HEGIO.

MIC. Ego in hác re nil repério, quamobrem laúder tantopere, Hégio:
Meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ortumst, córrigo:
Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui íta putant,
Sibi fíeri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,
Et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias.
HEG. Ah mínume: numquam te áliter atque es ín animum induxí meum.

V. 1. Ego in hac re nihil reperio: Haec scaena est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et tantopere vim adverbialem in se continet. Nam significat n i m i s.

V. 2. Quod peccatum a nobis ortum est, corrigo: Si diceret: *peccatum est a nobis*, participium fuisset. Nunc quia ortum addidit, nomen est. Numquam enim eadem pars orationis iungi nisi per ἀσύνδετον potest.

V. 4. Si, quam fecere: Hic distingue et separatim infer: ipsi expostulant. ¶ Si quam fecere, ipsi expostulant: Sensus est manifestus, sed obscura sunt verba et eorum collocatio et distinctio. Nam incertum, utrum si expostulant intelligendum sit an siquam pro u n a p a r t e o r a t i o n i s accipi oporteat.

V. 5. Ultro accusant: Ultro nunc p r a v e et p e r v e r s e. ¶ Id quia a me non est factum: Haec interrogatio quasi subtristi vultu est proferenda.

V. 6. Ah, minime: Non: *Minime ago*, sed: *Minime te credo esse illorum in numero.*

Set quaéso, ut una mécum ad matrem vírginis eas, Mício:
Atque ístaec eadem, quaé mihi dixti, túte dicas múlieri:
Suspícionem hanc própter fratrem eius ésse et illam psáltriam.
MIC. Si ita aéquom censes aút ita opus est fácto, eamus. HEG. Béne facis.
Nam et ílli animum iam réllevabis, quaé dolore ac míseria
Tabéscit, et tuo offício fueris fúnctus: set si alitér putas,
Egomét narrabo, quaé mihi dixti. MIC. Immo, ego ibo. HEG. Béne facis:
Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo

---

V. 9. *Suspícionem hanc própter fratrem esse: eíus esse illam psáltriam.*
V. 10. *aút si ita opus est fácto.*
V. 11. *Nam et ílli iam animum réllevaris, quaé dolore ac míseria.*
V. 13. *Egomét narrabo quaé mihi dixti. M. immo égo quoque ibo. HE. béne facis.*

V. 7. QUAESO, UT UNA MECUM: Servavit τὸ πρέπον adiiciendo: UNA MECUM EAS, quippe ad incognitam matrem familias.

V. 8. TUTE DICAS MULIERI: In nomine ostendit, cur haec ipse dicat. Mulieri enim, inquit, nimis pavidae ac diffidenti.

V. 9. SUSPICIONEM HANC PROPTER FRATREM EIUS ESSE: Nimis breviter ac succincte et ut oportuit inter scientes. ¶ ET ILLAM PSALTRIAM: PROPTER FRATREM EIUS ESSE subaudiendum est.

V. 10. SI ITA AEQUUM CENSES: A iusto et utili est tota sententia. Et sane hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent.

V. 11. NAM ET ILLI ANIMUM IAM RELEVABIS: Et deinceps ILLI maluit dicere, quam *nurui*, adhuc divitem reveritus. ¶ DOLORE AC MISERIA: DOLORE parturientis, MISERIA iniuria ab Aeschino accepta.

V. 12. SED SI ALITER PUTAS: Artificiose remittendo, quod petebat, extorsit magis.

V. 13. IMMO EGO IBO: Hoc adverbio, quod ait IMMO, ostendit se prompte agere et instanter, quod promisit.

V. 14. MINUS SECUNDAE: Dicere sic maluit, ne MISERAE diceret. ¶ MAGIS SUNT NESCIO QUO MODO: Hoc est, vehementia, nulla palam ratione.

[illegible]

plane ?

Suspíciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
Proptér suam inpoténtiam se sémper credunt claúdier.
Quaprópter te ipsum púrgare ipsi córam placabílius est.
MIC. Et récte et verum dícis. HEG. Sequere me érgo
hac intro. MIC. Máxume.

V. 16. *se sémper credunt lúdier.*

V. 15. ACCIPIUNT MAGIS: Mire additum MAGIS, quom possit sensus et sine hoc esse integer.

V. 16. PROPTER SUAM INPOTENTIAM: Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. ❡ NEGLEGI: Legitur et CLAUDIER.

V. 17. QUAPROPTER TE IPSUM PURGARE: Utrum TEIPSUM una pars orationis sit, an divise accipiendum, ut sit: Te Micionem ipsum Aeschinum purgare. ❡ CORAM PLACABILIUS EST: CORAM, id est praesentem et coram praesentibus et CORAM indiget adiectione, PALAM non indiget. Et CORAM ad ceteras personas refertur, PALAM generaliter dicitur.

V. 18. ET RECTE ET VERUM DICIS: RECTE ad verba rettulit: VERUM ad rem atque sententiam. Potest enim recte et falsum dici, dum modo nullo vitio verborum nominumque dicatur, quamquam et ipsum fallere in tempore quidam de officiis scribentes rectum putent.

ACTUS QUARTI SCAENA QUARTA.

AESCHINUS.

Discrucior animi: hocine de inproviso mali mihi obiici
Tantum, ut neque quid de me faciam nec quid agam certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstipuit.
Pectore consistere nil consili quit. Uah!
Quo modo me ex hac expediam turba?

V. 1—9. Hos versus R. Bentleius sic constituit:
Discrúcior animi:
Hócine ex ínprovisó mali mi óbiici
Tántum; ut neque quid dé me faciam, néc quid agam certúm siet?
Mémbra metu débilia súnt: animus praé timóre
Óbstipuit: péctore consístere nil cónsilí quit.
Vah, quómodo me ex hác expediam túrba, nescio: tánta nunc
Suspício de me íncidit:
Néque ea inmerito: Sóstrata credit, míhi me psaltriam hánc emisse: id
Ánus mi indicium fécit.

V. 1. Discrucior animi: Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice iuvenis et senis facit indulgentis ac lepidissimi patris. ℐ Discrucior animi: Ἀνταπόδοσις figura, ut Virgilius:

O praestans animi iuvenis.

ℐ Obiici: Proprie, quia inopinanti. Nam obiici dicitur in utramque partem, ut si quos ante quis videt, quam exspectaverit: quo verbo magnitudo doloris ostenditur ex improviso incommodo. ℐ Hoccine de inproviso mali: Haec verba repentino nuntio perculsum indicant Aeschinum propter divortium stare et iram circa se Sostratae et eius filiae ob raptum meretricis.

V. 2. Ut neque quid de me faciam: Plus est quid de me faciam, quam: *Quid faciam.* Illud enim de rebus, hoc de ipso homine intelligitur. ℐ Ne quid agam certum est: Certum est pro *certum sit*, nisi forte ut *quam* significet.

V. 3. Membra metu debilia sunt: animus timore obstipuit: Metu patris, timore divortii.

V. 3. *ut Virgilius Aen.* lib. XII. v. 19.

Lut ut: o quam

? diseased of

Tanta nunc suspicio de me incidit: neque ea inmerito.
Sostrata credit, mihi me psaltriam hanc emisse: id anus
Mihi indicium fecit.
Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa: ubi eam vidi, ílico
Accédo: rogito, Pámphila quid agát: iam partus ádsiet:
Eone óbstetricem accérsat. Illa exclámat: Abi abi iam, Aéschine:
Satis diú dedisti vérba: sat adhuc túa nos frustratást fides?
Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst! Valeas, hábeas illam, quaé placet.
Sensi ílico id illas súspicari, sét me reprehendí tamen,

V. 10. *Accédo; rogito, Pámphila quid agat; iámne partus ádsiet.*

V. 6. TANTA NUNC SUSPICIO: Modo ostenditur causa trepidationis Aeschini.

V. 7. ID ANUS MIHI INDICIUM FECIT: Illa anus, cui Sostrata dixerat: *Curre, obstetricem accerse.*

V. 9. NAM UT HINC FORTE EA AD OBSTETRICEM ERAT MISSA: Apparet inter cetera anum dixisse ad obstetricem se missam, an ultro suspicatus hoc est Aeschinus? HINC autem addendo ostendit se ante fores Sostratae stare, ut alibi: *Ex Andro commigravit huic viciniae.* ℐ UBI VIDI: Sunt qui addant supervacue HANC, et legunt: HANC UBI VIDI.

V. 10. PAMPHILIA QUID AGAT: IAM PARTUS ADSIET: Amatoria interrogatio, qua monstrat Aeschinus curae sibi esse res omnes.

V. 11. ILLA EXCLAMAT: Non RESPONDET, sed EXCLAMAT. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo a vocis sono exclamat, non a verbis. ℐ ABI, ABI, AESCHINE: IAM SATIS DIU DEDISTI VERBA: Usque dum intelligeremus.

V. 12. SAT ADHUC TUA NOS FRUSTRATA EST FIDES: Usque dum deciperemur.

V. 13. HEM, QUID ISTUC OBSECRO INQUAM EST?: HEM interiectio est novas res et inopinatas audientis. ℐ VALEAS: HABEAS ILLAM: Quasi recedat et longe absit, ut in Andria: *Valeant qui inter nos dissidium quaerunt.*

V. 10. *alibi*] *in Andria* Act. I. sc. 1. v. 43.
V. 24. *alibi*] *in Andria* Act. IV. sc. 2. v. 13.

Ne quid de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésse hanc? quod minumést opus
Úsquam ecferri ac mitto: fieri pótis est, ut ne qua éxeat.
Ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt veri símilia.
Égomet rapui: ipse égomet solvi argéntum: ad me abducta ést domum:
Haéc adeo mea cúlpa fateor fíeri: non me hanc rém patri,
Útut erat gesta, índicasse? exórassem ut eam dúcerem.
Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine, expergíscere.

V. 15. GARRULAE: Utpote anui. ¶ AC FIERET PALAM: Demeae scilicet, cui minime opus fuit.

V. 16. NUNC QUID FACIAM: Figura διαπόρησις.

V. 17. UT NE QUA EXEAT: Erumpat, ut:

Quum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles.

V. 18. IPSUM ID METUO UT CREDANT: IPSUM, quod fratri rapui. Et UT pro *ne non* posuit. ¶ TOT CONCURRUNT VERI SIMILIA: Ut mea esse credatur.

V. 19. AD ME ABDUCTA EST DOMUM: Proprie non dixit *adducta*, sed ABDUCTA. Abducitur enim alienum, ut in Heautontimorumeno: *Abducimus tuam Bacchidem.* AD ME DOMUM autem moraliter dixit pro *ad domum meam.* An ideo AD ME, quia et illic luctatus leno est in retinenda contra Aeschinum puella?

V. 21. UTUT ERAT GESTA, INDICASSE: Id est, sive bene sive male gesta erat: UT enim certam qualitatem significat, UTUT incertam, quasi dicat: Quoquo modo, male, bene. ¶ EXORASSEM UT EAM DUCEREM: Sic enim promiserat se Sostratae facturum.

V. 22. NUNC PORRO, AESCHINE, EXPERGISCERE: Sic et alibi: *Enimvero Dave, nihil loci est segnitiae neque socordiae.* Legitur et IAM, quod est correptivum interdum.

V. 4. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. II. v. 496.
V. 11. *in Heautontimorumeno* Act. II. sc. 3. v. 70.
V. 22. *alibi*] *in Andria* Act. I. sc. 3. v. 1.

Núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me: accedam ád fores.
Périi, horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió miser.
Heúsheus: Aeschinús ego sum: aperite áliquis actutum óstium.
Pródit nescio quís: concedam huc.

V. 22. NUNC HOC PRIMUM: PRIMUM ab eo, quod rogandus est pater. ¶ ACCEDAM AD FORES: Sostratae scilicet.
V. 23. HORRESCO SEMPER: Satis amatorie. Nam nimius semper est calor et frigidus: recedit a corpore, ut: *Totus, Parmeno, tremo horreoque, postquam aspexi hanc.*
V. 25. APERITE ALIQUIS ACTUTUM OSTIUM: Vim pluralem habet ALIQUIS, quamvis singulariter dicatur. Non est enim ALIQUIS, nisi de multis. Recte ergo APERITE ALIQUIS et nove. Nam veteribus non placet illud, ubi duae distinctiones sunt, unde APERITE est una, altera ALIQUIS ACTUTUM OSTIUM, ut assumatur rursus, *aperiat.* Proprie enim veteres et *quis* et *aliquis* et *quisquam* non observabant, quo genere aut quo numero declinarent. Est ergo figura ἀρχαϊσμός.

V. 4. *in Eunucho* Act. I. sc. 2. v. 3 sq.

ACTUS QUARTI SCAENA QUINTA.

MICIO. AESCHINUS.

Íta, uti dixi, Sóstrata,
Fácite: ego Aeschinúm conveniam, ut, quó modo acta haec súnt, sciat.
Sét quis ostium hóc pultavit? AES. Páter hercle est: perii. MIC. Aéschine.
AES. Quid huic híc negotist? MIC. Túne has pepulistí fores?
Tacet. Cúr non ludo hunc áliquantisper? Mélius est:
Quandó quidem hoc numquam mi ípse voluit crédere.

V. 1. *dixti.*
V. 2. *Fácito.*

V. 1. ITA, UT DIXI, SOSTRATA, FACITE: Hinc apparet Micionem iam multa dixisse.

V. 2. FACITE: Iubet ut vel securae sint vel adornent nuptias. ℐ EGO AESCHINUM CONVENIAM: Mire occursurus Aeschino Aeschinum quaerit.

V. 3. PATER HERCLE EST: Quid est hoc, quod Micio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autem poeta tantundem pudorem posse aut amplius, quam timorem.

V. 4. QUID HUIC HIC NEGOTI EST?: Alius timor, quod hinc egreditur pater. ℐ TUNE HAS PEPULISTI FORES?: Sic coepit interrogare, ut negationi locum praebeat. Et nota PEPULISTI elatum verbum et tragico cothurno magis, quam loquelae comicae accommodatum.

V. 5. TACET: Hoc apud se loquitur Micio. ℐ MELIUS EST: Et non *ludere bonum est*, sed MELIUS. Et hoc meliore affectu dixit, quam si diceret: *Dignus est.*

V. 6. HOC MIHI NUMQUAM VOLUIT CREDERE: Contra illud, quod ait:

Denique alii clanculum
Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium.

V. 18. *quod ait*] *supra* Act. I. sc. 1. v. 27 sq.

…on Teuber (1881) s.22 solus intulit

Nil míhi respondes? AES. Nón equidem istas, quód sciam.
MIC. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.
Erúbuit: salva rés est. AES. Dic sodés, pater,
Tibi véro quid istic ést rei? MIC. Nil míhi quidem:
Amícus quidam me á foro abduxít modo
Huc ádvocatum síbi. AES. Quid? MIC. Ego dicám tibi:
Habitánt hic quaedam múlieres paupérculae:

V. 10. *Tibi véro quid istic reí fuit? M. nil míhi quidem.*
V. 13. 14. *Habitánt hic quaedam múlieres; paupérculae,*
Ut opíner has non nósse te: et certó scio.

CREDERE autem magno affectu dixit. Non enim confiteretur, ut patri, sed crederet aut parenti aut sodali suo.

V. 7. NON EQUIDEM ISTAS: Deest *pulsavi.* ¶ QUOD SCIAM: Quantum scio.

V. 8. ITAN? NAM MIRABAR QUID HIC NEGOTI ESSET TIBI: Accepit negationem Micio, ut ludere Aeschinum possit.

V. 9. ERUBUIT: SALVA RES EST: Nimis paterna sententia et e contrario Simo in Andria: *Vide num eius color pudoris signum usquam indicat.* Et quanti affectus est, non dixisse *erubuit, salvus est*, sed, SALVA RES EST. Nonne videtur tibi res eius omnis in Aeschino constituta? Eodem animo et supra dixit: *In eo me oblecto, solum id est carum mihi.* Non enim solum intulit quod exspectabatur, sed absolute, quasi ex omnibus solum id est, inquit.

V. 10. NIHIL MIHI QUIDEM: MIHI, id est, meae propriae rei. Et callida negatione coepit, ut et illi adimat confitendi locum ac fiduciam, simulque fiat ei desperatio ducendae eius, cuius mentio tam contemptim ab ipso tractetur.

V. 11. AMICUS QUIDAM ME A FORO: Hinc incipit mendacium mixtum vero. Nam AMICUS QUIDAM ME A FORO HUC verum est: ADVOCATUM falsum. Sed HUC et QUIDAM modo ἔμφασιν habent levis negotii et in quo nec magnae personae nec res difficilis operae aut longae occupationis habentur. Et ADVOCATUM dicendo alienum negotium demonstravit. Nam et SIBI non vacat. Si enim *mulieribus* addidisset, potuit aliud sperari.

V. 12. QUID?: Deest, *ait*, ut sit: *Quid ait?* ¶ EGO TIBI DICAM: Senile est. Nam id iam dicendum fuit. Et hoc ἔμφασιν habet vilis rei, quae vel facile dici possit vel non celanda sit.

V. 13. MULIERES PAUPERCULAE: Non potuit magis celare dignitatem formae et aetatis puellae, quae amatur ab Aeschino, quam

V. 8. *in Andria* Act. V. sc. 3. v. 7.
V. 11. *supra dixit*] Act. I. sc. 1. v. 24.

Ut opínor has non nósse te: et certó scio.
Neque ením diu huc commigrárunt. AES. Quid tum
póstea?
MIC. Virgo ést cum matre. AES. Pérge. MIC. Haec virgo
orbást patre.
Hic méus amicus ílli genere est próxumus:
Huic léges cogunt núbere hanc. AES. Perií. MIC. Quid est?
AES. Nil: récte: perge. MIC. Is vénit, ut secum ávehat:

---

ut eam primo eodem nomine cum matre nominaret, deinde communiter diceret de ambabus universa, quibus contemni debeant. ¶ MULIERES PAUPERCULAE: PAUPERCULAE addidit, ut magis desperet Aeschinus impetrari posse has nuptias a patre. Et item QUAEDAM, ut ignobiles demonstrarentur. Et totum hoc cum abiectione pronuntiandum est. ¶ Et QUAEDAM et PAUPERCULAE dicendo adimit omnem spem nuptiarum. Nam QUAEDAM ignobilem indicat, *pauper* indotatam. Quid ergo remanet quod speret Aeschinus? ¶ PAUPERCULAE: Nec pauperes saltem.

V. 14. ET CERTO SCIO: Ἐπανόρθωσις. Parum dixi, inquit. ¶ OPINOR: Vel adeo obscurae sunt et nullius pretii. ¶ UT OPINOR HAS NON NOSSE TE: Potuit recte dicere et hoc: *Ut opinor, has non nosti*, sed illud vetustius: UT OPINOR HAS NON NOSSE TE. Aut abundat UT aut deest *scilicet*. Magnum autem crimen est in forma vicinae puellae incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse, de quo dixerit, *quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit aliquid?* subdidit causam, ne dignitatis pudorisque esset, quod eam incognitam Aeschino esse dixisset. Neque enim huc diu, inquit, commigraverunt. Et UT OPINOR mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nondum ille confessus est.

V. 15. QUID TUM POSTEA?: Gratissime proditur Aeschinus amator, cum sedulo dissimulet.

V. 16. VIRGO CUM MATRE EST: Vult Micio sic audire Aeschinum tamquam alienissimum, et ideo velut inscio facti diligentius narrat. Virginem autem ἀρχαϊσμῷ pro muliere dixit.

V. 19. PERGE: Vide instantius interrogantem quam extraneum decuit.

*V. 17. HIC MEUS AMICUS: Qui me advocatum abduxit de foro.

*V. 18. HUIC LEGES COGUNT NUBERE: Non *permittunt* dixit nec *iubent*, sed COGUNT ad perturbandum Aeschinum et recte. Alia enim sinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne esset quo

V. 17. *quam hic*] cf. Act. I. sc. 2. v. 69 sq.

beginnt c. neues Schol. Teuber (p. 1881) p. 14 will es mit St. totum anfangen lassen.

[ber (1881) p. 22 amatorem 22)

Nam habitát Mileti. AES. Hem! vírginem ut secum ávehat?
MIC. Sic ést. AES. Miletum usque óbsecro? MIC. Ita. AES. Animó malest.
Quid ipsaé? quid aiunt? MIC. Quíd illas censes? Níhil enim.
Comménta mater ést esse ex alió viro
Nescío quo puerum nátum: neque eum nóminat:
Priórem esse illum, nón oportere huíc dari.
AES. Eho, nónne haec iusta tíbi videntur póstea?

---

resisteretur illi, vult ut mulieres a lege cogantur. ❡ PERII: Hoc audit Micio, sed dissimulat.

*V. 19. NIHIL: RECTE: Id est, recte quod perii, et nihil magis comicum. Et vide trisyllabum artificiose esse subiectum, ut qui, PERII dixit, vix hoc locutus fuisse videatur. ❡ VENIT [ILL]IS UT SECUM AVEHAT: Aliud peius in amatam, ut nec Athenis saltem alteri nuberet.

V. 20. NAM HABITAT MILETI: *Πιθανῶς* MILETI, et est adverbium locale. ❡ HEM, VIRGINEM UT SECUM AVEHAT: Hic acrius commoveri proditur adolescens, ut affectu fateatur, quod verbis negat.

V. 21. SIC EST. MILETUM USQUE OBSECRO? ITA. ANIMO MALE EST: Ille oblitus sui sic indignatur, ut in re propria: hic rursus callide vultu utitur tamquam aliena narrantis. ❡ MILETUM USQUE OBSECRO: Bene USQUE. Nam *Miletos* colonia est Atheniensium in Ponto. ❡ ANIMO MALE EST: *Animo male fieri* dicitur, quom ictu alicuius macroris perculsus animus non sustinet corpus, sequiturque ruina membrorum.

V. 22. QUID IPSAE, QUID AIUNT?: Non statim credit Aeschinus pudicam matrem familias statim consentire in nuptias novas viri ignoti. ❡ QUID ILLAS CENSES: *Posse dicere* subaudiendum. ❡ NIHIL ENIM: *Dicunt* subaudiendum. Et sic intelligendum NIHIL non quod taceant, sed quod nihil confirmationis habeat id, quod dicunt.

V. 23. COMMÉNTA MATER EST: Nunc dicit, quid dicat. Etiam COMMENTA dixit, id est, fallaciam confinxisse, veri simile comminisci. ❡ EX ALIO VIRO: Iam de proximo tangit Aeschinum.

V. 25. PRIOREM ESSE ILLUM: Mire tractat etiam partes Aeschini.

V. 26. NONNE HAEC IUSTA TIBI VIDENTUR POSTEA?: Scilicet illa, quae amicus tuus dixerat prius, quam haec audires. ❡ IUSTA TIBI: IUSTA, quae postea audisti, quam illa, quae pro

MIC. Non. AES. Óbsecro non? an íllam hinc abducét, pater?
MIC. Quid illám ni abducat? AES. Fáctum a vobis dúriter
Inmísericorditérque atque etiam, si ést, pater,
Dicendúm magis apérte, inliberáliter.
MIC. Quam ob rém? AES. Rogas me? quíd illi tandem créditis
Fore ánimi misero, qui ílla consuevít prior?

V. 32. *Fore ánimi misero, quí cum ea consuevít prior?*

Lemnio dicebas prius: aut si hoc non est, quaere quid sit POSTEA. Videtur enim POSTEA sic abundare, quo modo interdum *hodie* de stomacho adiicitur loquentis, ut Virgilius dicit:

Numquam omnes hodie moriemur inulti.

V. 27. NON: Vultuose pronuntiandum est NON. ¶ AN ILLAM HINC ABDUCET: HINC tamquam singultus ploraturi est. Nam sic est pronuntiandum. ¶ PATER: Quasi hoc ad supplicandum dicatur.

V. 28. FACTUM A VOBIS DURITER: Non *dure* et *crudeliter*, sed quasi dura mente, id est, inflexibili, et quod Graeci dicunt *ἀτενές*.

V. 29. IMMISERICORDITERQUE: Nota octo syllabarum adverbium atque insuper compositum et cum coniunctione prolatum.

V. 30. ILLIBERALITER: *Αὔξησις.* Nam multa duriter, etiam si opus sit, immisericorditer quoque et facienda sunt et patienda, si ita ratio et causa cogat, et non sit illiberale, id est, non malum atque inhonestum.

*V. 29. SI EST, PATER, DICENDUM MAGIS APERTE: Id est, apertius, quia iam apertum fuerat, duriter et immisericorditer. Et bene praefatus est, ne contumax adversus patrem videretur.

*V. 30. ILLIBERALITER: Iniuste, inclementer, non bene, quia *liberalis* bonus dicitur.

V. 31. QUAM OB REM?: Delectari magis cupiens Micio Aeschinum vult protrahere ad defensionem sui.

V. 32. FORE ANIMI MISERO: Quid de se plus diceret, si factum fateretur? ¶ QUI ILLA CONSUEVIT: Legitur et ILLAM, et dicebant veteres: *Hanc rem consuevit* et *εὐσχημόνως*, ut Plautus:

Et clandestina, ut celetur consuetio.

V. 3. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 670.
V. 29. *Plautus Amphitr.* Act. II. sc. 2. v. 38.

Qui infélix haud scio an illam misere núnc amat,
Quom hanc síbi videbit praésens praesenti éripi,
Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.
MIC. Qua rátione istuc? quís despondit? quís dedit?
Cui, quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
Cur dúxit alienam? AES. Án sedere opórtuit

V. 34. *praésens praesentem éripi.*

Et affectu maiore non amorem allegavit, sed quod est commune cum bonis et multo iustius, consuetudinem.

V. 33. QUI INFELIX: Non QUI, sed QUI INFELIX, et non AMAT, sed MISERE AMAT dixit, et ita affectu proditur, qui ut alienus vult loqui.

V. 34. PRAESENS PRAESENTI ERIPI: Adiuvant significationem haec ex abundanti addita, ut:

Illum absens absentem auditque videtque.

Et:

Fratrem ne desere frater.

Sic Caecilius in Eratosthene: *Haec caterva plena gladiatoria, quum suum sibi alius sauciat: socius socium.* Et totus hic locus translatus est a Virgilio in IV Aeneidis:

Quis tibi nunc Dido cernenti talia sensus,
Quosve dabas gemitus, quum littora fervere late
Prospiceres arce ex summa, totumque videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor?

V. 36. ISTUC?: Deest, *dicis.* ¶ QUIS DESPONDIT: Latenter obiurgat Aeschinum rem sine patre gessisse. Et dicitur figura ἐπιτροχασμός. ¶ QUIS DESPONDIT?: Quia non interfuit pater. ¶ QUIS DEDIT?: Quia rapuit ante quam peteret.

V. 37. QUANDO NUPSIT?: Quia nuptiae non factae sunt. Et NUPSIT moleste additum, quasi aliena sit, quae non legibus ducta sit. ¶ AUCTOR HIS REBUS QUIS EST: Dativo casu: non *harum rerum.* Et Salustius: *Qui tunc Romanis imperator erat.* ¶ AUCTOR HIS REBUS QUIS EST?: Iterum obiurgat, quia non interfuit pater. Et agit sic dolens, velut sibi minus amoris praebitum fuerit, Micio, ut se his, quantum amor patiatur, videatur ulcisci, quodque sibi negotium non confiteatur Aeschinus.

V. 38. AN SEDERE OPORTUIT: SEDERE proprie ignavae cessationis est, ut:

Sedeant spectentque Latini.

V. 7. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 83.
V. 9. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. X. v. 600.
V. 11. *a Virgilio in* IV *Aeneidis*] v. 408.
V. 23. *Salustius bell. Iugurth.* c. 7.
V. 29. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 15.

Domi vírginem tam grándem, dum cognátus huc
Illínc veniret, éxspectantem? haec, mí pater,
Te dícere aequom fúit et id defféndere.
MIC. Ridículum: advorsumne íllum caussam dícerem,
Cui véneram advocátus? set quid ista, Aéschine,
Nostra? aút quid nobis cum íllis? Abeamús. Quid est?
Quíd lacrumas? AES. Pater, óbsecro, ausculta. MIC.
Aéschine, audivi ómnia,

V. 39. *dum cognátus hinc.*
V. 42. *M. Ridículum: aduorsusne íllum causam dícerem.*

Et: *Quid sedes, Verres? quid spectas?* ¶ CUR DUXIT ALIENAM: Utrum filiam? quae possit aliena esse? Nam omnes alienas filias ducunt.

V. 39. TAM GRANDEM: GRANDEM ad aetatem veteres rettulerunt, non ad corpus. Et in parte aetatis dicitur *grandis*, non in tota vita, nisi si addatur *natu*, ut: *Grandis natu parens adductus ad supplicium.* Et *grandis infans* et *grandis puer* et *grandis ephebus* et *grandis virgo* recte dicitur. Et unde scit Aeschinus? an grandem hic fingit ignotam? an quia dixit pater: *Commenta mater est esse ex alio viro nescio quo puerum natum.* Ergo et illa grandis, et serus Milesius, qui tunc virginem petit, quum iam alteri data sit vel nupta sit alteri. ¶ DUM COGNATUS HINC ILLINC VENIRET: Proverbialiter HINC ILLINC.

V. 41. ET ID DEFENDERE: Non potuit magis amatorie et magis pueriliter loqui, quam ut non contentus, quod ait: HAEC DICERE TE AEQUUM FUIT, etiam adderet: ET ID DEFENDERE. Patet autem qualis affectus est, quum etiam patri ob alienam causam blanditur, ut ipse nunc simulat.

V. 42. RIDICULE: Vocativus est casus ab eo, quod est *ridiculus.*

V. 43. QUID ISTAEC, AESCHINE, NOSTRA?: Hic iam ultima desperatio et Aeschinum in confessionem protrahet et in finem fallaciae senem deducet. Et bene quidem NOSTRA dixit. Memor est enim se respondisse Aeschino interroganti: *Tibi vero quid istic rei est? Nihil mihi quidem.* Totum autem hoc senex ad id redegit, non tam ut torqueret Aeschinum, quam ut maius faceret beneficium suum, exponendo in quod pene periculum amor eius inciderit.

V. 44. QUID EST? QUID LACRUMAS?: Quasi repente animadverterit flentem et quasi causam omnem nesciat, sic inquirit.

V. 45. AESCHINE: Modo non exhibuisset personam patris,

Et scio: nam té amo: quo magis, quaé agis, curae súnt mihi.
AES. Íta velim me prómerentem amés, dum vivas, mí pater,
Út me hoc delictum ádmisisse in me, íd mihi vehementér dolet,
Ét me tui pudét. MIC. Credo hercle. Nam íngenium noví tuum
Líberale: sét vereor ne indíligens nimiúm sies.
Ín qua civitáte tandem te árbitrare vívere?

---

nisi pietate victus pati filium nollet confessione torqueri. Virgilius:

> *Nec plura querentem*
> *Passa Venus, medio sic interfata dolore est.*

Bene ergo intelligunt, qui sic accipiunt, perrecturum adhuc fuisse Micionem, nisi victus affectu fallaciam proiecisset.

V. 46. NAM TE AMO: Bene addidit: NAM TE AMO ET CETERA. Nam et invidis et inimicis moris est scire, quid agamus.

V. 47. ITA VELIM ME PROMERENTEM: Quam pie additum est PROMERENTEM, tamquam illic sit votum Aeschini, cum possit pater etiam immeritum amare. Et animadvertendum est, UT semper sequi vel statim vel ex intervallo maxime in huius modi confirmationibus. Sic Cicero: *Ita velim mihi deos propitios, ut cum illius temporis mihi venit in mentem, et cetera.* VELIM autem pro *volo* antique dicitur.

V. 48. UT ME HOC DELICTUM ADMISISSE IN ME: ME IN ME *αὐξητικῶς* adiectum est.

V. 49. ET ME TUI PUDET: Ambiguum quidam hoc dictum putant, sed apparet adolescentem propter suum peccatum dicere, non quod quidquam turpe fecerit pater.

V. 50. NE INDILIGENS NIMIUM SIES: Non ergo ingratus, sed negligens Aeschinus: nec negligens, sed INDILIGENS, nec in *alterum*, sed in se deliquit. Mirae clementiae genus est, aut omnino ignoscere aut crimen in levius commutare. Nam tota obiurgatio ita amica est, ut non multum a blandimento discrepet, magisque proficiat apud audientem, ut vult Terentius, quam illa aspera atque praefracta.

V. 51. IN QUA CIVITATE TANDEM TE ARBITRARE VIVERE: Communem locum inducit a loco, a persona, a facto, a tempore. ¶ IN QUA CIVITATE: Aliter pronuntiandum est, id est,

V. 1. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 485.
V. 13. *Cicero in divin. in Q. Caecilium* Cap. 13. § 41.

Vírginem vitiásti? quam te nón ius fuerat tángere:
Iam íd peccatum prímum magnum, mágnum, at humanúm tamen:
Fécere alii saépe item boni: at póstquam id evenít, cedo,
Núm quid circumspéxti? aut num quid túte prospexti tibi
Quíd fieret? qua fíeret? si te ipsúm mi puduit dícere,
Quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abierúnt decem.

V. 53. *Iám peccatum prímum id magnum.*
V. 56. *si te mi ípsum puduit dícere.*

presse ac leniter, ne faciat illud Tullianum: *Pro di immortales, ubinam gentium sumus? quam rem publicam habemus? in qua urbe vivimus?* Et TANDEM pro *tamen.* ¶ IN QUA CIVITATE: Hoc est oblitus es Athenis te esse, ubi vivitur legibus? Vide omnes sententias poni accusatorias et nihil amaroris. Isti sunt orationum colores difficillimi, sed elaboravit Terentius Micionem facere leniter accusantem et inducere Demeam durissime blandientem. ¶ IN QUA CIVITATE: Quod obiurgat Micio, magni amoris est et necessaria pro persona assentatio. Non enim convenit patrem, etiam nimium diligentem filium, eius praeterire peccata.

V. 52. VIRGINEM VITIASTI: Vide et rem dici et abesse tragicam inclamationem et ostendi delictum et ad veniam festinari. Nam statim dicet: *Iam id peccatum primum est magnum, at humanum tamen.* Et tota pronuntiatio huius modi verbis summissa debetur.

V. 54. FECERE ALII ITEM SAEPE BONI: Moris est exemplo lenire, quod purgare non possis. ¶ FECERE ALII ITEM SAEPE BONI: Consolatio ab exemplo. Et BONI non quom hoc facerent, sed alias BONI. ¶ AT POSTQUAM ID EVENIT: EVENIT, inquit, non *commissum est.* Nihil ignoscentius dici potuit.

V. 55. NUM QUID CIRCUMSPEXTI: Συγκοπὴ HAAHTANACMOC * pro *circumspexisti.* Circumspicimus praesentia: prospicimus futura.

V. 56. QUA FIERET: Id est, qua ratione, quo modo fieret? et qua ratione, id est, quibus adminiculis vel per quas personas? ¶ SI TE IPSUM MIHI PUDUIT DICERE: Optime hoc additum est, quasi non debuerit Aeschinum apud Micionem pudere.

V. 57. QUA RESCISCEREM?: QUA, id est, per quos. Et

V. 1. *Tullianum*] *orat. in L. Catilinam* I. c. 4. §. 9.

ad / [illegible]

ἢ ἀρι[illegible]

In D von Beginn der neuen Schrift (Aufhören der 2 Columnen) grösste Nachlässigkeit. Zwei Stücke ausgelassen.

Pródidisti et te ét illam miseram et gnátum, quod quidem in té fuit.
Quíd credebas? Dórmienti haec tíbi confecturós deos?
Ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum?

---

ad omnia subauditur: *Num quid circumspexti?* ℐ QUA RESCISCEREM: Deest *re* vel *ratione.* ℐ MENSES ABIERUNT DECEM: Mire ABIERUNT, quasi dicat: Te cessante menses cessere, et locus est incusationis a tempore. Et abire dicitur, quod paulatim nos deserit, hoc autem ex partu intelligit.

V. 58. PRODIDISTI ET TE ET ILLAM MISERAM: Vide festivum senem, quantum se adolescenti accommodet: Non enim illum, quem causa deposcit, sed amatorium ordinem fecit prius dicendo PRODIDISTI TE, quam ILLAM, tum etiam GNATUM, ut ex animo amare videatur id, quod natum est. ℐ PRODIDISTI: Decepisti vel deseruisti, ut Virgilius:

Unius ob iram
Prodimur.

ℐ QUOD QUIDEM IN TE FUIT: Salustius: *Quod in familia nostra fuit, praestitit, ut in omnibus bellis adesset vobis.* Et Cicero: *Senator P. R., quod in vobis fuit, iacuit et pernoctavit in publico.* ℐ QUOD QUIDEM IN TE FUIT: Pro id, quod in te erat, id est, quantum in officio tuo spei et auxilii partiumque tuarum fuit, vel, quantum ad te spectabat. Et hic est illud, quod obsequentissimus pater vult, omnia per se esse correcta.

V. 59. DORMIENTI HAEC TIBI CONFECTUROS DEOS: Quam mitis, quam faceta obiurgatio! Videtur satis Micio ille esse, qui ante est descriptus? ℐ QUID CREDEBAS? DORMIENTI HAEC TIBI CONFECTUROS DEOS: Incerta distinctio. Nam et per se QUID et QUID CREDEBAS legi potest, et velut hic subaccusatur Aeschinus: DORMIENTI HAEC TIBI CONFECTUROS DEOS: *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου.* Et quae sint, quae dei cessantibus praestare non possint, sequenti versu docet, ne videatur de diis male sensisse. ℐ DORMIENTI: Multo melius, quam si diceret *cessanti.* Et non *facturos*, sed, quod plenum est, CONFECTUROS. Et mire deos ponit in eo negotio, quod ipse praestat, tamquam hic et se et deos excuset, quod non fecerint Aeschino, quae volebat, etiam dormienti.

V. 60. ET ILLAM SINE TUA OPERA IN CUBICULUM IRI DEDUCTUM DOMUM: *Ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἀδυνάτου.* ℐ IRI DEDUCTUM DOMUM: Ordo est: DEDUCTUM IRI.

V. 11. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 251.
V. 14. *Salustius Iugurtha* cap. 14.
V. 16. *Cicero Accusat.* lib. IV. c. 11. §. 25.

Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.
Bóno animo es, ducés uxorem hanc. AES. Hem. MIC.
Bóno animo es, inquám. AES. Pater,
Óbsecro, num lúdis tu nunc me? MIC. Égo te? Quam ob
rem? AES. Néscio;
Quía tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis.
MIC. Ábi domum ac deos cónprecare, ut úxorem accersás: abi.

V. 62. *Bóno animo es, ducés uxorem. AE. hem. M. bóno animo es inquám. AE. pater.*
V. 64. *Nísi tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis.*

V. 61. NOLIM CETERARUM RERUM TE SOCORDEM: Quam nihil imperiose ac pro auctoritate patria fit. NOLIM, inquit, TE SOCORDEM CETERARUM RERUM ESSE, non dixit, *ne sis socors.*

V. 62. BONO ANIMO ES: Apparet flenti haec dicta omnia esse. Et hoc decuit verecundum adolescentem et ex vi tantae orationis et metu amittendae amatae nimium puellae. Et ES modo imperativi modi est temporis praesentis. Nam esto futuri est. ¶ DUCES UXOREM: Datur in ultima obiurgatione et breviter et plena securitas. ¶ HEM: Singultientis fletu et gaudio dixit HEM.

V. 63. OBSECRO, NON LUDIS NUNC ME: Maestus amatoris animus ludentem ~~serio loqui~~ credidit: vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest et ob hanc causam dicere: ~~LUDIS TU ME NUNC~~, quod numquam eum antea luserit. ¶ EGO TE! QUAM OB REM?: Magna vis pronominum cur non ludat, quibus et accessit consideratio rei. Nam primo EGO, deinde TE, deinde causae propositio. Et recte LUDIS. Est ~~enim~~ amantis in falsum metum coniicere imminente laetitia; qualibet sententia: inimici vero in falsum gaudium quemquam impellere sub alicuius maeroris adventum. Et ideo negat se Micio in hac parte lusurum Aeschinum, qui in aliis luserit.

V. 64. QUIA TAM MISERE HOC CUPIO ESSE VERUM: Pro nimis, quia nimia miseria, ut: *Ne quid nimis.* Hoc enim putant, qui virtutes mediocritates esse dixerunt.

*V. 63. NESCIO: Ridiculose dixit NESCIO, quasi non sit ratio, qua re non credat patri, quamvis subiecerit causam.

V. 65. ABI DOMUM AC DEOS COMPRECARE: Magnus institor sui beneficii est, qui a diis petendum esse dicit, quod ipse praestabit, an ideo, quia ordinis fuerat, prius rem divinam facere, et sic uxorem accersiri? Et bene repetitum est ABI, quasi haerenti morantique, ut: *Vos istaec intro auferte: abite.*

[illegible]

zenem cr. vers logen; dicerem quae

Qualis vere [illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] in executionem

AES. Quíd? iam uxorem? MIC. Iám. AES. Iam? MIC. Iam quantúm potes. AES. Di mé, pater,
Ómnes oderínt, ni magis te, quam óculos nunc amó meos.
MIC. Quíd! quam illam? AES. Aeque. MIC. Pérbenigne. AES. quíd? ille ubi est Milésius?
MIC. Ábiit: periit: návem ascendit. Sét cur cessas? AES. Ábi, pater:
Tú potius deos cónprecare: nám tibi eos certó scio,
Quó vir melior múlto es, quam ego, obtémperaturós magis.

V. 66. *iam quantúm potest.*
V. 67. *quam óculos nunc ego amó meos.*
V. 70. *Tú deos potius cómprecare.*

V. 66. QUID? IAM UXOREM?: Accessit ad beneficium tempus, et ideo IAM quasi gestiens repetit adolescens. ¶ QUANTUM POTES: Id est cito, aut QUANTUM POTEST deest esse.

V. 68. QUID? QUAM ILLAM?: Commendat se Micio et familiariorem amatori facit, mentionem faciendo saepius [de amica in uxorem ducenda.

*V. 67. NI MAGIS TE, QUAM OCULOS NUNC AMO MEOS: Mire NUNC addidit. Et eleganter inventum est, quod in se amator multum diligat, id est, oculos, ut e contrario in Eunucho: *Adolescenti ipsi eriperem oculos*,] id est, ipsos, de quibus amat.

*V. 68. AEQUE: Sic infert hoc, quasi dubitando invenerit. ¶ PERBENIGNE: Multum putat, quia amator hoc dixit. Ergo BENIGNE large abundeque. ¶ QUID, ILLE UBI EST MILESIUS: Non amat, si statim timere desinit, unde Virgilius:

Omnia tuta timens, eadem impia fama furenti
Detulit, armari classem cursumque parari.

V. 69. ABIIT: PERIIT: NAVEM ASCENDIT: Facete ABIIT, ne diceret: Mentitus sum. Atque ita dixit, ut infantibus nutrices de terriculis dicere solent, quas quom ipsae confinxerint, abolitas volunt, postquam illos vident nimium pavere. Et mihi videtur ridens haec dixisse, ut intelligat Aeschinus Micionem ioco fuisse mentitum.

V. 71. TIBI OBTEMPERATUROS MAGIS: Mira sententia deos obsequi bonis, quasi bonis hominibus multum debeant. Et in excusationem precandi deos, vide quae facultas

V. 9. *in Eunucho* Act. III. sc. 2. v. 20.
V. 15. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 298 sq.

MIC. Égo eo intro, ut quae opus súnt, parentur: tú fac, ut dixi, sí sapis.
AES. Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse, aut hóc est filium ésse?
Si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu ést? hem.
Itaque ádeo magnam mi íniicit sua cónmoditate cúram,
Ne fórte inprudens fáciam quod nolít: sciens cavébo.
Set césso ire intro, né morae meis núptiis egomét sim?

V. 77. *Ne inprúdens faciam fórte quod nolít, sciens cavébo.*

nata sit patrem sine assentatione laudandi. Non est autem iniuriosum ad patrem referre deprecationem deorum, sed magis honorabile, Nam tale est apud Virgilium:

Tu, genitor, cape sacra manu, patriosque penates,

ut ipse patrem portet, hic deos.

V. 72. EGO EO INTRO, UT QUAE OPUS SINT, PARENTUR: TU FAC, UT DIXI, SI SAPIS: Hic versus in quibusdam non invenitur.

V. 73. QUID HOC EST NEGOTI? HOC EST PATREM ESSE: Et mirantis haec et laudantis oratio est. Et bene videtur huius modi patrem Terentius probare.

V. 74. QUI MAGIS MOREM GERERET: Qui quo modo, qua re, qua ratione. HIC NON AMANDUS: Omnia perfecit hic pater, ut et ametur et laudetur et foveatur.

V. 76. MAGNAM MIHI INIECIT SUA COMMODITATE CURAM: Mira sententia, mala nobis etiam de bonis nasci. An bonus parens magnae curae est filio?

V. 77. SCIENS CAVEBO: Facere quod nolit scilicet.

V. 78. SED CESSO IRE INTRO, NE IN MORA MEIS NUPTIIS EGOMET SIEM?: Bene hoc, utpote obiurgatus.

ACTUS QUARTI SCAENA SEXTA.

DEMEA.

Defessus sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua
Monstrátione mágnus perdat Iúppiter!
Perréptavi usque omne óppidum: ad portam, ád lacum:
Quo nón? neque illic fabrica úlla erat, nec frátrem homo
Vidísse se aiebat quísquam: nunc véro domi
Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

V. 4. *Quo nón? nec fabrica illi úlla erat: nec frátrem homo.*
V. 5. *aibat.*

V. 1. Defessus sum ambulando: Hic exemplum inducitur saevi patris ex affectu vero et ob hoc invisi omnibus. Non autem tam amare vult, quam ipse amare inducitur. Nam neque sibi neque cuiquam alii, sed filio tantum consultum cupit. De autem valde significat. ¶ Ut, Syre, te cum tua monstratione: Ut pro utinam. Et haec omnia anhelans dixit. ¶ Te cum tua: Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. ¶ Te cum tua monstratione: Ἰδιωτικῶς te cum tua monstratione.

V. 3. Perreptavi usque omne oppidum: Tardus incessus non perambulatio, sed *perreptatio* dicitur. ¶ Ad portam, ad lacum: Quo non?: Mire propinquiora omisit, utpote porticum, macellum, Cratini aedes, templum Dianae, et ultima posuit, ut quantum peragraverit, demonstraret. ¶ Ad lacum: Facete poeta memorem inducit senem, quorum minime opus fuit meminisse.

V. 4. Quo non?: Duobus dictis *quo non* addidit, quasi et ad dicendum lassus appareat.

V. 6. Certum obsidere est usque donec redierit: Proprie obsidere dixit. Convenit enim et irato et repente aggressuro. Et ab eo, quod est *obsideo*, *obsidere* facit producta media syllaba, ab eo, quod est *obsido*, *obsidere* facit eadem syllaba correpta.

ACTUS QUARTI SCAENA SEPTUMA.

MICIO. DEMEA.

MIC. Ibo, íllis dicam núllam esse in nobís moram.
DE. Set eccum ípsum: te iam dúdum quaero, Mício.
MIC. Quidnám? DE. Fero alia flágitia ad te ingéntia
Boni íllius adulescéntis. MIC. Ecce autém. DE. Nova,

V. 2. *o Mício.*

V. 1. IBO, ILLIS DICAM: In hac scaena est exemplum intempestivae obiurgationis et per hoc ridiculae. ℐ IBO, ILLIS DICAM: Moris est secum loqui vel senes vel maxume aliquid ex animo agentes. ℐ ILLIS DICAM: Sostratae et filiae.

V. 3. FERO ALIA FLAGITIA AD TE INGENTIA BONI ILLIUS ADOLESCENTIS: Magno sonitu ac ingenti ostentatione futurae accusationis exorsus est. Magna sunt enim omnia et FERO et ALIA FLAGITIA et INGENTIA et quod εἰρωνικῶς BONI ILLIUS ADOLESCENTIS dicit.

V. 4. BONI ILLIUS ADOLESCENTIS: *Εἰρωνεία*, quae semper amarius ponitur, quam criminatio manifesta. ℐ ECCE AUTEM: ECCE dicitur, cum repente triste aliquid rebus intervenit laetis aut certe quando, cum aliud agitur, aliud emergit novum, ut Virgilius:

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta,
Horresco referens, immensis orbibus angues.

Et:

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus.

Et Cicero: *Ecce autem repente ebrio Cleomene, esurientibus cunctis etc.* ℐ NOVA: Recentia an mira et magna? ut:

Pollio et ipse facit nova carmina.

ℐ NESCIUS QUI VIR SIET: *Εἰρωνεία.* Nam VIR ad laudem sumi

V. 13. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 203.
V. 16. *Et*] *Virgilius Aen.* lib. II. v. 403.
V. 19. *Cicero Accusat.* lib. V. c. 34. §. 87.
V. 20. *ut*] *Virgilius Eclog.* III. v. 86.

7 et alia flagitia non in quibus conclamatum est

Capitália. MIC. Ohe, iam. DE. Ah, néscis qui vir sít.
MIC. Scio.
DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
Agere: hóc peccatum in vírginem est civém. MIC. Scio.
DE. Oho, scís et patere? MIC. Quídni patiar? DE. Díc mihi,
Non clámas? non insánis? MIC. Non. Malím quidem.
DE. Puer nátust. MIC. Di bene vórtant. DE. Virgo níhil
habet.
MIC. Audívi. DE. Et ducenda índotatast. MIC. Scílicet.
DE. Quid núnc futurumst? MIC. Íd enim quod res ípsa fert:

---

solet, ut alibi: *Virum te iudico.* ¶ SCIO: Satis ridicule, ne, quod ille cupit, abneget Micio, vel ut consentiendo iracundiam Demeae acriorem fieri possibilem sibi mitigare queat. Nam SCIO ad negotii totius gestionem rettulit, non ad illud, quod ait: *Nescis qui vir siet.*

V. 8. EHO, SCIS ET PATERE?: Iam et illi irascitur, non Aeschino.

V. 9. NON. MALIM QUIDEM: Alii volunt Micionem dicere: MALIM QUIDEM, alii Demeam.

V. 10. PUER NATUS EST. DI BENE VORTANT: Hic bono exemplo inducitur Micio irascentem iuste Demeam leniter ferre, cui exanimato ob maerorem non convenit inclementer ire obviam, cum possit in tempore obiurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quam facete, cum ille: PUER NATUS EST, ad argumentum mali attulerit, hic ita respondit, quem ad modum solent illi, quibus puellam nasci metuentibus nuntiatur puerum natum esse. Nam in omnibus, quae cupite venerint, *Dii bene vertant*, dici solet, quia saepe homines ea optaverunt, quae aliis aliter atque exspectaverunt contigissent. Quam potestatem rerum vertentium semet in utramque partem Vertumno deo superesse veteres existimaverunt. ¶ VIRGO NIHIL HABET: Vult rem sine remedio videri, quia scit posse nuptiis finiri sollicitudinem. Et vide amaritudinem Demeae contra omnes, ut nec virgini ipsi parcat.

V. 11. AUDIVI: Ἀφελῶς et cum ἐξουθενισμῷ respondendum, quasi leve sit, quod admissum est. ¶ ET DUCENDA INDOTATA EST: Ducenda scilicet, nisi damnandus sit Aeschinus. Et hoc verbum necessitatis vim habet, ut:

Pacem Troiano ab rege petendum.

V. 12. QUID NUNC FUTURUM?: More irascentium, cum ipse sciverit quid futurum sit, Micionem interrogat et huius modi in-

V. 1. *ut alibi*] supra act. IV. sc. 2. v. 25.
V. 28. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 230.

Illínc huc transferétur virgo. DE. O Iúppiter!
Istócine pacto opórtet? MIC. Quid faciam ámplius?
DE. Quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet,
Simuláre certe est hóminis. MIC. Quin iam vírginem
Despóndi: res conpósita est: fiunt núptiae:
Dempsí metum omnem, haec mágis sunt hominis. DE. Céterum,
Placét tibi factum, Mício? MIC. Non, sí queam
Mutáre: nunc quom nón queo, aequo animó fero.
Ita vítast hominum, quási quom ludas tésseris:
Si illúd, quod maxume ópus est iactu, nón cadit:
Illúd quod cecidit fórte, id arte ut cónrigas.

V. 20. *animo aequó.*
V. 21. *Ita vítast hominum quási si ludas tésseris.*

terrogatio secundum figuram suam non habet responsionem, sed Micio sic respondit, quasi simpliciter inquirenti.

V. 13. ILLINC HUC TRANSFERETUR VIRGO: Virginem, quae etiam cum viro fuit, vocat. Virgilius:

Ah virgo infelix.

§ PROH IUPPITER, ISTOCINE PACTO FIERI OPORTET?: PROH IUPPITER tragice adiecit a Micione versus: ISTOCINE PACTO ad ipsum Micionem respiciens dixit.

V. 15. SI NON RE IPSA ISTUC TIBI DOLET: Nunc rem pro veritate posuit.

V. 16. SIMULARE CERTE EST HOMINIS: Non hoc dixit, quia hominis est mentiri, sed quia saepe iracundiae simulatio custodia disciplinae est. § IAM VIRGINEM DESPONDI: RES COMPOSITA EST: FIUNT NUPTIAE: Ne diceret: *Despondi*, *composui*, *facio*. Et despondet puellam, qui petit, spondet, a quo petitur. Recte ergo socer futurus: *Despondi*, dixit.

V. 18. HAEC MAGIS SUNT HOMINIS: Bene repetit HOMINIS. Ille enim dixerat: *Simulare certe est hominis.* § CETERUM, TIBI PLACET FACTUM, MICIO: Nihil aliud volebat Demea, nisi ut saeviret Micio. Quod impetrare non potuit etiam ab eadem sententie de pravitate et peccato Aeschini.

V. 23. ILLUD, QUOD CECIDIT FORTE, UT ARTE ID CORRIGAS: Ars adhibenda pro fortuna. Non enim si male iactus ceciderit, deserendus est ludus, et nunc FORTE pro fortuna intelligendum.

*V. 21. ITA EST VITA HOMINIS QUASI QUUM LUDAS TESSERIS: Rectum erat si diceret: Ita vita est hominum quem ad

V. 4. *Virgilius Eclog.* VI. v. 47.

co p. 333.
lext. Psallere zubaudi et restin ducere (gut).

DE. Conréctor: nempe tua árte vigintí minae
Pro psáltria periére, quae quantúm potest,
Aliquo ábiiicienda est, sí non pretio, grátiis.
MIC. Neque ést neque illam sáne studeo véndere.
DE. Quid ígitur facies? MIC. Dómi erit. DE. Pro divóm fidem!
Meretríx et mater fámilias una ín domo?
MIC. Cur nón? DE. Sanumne te crédis esse? MIC. Equidem árbitror.
DE. Ita mé di ament, ut vídeo ego tuam inéptiam:
Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites.
MIC. Cur nón? DE. Et nova nupta éadem haec discet? MIC. Scílicet.
DE. Tu intér eas restim dúctans saltabís. MIC. Probe:
DE. Probe? MIC. Ét tu nobiscum úna, si opus sit. DE. Heí mihi,
Non te haéc pudent? MIC. Iam véro omitte, Démea,

V. 28. *Quid illa ígitur facias? M. dómi erit. D. pro divóm fidem.*
V. 30. *sanumne crédis te esse?*
V. 31. *ut video túam ego inéptiam.*
V. 35. *Et túte nobiscum úna, si opus sit. D. eí mihi.*
V. 36. *o Démea.*

modum tesseris ludere aut quem ad modum ludus est tesserarum. Nota ergo genus locutionis.

*V. 22. SI ILLUD, QUOD MAXIME OPUS EST IACTU: Utrum OPUS EST IACTU an IACTU NON CADIT? Incerta distinctio est.

V. 24. CORRECTOR?: Quia dixit: ARTE UT CORRIGAS. Sed moris est iratis ab ultimo verbo contra dicentis incipere.

V. 27. NEQUE EST NEQUE ILLAM SANE STUDEO VENDERE: In scrupulo versatur Micio, in quo eligit ineptus potius videri, quam prodat Ctesiphonem patri.

V. 30. CUR NON?: Posset dicere. Non est Aeschini amica, sed *celanda* est culpa Ctesiphonis.

V. 31. ITA ME DI AMENT, UT EGO VIDEO TUAM INEPTIAM: Ordo est: ita me di ament, te facturum credo, ut habeas, quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo interiorem causam retentae in domo meretricis. Mire autem CANTITES, quasi turpius sit cantare senem cum psaltria, quam coire.

V. 33. ET NOVA NUPTA EADEM HAEC DISCET: Alius subaudiet *dicere*, sed o magna in verbis elegantia! Vide enim quam vim significet DISCET! Et ideo non *uxor*, sed NOVA NUPTA, quam ad omnia docilem esse ipsum indicat nomen.

Tuam ístanc iracúndiam: atque ita utí decet,
Hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.
Ego hós conveniam: póst huc redeo. DE. O Iúppiter,
Hancíne vitam! hoscine móres! hanc deméntiam!
Uxór sine dote véniet: intus psáltria est:
Domus súmptuosa: adeléscens luxu pérditus:
Senéx delirans: ípsa si cupiát Salus,
Serváre prorsus nón potest hanc fámiliam.

V. 37. HILARUM: Vetuste, non *hilarem.*

*V. 34. TU INTER EAS RESTIM DUCTITANS SALTABIS: Lusus est natus ab eo fune, quo introductus equus ligneus in Troiam est, cum connexis manibus fune chorum ducunt saltantes. Hoc a quibusdam dicitur, sed ego puto manu consertos choros puellorum puellarumque cantantes restim ducere existimari, et id maxime convenire ad exagitandam importunitatem senis, veluti pueros imitantis: simul etiam, quia iste connexus manuum lascivus ac petulans adimit discretionem condicionis, dignitatis, aetatis, inter meretricem, novam nuptam et senem. Et hoc quem ad modum dictum est? et quanto stomacho credas, iam ab Aeschino recessum est et transitum ad Micionis luxuriam describendam.

*V. 36. IAM VERO OMITTE, DEMEA: Mire urbanitatem expressit ultro obiurgantis, qui obiurgatus est.

*V. 37. TUAM ISTANC IRACUNDIAM: TUAM ISTANC dicendo et ridiculam et supervacuam significat. Et bene IRACUNDIAM. Nam i r a de causa est: i r a c u n d i a de vitio multum irascentis. § ATQUE UTI DECET, HILARUM ET LUBENTEM: Bene addidit LUBENTEM. Multi enim h i l a r e s se simulantes, non l u b e n t e s sunt.

V. 38. FAC TE: Non dixit: *Esto*, sed e l a b o r a, u t e s s e p o s s i s.

V. 40. HANCINE VITAM? HOSCINE MORES? HANC DEMENTIAM: Ἐλλειπτικῶς omnia, utpote stomachose secum loquens. Deest enim ESSE aut quid tale.

V. 42. DOMUS SUMPTUOSA: DOMUS, id est, h o m i n e s.

V. 43. SI IPSA CUPIAT SALUS, SERVARE PRORSUS NON POTERIT HANC FAMILIAM: Σωματοποιία. P l a u t u s:

Lubentiorem te faciam, quam Lubentia est.

Etenim ὑπερβολή est: IPSA SALUS SI CUPIAT, SERVARE PRORSUS NON POTEST HANC FAMILIAM: Hinc licet aestimare quantum et coloris et gravitatis apud T e r e n t i u m sit ad imitationem C a e c i l i a n a m. Vide quantum creverit a superioribus, ut sic finiret.

V. 28. *Plautus Asin.* Act. II. sc. 2. v. 2.

durius

quibusdam at ego [illegible]

[illegible]

2 [illegible] cessent

ACTUS QUINTI SCAENA PRIMA.

SYRUS. DEMEA.

SY. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter
Lautéque munus ádministrastí tuum.
Abi: sét postquam intus sum ómnium rerúm satur,
Prodeámbulare huc lúbitum est. DE. Illud sís vide
Exémplum disciplínae. SY. Ecce autem híc adest,
Senex nóster. Quid fit? Quíd tu es tristis? DE. Óh scelus.

V. 4. 5. *D. illuc sís vide;*
Exémplum disciplínae.

V. 1. EDEPOL, SYRISCE: Hic exemplum inducitur licentiae servorum sub miti domino. ¶ EDEPOL, SYRISCE, TE CURASTI MOLLITER: Quia detexit Ctesiphonem, iam oportet ut ebrius inducatur Syrus, per cuius fallacias tegatur adeo. Et Syriscum se dicit, non Syrum, τῷ ὑποκορίσματι. ¶ MOLLITER: Delicate.

V. 2. LAUTEQUE MUNUS ADMINISTRASTI TUUM: Ut quidquid esset bellissimum, carperes, cyathosque sorbillares. Aut MUNUS servile esse et bibere.

V. 3. ABI: Verbum vel sibi vel alteri cum laudatione blandientis. Nam sic dicunt, qui iam compotes sunt votorum omnium perfectique in rebus universis.

V. 4. PRODEAMBULARE: Nota duas praepositiones uni dictioni adiunctas, ut:

Pede prosubigit terram.

Et ἀμφιπεριχρήνην. Et opportune ad delicias exprimendas hoc verbum convenit. Nam procedere segnem *prodeambulare* significat. Nam deambulare etiam intus potuit.

V. 5. EXEMPLUM DISCIPLINAE: Quia unus ex multis reliquis, an quia senior et nuper etiam paedagogus, ut ipse ait:

Quem ego puerum tantillum in manibus gestavi meis.

V. 6. QUID FIT? QUID TU ES TRISTIS: Mire ad securitatem ebrius haec expressit. Num quid enim pertimescit interventum

V. 15. *ut*] *Virgilius Georg.* lib. III. v. 256.
V. 20. *Et*] *Iliad.* β. v. 305.
V. 20. *ut ipse ait*] supra Act. IV. sc. 2. v. 24.

SY. Ohe, iám: tu verba fúndis hic sapiéntia?
DE. Tun sí meus esses? SY. Dís quidem esses, Démea,
Ac tuám rem constabilísses. DE. Exemplum ómnibus
Curárem ut esses. SY. Quám ob rem? quid fecí? DE.
Rogas?
In ípsa turba atque ín peccato máxumo,
Quod víx sedatum sátis est, potastís, scelus,
Quasi ré bene gesta. SY. Sáne nollem huc éxitum.

V. 8. *Tu sí meus esses. SY. dís quidem esses, Démea.*
V. 9. *exemplo ómnibus.*
V. 12. *potastí, scelus.*

senis, ut solebat, Syrus, aut quidquam praecavet? Subblanditur tantum et ita rerum oblitus est, ut cum eum saevum sciat, causam tristitiae eius inquirat.

V. 7. TU VERBA FUNDES HIC SAPIENTIA?: Utrum SAPIENTIA VERBA? an TU SAPIENTIA? quia dixit supra: *Tu quantus quantus es, nihil nisi sapientia es.* ¶ FUNDES: Utrum sine ulla cessatione proferes an perdes? secundum illud: *Nam quid tu hic agas, ubi si quid boni praecipias, nemo obtemperat?*

V. 8. DIS QUIDEM ESSE, DEMEA: Ab eo, quod est *dis, ditis, dites* facit, ab eo, quod est *dives, divitis, divites.*

V. 10. QUAM OB REM? QUID FECI?: Nihil nunc in Syro nisi simplex et purum ob ebrietatem. Et vide: QUAM OB REM? QUID FECI? dicere, non esse sobrii Syri.

V. 11. IN IPSA TURBA: Non minus ridicula importunitas Demeae est, quam ebrietas Syri, qui adversum temulentum tantae gravitatis oratione personat, ut ex dicentis vultu et verbis et ex audientis habitu et stupore magnam voluptatem percipiant spectatores. Vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget.

V. 12. POTASTIS, SCELUS: Non quod plus videt senex, quam obiicitur oculis, sed oratorie POTASTIS dixit, cum unum ebrium cernat, propter illud, quod ait: *Exemplum disciplinae.* Quasi in omnibus sit, quod in uno nunc aspicitur. Virgilius:

Et crimine ab uno
Disce omnes.

V. 13. SANE NOLLEM HUC EXITUM: Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeae per fallaciam, sed tantum modo poenitere quod exierit.

V. 9. *secundum illud*] supra Act. III. sc. 3. v. 80.
V. 26. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 65.

ACTUS QUINTI SCAENA SECUNDA.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

DR. Heus, Sýre, rogat te Ctésipho ut redeás. SY. Abi.
DEM. Quid Ctésiphonem hic nárrat? SY. Nil. DEM. Eho cárnufex,
Est Ctésipho intus? SY. Nón est. DEM. Cur hic nóminat?
SY. Est álius quidam, párasitaster paúllulus:
Nostín? DEM. Iam scibo. SY. Quíd agis? quo abis? DEM. Mítte me.
SY. Noli ínquam. DEM. Non manum ábstines mastígia?
An tíbi iam mavis cérebrum dispergam híc? SY. Abit.
Edepól comissatórem haud sane cónmodum,

V. 1. HEUS, SYRE: Quam clare dicat, ostenditur ex eo, quod praemisit HEUS, ante quam loqueretur. ¶ CTESIPHO: Mire additum nomen est, cum aut sine hoc aut per pronomen intelligi possit Ctesipho. ¶ UT REDEAS: REDEAS dicendo ostendit et illum inter pocula, a quo egressus est ebrius.

V. 4. EST ALIUS QUIDAM PARASITASTER PAULULUS: Non alius parasitaster, sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. Et bene non *alter*, sed ALIUS, quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronuntiandum est, ut simul et quaerat et dicat NOSTIN? Quasi sycophanta nunc addidit NOSTIN? Nam veteratoris est etiam mentientem confidere.

V. 5. QUID AGIS? QUID ABIS?: Hoc iam ebrio convenit, non illi, quem cognovimus Syrum. Nam quod retinet senem, confessionis genus est.

V. 6. NON MANUS ABSTINES MASTIGIA?: Etiam iniecisse manum, ut teneret Demeam, ex ipsius verbis cernitur.

V. 7. AN TIBI MAVIS CEREBRUM DISPERGI HIC: Ut apparet, baculo minatur. ¶ ABIIT: Quia prohibere non potuit, demisso et desperanti vultu quid factum sit dicit et abiisse pronuntiat.

V. 8. EDEPOL COMISSATOREM HAUD SANE COMMODUM: Τῷ χλευασμῷ. Tantum inopinatus supervenit, ut omnia sic offendat,

Praesértim Ctesiphóni: quid ego núnc agam?
Nisi dum haé silescunt túrbae, interea in ángulum
Aliquo ábeam atque edormíscam hoc villi. Síc agam.

---

quem ad modum qui comissatum ingreditur: quia comissatoris est supervenire ad scortum et vociferari aliquid in iocularem strepitum. Qua re salse totum ad Demeam contulit.

V. 9. Praesertim Ctesiphoni: Bona exceptio, ut appareat omnibus incommodum, et huic et Aeschino, sed praecipue Ctesiphoni.

V. 10. Nisi dum hae silescunt turbae: Non quae iam sunt, sed quae erunt.

V. 11. Hoc villi: Ὑποκόρισμα est *vini*, ut *unus ullus*, *asinus asellus*, *vannus vallus*, *vinum villum*.

ACTUS QUINTI SCAENA TERTIA.

MICIO. DEMEA.

MIC. Paráta a nobis súnt, ut dixi, Sóstrata,
Ubi vís: quisnam a me pépulit tam gravitér fores?
DE. Hei míhi, quid faciam? quíd agam? quid clamem aút querar?

V. 1. PARATA A NOBIS SUNT ITA, UT DIXI, SOSTRATA UBI VIS: In hac scaena collatio est personarum mitis parentis ac saevi. ℊ PARATA A NOBIS SUNT: De verbis abeuntis vult ostendere poeta, quam orationem cum Sostrata habuerit ingressus Micio. Et vide quas ἐλλείψεις interposuerit. Primo PARATA A NOBIS SUNT, quae, non dixit, sed ITA UT DIXI dicendo significat se dixisse omnia. Deinde UBI VIS, fiant nuptiae vel quid tale aut omisit aut dicturus hoc ipsum audit vehementius fores esse pulsatas, et quod agebat abiecit.

V. 2. QUISNAM A ME PEPULIT?: A ME modo id est meas. ℊ TAM GRAVITER: Quia irati omnia concite faciunt, quom pulsandae fores essent exituro foras Demeae, sic eas pulsavit, ut et his ipsis irasci videretur.

V. 3. HEI MIHI, QUID FACIAM? QUID AGAM? QUID CLAMEM AUT QUERAR? O CAELUM, O TERRA, O MARIA NEPTUNI: Multum laboravit Terentius, ut ἀναλογίαν servaret in dolore Demeae, quo maior debet in Ctesiphone reprehensio esse, quam in delictis Aeschini. Et nota, quod ubi non invenit quod dignum loqueretur, ab interiectione coepit: HEI MIHI. Et adhuc quom pro rei magnitudine oratio parva esset: QUID FACIAM? inquit. In alieno indignatus est, in suo QUID FACIAM? inquit. In alieno litigavit, hic ait: QUID AGAM? In alieno clamavit et questus est, hic in suo relinquitur. Et praeter διαπόρησιν in Aeschini peccato Micionem accusavit, in Ctesiphonis elementa cum diis omnibus ac toto mundo. Mira αὔξησις, quam imitatur Virgilius in Orpheo post amissam rursus Eurydicen:

Quid faceret?

inquit. Omnia enim consumpserat primus dolor:

Quo se rapta bis coniuge ferret?

V. 25. *Virgilius Georg.* lib. IV. v. 504.

O caélum, o terra, o mária Neptuni! MIC. Hém tibi,

Nam quid praeter omnes terras atque inferos loci remanebat quod non lugeret?: *Quo fletu Manes*: per quem fletum Manes, quasi omnes primis luctibus impleverat lacrimis: *Qua numina voce moveret?* cui nec ira quidem inexperta remanserat. Et vide hic gradus doloris et iracundiae in tantum auctae, ut iam crescere non possint. Quippe in initio fabulae tantum tristis est Demea. Nam sic audit a Micione: *Quid tristis es?* et ipse: *Rogas me: ubi nobis Aeschinus siet: quid tristis sim?* Inde mox procedit in peius, adeo ut sic incipiat: *Disperii: Ctesiphonem audivi filium una fuisse in raptione cum Aeschino.* Inde postea dicit: *Ne ego homo sum infelix.* Ad postremum: HEI MIHI QUID FACIAM? QUID AGAM? Et naturali quodam modo, postquam summus furor ad extrema pervenit, repente senex mutatur et mitis est. ¶ O CAELUM, O TERRA, O MARIA NEPTUNI: Neptunus, quia medius sit inter caelum et inferos, dum utriusque regni particeps est, habetur elementorum omnium potitor. Nam ideo tridentem habet pro numero trium elementorum, ut apud Virgilium idcirco dicit:

Iam caelum terramque meo sine numine venti
Miscere.

Et apud Homerum sic idem:

Ὣς εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
Χερσὶ τρίαιναν ἑλὼν, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον.

Et hoc est, quod ait Horatius in arte poetica:

Interdum tamen et vocem comoedia tollit.

In haec enim tria rerum natura dividitur, ut Virgilius:

Principio maria ac terras caelumque profundum.

Et per hoc totum mundum accusavit. ¶ O CAELUM, O TERRA, O MARIA NEPTUNI: Utrum de eo elementa invocavit, quod diis quoque irascitur, qui in iis commorantur, ut dolentes solent, an, quia deos esse non putet, ideo haec omnia Neptuni dicit? Quasi dicturus esset *Neptunia fiant*, nisi intercederet persona Micionis, quem videns ad aliud conversus desiit diluvium et interitum rebus optare obiecto fratre, cui maxime irascitur et

V. 20. *apud Virgilium Aen.* lib. I. v. 133.
V. 24. *apud Homerum Odyss. ε.* v. 291 sq.
V. 29. *Horatius in arte poetica* v. 93.
V. 31. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 62.

Leo p. 332 (cft. Eun. V 8,42)

Preuner

Rescívit omnem rem: íd nunc clamat, scílicet:
Parátae lites: súccurrendumst. DE. Éccum adest
Commúnis conruptéla nostrum líberum.
MIC. Tandém reprime iracúndiam atque ad té redi.
DE. Représsi, redii: mítto maledicta ómnia:
Rem ipsám putemus: díctum hoc inter nós fuit:

V. 10. *díctum inter nos hóc fuit.*

propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgilium:

Omnia vel medium fiant mare.

An omnia accusat, ut indignantes solent? Ut:

Quem non incusavi amens hominumque deorumque?

Et ut:

Atque deos atque astra vocat crudelia mater.

§ HEM TIBI: Τῷ ἰδιωτισμῷ TIBI. Nulli enim TIBI Micio loquitur.

V. 5. ID NUNC CLAMAT: ID, ob id. § PARATAE LITES: Videtur et ipse pertimuisse dicendo ILICET et PARATAE LITES Sed ut rursus confirmet se ipsum, ~~quia~~ SUCCURRENDUM EST, ait.

V. 6. SUCCURRENDUM EST: Ctesiphoni scilicet.

V. 7. COMMUNIS CORRUPTELA NOSTRUM: Qui communiter ambos corruperit. § COMMUNIS CORRUPTELA NOSTRUM LIBERUM: Maior accusatio est ista quam prior, quippe cum iam modo de ambobus accusetur Micio, non de uno.

V. 8. TANDEM REPRIME IRACUNDIAM: Mire. Quia reprehendere nequit irascentem, nimietatem reprehendit irati. Et IRA de causa est, IRACUNDIA de moribus. § ATQUE AD TE REDI: Quia ira ab eo, quod est ire dicitur, quod a se eat, qui irascitur et furit. Et AD TE REDI proprie dixit. Virgilius:

Verum ubi nulla fugam reperit fallacia, victus
In sese redit.

Et Cicero: *Redit ad se atque ad mores suos.*

V. 9. REPRESSI, REDII: Non quid dicatur, sed quo gestu dicatur specta, et videbis neque repressisse adhuc iracundiam neque ad se rediisse Demeam, sed quam mira est atque perspicua moralitas, in huius modi rebus apparet.

V. 10. REM IPSAM PUTEMUS: Videtur paulo citius destomachatus, quam res etiam incerta exposcebat. Sed et hoc morale.

V. 2. *apud Virgilium Eclog.* VIII. v. 58.
V. 4. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. II. v. 745.
V. 6. *ut*] *Virgilius Eclog.* V. v. 23.
V. 22. *Virgilius Georg.* lib. IV. v. 443.
V. 25. *Cicero divin. in Q. Caecilium* cap. 17. §. 57.

Ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum,
Neve égo tuum: respónde. MIC. Factumst, nón nego.
DE. Cur núnc aput te pótat? cur recipís meum?
Cur émis amicam, Mício? num quí minus
Mihi idém ius aequomst ésse, quod mecúmst tibi?
Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.
MIC. Non aéquom dicis. DE. Nón? MIC. Nam vetus verbum hóc quidemst,

---

Nam iuste irati omissa saevitia ad ratiocinationes saepe festinant. Et praeterea illud accedit, quod non invenit quod iam condigne dicat, simul etiam quia increpitus est a fratre, quod apud se iam non sit per iracundiam vehementem. ¶ REM IPSAM PUTEMUS: Tractemus, purgemus. Nam et hinc *putamina* purgamenta dicta sunt, ut Plautus in Captivis ait:

Nucleum amisi, retinui pignori putamina.

Et Virgilius: *Multa putans,* inquit. *Putare* proprie est falsa et infructifera a veris et utilibus resecare, unde arborum purgatores *putatores* dicuntur. Et REM causam ipsam litis ostendit, ut: *Mitte ista atque ad rem redi.*

V. 11. NE TU CURARES MEUM: Nam ambos curare prope modum reposcere illum est, quem dedisti.

V. 12. FACTUM EST: Apparet Micionem invitum quidem fateri, sed facete contemnere obiecta.

V. 14. CUR EMIS AMICAM, MICIO?: Inclamatio ista nominis magnam invidiam significat, ut: *Regnumne, Aeschine, hic possides?* Et:

Pacem te poscimus omnes,
Turne.

¶ NUM QUI MINUS MIHI IDEM IUS AEQUUM EST ESSE: Aut NUM aut QUI abundat. Et est ordo: Qui minus aequum est esse idem ius mihi etc. QUI ergo qua re vel cur significat.

V. 17. NON? NAM VETUS HOC QUIDEM VERBUM EST: Confidenter NON repetivit, non habens rationem, quam subiiceret, nisi illi proverbium venisset in mentem. Nam quia se videt in malam causam incidisse, totum verniliter et facete agit, et subiicit aequitatem, ubi iusto se tueri non potest. Quod tamen a Demea statim convincitur dicendo: *Nunc demum isthaec oratio nata,* ut ostendat illum perturbatum contraria protulisse dictis suis superioribus.

V. 6. *Plautus in Captivis* Act. III. sc. 4. v. 122.
V. 8. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 332.
V. 18. *Et] Virgilius Aen.* lib. XI. v. 362.

Conmúnia esse amícorum inter se ómnia.
DE. Facéte: nunc demum ístaec nata orátiost.
MIC. Auscúlta paucis, nísi molestum est, Démea.
Princípio, si id te mórdet, sumptum fílii
Quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:
Tu illós duo olim pró re tollebás tua,
Quod sátis putabas túa bona ambobús fore,
Et mé tum uxorem crédidisti scílicet
Ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine:
Consérva, quaere, párce: fac quam plúrumum
Illís relinquas: glóriam tu istam óbtine.
Mea quaé praeter spem evénere, utantúr sine:
De súmma nil decédet: quod hinc accésserit,
Id dé lucro putáto esse omne. Haec sí voles
In ánimo vere cógitare, Démea,
Et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.

V. 28. *Illís relinquas, glóriamque istánc tibi.*

V. 18. COMMUNIA ESSE AMICORUM INTER SE OMNIA: Inter Pythagoreos ortum dicitur.

V. 19. FACETE! NUNC DEMUM ISTAEC NATA ORATIO EST: Alii totum iungunt, alii separant. Et bene NATA EST. Nam sic dicimus de rebus repentinis, ut supra: *E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera.*

V. 20. AUSCULTA PAUCIS, NISI MOLESTUM EST, DEMEA: In duas partes dividitur tota persuasio, nihil passurum Demeam damni, nihil corruptelae.

V. 25. ET ME TUM UXOREM CREDIDISTI DUCTURUM SCILICET: *Ἐπαγωγή.*

V. 27. CONSERVA, QUAERE, PARCE, FAC QUAM PLURIMUM ILLIS RELINQUAS: Hoc sic pronuntiandum, ut appareat hanc ipsam voluptatem displicere Micioni. ∮ CONSERVA: Parta. ∮ QUAERE: Nova. ∮ PARCE: Omnibus.

*V. 21. PRINCIPIO SI ID MORDET TE, SUMPTUM FILII QUEM FACIUNT: Figurativa locutio est, ut: *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit.*

*V. 22. QUAESO: Modo obiurgatorium est QUAESO.

*V. 23. PRO RE TUA: Pro patrimonii tui qualitate.

V. 29. UTANTUR SINE: Aut deest *his*, ut sit, *his utantur*, aut MEA UTANTUR antique locutus est.

V. 30. DE SUMMA NIHIL DECEDET: Rei tuae scilicet.

V. 17. *ut*] *in Eunucho* Act. IV. sc. 3. v. 11.

DE. Mittó rem: consuetúdinem ipsorúm. MIC. Mane,
Scio: ístuc ibam: múlta in homine, Démea,
Signa ínsunt, ex quibus cóniectura fácile fit,
Duo quóm idem faciunt, saépe ut possis dicere:
Hoc lícet inpune fácere huic, illi nón licet:
Non quó dissimilis rés sit, set quo is quí facit.
Quae ego illís inesse vídeo, ut confidám fore,
Ita ut vólumus: video sápere, intellegere, ín loco

V. 36. *Signa ínsunt, quibus ex cóniectura fácile fit.*
V. 40. *Quae ego in íllis esse vídeo, ut confidám fóre.*
V. 41. *video eos sápere.*

V. 34. MITTO REM: Pecuniam. Et est haec exclamatio moralis nimis adversum tardos ac non intelligentes homines.

*V. 33. DEMPSERIS: Pro demes.

*V. 34. CONSUETUDINEM IPSORUM: *Loquor* aut quid tale subaudiendum. ℐ MITTO REM: CONSUETUDINEM IPSORUM: Vel ab utilitate ad honestatem transit, vel a rebus ad illos ipsos, de quibus agitur. Cavetur enim ne aut rem perdant aut ipsi pereant. ℐ MANE, SCIO: ISTUC IBAM: Moralis et faceta correptio continens in se latenter blandimentum, quo leniatur auditor.

V. 35. MULTA IN HOMINE, DEMEA, SIGNA INSUNT: Obscurissimus sensus et re et verbis.

V. 37. DUO QUOM IDEM FACIUNT: Obscure locutus est, quom hic sit sensus: Duo idem faciunt, quod uni licet facere, alteri non licet. ℐ SAEPE, UT POSSIS DICERE: Melius est SAEPE ad superiora coniungere. Nam possunt duo idem facere et casu, non ut similitudinem facere videantur. Tunc ergo erit signum: SAEPE IDEM FACIUNT. DICERE autem posuit pro intelligere et scire, ab eo, quod praecedit, id quod sequitur, ut: *Feneratum istuc beneficium pulcre tibi dices.* Et: *Memorem me dices esse et gratum.*

V. 39. NON QUOD DISSIMILIS RES SIT: An quia huic licet?

V. 40. QUAE EGO IN ILLIS ESSE VIDEO: Ordo et sensus hic est: Multa in homine, Demea, signa insunt, ex quibus coniectura facile fit: quae ego illis inesse video, ut confidam ita fore, ut volumus.

*V. 37. DUO QUOM IDEM FACIUNT: Nam ambo et sapiunt et intelligunt et loco verentur. Non ingenii vitium, sed aetatis est.

V. 41. INTELLIGERE, IN LOCO VERERI: Non IN LOCO INTELLIGERE, sed IN LOCO VERERI.

V. 19. *ut*] *Phorm.* Act. II. sc. 3. v. 8.
V. 20. *Et*] *supra* Act. II. sc. 2. v. 43.

Eine ganze Columne in D übersprungen, später nachgeholt.

a

respondet

Lacunt

Veréri, inter se amáre: scire est líberum
Ingénium atque animum: quó vis illos tú die
Redúcas. At enim métuas, ne ab re sínt tamen
Omíssiores paúllo. O noster Démea,
Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius:
Solum únum hoc vitium senéctus adfert hóminibus,
Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
Quod illós sat aetas ácuet. DE. Ne nimiúm modo
Bonaé tuae istac nós rationes, Mício,
Et túus iste animus aéquos subvortát. MIC. Tace,

V. 42. INTER SE AMARE: Cito dixit INTER SE, quod est, cum alter alterum invicem amat.

V. 44. AT ENIM METUAS: Ἀντίθεσις ad priorem tractatum pertinens, qui est habitus de consuetudine rei familiaris. ¶ NE AB RE TAMEN SINT OMISSIORES PAULO: Quia amant, potant, olent unguenta. ¶ AT ENIM METUAS, NE AB RE SINT TAMEN OMISSIORES PAULO: Oratorie PAULO. Nam non paulo omissiores fore Demea, sed plurimum credit et metuit. Et AB RE a patrimonio.

V. 45. OMISSIORES: Ἀνιέμενοι, ἀνετώτεροι, negligentiores. Sic in Heautontimorumeno: *Ubi te vidi animo esse omisso.* ¶ O NOSTER DEMEA: Blanda et cum quodam complexu eius, qui reprehenditur, incusatio et de more sublata. Et sic hoc dixit, tamquam dicturus esset: Multa te latent, simplex homo es. Nam huius modi sententia latenter quandam dicentis auctoritatem fiduciamque designat.

V. 46. AD ALIA OMNIA AETATE SAPIMUS RECTIUS: Praeterquam ad avaritiam. Et per hoc, quod optas liberis, vitium senectutis est.

V. 48. ATTENTIORES SUMUS AD REM OMNES: Proprie ATTENTIORES reddit omissioribus. Supra enim dixerat: *Ne ab re tamen sint omissiores paulo.* ¶ QUAM SAT EST: Quasi dicat: Attentos nos esse non statim crimen est.

V. 49. QUOD ILLOS SAT AETAS ACUET: Μεταφορικῶς. ¶ NE NIMIUM MODO BONAE TUAE ISTAE NOS RATIONES, MICIO, Et TUUS ISTE ANIMUS AEQUUS SUBVORTIT: Si NE valde, SUBVORTIT infra legendum est. Si NE pro non coniunctio est, SUBVERTAT legendum est, ita ut subaudiamus *timeo* vel aliquid tale. Et TUAE et ISTAE quod ait, significationem habent nullius modi rationem et ineptam. Nam apparet non eas probari ab eo, qui sic loquitur, ut supra: *Iam vero omitte, Demea, tuam istanc iracundiam.*

V. 51. TACE, NON FIET; TACE nunc pro εὐφημισμῷ posi-

V. 11. *in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 2. v. 9.

Non fíet: mitte iam ístaec: da te hodié mihi:
Expórge frontem. DE. Scílicet, ita témpus fert,
Faciúndumst: ceterúm rus cras cum fílio
Cum prímo lucu ibo hinc. MIC. De nocte cénseo.
Hodié modo hilarum fác te. DE. Et istam psáltriam

V. 55. *Cum prímo luci. M. immó de nocte cénseo.*
V. 56. *Hodié modo hilarum té face. D. et istam psáltriam.*

tum est, quasi diceret: Non subvertet, ne dixeris, quod mali ominis verbum est.

V. 52. DA TE HODIE MIHI: Accommoda te ipsum voluntati meae. Nam in animum transtulit, quod est corporis, ut in Eunucho: *Mihi sese dare, sermonem quaerere.* Cicero: *Cerviculam iactaturum et populo se ac coronae daturum.* ℐ DA TE HODIE MIHI: Si non vis, inquit, propter te, vel propter me mitis esto.

V. 53. EXPORGE FRONTEM: Quia contrahi inverso verbo dicitur. Et verbo isto ostenditur, quanto conatu opus sit ad explicandam tantam contractionem senectutis et severitatis. ℐ SCILICET, ITA FERT TEMPUS, FACIUNDUM EST: Vide si non hoc sit quod Graeci * MIPCOκαλημεϱον dicunt. Nam sic et ITA TEMPUS FERT et FACIUNDUM dicendo ostendit se magis cogi necessitatibus, ut paulo sit tranquillior. Et cum tanta difficultate promittit, tamquam mala subiturus sit. Atque adeo maiorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse, ut sit laetior, et hoc, quia tempus fert. ℐ CETERUM RUS CRAS CUM FILIO CUM PRIMO LUCU IBO HINC: Hoc ideo facit, quasi gaudere interim non possit, nisi se vicinae saevitiae proximitate soletur.

V. 54. FACIUNDUM EST: Satis mire, tamquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis senex * ξMICOKAλHMEPOC.

V. 55. IBO HINC: Tamquam de malo loco. ℐ DE NOCTE: Abundat DE NOCTE. ℐ CUM PRIMO LUCU: Ἀϱχαϊσμός. Nam CUM PRIMO LUCU veteres dicebant *lucum* pro *luce* pro sole ponentes. Ergo CUM PRIMO LUCU, quom primum sol coeperit illucescere. ℐ CUM PRIMO LUCU: Veteres masculino genere dicebant *lucem.*

V. 56. FAC TE: Eodem verbo utitur, quo iam dudum, ut laborem ad laetitiam se convertentis ostendat, id est, elabora ut sis hilaris. ℐ ET ISTAM PSALTRIAM UNA ILLUC MECUM HINC ABSTRAHAM: Vide singulas syllabas, imbutas amaritudine rustica atque agresti. Nam ISTAM odium significat. PSALTRIAM

V. 5. *in Eunucho* Act. III. sc. 3. v. 10.
V. 6. *Cicero Accusat.* lib. III. cap. 19. §. 49.

μισοκάλη ἡνιφεν

μισοκαλη ἥνερο.

Una íllnc mecum hinc ábstraham. MIC. Pugnáveris.
Eo pácto prorsum illi ádligaris fílium.
Modo fácito, ut illam sérves. DE. Ego istuc vídero:
atque
Illí favillae pléna, fumi ac póllinis
Coquéndo sit faxo ét molendo: praéter haec
Merídie ipso fáciam ut stipulam cónligat:

---

saevitiam in nomen eius, quam deliciosam esse oportet. Et UNA MECUM, quam cum adolescentibus esse convenerat, et ILLUC, ad quem locum psaltriam secum ire compellit. Deinde ne vel in itinere poena cesset, CUM FILIO IBO HINC, inquit, ILLAM vero ABSTRAHAM. Nam ILLUC eo animo dixit, quo supra: IBO HINC. Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam, non ut fidicinam.

V. 57. MECUM HINC ABSTRAHAM: Non abducam, sed quod est saevientis, ABSTRAHAM. ℐ PUGNAVERIS: Magnam rem feceris. Sic Lucilius:

Vicimus ocius et magnam pugnavimus pugnam.

V. 58. EO PACTO PRORSUS ILLIC ALLIGARIS FILIUM: Haec cum risu dicit Micio. Et *ligare* est iniicere alicui vincula. Quis vero dicitur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem dixit amatorem. PRORSUS autem certe, recte ac vere significat.

V. 59. UT ILLAM SERVES: Acuendum ILLAM, hoc est, non iam filium, sed illam serva, in qua utrumque retinueris. ℐ EGO ISTUC VIDERO: Hoc est, ut illam servem.

V. 61. COQUENDO ET MOLENDO SIT FAXO: Ne ametur scilicet.

*V. 60. ATQUE ILLIC FAVILLAE PLENA, FUMI AC POLLINIS: Atqui molere prius est, quam coquere, sed illud prius posuit, quo pulcritudo magis foedatur, an quia prius torreatur triticum, ut tundi possit? ut Virgilius:

Et torrere parant flammis et frangere saxo.

*V. 61. COQUENDO SIT FAXO ET MOLENDO: PRAETER HAEC: Ἀπόδοσις octava.

V. 62. MERIDIE IPSO: Quom sol vehementior est. Et nomen fecit de adverbio. *Meridiem* dixerunt veteres, quasi *medidiem*, *r* pro *d* posito propter cognationem harum inter se literarum. ℐ UT STIPULAM COLLIGAT: Quod sub sole fieri necesse est.

V. 26. *Virgilius Aen.* lib. X. v. 179.

Tam excóctam reddam atque átram, quam carbóst. MIC. Placet.
Nunc míhi videre sápere. Atque equidem fílium
Tum etiám si nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
MIC. Derídes. Fortunátus qui isto animó sies.
DE. Ego séntio. MIC. Ah pergísne? DE. Iamiam désino.
MÍC. I ergo íntro: et cui rei est, eí rei hunc sumamús diem.

V. 63. *Places.*

V. 63. TAM EXCOCTAM REDDAM ATQUE ATRAM?: *Ἰδιωτικῶς* dixit REDDAM pro *faciam.* Et EXCOCTAM ad tenuitatem siccati corporis, ATRAM ad colorem rettulit. Et vide quam aspera quamque ingrata clausula sit, qua saevidici senis finitur oratio. ¶ PLACET: NUNC MIHI VIDERE SAPERE: Non contra dicit ne rursus provocet. Timet enim suasor, ne laetitia provocet ad iurgium.

V. 64. ATQUE EQUIDEM FILIUM: Suadet laetitiam non solum, sed etiam ridere cogit invitum.

V. 66. DERIDES? FORTUNATUS QUI ISTO ANIMO SIES: Hoc verbum vultu Demeae sic profertur, ut subrisisse videatur invitus. Sed rursus EGO SENTIO amare severeque dixit. Et ridet, qui simpliciter ridet, deridet, qui cum alterius irrisione et contemptu ridet. ¶ FORTUNATUS QUI ISTOC ANIMO SIES: Non laudantis est quod ait, FORTUNATUS, sed moraliter reprehendentis, ut si dicas, quom te aliquid cura offenderit, fortunatos stultos, qui nihil sentiant. At hoc quoque dixit in Eunucho: *At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.*

V. 67. IAM IAM DESINO: Et hic velut necessitatem queritur imponi sibi.

V. 68. ET CUI REI OPUS EST ET: Cui rei credis nisi nuptiis? hoc est, ludo atque laetitiae, voto et gaudio nuptiali. ¶ HUNC SUMAMUS DIEM: Non accipiamus, sed impendamus et consumamus. Unde et SUMPTUM dicimus pecuniam, quae insumenda est.

V. 17. *in Eunucho* Act. II. sc. 2. v. 13.

saev. : Leo i Rh. M. 38, 16.

artels p. 27.

ACTUS QUINTI SCAENA QUARTA.

DEMEA.

Númquam ita quisquam béne subducta rátione àd vitám fuit,
Quín res, aetas, úsus semper áliquid adportét novi,
Áliquid moneat, út illa, quae te scíre credas, néscias:
Ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies:
Quód nunc mi evenít. Nam ego vitam dúram, quam vixi úsque adhuc,

---

V. 1. *Númquam ita quisquam béne subducta rátione ad vitám fuat.*

V. 1. Numquam ita quisquam bene subducta ratione: In hac scaena exemplum inducitur hominum, qui virtutem taedio deserunt ob contemptum eius apud omnes saeculumque vitiosius. Et adeo favet Terentius clementioribus ac mitissimis patribus, ut hunc quoque adducat ad sententiam Micionis, non tamen hoc sentientem, quod ita fieri oportet, sed quod ita res cogat. Vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniam, sed eam semper invidiosam esse adolescentibus. ¶ Bene subducta ratione: Bene disposita, bene computata. *Ducere* enim est digitis computare. *Seducere* est quem apud alium et palam deducere, sed *subducere* est apud se ipsum et secreto deducere. Quo magis in verbo isto maioris attentionis et diligentiae signum est.

V. 2. Quin res: Quin modo cur non significat. ¶ Quin res, aetas, usus: Tria posuit, ex quibus res pro experientia ponitur, et hac dicit se esse mutatum. Nam mox dicet: *Re ipsa repperi, facilitate nihil esse homini melius, nec clementia.*

V. 3. Aliquid moneat: Σύλληψις est per casus. Subauditur enim *quem.*

V. 4. Quae tibi putaris prima: Ante alia eligenda, quae et primo loco ponenda ac per hoc optima.

V. 5. Vitam duram, quam vixi: Ἀρχαϊσμὸς, ut Lucilius: *Magnam pugnavimus pugnam.* ¶ Nam ego vitam du-

Própe iam excurso spátio mitto. Id quám ob rem? re ipsa répperi,
Fácilitate níhil esse homini mélius neque cleméntia.
Íd esse verum ex me átque ex fratre cuívis facilest nóscere:
Ílle suam semper égit vitam in ótio, in convíviis:
Clémens, placidus, núlli laedere ós, adridere ómnibus.
Síbi vixit: sibi súmptum fecit: ómnes bene dicúnt, amant.
Égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus, truculentús, tenax,

---

V. 6. *Própe decurso spátio omitto. id quám ob rem? re ipsa répperi.*

RAM, QUAM VIXI USQUE ADHUC: Prius dixit quid faciat, quam cur faciat.

V. 6. PROPE IAM EXCURSO SPATIO: Id est, ad calcem curso, propter ipsos decursus metasque vivendi. Et est μεταφορὰ sumpta a cursoribus. ¶ EXCURSO SPATIO: Id est, in summa senectute. ¶ ID QUAMOBREM, RE IPSA REPPERI: Quia secum loquitur, ideo multa reticet. Et deest *faciam?* et *si quis quaerat*, et *dicam*.

V. 7. FACILITATE: Iam facilem se infert. Inter facilitatem et clementiam hoc interest: facilis enim, cuius ira cito solvitur, clemens, qui non irascitur.

V. 9. ILLE SUAM SEMPER EGIT VITAM: Hic iam quasi comparativa qualitas inducitur de utroque. Et ut ille in initio fabulae locutus est, sic in fine hic loquitur.

V. 10. CLEMENS, PLACIDUS, NULLI LAEDERE OS: Mira varietas et in locis et in partibus orationis. Et clemens est, qui colit mentem suam nec eam vexat irascendo. ¶ NULLI LAEDERE OS, ARRIDERE OMNIBUS: Voluptatis affectus est duplex. Aut enim ex quiete voluptas est aut ex aliquo actu. Ergo hic utrumque complexus est. ¶ NULLI LAEDERE OS: Id est, nullum praesentem laedere. Et vide quam grate a nominibus ad verba transeat. ¶ CLEMENS, PLACIDUS: Clemens est circa recte agentes, placidus etiam circa delinquentes. Et clementis est nulli laedere os, placidi arridere omnibus. Et clemens animo, placidus vultu. ¶ ET NULLI LAEDERE OS: Adeo ut nulli se contristem faciat. Et haec est figura ἀναδρομή, cum recurrimus per ea, quae diximus, et ἐξηγητικῶς omnia repetita sunt.

V. 12. EGO ILLE AGRESTIS: Bene addidit ILLE, quasi iam notus hoc ipso, quod ferus atque agrestis. Et SAEVUS

Barlels p.27.

Dúxi uxorem: quam íbi miseriam vídi! nati fílii,
Ália cura: heia aútem, dum studeo íllis ut quam plúrumum
Fácerem, contrivi ín quaerendo vítam atque aetatém meam.
Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab hís fero,
Ódium: ille alter síne labore pátria potitur cónmoda:
Íllum amant, me fúgitant: illi crédunt consilia ómnia:
Íllum diligúnt: apud illum súnt ambo: ego desértus sum.
Íllum ut vivat, óptant: meam autem mórtem exspectant scílicet:
Íta eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít suos
Paúllo sumptu: míseriam omnem ego cápio, hic potitur gaúdia.
Áge, age nunc iam experiámur porro cóntra, ecquid ego póssiem
Blánde dicere aút benigne fácere, quando huc prómovocat.

V. 16. *ab eis fero.*
V. 23. *Áge nunc iam, experiamur porro cóntra, ecquid ego póssiem.*

factis est, TRISTIS animo, TRUCULENTUS vultu. Et aliter dici potest, ut TRISTIS sit, qui dolet, TRUCULENTUS et SAEVUS, qui terret. Et ideo *αὔξησις* mira per ista decurrit.

V. 13. DUXI UXOREM: Pendet DUXI UXOREM. Sed ETIAM cum magno significatu addendum est. Maiore enim pondere subtrahitur coniunctio. Nam *duxi etiam uxorem* dicendum fuit. ¶ QUAM IBI MISERIAM VIDI: IBI inquit, quasi uxor locus sit. Et hoc sine coniunctione, uti mala, quae enumerat, multa videantur.

V. 14. ALIA CURA: Non altera.

V. 17. PATRIA POTITUR COMMODA: Accusativo casu extulit, quod nos ablativo dicimus, id est, *patrio potitur commodo.* Accius in Clytaemnestra: *Feras potiuntur plagas.*

V. 19. ILLUM DILIGUNT: APUD ILLUM SUNT AMBO: EGO DESERTUS SUM: Hic ostendit Terentius verum patrem et molestiorem et odiosum esse magis adolescentibus.

V. 20. ILLUM UT VIVAT OPTANT: *Σύλληψις.* Nam sic veteres loquebantur. Nos vero dicimus ILLI OPTANT, non *illum.* ¶ ILLUM: Micionem.

V. 23. NUNC EXPERIAMUR: Magis comice pluraliter EXPERIAMUR dixit, quam si diceret: *experiar.*

V. 24. QUANDO HUC PROVOCAT: Non addit quis, sed intelligimus Micionem significari.

Égo quoque a meís me amari et mágni pendi póstulo.
Si íd fit dando atque óbsequendo, nón posterióris feram.
Déerit: id mea mínume refert, quí sum natu máxumus.

V. 25. SI ID FIT DANDO AUT OBSEQUENDO: Bene naturam secutus est, qui artem ignorat, putans agi verbis omnia debere, non agi dando et obsequendo. ¶ SI ID FIT: Id est, iam a liberis si magni pendor. ¶ NON POSTERIORES FERAM: Subauditur *partes*, aut: *Non parvi faciam*, id est, non vincar a Micione. Et translatio est a partibus histrionum in fabula. ¶ NON POSTERIORES FERAM: Primus in his ero, inquit, in dando atque obsequendo.

V. 26. DEERIT: ID MEA MINIME REFERT: Vide remanere in Demea non penitus eiectam securitatem.

F. Salee, Sa. Kr.
p. 48.

ACTUS QUINTI SCAENA QUINTA.

SYRUS. DEMEA.

SYR. Heus, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.
DE. Quis homo? ó Syre noster, sálve: quid fit? quíd agitur?
SY. Recte. DE. Óptumest. Iam núnc haec tria primum áddidi
Praetér naturam: O nóster, quid fit? quíd agitur?
Servom haúd inliberálem praebes te, ét tibi

V. 1. HEUS, DEMEA, ROGAT FRATER, NE ABEAS LONGIUS: Hic ostendit poeta, quam absurde blandus conetur esse, qui non soleat, et quam immodica sit repentina largitas, ubi animus a parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurrerit. ¶ HEUS, DEMEA, ROGAT FRATER, NE ABEAS LONGIUS: Ut apparet, iam edormivit crapulam Syrus. Et satis moraliter dixit FRATER, nec addidit TUUS. ¶ FRATER: Moraliter. Nam deest *tuus.*

V. 2. O SYRE NOSTER, SALVE: QUID FIT?: Iam non haec blanda, sed dura sunt. Nam SALVE dixit ei, non solum quem saepe viderit, sed cum quo totiens litigaverit. ¶ QUID FIT? QUID AGITUR?: Interrogat et cum sciat et cum damnet actus eius.

V. 3. RECTE: Bene respondit RECTE. Hae enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt, qui interrogatur. ¶ HAEC TRIA: Deest *verba.*

V. 4. PRAETER NATURAM: .... Plus dicit, quam si diceret: *Praeter consuetudinem.*

*V. 3. OPTIME EST, IAM IAM NUNC HAEC TRIA PRIMUM ADDIDI PRAETER NATURAM: O NOSTER, QUID FIT? QUID AGITUR?: Hoc pressius dictum est.

V. 5. SERVUM HAUD INLIBERALEM: Dura et importuna repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri ostendit contra naturam suam niti Demeam. ¶ PRAEBES TE: Id est, te ostendis, factis probas. ¶ ET TIBI LUBENS BENE FAXIM: Et BENE ad quam rem adiectum est, an et BENE * hoc addidit. Quis enim credat tam subitis post saevitiam blandi-

Lubéns bene faxim. SY. Grátiam habeo. DE. Atquí, Syre,
Hoc vérumst, et ipsa re éxperiere própe diem.

---

mentis, nisi factis quoque vera esse ostendantur? ¶ ET TIBI LUBENS BENE FAXIM: Et additum est, ut ostendat hanc esse sententiam: Non solum te laudo, sed etiam iuvo, illud dicendo, hoc faciendo. ¶ ET TIBI LUBENS BENE FAXIM: Potest hoc et sic intelligi: Bene tibi faxim et lubens. Multi enim bene, sed non ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quae placidum ostendant ipsum atque clementem.

V. 6. ATQUI, SYRE: ATQUI abundat per *παρέλκον*. ¶ SYRE: Asseveratio est non credentis.

V. 7. HOC VERUM EST: Quasi falsum fuerit illud, quod iurgabat, et hoc sit verum, quod nunc dicit. ¶ PROPEDIEM: *Ὑφέν*. Nam PROPEDIEM adverbium est temporis, ut si diceret: *Cito*.

ACTUS QUINTI SCAENA SEXTA.

GETA. DEMEA.

GET. Hera, ego húc ad hos províso, quam mox vírginem
Adcérsant. Set eccum Démeam. Salvós sies.
DE. O quí vocare? GE. Géta. DE. Geta, hominem máxumi
Pretí te esse hodie iúdicavi animó meo.
Nam is míhi profecto est sérvos spectatús satis.
Cui dóminus curaest, íta uti tibi sensí, Geta.

V. 1. HERA, EGO HINC AD HOS PROVISAM: AD HOS ad Micionem et Aeschinum scilicet. PROVISO duas res significat, procedo et video.

V. 2. SED ECCUM: Hoc apud se.

V. 3. O, QUI VOCARE?: Hac interiectione utimur, ubi ex intervallo notos videmus. ¶ O, QUI VOCARE?: Post o nomine vocaturus non habuit quod diceret, et ideo subiecit, QUI VOCARE? Virgilius:

O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominem sonat. O dea certe
An Phoebi soror: an Nympharum sanguinis una.

Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis. Sed hic nominis oblitus, dum dubitat et inquirit, inhaesit pronomini.

V. 4. ANIMO MEO: Hoc est, secundum animi mei sententiam et quantum ad animum meum pertinet.

V. 5. NAM IS MIHI EST PROFECTO SERVUS: In hoc laudando quia non laborat, subiecit specialiter merita eius, aut, ut existimo, nihil habuit quod diceret, nisi laudem sine ullius facti mentione. Et MIHI, id est, quantum ad iudicium meum pertinet.

V. 6. CUI DOMINUS CURAE EST: Quum hic dominas habeat, *dominum* dixit, quia praevalet masculinum. Virgilius:

Descendo, ac ducente deo flammam inter et hostis
Expedior.

V. 8. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 327 sq.
V. 23. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 632 sq.

Et tíbi ob eam rem, si quid usus vénerit,
Lubéns bene faxim. Méditor esse adfábilis.
Et béne procedit. GET. Bónus es, quom haec exístumas.
DE. Paullátim plebem prímulum fació meam.

Et praeterea sententia generalis inducitur, cum nullum specialiter dominum significat. ∮ Ita ut tibi sensi, Geta: Maximum delinimentum infert, cum nomine vocans, quod tantum superioribus est. Et vide quam grate, postquam audivit, bis nomine appellavit Getam.

V. 7. Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit: Quid et tibi? utrum quem ad modum aliis, an quem ad modum Syro? ∮ Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit: Defectus quidam rustici praeter naturam blandientis cogit dicta repetere sine gratia. Hae autem promissiones ad hoc praemittuntur, ut cum in subiectis agi a Demea huius modi res coeperint, non sit absurdum spectatoribus, Demeam tam cito esse mutatum.

V. 8. Meditor esse affabilis: Sic hoc lentius, ut illud supra: *Iam nunc tria haec addidi praeter naturam: O noster, quid fit? quid agitur?*

V. 10. Paulatim plebem: Moraliter inferiorum turbam plebem dixit, hoc est, ut in urbe vulgus, ita in familia servos. Et fit translatio ab iis, qui honores dolose ac non pro merito petunt ambitiosique sunt. ∮ Plebem primulum facio meam: Hoc est, mihi faventem. Et e contrario Virgilius:

Vadimus immisti Danais haud numine nostro.

V. 20. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 396.

ACTUS QUINTI SCAENA SEPTUMA.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

AES. Occídunt me quidem, dúm nimis sanctas núptias
Student fácere: in adparándo consumúnt diem.
DE. Quid ágitur, Aeschine? AES. Ehém, pater mi, tu híc eras?
DE. Tuus hércle vero et ánimo et naturá pater,
Qui té amat plus quam hosce óculos. Set cur nón domum
Uxórem adcersis? AES. Cúpio: verum hoc míhi moraest

V. 1. OCCIDUNT ME QUIDEM: Adolescens et Demea inter se affabiles imaginem praebent et quam dulcis sit iunioribus assentatio et quam ingrata censura. Ἰδιωτικῶς autem dixit OCCIDUNT ME pro *nimis laedunt et cruciant me.* ¶ OCCIDUNT ME QUIDEM: QUIDEM pro exspectatione est, tamquam in hac mora nullus alius occidatur, nisi qui amat, id est, e g o. ¶ DUM NIMIS SANCTAS NUPTIAS: Et NIMIS et SANCTAS ridicule additum est in ea ducenda, quae iam peperit. Nam s a n c t u m est, quod omni observatione inviolatum est. Et bene additum est NIMIS, quia *nimium* pro vitio ponitur, iuxta illam sententiam, qua dicitur: *Ne quid nimis.*

V. 3. QUID AGITUR, AESCHINE?: Iam ipse docuit *quid fit?* et *quid agitur?* blandimentum esse: *Iam nunc haec tria primum addidi praeter naturam: O noster, quid fit? quid agitur?* ¶ EHEM PATER: Non sine consternatione respondet Aeschinus, etsi hic blande interrogat et miti vultu. Nam ex improviso obiectus est Demea et insperanti.

V. 4. TUUS HERCLE VERO ET ANIMO ET NATURA PATER: Totum eripuit Micioni, cui ne animum quidem reliquit.

V. 5. QUI TE AMAT PLUS QUAM HOSCE OCULOS: Magis comicum, quam *amo.* ¶ SED CUR NON DOMUM UXOREM QUAESO ACCERSIS?: Bene subiecit, quae volenti esse credebat.

V. 6. VERUM HOC MIHI MORA EST: TIBICINA ET HYMENAEUM: Hoc est, quod ait: *Dum nimis sanctas nuptias student facere.*

Tibícina. Et hymenaéum qui cantént. DE. Eho,
Vin tu huíc seni auscultáre? AES. Quid? DE. Missa haéc face,
Hymenaéum, turbas, lámpadas, tibícinas,
Atque hánc in horto máceriam iube dírui
Quantúm potest: hac tránsfer, unam fác domum.
Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. AES. Placet
Patér lepidissume. DE. Eúge, iam lepidús vocor.
Fratri aédes fient pérviae: turbám domum
Addúcet, sumptum admíttet: multa: quíd mea?
Ego lépidus ineo grátiam: iube núnc ïam

HYMENAEUM quidam Liberi et Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit. Ideo per laudem cantatur virginalibus nuptiis ob huius modi meritum. Alii virum fortem Atticum dicunt fuisse, qui raptas praedonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriae restituerit. Alii, quod ὑμὴν dicatur membrana quaedam, qua est munita virginitas, quae primo disrumpitur coitu, hymenaeum putant, veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe hymenaeum in nuptiis, quem ad modum θρῆνον in funere vel in sacris *hymnum*.

V. 8. VIN TU HUIC SENI AUSCULTARE?: Contempsit se ipsum dicendo HUIC SENI, hoc solum afferens causae cur audiendus non sit, quod sit senex. Et totum hoc apparet laetissimo vultu dici.

V. 9. TURBAS, LAMPADAS, TIBICINAS: Bene totum pluraliter, ut qui reprehendit sic multa. Plautus:

Quos tu mihi parasitos, luscos, quos Summanos somnias?

Hoc igitur vultu pronuntianda sunt, ut appareat ea displicere dicenti.

V. 10. ATQUE HANC IN HORTO MACERIAM IUBE DIRUI: Maceria dicitur paries non altus * * demacerata.

V. 13. EUGE: IAM LEPIDUS VOCOR: Apparet Demeam experiendi causa assentari, non quod animo facit.

V. 14. FRATRI AEDES FIENT PERVIAE: Elegantius quam *fratris*.

V. 16. INEO GRATIAM: In gratiam eo, hoc est, amicos comparo. ℐ EGO LEPIDUS: Irridens adolescentis animum sic inquit. ℐ IUBE NUNC IAM: Insultantis est verbum *iube* tamquam praesenti Micioni, hoc dicit Demea. Aut apud se dicit hoc. ℐ IUBE NUNC: Quasi insultantes dicere solemus, nunc mi-

V. 16. *Plautus Curcul.* Act. IV. sc. 3. v. 19.

Dinúmeret illi Bábylo vigintí minas.
Syre, céssas ire ac fácere? SY. Quid ego? DE. Dírue,
Tu illás abi et tradúce. GET. Di tibi, Démea,
Bene fáciant, quom te vídeo nostrae fámiliae
Tam ex ánimo factum vélle. DE. Dignos árbitror.
Quid tú ais? AES. Sic opínor. DE. Multo réctiust,
Quam illám puerperám nunc duci huc pér viam
Aegrótam. AES. Nil enim vídi melius, mí pater.
DE. Sic sóleo. Set eccum Mício egreditúr foras.

V. 17. *Dinúmeret ille Bábylo vigintí minas.*
V. 23. *Quam illám puerperam hác nunc duci pér viam.*

nari, nunc assistere, quem afflictum tenemus, ita et Micioni Demea dicit: IUBE NUNC. ¶ IUBE NUNC IAM DINUMERET ILLI BABYLO VIGINTI MINAS: Nimis morale est, quom de absente tamquam de praesente agimus. Est autem IUBE NUNC IAM figura etiam apud Plautum frequentissima. ¶ IUBE NUNC IAM: IUBE sic dicit, quem ad modum supra. ¶ ILLI: Cui? quum alius nemo adesset, alicui diceret.

V. 17. DINUMERET: DINUMERET dixit, quasi multum numeret. ¶ ILLI: Cui ILLI? Ctesiphoni, lenoni an Aeschino an Syro? ¶ BABYLO: An fratrem Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat, an Aeschinum nimis prodigum?

V. 18. SYRE, CESSAS IRE AC FACERE: Ἰδιωτικῶς dicitur. ¶ DIRUE: Hoc vultu dicitur adhortante.

V. 20. QUUM TE VIDEO NOSTRAE FAMILIAE TAM EX ANIMO FACTUM VELLE: *Ex animo alicui facere* est id facere, quod ille in animo suo velit, aut certe ex tota mente praestare, non perfunctorie. Sed ex animo factum bene factum intelligere debemus, ut sit: EX ANIMO, quasi ex sententia.

V. 21. DIGNOS ARBITROR: Multa desunt et *vos* et *esse* et *qui fiant*.

V. 22. QUID TU AIS?: Eo vultu dicitur QUID TU AIS, quo videmus loqui eos, qui interrogant gesticulante vultu, quid sentiant de consilio suo, quos sciunt approbaturos esse.

V. 25. SIC SOLEO: Potest εἰρωνεία videri, quippe quando tale consilium probat Demea, quod probaret adolescens.

ACTUS QUINTI SCAENA OCTAVA.

MICIO. DEMEA. AESCHINUS.

MIC. Iubet fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea?
DE. Ego véro iubeo et hác re et aliis ómnibus
Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam:
Colere, ádiuvare, adiúngere. AES. Ita quaesó, pater.
MIC. Haud áliter censeo. DE. Ímmo hercle ita nobís decet.
Primum huíus uxoris ést mater. MIC. Quid póstea?

V. 6. *Primum huíus uxori est máter. M. est. quid póstea?*

V. 1. IUBET FRATER: Apparet Micionem dixisse: *Cur diruis?* Syrum respondisse: *Quia hoc iubet frater tuus.* ¶ IUBET FRATER: Dirui maceriam scilicet. ¶ TUNE IUBES HOC, DEMEA?: Interrogative pronuntiandum totum. Ita erit una persona. Et ostenditur breviter ex huius verbis, quod prior dixerit Syrus. Et mirum initium, ne prooemio opus esset Demeae ad profitendam mutationem voluntatis.

V. 2. HAC RE: Maceriae disiectione. ¶ ET ALIIS OMNIBUS: Ut nuptiis senilibus.

V. 4. COLERE: Subauditur *iubeo* per ζεῦγμα. ¶ COLERE, ADIUVARE, ADIUNGERE: COLERE ad nurum pertinet, ADIUVARE ad Hegionem, ADIUNGERE ad Sostratam. Et notandum *coli* a superiore, ut:

Posthabita coluisse Samo, hic illius arma.

V. 5. IMMO HERCLE ITA NOBIS DECET: Antiqui si addebant statim verbum: *Nos decet facere, nos decet dicere,* si non addebant, *nobis decet*, sed simpliciter dicebant.

V. 6. PRIMUM HUIUS UXORIS EST MATER: Incipit a persuasione, sed latenter, ita ut ea, quae proposito consilio dicenda erant, ante demonstrarit, quam dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus, a quibus incipere non oportet propter turpitudinem aut incommoditatem rei, quae per-

V. 13. *ut*] *Virgilius Aen.* lib. I. v. 16.

DE. Proba ét modesta. MIC. Ita áiunt. DE. Natu grándior.
MIC. Scio. DE. Párere iam diu haéc per annos nón potest:
Nec, qui eám respiciat, quísquam est: solast. MIC. Quam
hic rem agit?
DE. Hanc te aéquomst ducere: et té operam, ut fiát,
dare.
MIC. Me dúcere autem? DE. Té. MIC. Me! DE. Te in-
quam. MIC. Inéptis. DE. Si tu sís homo,
Hic fáciat. AES. Mi patér. MIC. Quid? tu huic, ásine,
auscultas? DE. Níhil agis:

---

suadenda est. Considera adeo apud Virgilium, ubi persuadet Iris matribus, ut naves suas incendant: et invenies hoc ipsum consilium ultimum poni post argumenta quam plurima:

Quin agite, et mecum infaustas exurite puppes.

Et initium a possibili factum est. Nam dicit: HUIUS UXORIS EST MATER.

V. 7. PROBA ET MODESTA: PROBA sibi et MODESTA apud alios. Et vide laudes conciliatoribus consuetas et usitatas. ℐ ITA AIUNT: Hoc ita respondet, quasi dicat: *Sed quid mea?*

V. 8. SCIO: Adhuc Micio non intelligit, quo res tendat, sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet. ℐ PARERE IAM DIU PER ANNOS HAEC NON POTEST: Recte, ne contra filios suadere videatur. ℐ PER ANNOS NON POTEST: Bene PER ANNOS: quia non est sterilis. ℐ PARERE IAM DIU PER ANNOS HAEC NON POTEST: Hoc autem addidit, ne contra filios pater suadere videatur nuptias, si illis coheredes esse procreandos suadeat.

V. 10. HANC TE AEQUUM EST DUCERE: TE, Micio, scilicet. ℐ ET TE OPERAM: TE, Aeschine. Nam ad illum conversus a Micione est. Et qua re Aeschinum operam dare aequum est? scilicet ut prosit socrui.

V. 11. ME DUCERE AUTEM: Magna vis in pronominibus posita est. Nam ME ille sic dicit, quasi quem minime deceat. ℐ TE: Ille sic respondet, quasi quem maxime oporteat. ℐ INEPTIIS: Verbum est, quod facit: *Ineptio, ineptis, ineptit.* ℐ SI TU SIS HOMO: Non *si es*, sed SIS dixit, quasi in eo se hominem sit Aeschinus probaturus. ℐ SI TU SIS HOMO: Aeschine. SI SIS pro si esse volueris et si credi homo volueris. ℐ SI TU SIS HOMO: Hic facete et mire coegit Aeschinum ad persuadendum. Non enim dixit: *Si tu sis homo, persuade,* sed sic, faciat, ut ab illo non factum, sed effectum exigeret.

V. 12. QUID TU AUTEM HUIC, ASINE, AUSCULTAS?: Aptum

V. 9. *apud Virgilium Aen.* lib. V. v. 606 sq.

Fieri áliter non potést. MIC. Deliras. AES. Síne te exorem, mí pater.
MIC. Insánis? aufer. DE. Age, da veniam filio. MIC. Satin sánus es?
Ego nóvos maritus ánno demum quinto et sexagésumo
Fiam: átque anum decrépitam ducam! Idne éstis auctorés mihi?
AES. Fac: prómisi ego illis. MIC. Prómisti autem? Dé te largitór, puer.
DE. Age, quíd si quid te máius oret? MIC. Quási non hoc sit máxumum.

V. 18. *M. quási si hoc non sit máxumum.*

convitium grandi et fatuo. ℐ MI PATER: Mi vocativus casus est ab eo, quod est *meus*.

V. 13. FIERI ALITER NON POTEST: A necessario. ℐ DELIRAS: Proprio vocabulo usus est, tamquam loquaci.

V. 14. INSANIS? AUFER: Congrue seni deliras inquit, iuveni INSANIS. Et AUFER vel te vel manum. Nam rogans manum admovet scilicet dicens MI PATER. ℐ AUFER: Aut *te* deest aut *manum*, aut pro eo, quod est *abi*, ut sit: *aufer te*.

V. 15. EGO NOVUS MARITUS: Apud Menandrum senex de nuptiis non gravatur. Ergo Terentius εὑρητικῶς. ℐ EGO NOVUS MARITUS ANNO DEMUM QUINTO ET SEXAGESIMO FIAM: ATQUE ANUM DECREPITAM DUCAM: Hic deest et *quis* et *quid* et *quando* et *quo modo*, ut sit: Quis? EGO. Quid? NOVUS MARITUS. Quando? ANNO DEMUM QUINTO ET SEXAGESIMO. Quo modo? ANUM DECREPITAM DUCAM.

V. 16. ATQUE ANUM DECREPITAM DUCAM: Hoc facete addit, tamquam faciendum hoc esset, si puella duceretur seni. ℐ ANNO DEMUM QUINTO ET SEXAGESIMO: Haec aetas est, ut Varro ait, etiam comicorum senum. Et DEMUM adverbium tarditatis est. ℐ IDNE ESTIS AUCTORES MIHI: Hoc est, persuasores, ut Virgilius:

Auctor ego audendi.

ℐ DECREPITAM: DECREPITAM aut stomacho anili et iracundo, aut DECREPITAM obtusi animi et laesae senectutis, aut DECREPITAM, cui saepe moribundae crepuerit planctu familia, id est, clamaverit.

V. 17. LARGITOR: Verbum est imperativi modi, futuri temporis. ℐ DE TE LARGITOR, PUER: Acutius DE TE dictum est, quam *de tuo*. Et bene in eum, qui promiserat puellae coniunctionem suam.

V. 21. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 159.

Teuber 1881) p. 22 Hic non deest: .. (ob adest?)
in Cx. [illegible]

+ them

people

DE. Da véniam. AES. Ne gravére. DE. Fac, promítte. MIC. Non omíttitis?
AES. Non, nísi te exorem. MIC. Vís est haec quidem. DE. Áge, prolixe, Mício.
MIC. Etsi hóc mihi pravom, inéptum, absurdum atque álienum a vitá mea.
Vidétur: si vos tántopere istuc vóltis, fiat. AES. Béne facis.
Mérito te amo. DE. Vérum, quid ego dícam? hoc confit quód volo:
Quid núnc quod restat? Hégio his ést cognatus próxumus,

V. 19. *Ne graváre.*
V. 23. 24. *D. Meritó tuo te amo. vérum. M. quid? D. ego dícam, hoc cum fit quód volo.*
M. Quid núnc? quid restat? D. Hégio hic est hís cognatus próxumus.

V. 19. DA VENIAM: Praesta beneficium, concede quod petitur. ℐ NE GRAVERE: Ne te difficilem praebeas, quia gravem se dicitur praestare, qui id facile non praestat in beneficio, quod potest. ℐ DA VENIAM, NE GRAVERE: FAC, PROMITTE: Altrinsecus agentium fatigantiumque verba sunt.

V. 20. AGE, PROLIXE, MICIO: Aut AGE PROLIXE, id est, age benigne, ut sit PROLIXE benigne secundum veteres, aut per ἀσύνδετον et ἔλλειψιν, AGE correptivum, ut ad PROLIXE subaudiatur: *Noster esto* aut quid tale, et MICIO velut insuavi dictum sit.

V. 21. ETSI HOC MIHI PRAVUM, INEPTUM, ABSURDUM: PRAVUM, si anum ducit nullo commodo suo, INEPTUM, qui non voto filiorum ducat uxorem, ABSURDUM, homini, qui numquam duxerit et numquam ducere voluerit, et seni duci uxorem, quae adolescenti ducta non sit.

V. 22. SI VOS TANTOPERE ISTUC VULTIS, FIAT: Cur hic non vertitur de voluntate Sostratae? An quia illam consentire necesse est vel propter pauperiem vel ob amorem filiae suae? ℐ SI VOS TANTOPERE ISTUC VULTIS, FIAT: Ridicule dixit et comice uxorem se ducere, non quia velit aut debeat, sed ut obsequatur iubentibus.

V. 23. HOC CONFIT QUOD VOLO: Perficitur, inquit, quod volo, ut sumptum et turbam demum recipiat Micio et ego ineam gratiam.

V. 24. QUID NUNC? QUID RESTAT?: QUID RESTAT? pro *quid sequitur*? An QUID RESTAT? tamquam reliquiarum priorum ac per hoc minimum? ℐ HEGIO EST HIS COGNATUS PROXUMUS: Commendatio personae quasi notae etiam Micioni ob merita sua

Adfínis nobis, paúper: bene nos áliquid facere illí decet.
MIC. Quid fácere? DE. Agelli est híc sub urbe paúllulum, quod locitás foras:
Huic démus qui fruátur. MIC. Paullulum id aútem? DE. Si multúmst, tamen
Faciúndum est: pro patre huíc est: bonus est: nóster est: recté datur.
Postrémo nunc meum íllud verbum fácio, quod tu, Mício,

V. 26. *paúlum.*
V. 27. *paulum id aútem est?*

Et bene addidit PROXUMUS. Nam multi gradus et veluti rami sunt propinquitatis in affinitate et cognatione dispositi.

V. 25. ADFINIS NOBIS: Recte. Nam uxoris cognati marito affines sunt. ❡ PAUPER: Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari.

V. 26. QUOD LOCITAS FORAS: FORAS dixit locum pro persona ponens, quasi diceret: *Nescio cui alieno.* Sic et nos dicimus: *Audi quid dicit* * *Ecce hoc* pro *ecce hic.* Cicero: *Hic tum alius ex alia parte.* Deest ergo aliquid, ut sit: *Quid locitas foras versum?* Aut si FORIS, foris posito, id est, alieno. ❡ SUB URBE AGELLI PAULULUM HIC: Totum cum contemptione pronuntiandum.

V. 27. HUIC DEMUS QUI FRUATUR: Alatur, id est, qui fructum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo et quasi de iure dixit FRUATUR. Est autem FRUATUR, alatur, quia *frumen* dicitur summa gula, per quam cibum lingua demittit in ventrem.

V. 28. BONUS EST: NOSTER EST: RECTE DATUR: Ἐπιτροχασμὸς hortantis et ἀσύνδετον multa congerentis. ❡ NOSTER EST: Bene addidit. Namque dixit: PRO PATRE HUIC EST. ❡ BONUS EST: Potuit responderi: *Quid mea?* ❡ RECTE DATUR: Quasi non quaeratur, an dandum sit, sed illud solum, an recte. ❡ BONUS EST, NOSTER EST: Haec omnia vultuose, tamquam invidiam parsimoniae faciat Micioni. Et plus significat NOSTER, quam si addatur: *Quid noster?*

V. 29. NON MEUM ILLUD VERBUM FACIO: Nunc VERBUM pro ἀξιώματι posuit, quod uno stringitur verbo. Ergo VERBUM brevis sententia. ❡ NON MEUM ILLUD VERBUM FACIO: Nota VERBUM pro sententia, ut: *Uno verbo dic, si quid est quod me velis.* Et: *Miseram me, quod verbum audio?* VERBUM dixit veram sententiam. Nam verba esse a veritate dicta testatur Varro.

V. 8. *Cicero Accusat.* lib. I. c. 26. §. 66.

Bene ét sapienter díxti dudum: Vítium commune ómniumst,
Quod nímium ad rem in senécta adtenti súmus: hanc maculam nós decet
Effúgere: dictum est vére et re ipsa fíeri oportet. MIC. Gaúdeo.
Quid ístic? dabitur: quándo quidem hic volt. AES. Mí pater.
DE. Nunc mi és germanus páriter animo et córpore.

V. 32—34. *Effúgere: dictum est vére, et re ipsa fíeri oportet, Mício.*
MI. Quíd istic? dabitur quídem, quando hic volt. AE. mí pater. DE. núnc tu mihi,
Mício, es germánus pariter ánimo ac corpore. M. gaúdeo.

V. 31. HANC MACULAM NOS DECET EFFUGERE: MACULAM τῷ χλευασμῷ dixit irridens opinionem Micionis, quia parsimoniam MACULAM putet. Et simul auxit primo VITIUM, deinde MACULAM dicendo.

ACTUS QUINTI SCAENA NONA.

SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.

SY. Suó sibi gladio hunc iúgulo. Factum est, quód iussisti, Démea.
DE. Frúgi homo es: ego édepol hodie meá quidem senténtia
Iúdico Syrum fíeri esse aequom líberum. MIC. Istunc líberum?
Quódnam ob factum? DE. Múlta. SY. O noster Démea, edepol vír bonu's.
Égo istos vobis úsque a pueris cúravi ambos sédulo:
Dócui, monui, béne praecepi sémper quae potui ómnia.

V. 1. *Factum est, quód iussisti, Démea*, ceteris ad priorem scaenam adsumptis.

V. 1. Suo sibi gladio iugulo: Ἀλληγορία. Et non suo, sed suo sibi, moraliter, ut et veteres solent loqui. ¶ Factum est, quod iussisti demea: Id est, d i r u t a e s t m a c e r i a.

V. 2. Frugi homo es: U t i l i s, ut fruges. ¶ Ego edepol hodie mea quidem sententia iudico syrum fieri esse aequum liberum: Hoc est, quod iam dudum promiserat Syro, sed nunc opportune. Videtur enim modo meritum praecessisse. Et sententia iudico κυριολογία est.

V. 4. Multa: Oratorie maluit generaliter dicere, quam quaerere specialiter, quod invenire non possit. Et Micio singulariter unum quaerit, hic pluraliter multa respondet. ¶ Quodnam ob factum?: Iure. Ascribi enim causas manumissionis in iure formula est. ¶ Edepol vir bonus: Iurat bonum, quia praeter opinionem est.

V. 5. Ego istos vobis usque a pueris: Intelligit Syrus laborantem pro se Demeam non habere quod dicat, et ideo ipse prosequitur ordinem meritorum, secundum quem apparet paedagogum fuisse.

V. 6. Docui, monui, bene praecepi: Ridicule adduntur et tantum consuetudine, quia imputantur etiam facta prave pro

DE. Rés adparet: ét quidem porro haec, óbsonare cúm fide,
Scórtum adducere, ádparare dé die convívium:
Nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. SY. O lepidúm caput.
DE. Póstremo, hodie in psáltria hac emúnda hic adiutór fuit,
Hic curavit: pródesse aequomst: álii meliorés erunt.
Dénique hic volt fíeri. MIC. Vin tu hoc fíeri? AES. Cupio. MIC. Sí quidem
Tú vis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto. SY. Béne facis:
Ómnibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praeterea, Démea.
DE. Gaúdeo. AES. Et ego. SY. Crédo: utinam hoc perpétuum fiat gaúdium,

---

V. 10. *in psáltria ista emúnda.*

bonis. ¶ QUAE POTUI OMNIA: Bene QUAE POTUI, quasi plura vellet.

V. 7. RES APPARET: Mire irridet Demea, sic tamen, ut serio agere videatur.

V. 8. APPARARE DE DIE CONVIVIUM: Id est, repente neque ante praedictum nec pridie constitutum.

V. 10. POSTREMO, HODIE IN PSALTRIA ~~ISTAC~~ EMUNDA: Et hoc totum serio dicitur, ut magis ridiculum videatur. ¶ HIC ADIUTOR FUIT: In re bona adiutores, in re mala impulsores dicuntur. Ergo hic adiutor dicitur a non irascente, a criminante autem et irato impulsor. ¶ HIC ADIUTOR FUIT: HIC CURAVIT: De more repetitum est HIC, quom dicitur: HIC ADIUTOR FUIT, HIC CURAVIT. Sic enim solemus onerare mentem audientis meritis eius, quem laudamus. Deinde quid non praestitit, qui et officium corporis, ut adiutor, et curam animi praebuit, ut consultor?

V. 12. DENIQUE HIC VULT FIERI: Abutitur Demea, sciens prodigam voluntatem adolescentuli.

V. 13. SYRE, EHO ACCEDE HUC AD ME: Utrum ut eundem manu emittat, an ut palam fiat, iubet propius accedere, iuris publici consuetudine ludens? Et vide quam comicam manumissionem, quam facete induxerit atque condigne.

V. 14. ET SEORSUM TIBI PRAETEREA, DEMEA: Effecit Demea plus quam volebat. Nam qui conabatur amari, praefertur etiam his, qui amantur.

V. 15. GAUDEO. ET EGO: Gratulantium Syro haec verba sunt, quibus de more ille CREDO respondet. ¶ UTINAM HOC PER-

Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam líberam.
DE. Optumam quidem múlierem. SY. Et quidem tuó nepoti, huius fílio
Hódie prima mámmam dedit haec. DE. Hércle vero sério,
Sí quidem prima dédit, haud dubiumst quín emitti aequóm siet.
MIC. Ób eam rem? DE. Ob eam: póstremo a me argéntum, quanti est, súmito.
SY. Dí tibi, Demea, ómnes semper ómnia optata ófferant.
MIC. Sýre, processisti hódie pulcre. DE. Sí quidem porro, Mício,
Tú tuum officium fácies, atque huic áliquid paullulúm praé manu
Déderis, unde utátur: reddet tíbi cito. MIC. Istoc vílius.

V. 21. *Dí tibi, Demea, ómnia omnes sémper optata ófferant.*

PETUUM FIAT GAUDIUM: I n t e g r u m, s o l i d u m et n u s q u a m i n t e r r u p t u m.

V. 16. PHRYGIAM UT UXOREM MEAM: Ut ipse S y r u s, ita uxor P h r y g i a, secundum veteres, qui servis nomina a nationibus imponebant. ¶ UNA MECUM VIDEAM LIBERAM: Hoc sic pronuntiandum est, quasi gaudeat se recordatum Demeae, quod quom ultro cogitat habuisse * plene oblitus fuit.

V. 18. HODIE PRIMA MAMMAM DEDIT HAEC: Ridiculum meritum, si quidem oportuerit primam esse quamcumque. An quia causa est, quod ingenui dicuntur serio a nutricibus liberis educandi? ¶ HERCLE VERO SERIO: Adverbia sunt confirmativa: παρέλκον.

V. 20. OB EAM REM: Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti excutimus et ostendimus momenti esse nullius. ¶ ARGENTUM, QUANTI EST, SUMITO: Quanto pretio valet. ¶ ARGENTUM, QUANTI EST, SUMITO: Hoc verbo tenus, ut faciunt qui persuadere aliquid cupiunt.

V. 21. DII TIBI, DEMEA, OMNES SEMPER OMNIA OPTATA OFFERANT: OMNES OMNIA antiqua elegantia et figurata.

V. 22. PROCESSISTI HODIE PULCRE: Nunc vere p u l c r e p r o c e s s i t S y r u s. ¶ SI QUIDEM TU TUUM OFFICIUM FACIES: Hoc est p a t r o n i, ut libertum non deseras, sed ut alas manumissum. P l a u t u s:

Facis melius quam pars lenonum, qui libertos habent, et eos deserunt.

V. 24. UNDE UTATUR: UTATUR v i v a t, unde *usura vitae*

V. 23. *P l a u t u s Curcul.* Act. IV. sc. 3. v. 15.

Pt hor melius

adversus

AES. Frúgi homo est. SY. Reddam hércle, da modo. AES. Áge, pater. MIC. Post cónsulam.
DE. Fáciet. SY. O vir óptume. AES. O patér mi festivíssume.
MIC. Quíd istuc? quae res tám repente móres mutavít tuos?
Quód prolubium? quae ístaec subita est lárgitas? DE. Dicám tibi:
Út id ostenderém, quod te isti fácilem et festivóm putant,

---

dicitur, ut: *Unius usuram horae gladiatori isti non dedisset.* An unde alatur, de quo usum fructum capiat et cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius. Nam ideo addidit: REDDET TIBI CITO. ¶ ISTOC VILIUS: Hoc egit Terentius, ut conversis officiis usque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Micionem. ¶ ISTOC VILIUS: Quasi nihil minus. Negatio enim est floccum ostendentis aut quid tale, cum ἐλλείψει, quia subauditur *quidquam* et *non dabo.*

V. 26. FACIET: Ne quid negatum in fine fabulae videatur, addidit Demea FACIET. Et FACIET, quod petis scilicet. Quod irridens dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mire FACIET, quia nec credibile erat statim consensurum, qui negaverat, et perpetua negatio esse in fine non debuit.

V. 27. QUID ISTUC? QUAE RES TAM REPENTE MORES MUTAVIT TUOS?: Animadvertendum est, qua calliditate Terentius quaerens finem fabulae complere laetitiam per ipsum Demeam nititur in universos, qui in tota comoedia tristis ac saevus interturbavit et vociferatus est.

V. 28. QUOD PROLUBIUM?: PROLUBIUM, quod Graeci *προθυμίαν*, id est promptus animus ad largiendum. ¶ SUBITA EST LARGITAS: Repentina ac per hoc ipsa est ingrata et immoderata, ut evenit, quom ex nimis parcis non largi et liberales, sed effusi prodigique redduntur.

V. 29. UT ID OSTENDEREM: Abundat ID aut ἔλλειψις est, pro *per id.* ¶ QUOD TE ISTI FACILEM ET FESTIVUM PUTANT: Multum detraxit Micioni dicendo TE ISTI PUTANT, per quod significatur errare adolescentes et hunc non esse festivum. ¶ QUOD TE ISTI FACILEM ET FESTIVUM PUTANT: Bene in postremo dignitas personae huius servata est, ut non perpetuo commutata videretur, ut Truculenti apud Plautum.

V. 1. *ut*] *Cicero* orat. *in L. Catilinam* I. Cap. 12. §. 29.

Íd non fieri ex véra vita, néque adeo ex aequo ét bono,
Sét ex adsentando, índulgendo et lárgiendo, Mício.
Núnc adeo si ob eám rem vobis méa vita invisa, Aéschine, est,
Quía non iusta iniústa, prorsus ómnia omnino óbsequor:
Míssa facio, effúndite, emite, fácite quod vobís lubet.
Sét si id voltis pótius, quae vos própter adulescéntiam
Mínus videtis, mágis inpense cúpitis, consulitís parum,
Haéc reprehendere ét conrigere me ét secundare ín loco:
Écce me, qui id fáciam vobis. AES. Tíbi, pater, permíttimus:

V. 31. *Sét adsentando atque índulgendo et lárgiendo, Mício.*
V. 37. *Haéc reprehendere ét corrigere quem, óbsecundare ín loco.*
V. 38. *quid id fáciam vobis.*

V. 31. INDULGENDO: Attende indulgentiam a Demea culpae adscribi denuo. ℐ ET LARGIENDO, MICIO: Severe additum est nomen verbis ex animo plorantis.

V. 33. QUIA NON IUSTA INIUSTA, PRORSUS OMNIA OMNINO OBSEQUOR: Proverbiales sunt huius modi elocutiones: *Fanda nefanda*, *digna indigna*, *velis nolis*, *fas nefas.*

V. 34. EFFUNDITE, EMITE, FACITE: EFFUNDITE ad Aeschinum pertinet, EMITE ad Ctesiphonem, FACITE ad omnes. ℐ FACITE QUOD VOBIS LUBET: Proprie rediit rursus ad amaritudinem pristinam. Haec ἐπιτροπή est figura, qua invitos nos permittere ostendimus, quod nolumus fieri.

V. 35. QUAE VOS POTIUS PROPTER ADOLESCENTIAM MINUS VIDETIS: Hic ostendit Terentius magis Demeam simulasse mutatos mores, quam mutavisse.

V. 36. MINUS VIDETIS, MAGIS IMPENSE CUPITIS, CONSULITIS PARUM: Εἰρωνεία, MINUS, MAGIS, PARUM.

V. 37. HAEC REPREHENDERE ET CORRIGERE ET SECUNDARE IN LOCO: Tribus tria redduntur, et utraque αὐξητικῶς. Illa in malam partem superiora, haec in bonam, quae inferiora sunt. Non tantum enim culpae est minus providere, quam impense cupere: nec tantum mali est impense cupere, quantum parum consulere. Item reprehendere bonum est, melius corrigere, optimum secundare. Nam qui reprehendit, non continuo corrigit, qui corrigit, non ilico secundat, id est laetissimum reddit et fidelissimum. Alii SECUNDARE obsequi dictum putant. Et ideo additum esse IN LOCO, quasi non semper faciendum sit. Ergo SECUNDARE vel in melius convertere vel obsequi intelligimus.

V. 38. TIBI, PATER, PERMITTIMUS: Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrem.

– O [illegible] [illegible] (aus [illegible])

Plús scis quid facto ópus est: set de frátre quid fiét? DE. Sino,
Hábeat: in istac fínem faciat. MIC. Ístuc recte. ω. Plaúdite.

V. 39. *Plús scis quid opus fácto est. set de frátre quid fiet? D. sino.*
V. 40. *M. ístuc recte. Plaúdite,* omissa nota ω.

V. 39. SINO HABEAT: IN ISTAC FINEM FACIAT: Haec quidem permissio est, sed et exceptionem in se continet et cum quodam stomacho et velut minaci denuntiatione profertur.

V. 40. IN ISTAC FINEM FACIAT: Hoc est, aut ne aliam amet aut ne alteram comparet, ne post istam luxurietur ulterius. ¶ ISTUC RECTE: Bene et Micio non discessit de proposito suo, qui ut peccasse alias ostenderet fratrem ob nimiam asperitatem, cum exceptione quadam laudans verba eius, ISTUC RECTE dixit: quasi diceret, non ut cetera, et simul reposuit ei, qui supra dixerat: *Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum putant, id non fieri ex vera vita neque adeo ex aequo et bono etc.* AELII DONATI V. CL. ORATORIS URBIS ROMAE COMMENT. IN TERENTII ADELPHOS EXPLICIT.

INCIPIT

EUGRAPHII COMMENT.

IN PUB. TERENTII

ADELPHOS.

P R O L O G U S.

V. 1. Postquam poeta sensit: Eadem consuetudo prologi semel signata apud Terentium perseverat, uti magis maledicis adversariis respondeat. Neque sunt prologorum officia, quae compleat. ℐ Postquam poeta sensit ab iniquis observari: Ab adversariis, hoc est, a Luscio Lanuvino.

V. 3. In peiorem partem quam acturi sumus: Animadvertit iniquos rapere aliter, quod dictum est a Terentio, quam nos acturi sumus.

V. 4. Indicio de se ipse erit: Ipse voluit de se indicium dare, uti vos iudices esse possitis, id, quod facit, an laudandum sit an vituperandum.

V. 9. In prima fabula: Id est in prima parte fabulae, ut Virgilius:

Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem.

Dixi in aliis comoediis et magis in Andria hanc fuisse consuetudinem poetis Latinis, ut crimen non esset aliquid de Graeco transferre in Latinum, verum illud esse criminis, simulata contingere, vel si id diceret, quod iam a Latino fuisset expressum. Ergo quod adulescens quidam meretricem eripit, de comoedia tractum videtur, quae iam cum Graeca fuisset, a Latino translata est. Sed haec pars comoediae praetermissa est, ubi adulescens lenoni eripit meretricem. Quod si ita est, ut ille, qui transtulerit aliam comoediam Graecam, hanc partem reliquerit, non videtur a Terentio ullum crimen admissum, si id transtulit, quod apud Graecos intactum manebat, ideo adiecit: *Eandem nos*

acturi sumus novam, ut non iam hoc sit furtum, quia non a Latino dictum est, sed potius reprehensus hic locus est, qui est praetermissus. Reprehensus autem interdum significat iterum prehensus. Alia subinde proponitur quaestio, quod maledici homines frequentissime dicant Terentium adiuvari a nobilioribus. Erat enim opinio, quod a Laelio et Scipione et Servilio adiuvaretur. Sed hoc crimen ad gloriam revocat et confitetur laudabile satis esse viris talibus placere.

V. 20. Quorum opera in bello: Hic Scipio Africanus est. § In otio: Laelius sapientissimus. § In negotio: Vel Philus vel Servilius.

V. 21. Suo quisque tempore: Quorum opera unus quisque usus est in necessitatibus suis, sine aliqua eorum superbia. Deinde subiungit, cur officium suum non compleat, ut argumentum narret, quod senes qui primi venient, argumenti continent expositionem. Et breviter postulat audientiam: Facite, aequanimitas: Haec est, aequos animos ut habeatis.

ACTUS PRIMI SCAENA PRIMA.

V. 1. Storax! non rediit: Videtur hic quanta cura sit de filio cogitare, ac primo conquisitio est et interrogatio praecedens: quae duplici sensu intelligi potest. Nam nomen servi cum dixisset, possumus intelligere, quod non responderit, et ex hoc coeperit, quod non reversus sit filius, ut pronuntiemus per confirmationem.

V. 2. Neque servolorum quisquam: Rursus pronuntiatio altera esse potest, tamquam servus vocatus responderit et ipsum interroget.

V. 3. Si absis uspiam: Id est, alicubi otiosus vivas, melius est, tibi evenire, quod de te cogitat uxor irata, quae utique animo coniugali de marito suspicatur, quod alteram amet, ac illi soli sit bene.

V. 6. Parentes propitii: Id est, sancti et religiosi timent, ne absentibus filiis aliquid mali eveniat. Dehinc a generali ad speciale transit: Ego quia non redit etc.

V. 11. Alserit: Id est, mortuus sit, quia morientes frigent. Deinde thesis, quod dicit: quod sit carius quam ipse est sibi. Quod supra prologus nuntiavit, quod argumenti partem, senes qui primi sunt, explicabunt. Nam docet quod hic adulescens in adoptionem sibi a fratre sit datus.

V. 27. Pro meo iure agere: Ius enim patris est peccata corrigere filiorum. At hic per indulgentiam dixit, non necessario sibi hoc incumbere, ut omnia peccata corrigat, sed aliquid de iure proprio obliviscatur. Deinde iam thesis illa supponitur, uti non metu, sed melius liberi amore teneantur, pudore, inquit, et liberalitate liberos retinere satius. Hic sermo magis

a persona Demeae accipiendus est, qui Micionem dicat durum praeter aequum et bonum, dum clementiam custodit nimiam circa filium, sic cum in peccata provocet, quod est quasi quoddam duritiei genus, non sentire quid criminis sit, quod ad dedecus perveniat.

V. 40. Et errat longe: Multum errat Demea, quod credit id gravius esse imperium, quod vi conficitur, quam illud, quod per amicitiam copulatur. Ut illud Salustii: *Non thesauri neque exercitus praesidia regni sunt, verum amici: quos neque armis superare neque pretio comparare quiquam possunt.*

V. 44. Malo coactus: Ut ostendat non rectum esse id, quod comparatur vi, quam illud, quod amicitia adiungit. Quando quidem, quod oportet ex persona sua, id efficitur non sponte, sed vi. At vero ille qui ex animo facit, beneficio victus, non terrore compulsus vult multam referre gratiam. Hoc ergo ad patres potius pertinet, uti filii quod faciunt recte, sua sponte faciant, non alieno metu: quippe cum intersit inter dominum et patrem. Nam pater lenitate, dominus metu valet.

ACTUS PRIMI SCAENA SECUNDA.

V. 1. Ehem opportune: Iracundi hominis continuo pronuntiata sententia est, qui salutatus resalutare noluit.

V. 2. Rogas me: Interrogas me quid ego tristis sim, cum Aeschinum filium habemus. Deinde sumpsit generalem accusationem: Quem neque pudet neque metuit quemquam etc.

V. 7. Dissignavit: Dissignare proprie dicitur aliquid signatum legibus rumpere. Deinde positio ipsa est criminis, sed per argumentum. Nam cum lenonis domum vel cellam potius adulescens fuisset ingressus, ut meretricem abduceret, hic exaggerans dicit: Fores effregit, atque in aedis inruit alienas. *Ipsum dominum* lenonem appellavit: deinde meretricem *mulierem.* Et hoc quasi criminis genus probavit a testibus, quod omnes clamant, indignissime factum. Deinde adiecit comparationem, quod facilius vita possit deprehendi ex hoc, quia frater eius ruri operam det nesciens, quod eadem meretrix ipsi adulescenti rapta sit. Sed omnis conclusio accusationis in Micionem, qui eius pater est, retorquetur et transfertur, quod ipse filium corruperit lenitate.

V. 18. Homine imperito: Defensionem parans, ab ea incoepit parte, quae obiurgationem tenet, quia imperitus semper satis iniustus est. Parat autem defensionem adulescentiae, sciens meretricem raptam.

V. 21. Non est flagitium etc.: Non laus est ibi esse integrum, ubi non possibilitas corrumpendi.

V. 30. Alieniori aetate: Hoc est, post adulescentiam.

V. 8. *illud Salustii*] *in Iugurtha* cap. 10.

V. 46. Tu natura pater: Ut Salustius: *Cura similitudine patres appellabantur.* Postremo concludit, quod iam repetat filium, quem dedisset. Hac re territus senex, cum iracundia tamen conqueritur, quod alienus non sit filio ac propterea cogatur de eo cogitare.

V. 61. Nec nihil: *Λιτότης* pro aliquid.

V. 62. Set ostendere me aegre: Sed simulate ago, quia si fratris iracundiam iuvarem, protinus insaniret.

V. 77. Etsi Aeschinus non nullam: Iam redit ad aestimationem an vere Aeschinus peccaverit.

ACTUS SECUNDI SCAENA PRIMA.

V. 1. Obsecro, populares: Haec scaena vim certaminis continet, sine ulla specie controversiae: tantum in dictis quaedam qualitas habetur. ¶ Populares: Hoc nomen significat de populo socios eiusdem condicionis.

V. 2. Hic consiste: Hoc intelligendum dici ad mulierem, quae sublata est. Dein adiecit: Quin respectas? Nihil pericli est.

V. 5. Iterum ut vapulet: Supra enim, cum meretrix raperetur, leno vapulavit.

V. 6. Ne te ignavum fuisse: Prodest enim absolutioni reorum imprudentia aut casus aut necessitas. Leno, inquit, ego sum. Cum audisset Aeschinus, illud potius intellexit, quod leno facilis esset, qui plagis ac verberibus subiiceretur magisque ad contemptum hoc nomen audivit. Ideo adiecit leno, sed talis qualis fuit fide quisquam optuma.

V. Tu quod te posterius: Tu posterius fortasse sic te purgare incipies, quod mihi nolles fecisse iniuriam.

V. 9. Huius non faciam: Hoc est, ne huius parvuli te faciam ac propterea contemnam ac despiciam.

V. 11. Ius iurandum dabitur: Quem ad modum sponsio ante iudicium fieri solet, ita hic dixit: ius iurandum dabitur, quod indignus fueris, qui hanc iniuriam mihi faceres.

V. 13. Praestrenue: Valde obsequenter.

V. 20. Verum in istam partem: Ut lenonem caederet servus non innuerat adulescens, sed hac, inquit, parte potius peccato. Licet enim contra imperium meum fecisti, tamen id fecisti, quod vellem.

V. 22. Ornatus esses etc.: *Virtutes* hic per *εἰρωνείαν* pro vitiis collocavit.

V. 24. Infortunium: Malam fortunam.

V. 29. Libertatem aequam: Athenis, ubi communis omnium fuerat libertas. Populi enim iussu res publica agebatur.

V. 1. *ut Salustius*] *in bell. Catilin.* c. 6.

V. 33. Leno iniqua: Satis ostendit quam iniquus ipse sit, cum dixerit: *Leno sum, fateor.* Sensus est: Sum quidem, quod dicis, etiam quod pernicies communis adulescentum, etiam quod periurus, nulla tamen tibi a me facta est iniuria.

V. 40. Nam ego tam liberali causa: Liberali manu dicit, ut eius ostendat libertatem.

V. 42. Dum ego redeo: Conclusit id, quod convicio dolorem pareret. Cum mora igitur pronuntiandum leno.

V. 47. Promeruit: Hoc est, multa mihi praestitit.

V. 48. Ariolor: Divino vel vaticinor.

V. 50. Mox: cras redi: Singula pronuntianda sunt, quae solent dicere debitores, ut non reddant quod debent.

V. 53. Musitanda: Hoc est, tacenda et animo continenda.

ACTUS SECUNDI SCAENA SECUNDA.

V. 1. Tace, egomet conveniam: Aeschinus posteaquam verberato lenone abduxit mulierem, vehementer timuit, ne hoc pater audiret. Mandat igitur servo, ut lenonis iracundiam frangat.

V. 8. Pecuniam in loco: Id est, ubi oportet, ubi ille, qui accipit, memor est. Ideo inquit interdum.

V. 9. De tuo iure: Hoc est, plurimum leno esses, intelligamus avaritiam . . . . .

V. 11. Ego spem: Malo pretium, quam emam pretio spem: quasi si id amisero, postea plura accepturus.

V. 12. Numquam rem facies: Hoc est, numquam divitias neque pecuniam quaeres. ¶ Nescis inescare: Id est, iactata esca ut in hamo maiora lucra captare. Et est inescare decipere.

V. 15. Quasi sint xx minae: Quasi aliquod emolumentum apud te habeant viginti minae, dum modo domino obsequaris.

V. 16. Proficisci Cyprum: Hoc iniicit servus, vel ante quam audierit: Leno profectus est Cyprum, uti meretrices inde advehat, quod Cyprus Veneri sit dicata.

V. 20. Inieci scrupulum: Hoc est, dubietatem.

V. 21. In ipso articulo: Articuli sunt in digitis, quorum nodo atque flexu adactus facilis explicatio est. Ac si in ipso articulo quis aliquem teneat rigore confecto, confixura nulla fiet, nihil agi exinde potest. Ita hic temporis articulum collocavit, quoniam oppressus actus suos ducit implicatos.

V. 25. Nunc demum venis: Verba sunt, quae dici possunt, si ad mercatum leno ierit, et post rediens exigere pecuniam coeperit.

V. 31. Unum hoc habeo: Unum possum praestāre, id est, minas decem posse corradi, hoc est, cum labore expediri.

V. 35. Etiam de sorte: Leno enim supra dixerat: *Tantidem postulat.* Haec quasi sors est. Nam cum decem minae offerantur, in dubium venit, an possit tantum accipere, quantum dedit.

V. 38. Insuper defrudat: Postquam verberavit, etiam fraudem fecit.

V. 40. Utut haec sunt: Id est, postquam haec sunt facta, quia verberatus sum, peto mihi reddatur quanti est empta.

V. 43. Sedulo faciam: Sine dolo, mendaciis. Volens lenonem decipere.

ACTUS SECUNDI SCAENA TERTIA.

V. 1. Abs quivis homine: Ctesipho gaudet vehementer, quod rapta sit meretrix et est oratio exsultantis. ¶ abs quivis: Pro abs quovis.

V. 3. O frater, frater: Ἀναδίπλωσις. Et est sensus: Nemini homini magis esse fratrem principem artium maximarum, quam mihi. Quod vero ait: nemini homini, πλεονασμὸς est. Significat enim *nemo homo.* Haec autem omnia tamquam praesente dixit fratre, cum absens sit. Denique postea a Syro quaerit, ubi sit.

ACTUS SECUNDI SCAENA QUARTA.

V. 1. Ubi ille est: Rediens domum Aeschinus simulato furore procedit, ut illo metu libenter accipiat, quidquid affertur. ¶ Num quidnam: Morem expressit avari lenonis, uti licet audierit minas, oculos tamen intenderit in manum debitoris.

V. 5. Vereor: Vehementer confundor praesente te aliquid laudis dicere, ne magis assentandi, id est, adulandi gratia facere videar *.

V. 7. Age, inepte: Ctesipho inquit: Stultum est quod laudare desideras, quasi nostros animos nesciamus.

V. 9. Nihil tibi possent: Quoniam alii puellam leno venderet, et tibi nullum posset auxilium ferri.

V. 11. Pene ex patria: Si enim illa discederet propter parvum pretium, pene et tu amore in exsilium pergeres.

V. 14. Hic properat Cyprum: Insultanti modo dictum, quo lenoni omne reddat. Ecce iam beneficium incipit esse.

V. 17. Hominem impurissimum: Malum, ut saepe docui.

ACTUS TERTII SCAENA PRIMA.

V. 1. Obsecro, mea nutrix: Haec scaena aestus habet et querelas, quod mulier parturiat, quam Aeschinus compressit: et hodie non venerit, quod rapuerit meretricem fratri.

V. 2. DOLORES, MEA TU, OCCIPIUNT: MEA TU, haec pronomina benevolentiam audientis mercantur. PRIMULUM vero adverbialiter ait.

V. 3. TIMES: Facile illam solatur, quae virum experta sit, ut et pepererit et parturienti adfuerit.

V. 8. E RE NATA: Id est, dominae vitium oblatum est, melius tamen illud, quia hic vitiator est, qui optimo ingenio, hoc est, qui nobili genere et animo natus est, ut inerubesceret, ni eam uxorem duceret, quam ipse vitiasset.

V. 11. ITA POL EST: Receperat enim aliquo modo animum, dum haec adiunxit.

ACTUS TERTII SCAENA SECUNDA.

V. 1. NUNC ILLUD EST: Haec scaena conquestum omnem tenet, quia servus vidit Aeschinum rapere meretricem, qui suae dominae vitiator est, et qui promiserat se eam uxorem ducturum. Ignorat enim servus, quia non sibi, sed fratri Aeschinus rapuit. Arbitratus igitur dominam derelictam ingemiscit et conqueritur apud adulescentem mutatam esse fidem. Praesentes mulieres sunt, quae cum audissent servum, et ipsae dolent. Et post efficitur deliberatio, an perferendum sit, quod vitiata puella esset, ut coactus legibus adulescens eam ducat uxorem. Et si hic partes ambae indicandae sunt, ut suis locis tractabimus, nunc de quaestione dicemus, exordium. TALE MALUM EST, UT SI OMNES OMNIA SUA ETC. Post subiungit: HOCCINE SAECULUM. Primum saeculis detraxit, deinde hominibus. Quem ad modum laudative:

Quae te tam laeta tulerunt
Saecula? qui tanti talem genuere parentes?

V. 8. QUEM NEQUE FIDES: Haec conquestionis partes sunt, quod a nullo revocatus sit Aeschinus, nec quia iuravit, nec quia promisit, nec quiamisericordia flecti debuit, nec quia iam partus videbatur esse vicinus.

V. 12. VIX SUM COMPOS ANIMI: Id est, vix sum apud me. COMPOS, si quidem est suae voluntatis effector, unde et *impos*.

V. 15. DUM ILLOS ULCISCAR: Erit plena vindicta, si modo illos puniam ac persequar. Exprimit post iracundiam suam.

V. 22. HERAM HOC MALO IMPERTIRE: Id est, participem facere.

V. 24. OPPIDO OPPORTUNE: Valde.

V. 26. ANIMUM RECIPE: Id est, spiritum resume. Sensus profertur ille, qui plenus est. Est autem integer talis, gemitu irrumpente: *Hei mihi, amare occoepit aliam.* Breviter summam proposuit, ac primum queritur de fide, an constet ad-

missum. Ille respondit: Se vidisse. Rursus et ipsa conqueritur.

V. 37. HERA, LACRUMAS MITTE: Hinc iam deliberationis propositio est, cum dicit: *Consule, patiamur an narremus.* Una pars subiungitur, non esse narrandum. *Mihi quidem non placet.* Huius rei argumenta illa sunt, quod primum Aeschinum constat alienum habere circa istam animum. Si palam ergo prolatum fuerit, negabit continuo fortasse, hoc est, *infitias ibit.* Tunc continuo puellae periclitabitur fama, vita veniet in dubium. Sin autem confessus fuerit adulescens se vitiasse et propterea cogatur ducere uxorem, utile non est dari illi puellam, cum aliam diligat. Unde sine dubio quacunque ratione necessarium est conticescere. Deinde subiungitur pars altera: *Minime gentium,* inquit, *non faciam,* potius proferam. Cuius rei argumenta haec sunt: Quod peiore loco res iam esse non potest. Est enim indotata: secunda ei praeterea dos quae esse potuisset, est ablata virginitas. Sed si negabit Aeschinus vitiatam, facile dinoscetur: *Testis enim,* inquit, *mecum est annulus, quem amiserat.* Et certe cum ego conscia mihi sum, a me hanc esse culpam amotam: non enim corruptam, neque pretio pudicitiam puellae vendidi, facile vindicabo et me et illam indignam illa. Hoc argumento persuasit rem esse proferendam. Ita consentiens servus dixit: *Quid istuc est? accedo ut melius dicas.*

V. 54. NOSTRO SIMULO FUIT SUMMUS: * Sed parum istuc est, etiam nos maxime coluit.

ACTUS TERTII SCAENA TERTIA.

V. 1. DISPERII: Haec scaena illusionem habet, qua utitur servus uti dominum possit fallere. Demea tamen opinione comperit, quod filius suus interfuerit raptioni: graviter ferens ad domum properat. Ingemiscit enim, si fuerit etiam ipse corruptus. ¶ DISPERII: Valde perii, si illum potest frater etiam corrumpere, qui alicuius spei est.

V. 8. DE GREGE ILLO: De illis, qui corrumpunt et qui corrupti sunt.

V. 10. OMNEM REM MODO SENI: Servus universa seni esse narrata * hoc est, cui rapta sit meretrix, et senem laudasse consilium, et filium, quod pro fratre laboravit. ¶ LENONI DARETUR IN SUMPTUM: In id quod necessarium esset sumptibus.

V. 21. INEPTA NE DICAM DOLO ET ABSURDA: Ut senem Demea posset incitare iracundia, fingit imperare se servo, ut pisces ceteri purgentur. Et hic abundantiam declaravit, *ceteros:* quasi aliquos ipse purgaverit.

V. 23. CONGRUM ISTUM IN AQUA SINITO LUDERE: Id est, moveri. Non enim piscibus aptus est ludus. Ita et Virgilius:

V. 43. *Virgilius Aen.* lib. VIII. v. 632.

Ludere pendentes pueros. Sed illic enim infantibus nullus est ludus.

V. 26. SALSAMENTA HAEC ETC.: MACERENTUR proprie positum. Quidquid enim salsum est, in aquam funditur, ut madefactum salis amaritudinem perdat. *

V. 36. INEPTA LENITAS PATRIS ET FACILITAS PRAVA: Non apta et mala facilitas, qua in luxuriam divitiae suae geruntur.

V. 42. SEX TOTIS MENSIBUS: Certum numerum posuit pro incerto, et tamen istius conduplicatio frequenter est collocata. Sic et alibi: *Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam.*

V. 47. ABIGAM HUNC RUS: Hoc aversus paullulum pronuntiat, uti consilium sumpserit mentiendi, ut idem eam mittere possit. Ad velamen autem tali consilio uti fingit, illum rus discessisse admodum iratum, qui fratrem male tractaverit, quod rapuerit meretricem, quod corruptis moribus vivat, quod oblitus nominis et familiae luxurietur.

V. 55. LACRUMO GAUDIO: Quasi quaedam causa est unde lacrumae oriuntur. Nam saepe etiam ex gaudio contingit, quod evenit ex dolore.

V. 61. INSPICERE TAMQUAM IN SPECULUM: Ita filius meus plenus est praeceptorum, uti quotidie omnium vitas inspiciat, tamquam in speculum, et ex aliis ad vivendum sumat exemplum. Et INSPICERE IN SPECULUM nova est elocutio. Porro adhuc alia narrare cupiebat Demea, verum servus taediosus, ne ea, quae nollet, audiret, respondit non esse otium sibi.

V. 68. NAM NOBIS TAM FLAGITIUM EST: Pari modo flagitium credimus, si pisces non recte curentur, quem ad modum vos flagitium ducitis, si non recte et honeste quidem vivatis. Haec sunt enim, quae supra dixit. Denique ad irridendum Demeam dicit se ad similia praecepta esse monitorem, cum servis dicit: Hoc salsum est, hoc adustum, iterum sic memento [recte]. Et separatim pronuntiandum. SEDULO pro meo iure, pro mea sapientia. Refert similitudinem omni genere. Quem ad modum enim tu inspicere in speculum vitas omnium iubes, ita ego in patinas. Adhibet etiam sententiam quasi iudex, ut dicat: *Inepta esse haec nos quae facimus sentio.* Et tamen dicit, sibi necessitate morem gerendum, quum id vult. Infra enim frater dicit: *Quando ego tuum non curo, ne cura meum.*

V. 84. HEGIO TRIBULIS NOSTER: Conventus iam a Geta, servus dolore est commotus, quod ea omissa meretricem rapuit. TRIBULIS autem significat, ex eadem tribu, hoc est, ex eadem curia.

V. 87. NE ILLIUS MODI IAM: Bonae virtutis hominem cum videret, dixit huius modi homines iam in civitate non esse. Igitur talium virorum et civium magna nobis est inopia.

V. 89. HAUD CITO MALI: Ita hic iustus, ita semper est integer, ut nihil mali ex hoc publice nasci possit.

ACTUS TERTII SCAENA QUARTA.

V. 1. Pro di inmortales: Haec scaena accusationem tenet. Reus enim efficitur adulescens, quod vitiaverit virginem. Quamquam in coniectura res esse potuisset, tamen, quia nemo negat, non accusatio per coniecturam efficitur, sed potius per qualitatem. Idem enim vitiator puellae, cum ad matrem puellae pervenisset, promisit se eandem, quam vitiaverat, uxorem esse ducturum. Nunc dicitur, quod rapuerat meretricem. Reus fit iniuriarum. In hac scaena accusatio sola est, defensio nulla. Habet etiam partem admixtam deliberativae. Nam post eadem haec, quae accusat, et petit uti adulescens eandem ducat uxorem. Et omnis illa superior accusatio ad hoc tendit, ut uxorem potius ducat accusator, quam reus sit. Ergo indignitate rei commotus primum hoc quaerit a servo, an verum sit, cum dicit: Geta quid narras? at ille confirmat dicendo: sic factum. Ita comprobata res est. Fit ex hoc exaggeratio. Et illan familia tam inliberale facinus esse ortum?

V. 4. Haud paternum istuc: Hoc, quod fecisti, non est tui patris neque generis aut familiae.

V. 6. Nihil pendit: Contemnit, non curat.

V. 8. Ni faciant, quae illos: Hic versus declarat magis petitionem esse hic, quam accusationem, ut sit subtilis oratio cum accusatione, ad aliud venire disponens.

V. 16. Maior filius tuus Aeschinus: Hinc narratio incipit accusationis, in qua multa denuo dicuntur, quo facilius reus constitui possit. Nam dictum quod maior filius, ne alius sentiretur, dictum et nomen proprium Aeschinus, dictum etiam illud, quod contigit, qui fratri adoptandus datus est. Ex his omnibus enim signa dominus sumpserat: ille quid fecit? Deinde summa generaliter proponitur: Neque boni neque liberalis functus est officium viri. Deinde adiungit personae commendationem eius, cuius filia vitiata est. Deinde propositio criminis: Filiam eius virginem vitiavit. Quamvis non hoc intendebat. Non enim facti quaestio est.

V. 21. Nondum audisti, Demea, quod est gravissimum: Dicit hoc quod virgo vitiata est, grave non esse, propterea quod veniens adulescens mereri poterat ex amore. Illud est, quod purgari non potest, quod ad matrem virginis venit, quod lacrumans oravit, quod fidem dedit, quod iuravit illam se uxorem ducturum. Haec sunt, quae in accusationem ponuntur. Deinde quod virgo ex compressu gravida facta est, quod nunc iam mensis hic est decimus. Cumulus enim hactenus ad accusationem, si eo tempore deserit adulescens puellam, quo iam pater esse potest, cum vicinus est partus, ac deserendi non * olim in adulescentia arguit, sed ipsum tamen factum proponit, quod psaltriam rapuerit. Est enim breve tempus id * amores essecum

meretrici. Fit cumulus, quod ad id comparavit sibi psaltriam, quicum vivat. Ut hoc perpetuum sit, adiunxit quod intendebat: PRO CERTONE TU ISTAEC DICIS? Demea audita accusatione de fide quaerit.

V. 33. MATER VIRGINIS IN MEDIO: Ad rem confirmandam testem adhibet accusator, ipsam virginis matrem, et rem ipsam dixit. [ut eorum mulieres]. Ad postremum adiunxit et servum Getam, de quo facile possit inquiri, ut a testibus res probetur.

V. 34. UT CAPTUS EST SERVORUM, NON MALUS: Quem ad modum mali esse possunt servi, sicut est captus servorum, id est, condicio.

V. 37. IMMO HERCLE EXTORQUE: Dixerat VINCI et solas catenas pro poena adiecerat, ideo addidit: EXTORQUE.

V. 38. CORAM IPSUM CEDO: Quo facilius veritas manifestaretur, adiecit servus: Coram da Aeschinum, cum praesens fuerit, non negabit miseriam.

V. 40. DIFFEROR DOLORIBUS: Opportuno tempore dolore parturientis exclamat, quo facilius Demea vitiatam puellam possit agnoscere. * illam nunc haec implorat, tametsi Iunonem Lucinam ad partum implorare videatur. Hic iam petitio illa supponitur, ut in excusatione reus constituatur Aeschinus, et ut cogatur, quam vitiavit, ducere uxorem, quod dicit [v. 45.]: HAEC PRIMUM UT FIANT, DEOS QUAESO UT VOBIS DECET.

V. 48. COGNATUS MIHI ERAT: Dicit sibi necessitatem maximam, ut virginem defendat, si deserta fuerit, ex hoc cumul. .... sibi fuerat cum puellae patre.

V. 55. SED, DEMEA, HOC TU: Quoniam Demea sententiam petitioni talem dederat, ut fratrem se diceret conventurum, iam hic amplius agit ut persuadeat, aliud fieri non debere, propterea quoniam nobiles viri quanto clari sunt magis, tanto plus debent omnia iusta complere, si velint famam integram sui nominis continere. Quam rem et persuasione impetrant, quod voluerat senex. Denique data est sententia [v. 60.]: FIENT, QUAE FIERI AEQUUM EST, OMNIA.

V. 62. NON ME INDICENTE: Supra enim dixerat, ex lenitate patris Aeschinum in periculum esse venturum, quod etiam nunc dicit [v. 63.]: VERUM NIMIA ILLAEC LICENTIA PROFECTO EVADET IN ALIQUOD MAGNUM MALUM.

ACTUS TERTII SCAENA QUINTA.

V. 1. BONO ANIMO FAC SIS: Senex ingressus domum, vidit parturientem puellam, eius matrem consolatur, promittens se conventurum Micionem, Aeschini patrem, et coacturum, ut vitiatam ducat uxorem ille, qui vitiavit.

V. 4. SI EST FACTURUS ETC.: Ordo est: Conveniam Micionem, ut faciat, officium suum est facturus officium. *

ACTUS QUARTI SCAENA PRIMA.

V. 1. HINC PATREM ABISSE RUS?: Haec scaena deliberationem habet quid faciat, cum pater rus iturus sit, et quidnam respondeat patri, si se non invenerit apud vilam.

V. 3. QUOD CUM SALUTE EIUS FIAT, ITA DEFATIGETUR: Dum modo salvus sit. Et experitur ante consilium, ut hoc se defendat, quod ab amicis retentus sit. Cui opponitur:

V. 15. INTERDIU QUIDEM, SED SI HIC PERNOCTO, QUID CAUSSAE SUM DICTURUS?: Huic rei nullum consilium reperit servus. Hoc pollicetur tamen facile se patrem lenire, quod eius noverit mores, cum dicit: LAUDARIER TE AUDIT LUBENTER: FACIO TE APUD ILLUM DEUM.

V. 21. LUPUS IN FABULA: Proverbium, cum ipse advenit, de quo loquimur.

ACTUS QUARTI SCAENA SECUNDA.

V. 1. NAE EGO SUM INFELIX!: Interea dum conquirit fratrem Demea, cognovit a mercenario in vila non esse filium. Irascitur in Syrum et commovetur.

V. 5. QUID HOC, MALUM! INFELICITATIS?: Ordo: QUID HOC INFELICITATIS? Et MALUM interiectio est, sicut saepe docui.

V. 8. PRIMUS PORRO OBNUNTIO: Hoc est, malum nuntium vel accipio vel ales perfero.

V. 15. NON HERCLE HIC DURARE QUISQUAM, SI SIC FIT, POTEST: Hoc consilium sumpsit Syrus ad purgandum, quod in vila non erat filius, quod reversus sit idem adulescens et verberaverit se, propterea quod ipse auctor fuerit Aeschino, ad rapiendam meretricem. Fingit igitur verberari.

V. 17. QUID ILLE GANNIT?: Quid ille obmurmurat dicens se verberatum?

V. 21. NON TU EUM RUS HINC MODO PRODUXE AIEBAS?: Hoc sane factum. Verum venit post insaniens. Deinde conqueritur, quod verberatus fuerit, qui illum nutrierit.

V. 25. PATRISSAS: Patri similis es.

V. 30. NON EST: Hoc iracunde pronuntiandum, tamquam referat gratiam pro dolore, quod negat fratrem esse domi. Denique hoc animo dicit etiam illud: SCIO UBI SIT, SED HODIE NUMQUAM MONSTRABO.

V. 34. NOSTIN PORTICUM APUD MACELLUM HANC DEORSUM: Falsum in locum mittit longe positum, ut circumeat civitatem.

V. 37. SACELLUM: Sacer locus. Virgilius:

Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello.

V. 42. *Virgilius Eclog.* III. v. 9.

V. 39. ANGIPORTUM: V i c u s a n g u s t u s e t b r e v i s. Sed hic genere neutro positum est.

V. 45. PISTRILLA ET EXADVORSUM FABRICA. LECTULOS IN SOLE ILIGNIS PEDIBUS: Hoc est, PEDIBUS ILIGNEIS de i l i c e. Qui locus senibus in sole esse possit: vel quod C i c e r o dixit: *Numquam ad solarium fuit.*

V. 48. SILICERNIUM: Particulae sunt inferiarum, quae mortuis dantur. Alii intelligunt SILICERNIUM, quod iam senectute curvus s i l i c e s c e r n a t.

ACTUS QUARTI SCAENA TERTIA.

V. 48. EGO IN HAC RE NIHIL REPERIO, QUAM OB REM LAUDER TANTOPERE: Hegio gratias egerat, quod Micio promitteret, se daturum operam, ut filius suus eam duceret uxorem, quae vitiata fuerat, dum iuste laudari se negat, propterea quia magis officium suum facit, non alii praestat, cum peccatum suum corrigat.

V. 10. SI ITA AEQUUM CENSES: Aut si ita omnium facta expetiverunt, uti ad mulieres Micio pergeret, haec eadem illis praesentibus polliceretur. Verum etiam dubitatione utens Micio, hoc ut plenius fieri posset, persuadet Hegio, quod illae miserae alterum solatium calamitatis habere possent, nisi hic pollicentur. OMNES e n i m, q u i b u s r e s m i n u s s e c u n d a e s u n t, [m a g i s s u n t] n e s c i o q u o m o d o s u s p i c i o s i: o m n i a, q u a e f i u n t, a d c o n t u m e l i a m s u a m f i e r i m a g i s p u t a n t. Q u u m m i n i m u m p o s s u n t, s e m p e r s e c r e d u n t c o n t e m n i. Ergo placabilius est, si ipse coram pollicearis et te purges.

ACTUS QUARTI SCAENA QUARTA.

Deliberantem quid faciat adulescens convenit anus puellae eius, quam vitiavit. Ab ea comperit, quod cognoverit Aeschinum meretricem rapuisse, cum utique rapuerit fratri. Opinio est, quod sibi potius rapuerit. Deliberat ergo, quid agat, quod tanta suspicio de se inciderit, quod Sostrata puellae mater credat, sibi rapuisse Aeschinum meretricem, hoc, quod audivit ex anu quadam.

V. 14. NE QUID DE FRATRE GARRULAE ILLI DICEREM: Convenit enim, ne aliquid dicerem de fratre illi mulieri garrulae, hoc est, verbosae et loquaci.

V. 15. NUNC: Deliberatio ipsa supponitur: NAM QUID DICAM AUT AGAM FRATRIS ESSE HANC? Haec non oportet indicari, ne fiant palam. AGE celari possit fortasse. Illud metuo

V. 5. *Cicero pro P. Quinctio* Cap. 18. § 59.

an credant, quod fratri rapui, quippe cum egomet rapuerim, ego argentum solverim, ad me adducta domum sit. Repetit consilium, ut ad illas pergeret et se purgaret.

ACTUS QUARTI SCAENA QUINTA.

V. 1. ITA, UT DIXI, SOSTRATA, FACITO: Haec scaena narrationem tenet, patrem inventum. Nam cum ingressus promisisset mulieribus se facturum esse, Aeschinus ut vitiatam ducat uxorem, egreditur pater et viso filio errorem hunc componit, quod Aeschino adductus sit advocatus, ut illa puella cognato suo nuberet, ille duceret. Nescio esse quem vitiatorem, cui dari eam oporteret, ut adulescentis animus perspici posset. Mox aperit veritatem et dicit, ut iam praepararet se Aeschinus ad uxorem ducendam. Deinde ipse, quod supra dixi, narrat.

V. 13. HABITANT HIC QUAEDAM MULIERES PAUPERCULAE. VIRGO CUM MATRE. HIC MEUS AMICUS, qui me adduxit, ILLI GENERE EST PROXIMUS: HUIC LEGES COGUNT NUBERE HANC. De quo ille contra: Commentae sunt, hoc est, mentitae, ESSE EX ALIO VIRO NESCIO QUO PUERUM NATUM: NEQUE EUM NOMINAT. PRIOREM ESSE ILLUM, NON OPORTERE HUIC DARI. Deinde adulescens omnia defendit, quo convitiator sit, quod hic eam potius debeat ducere uxorem. Contra pater:

V. 36. QUA RATIONE ISTUC? inquit, QUIS DESPONDIT? QUIS DEDIT? CUR DUXIT ALIENAM?: Huic respondet Aeschinus:

V. 38. AN SEDERE OPORTUIT DOMI VIRGINEM TAM GRANDEM: Ut veniret nescio unde cognatus? Et quasi arguit patrem, quod haec magis debuerit dicere. Contra ille stultum vocat filium, si quidem haec omnia contra illum, cui venerat advocatus. Deinde quasi aliena res ista sit, monet filium, ut discedat. Tunc ille lacrimis prodit amorem. Pater cum quaesisset, ille narrare cupiens petit, ut audiret. Tunc pater omnia se scire dixit, obiurgat leviter, quod celaverit se.

V. 47. ITA VELIM ME PROMERENTEM AMES: Merito ames. Multi enim necessitate amant. Ac propterea indigne hoc est in se quod vult, ut pro merito se amet pater.

V. 51. IN QUA CIVITATE TANDEM TE ARBITRARE VIVERE?: Honesta obiurgatio, ut et veniam det et tamen corrigat.

V. 58. QUOD QUIDEM IN TE FUIT: Quantum in te fuit, perdidisti et illam et gnatum, quod tacuisti: quod tu prospexisti. Factum enim est vel fortuna vel eventu meo, quod rem curavi, et intercederem, te eam uxorem ducturum. At ille parum credens fidem poscit.

V. 74. SI FRATER AUT SODALIS ESSET, QUI MAGIS MOREM GERERET?: Hic ita lenis est pater, ut hoc nec frater nec sodalis ageret. Ita quem ad modum fratrem praetulit aut sodalem, cum frater fiducialiter agit, sodalis semper obtemperat.

V. 77. Ne forte imprudens quid faciam, quod nolit: sciens cavebo: Dabo operam, ne quod nolit pater faciam insciens, inspiciam et providebo.

ACTUS QUARTI SCAENA SEXTA.

V. 1. Defessus sum ambulando: Haec scaena accusationem tenet, quod adulescens vitiaverit virginem et nunc meretricem rapuerit. Defenditur a patre. Huius exordium sumitur.

ACTUS QUARTI SCAENA SEPTUMA.

V. 3. Fero ad te flagitia boni adulescentis capitalia: Capitalia crimina sunt, quae expresse poenam merentur. Deinde species criminis sic proponitur:

V. 7. Hoc peccatum in virginem est civem: Deinde quod puer natus sit. Primum in omnibus propositionis adsensus traditur. Exinde leve docetur esse, quod ille computat crimen.

V. 15. Si non ipsa re tibi istuc dolet: simulare certe est hominis: Si non re vera tibi dolet, debes saltem vel fingere.

V. 18. Ceterum placet tibi factum, Micio?: Videris scire curam male gestam et fecisti, ut vitiatam uxorem duceret. Interea tibi hoc factum complacet? Huic respondetur: Non mihi quidem placuit, si mutari possit, nunc tamen, quia non valeo mutare, necessario placet. Quippe cum vita hominum sic se habeat, quem ad modum est iactus tesserarum. Si enim illud, quod opus est, non cadit, hoc iam consilii et artis est, corrigere quod miserit casus.

V. 29. Meretrix et mater familias una in domo? Nescit enim, quod non Aeschino sit rapta meretrix, arbitratur ambas in domo futuras.

V. 34. Restim ductans saltabis: Genus saliendi hoc tractum a Troianis, qui cum funem tenerent et equum introducerent, sic saltabant.

V. 41. Uxor sine dote veniet: Demea volens enumerare facta, concludit, quod uxor veniat domum sine dote, quod intus sit meretrix, quod sumptuosa sit domus, quod adulescens luxu sit perditus, quod deliret senex, ut si velit ipsa servare salus, numquam possit familiam.

ACTUS QUINTI SCAENA PRIMA.

V. 1. Edepol, Syrisce: Egreditur servus vinolentus, quod nomen ita pronuntiavit, ut ebrius, demonstrare curo.

V. 3. Omnium rerum satur: Plenus omnium rerum.

V. 8. Dis quidem esses, Demea: Ut sit declinatio: hic dis, huius ditis.

ACTUS QUINTI SCAENA SECUNDA.

V. 1. Heus, Syre: rogat te Ctesipho, ut redeas: Puer missus a Ctesiphone adulescente, ignorans patrem praesentem, revocat Syrum et dicit se missum a Ctesiphone, ut cognoscat pater intus esse filium, vehementer irascitur, intro ire cupiens tenetur a servo suo, sed impetu facto ingressus filium intus esse cognovit.

V. 8. Edepol comissatorem haud sane commodum, praesertim Ctesiphoni: Comissatores dicuntur, qui post coenam veniunt ad laetitiam et ad voluptatem. Ergo nunc novum comissatorem Ctesiphoni misimus patrem, cuius rationem habeat.

V. 11. Atque edormiscam hoc villi: Alicubi iaceam et hoc vinum digeram dormiendo. Diminutive enim vinum villum dixit.

ACTUS QUINTI SCAENA TERTIA.

V. 1. Parata a nobis sunt, ut dixi, Sostrata: Haec scaena controversiam tenet, pacta et conventa rata sint. Qui adoptandum filium dedit, pactus est, ut ipsum curaret, quem in adoptionem dederat, suum tantum modo curans. Inventus alter filius apud eum, qui adoptaverat, cum meretrice redempta. Quaeritur, an, qui adoptaverat reus sit? Hic per praesentem statum responsio efficitur. Quia ille dixerat: *Cur recipis meum?* respondetur: *Communia esse amicorum omnia*, alienum illum non esse, sed communem. Huius igitur accusationis exordium damnationis sumptum, postea quam comperit Demea, adulescentem in domo fratris esse.

V. 3. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem?: Defensionis illud exordium est.

V. 8. Tandem reprime iracundiam atque ad rem redi: Propositio est criminis.

V. 10. Dictum hoc inter nos fuit: ex te adeo est ortum, ne tu curares meum, neve ego tuum? responde: Haec propositio est legis. Crimen sic proponitur:

V. 13. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum? cur emis amicam, Micio?: Conclusio: *Quando ego tuum non curo, ne cura meum.*

V. 17. Non aequum dicis: Licet definitivus colligitur status, argumentum tamen qualitatis est caussam non esse iuxta haec, quae in pacta collocata sunt, propterea quia amicorum sunt universa communia.

V. 21. Principio si id te mordet, sumptum filii quem faciunt: Iam hic non ex pactione quaestio est, sed ex eo, quod corruptis nunc moribus vivit, quod bona consumit. Cui rei adfertur defensio: Quod de suo sumptus faciat. Quamquam hic intenditur illa quaestio: Semper in corruptis filiis consuetudo illa est, quae ametur. Etenim proposuit nutritorum consuetudinem ipsorum. Hoc purgatur ita, quod aetate ista faciant, et facile possit corrigere, cum ad maturitatem aetatis accesserit.

V. 35. Multa in homine, Demea, signa insunt, ex quibus coniectura facile fit: Quod facile adulescentes corrigi possunt, dixit inesse in eorum moribus indicia melioris disciplinae et probat ex consuetudine, quod sic exercet correctionem: Duo unam rem faciunt. Quod ille, qui adulescentulus est, impune facit, ille cum grandior natu, crimen admittit. Hoc enim dixit:

V. 39. Non quod dissimilis res sit, sed quod hic, qui facit: Orabat de moribus, quo facile corrigi possint, quae faciunt. Iam in loco verentur, iam intelligunt, quod iam liberum arbitrium habeant, quod facile reduci possint ad integram disciplinam. Huic incidit alia quaestio: Hodie quia in luxuria vivunt, quem ad modum correcti licet perditis malis moribus res suas diligenter administrabunt? Purgavit istud similiter consuetudine a proprio more senectutis, quod haec aetas magis hoc vitium habeat, quod diligentiores faciat homines, ut res suas curent. Ergo etiam hoc i l l o s a e t a s a c u e t.

V. 53. Exporge frontem: In rugas enim contrahitur per iracundiam, cum laetitia fuerit, porrigitur et extenditur.

V. 55. De nocte censeo: Tantum modo hoc age, ut nocte dones, dum modo hodie praebeas hilaritatem.

ACTUS QUINTI SCAENA QUARTA.

V. 1. Numquam ita quisquam tam bene subducta ratione ad vitam fuit: Demea cum animadvertisset mores suos castitate duros, integritate intolerandos laudem non mereri, consuetudinem mutat, hoc doctus de se facere, propterea quoniam haec apud homines consuetudo est. Est ergo huic scaenae qualitas. An iuste faciat, quod mutet consuetudinem? Sumptis autem consuetudinibus rationis, quod nemo hominum ita subducta ratione et collecta vixit, ut non aliquid aut sua re aut aetate muneretur, licet nunc sibi utendum. Si quidem in senectute iam decurso spatio dimittit vitam praeteritam, propterea quia nihil melius clementia et facilitate esse cognovit. Quippe cum frater Micio vixerit vitam in conviviis, ab omnibus laudaretur, omnium famam iustam honestatemque mereatur. Contra hic s a e v u s, t r i s t i s, a g r e s t i s, p a r c u s, t r u c u l e n t u s

et tenax esse dicatur, laborem susceperit, ut uxorem duceret, dotaverit liberos, laboraverit primum, ut patrimonium quaereret, aetatem tereret. Efficitur quasi duplex vita et comparatio, ita ut laudetur una, vituperetur altera et hoc non tantum ex vobis, ex iudicio populi. Est ergo quasi per thesin ista propositio, quod mala altera sit. Utrum ex iudicio populari mala sit illa, quae ignoscitur et labitur, ut merito hic et iuste consuetudinem vitae voluerit mutare.

V. 25. Magni pendi postulo: Diligi et amari.

V. 26. Non posteriores feram: Hoc est, non posterior habebor.

V. 27. Deerit? Id mea minime refert: Facile patrimonium quaeram, unde producam vitam.

ACTUS QUINTI SCAENA QUINTA.

V. 3. Iam nunc haec tria primum addidi praeter naturam: Expressit mores, non voluntates. Sed expresse bonitatem, quando et quid dixit, memorat et de se quid dixerit indicat, quid forte verum sit.

ACTUS QUINTI SCAENA SEXTA.

Memor personae suae laborat fidem facere, ut credi possit, quam bonus sit.

V. 6. Ita, ut tibi sensi, Geta: Ut tibi curae fuisse sensi dominum. Domino enim est optimus servus, si dominus est affabilis, hoc est, benignus et obtemperare propter bonitatem possit.

V. 10. Paullatim plebem primulum facio meam: Praestando paullatim me multitudinem cogo fautorem.

ACTUS QUINTI SCAENA SEPTUMA.

V. 1. Occidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias student facere: Erant mores, uti, cum nuptiae agerentur, symphonia canerent. Verum adulescens cupidus nuptiarum festinat et volens ducere uxorem contemnit illam religionem in nuptiis suis.

V. 4. Hercle vero et animo et natura pater: Quum animo pater Micio videbatur, qui adoptaverat, hic utrumque sibi vindicavit et animo et natura.

V. 7. Tibicina: et hymenaeum: Est autem vox, quae in nuptiis dicebatur.

V. 13. Iam lepidus vocor: Miratur senex sibi lepidi nomen imponi et memoria in se rediens, qua iusserat, ut maceria dirueretur, secum loquitur: Fratri aedes fient perviae.

Sed rursus redit ad laudem sibi dictam: Quid mea? Ego lepidus ineo gratiam.

V. 16. Iam dinumeret ille Babylo viginti minas: Babyloni milites stulti dicebantur. Alii intelligunt Babylones divites esse. Et hic sensus ille est ergo, ut Micio Babylo sit, qui viginti minas dedit pro meretrice, quae rapta est. Ego nunc iam lepidus vocor, Micio licet viginti minas dederit, hoc tantum accepit nomen: ego sine sumptu laudor.

V. 25. Sic soleo: Hic mentitur, consuetudinem sibi praestandi dicit.

ACTUS QUINTI SCAENA OCTAVA.

V. 1. Frater? ubi is est?: Haec scaena deliberantis personam tenet. Deliberat enim Micio, an provecta aetate ducat uxorem, ac primum videt dirui maceriam, quaerit caussas. Responsio est: Iubet frater. Quamquam quidem intelligit, ipsum Micionem dicere, ut quasi cum audisset cuius sit, sed missus intelligi iubet frater.

V. 2. Et aliis omnibus: Hic initium est persuasionis. Nam subiungit:

V. 3. Quam maxime unam facere nos hanc familiam: colere et adiungere: Quod utique pertinet ad matrem puellae, uti Micio ducat uxorem. Huic narratio supponitur: primum huius uxoris est mater. Laudatur proba et modesta. Ergo persuasione ei filius teneret, ac suum pater resumeret, et adiecit illud: Natu gravior. Parere haec iam per annos non potest: nec qui eam respiciat quisquam est: sola est. Deinde ab ea persuasione: Tu voluptatem capies: hanc te aequum est ducere, et te operam, ut fiat, dare. Hoc adulescentem, ut et ipsum patrem cogat:

V. 11. Si tu sis homo, hic faciat: Si etiam cedas ad id, quod cupio, continuo consentiat pater.

V. 13. Fieri aliter non potest: Pars utique deliberativa est, an necesse sit.

V. 14. Ego novus maritus: Repugno. Ab inhonesto argumentum ponitur: An turpe sit, uxorem dicere, etiam anum ducere.

V. 21. Etsi hoc mihi ineptum, absurdum: Hic effectum est, ut cogatur respondere uxorem ducturum.

V. 24. Hegio est his cognatus: Demea mutatis moribus bonitatem suam poscit exprimere, multis multa donare efficit. Nam cogit, ut Hegioni ager donetur. Et hic quasi deliberantis est species. Nam primo ab honesto, cui donetur, etiam qui proximus sit mulieribus, qui nobis affinis, qui pauper sit. Qua re adiungit: Bene nos aliquid facere illi decet. Denique, inquit, unde fieri possit, ad manum est: Agelli est hic sub

URBE PAULLUM, QUOD LOCITAS FORAS.' Deinde confundit a dictis eius, cui respondetur, quod vitium commune est senibus, quod nimium ad rem in senecta attenti sint. Ab inhonesto hoc celatur.

V. 35. SUO SIBI GLADIO HUNC IUGULO: Ipsum suo gladio interficio, quia ipse hoc dixit, unde nunc vincitur.

ACTUS QUINTI SCAENA NONA.

Rursus aliud praestaturus munus post Hegionem servo, vult Syrum etiam liberum. Implentur deliberativae partes. Quamquam meritis partes suas servus exsequitur, quod usque a pueris ambos curaverit sedulo, docuerit, monuerit, quod bene praeceperit. Huic rei per irrisionem adiungitur etiam illud, quod obsonaverit, cum fide quod adduxerit scortum, convivium paraverit de die, quod hanc psaltriam hodie nunc emerit.

V. 12. DENIQUE HIC VULT FIERI: Ne videretur heredi invidere, quod manu mittat servum. Denique vult filius fieri liberum servum. Qua re confirmata liber conficitur. Adiungitur aliud munus. Vult enim congeminare Demea benevolentiam, ut et uxor Syri libera fiat. Merito illud adiungitur, quod primam dedit nato puero mammam, quasi iam infantis nepotis gratia illa accipiat libertatem. Adiungitur: Argentum accipito a me, quo quasi beatus propter nepotem etiam ipsam liberam faciat.

V. 23. SI TUUM OFFICIUM FACIES: Tunc omnia recte gesta videbuntur, si officium tuum compleas, et huic aliquid dones, ne iniqua libertas sit in paupertate illi, qui manu missus est.

V. 24. ISTOC VILIUS: Sine enim, ut istoc ne redeat. Ut Plautus:

Venire poteris intestinis vilius,

hoc est, absque intestinis.

V. 27. QUID ISTUC? QUAE RES TAM REPENTE MORES MUTAVIT MEOS?: Quaerit, cur suam subito consuetudinem mutaverit Demea.

V. 28. QUOD PROFLUVIUM?: Dicitur ultra naturalem mensuram alicuius rei abundantia.

V. 29. UT ID OSTENDEREM: Nunc iam ad declarationem vitae sententiam, quod non recta vita est ea, quae ex bonitate et clementia largiendo laudem quaerit, sed illa melior, quae peccata reprehendit, non parcit criminibus et integritate illa, quae custos dicitur.

V. 33. QUIA NON IUSTA INIUSTA PRORSUS OMNIA, OBSEQUOR: Nunc autem in haec omnia vobis vita mea invisa est, quia non aequaliter et iusta et iniusta obsequor.

V. 37. OBSECUNDARE IN LOCO: Ut oportuit, iudicis sententiam declaravit, dum adiecit IN LOCO, uti diversa quae faciat

V. 27. *Plautus in Curcul.* Act. II. sc. 1. v. 28.

reprehendens, corrigens etiam in loco obsecundet et faveat: quem ad modum hic conversatione mollior visus est Demea, qui durus antea videbatur, et Micio vix probabilis, qui videbatur tenere bonitatem. Denique assensus ab omnibus commodatus videtur rectori esse: TIBI, PATER, PERMITTIMUS: PLUS SCIS, QUID FACTO OPUS EST.

V. 40. IN ISTAC FINEM FACIAT: Optime monuit, ut haec venia detur praeterito delicto: etiam de futuro terrere videtur, ut in his meretricibus finem luxuriandi faciat. Denique ita laudatus est: ISTUC RECTE, quod et veniam tribuisti et admonuisti, ne peccet amplius, ISTUC RECTE videtur. Tamen quasi quaedam amissione praeteritorum et reprehensio, ut cetera illa quae persuaserit recta non esse videantur, vel in manu misso servo Syro, vel in libertatem data muliere vel in munere Hegionem tradi vel in suasione, ut ipse uxorem duceret, ut hoc consilium, quod nunc dictum est, IN ISTAC FINEM FACIAT, solum Micio laudasse videatur, dixit: ISTUC RECTE, tamquam superiora non recte.

EXPLICIT COMMENT. IN ADELPHOS.